

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ BİLİM DALI**

**TURİZMİN YEREL HALKIN YAŞAM KALİTESİ,
MEMNUNİYETİ VE TURİZME DESTEĞİ ÜZERİNDEKİ
ETKİLERİ: MANAVGAT ÖRNEĞİ**

HÜSEYİN KELEŞ

DOKTORA TEZİ

**DANIŞMAN:
DOÇ. DR. HALİL AKMEŞE**

KONYA-2021

	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	
---	---	---

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hüseyin KELEŞ		
	Numarası	18811201023		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Turizm İşletmeciliği		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
	Tezin Adı	Turizmin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi, Memnuniyeti ve Turizme Desteği Üzerindeki Etkileri: Manavgat Örneği		

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Hüseyin KELEŞ

İmzası

	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	
---	--	---

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hüseyin KELEŞ		
	Numarası	18811201023		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Turizm İşletmeciliği		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
Tezin Adı	Turizmin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi, Memnuniyeti ve Turizme Desteği Üzerindeki Etkileri: Manavgat Örneği			

Turizm sektörü her zaman olduğu gibi bugün de kitleleri harekete geçirmeye, ülkelerin ekonomilerini etkilemeye, toplumların sosyal ve kültürel yaşamlarının şekillenmesinde rol oynamaya devam etmektedir. Bu kapsamda, turizmin ulusal ve küresel ölçekte en etkin ve önemli sektörlerden biri olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Turizmin etkilerine bağlı olarak yerel halkın yaşam kalitesinin, yaşam yeri memnuniyetinin ve turizm gelişimine verilen desteğin ele alındığı bu çalışmanın amacı yerel halkın turizmin etkilerini nasıl algıladıklarını ölçmek, yerel halkın yaşam kalitesine bağlı olarak yaşadıkları yerden memnun olup olmadıklarını ve turizm gelişimine verdikleri desteği incelemektir. Çalışma verilerinin toplanması amacıyla öncelikle kapsamlı bir literatür taraması yapılmış ulaşılan bilgiler ışığında anket formu oluşturulmuştur. Kullanılan anket formu Türkçe olarak hazırlanmış ve Manavgat'ta yaşayan yerel halka uygulanmıştır. Anket formu uygulanırken, toplumun her kesiminden veri toplanması ve araştırmanın amaçlarının gerçeği yansıtması ve uygulanabilir olması fikri benimsenmiştir. Araştırmaya 639 kişi katılmıştır.

Araştırma sonucunda, turizmin yöre halkı üzerinde ekonomik, sosyokültürel ve çevresel etkilerinden oluşan üç boyutlu bir yapı elde edilmiştir. Turizmin ekonomik etkileri yöre halkının doğrudan yaşam kalitesine etki ederken, sosyokültürel ve çevresel etkilerinin yaşam kalitesini etkilemediği tespit edilmiştir. Ayrıca sosyokültürel ve çevresel etkilerin yöre halkının turizm gelişimini destekleme üzerinde güçlü bir etkisinin olduğu çalışma bulgularında elde edilmiştir. Ekonomik etkilerin ise turizm gelişimini destekleme üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamaktadır. Yöre halkının yaşam kalitesi doğrudan yaşam yeri memnuniyeti ve turizm gelişimine verilen destek üzerinde etkiliyken buna paralel olarak yaşam yeri memnuniyeti turizm gelişimine verilen desteği arttırdığı saptanmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular neticesinde alanyazında çalışan akademisyenlere, sektör temsilcilerine, turizm politika planlayıcılarına ve destinasyon yönetim örgütlerine öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Turizmin etkileri, yerel halk, yaşam kalitesi, yaşam yeri memnuniyeti, turizm gelişimine destek

	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	
---	--	---

ABSTRACT

Author' s	Name and Surname	Hüseyin KELEŞ		
	Student Number	18811201023		
	Department	Tourism Management		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)		
		Doctoral Degree (Ph.D.)	X	
	Supervisor	Assoc. Prof. Dr. Halil AKMEŞE		
	Title of the Thesis/Dissertation	The Impacts of Tourism on Local People's Quality of Life, Satisfaction and Support for Tourism: The Case of Manavgat		

As it always has been, the tourism sector has been continuing to mobilize the masses, affect the economies of countries either positively or negatively and play a key role in shaping the social and cultural lives of societies. Within this context, it is an undeniable fact that, both on a national and global scale, tourism is and will continue to be one of the most effective and important sectors. The main objective of this study, which deals with the quality of life of the local people, the residential area satisfaction and the support given to tourism development depending on the impacts of tourism, is to measure the extent to which the local people feel the impacts of tourism and how they perceive them. Another objective of the study is to examine whether the local people are satisfied with the place in which they live and their support for tourism development depending on their quality of life. In order to collect the data regarding the study, initially, a comprehensive literature review was made and the questionnaire form was created in the light of the information obtained. The aforementioned questionnaire form was prepared in Turkish and applied to the local people living in Manavgat District. While applying

the questionnaire, the idea of collecting data from all the segments of the society and ensuring that the aims of the research reflect the truth and be applicable has been adopted. Subsequently, 639 people participated in the research.

As a result of the research, a three-dimensional structure, which consists of the economic, socio-cultural and environmental impacts of tourism on the local people, has been obtained. It has been concluded that while the economic impacts of tourism directly influence the quality of life of the local people, the socio-cultural and environmental impacts do not have a specific and considerable effect on the quality of life. Besides, it has also been obtained through the findings of the study that socio-cultural and environmental impacts have a strong influence on the support given to tourism development by the local people. The economic impacts of tourism, on the other hand, do not have any effect on the support for tourism development. It has been determined that while the quality of life of the local people is directly influential on the residential area satisfaction and the support given to tourism development, the residential area satisfaction correspondingly increases the support given to tourism development. Last but not least, within the scope of the research findings, a number of suggestions have been made to the sector representatives, tourism policy planners, destination management organizations and the academicians carrying out researches in the literature.

Keywords: The impacts of tourism, local people, quality of life, residential satisfaction, support for tourism development

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	II
ÖZET	III
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER.....	VII
ŞEKİLLER LİSTESİ	X
TABLolar LİSTESİ	XI
ÇİZELGELER LİSTESİ	XII
KISALTMALAR LİSTESİ	XIII
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	XIV
GİRİŞ.....	1
 BİRİNCİ BÖLÜM.....	 5
1. ARAŞTIRMA TASARIMI	5
1.1 Araştırmanın Problemi	5
1.2 Araştırmanın Amacı	8
1.3 Araştırmanın Önemi	17
1.4 Araştırmanın Varsayımları	18
1.5 Araştırmanın Sınırlılıkları.....	18
 İKİNCİ BÖLÜM	 20
2. TURİZMİN GELİŞİMİ VE TURİZMİN ETKİLERİ KAVRAMI	20
2.1 Turizm Kavramı	20
2.2 Turizmin Gelişimi	21
2.3 Turizm ve Yerel Halk İlişkisi	26
2.4 Turizmin Gelişimine Yönelik Yaklaşımlar ve Sosyolojik Modeller.....	28
2.4.1 Sosyal Değişim Teorisi Modeli	34
2.5 Turizmin Etkileri	37
2.5.1 Turizmin Ekonomik Etkileri.....	40
2.5.2 Turizmin Sosyal Etkileri.....	43
2.5.2.1 Olumlu Sosyal Etkiler	47
2.5.2.2 Olumsuz Sosyal Etkiler	48
2.5.3 Turizmin Kültürel Etkileri	49
2.5.3.1 Turizmin Olumlu Kültürel Etkileri.....	51
2.5.3.2 Turizmin Olumsuz Kültürel Etkileri	52
2.5.4 Turizmin Çevresel Etkileri	53
 ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	 59
3. YAŞAM KALİTESİ KAVRAMI	59
3.1 Yaşam Kalitesi Kavramına Tarihsel Bakış ve Turizmle İlişkisi	59
3.2 Yaşam Kalitesiyle Alakalı Yapılan Çalışmalar	63
3.3 Yaşam Kalitesi ve İlişkili Kavramların Kullanımı	66
3.3.1 Yaşam Kalitesi ve Kültür	69
3.3.2 Yaşam Kalitesi ve Yaşam Standardı	70

3.4 Yaşam Kalitesi Modelleri.....	71
3.5 Yaşam Kalitesinin Bileşenleri	74
3.5.1 Maddi Refah Düzeyi.....	75
3.5.1.1 Yaşam Standardı.....	76
3.5.1.2 Gelir ve İstihdam	76
3.5.2 Sağlık ve Güvenlik Refah Düzeyi	78
3.5.3 Toplumsal Refah Düzeyi	79
3.5.4 İçsel Refah Düzeyi.....	80
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	83
4. YEREL HALKTA MEKÂN DUYGUSUNUN OLUŞUMU VE YAŞAM YERİ	
MEMNUNİYETİ.....	83
4.1 Destinasyon Kavramı ve Tanımı	83
4.1.1 Destinasyon Türleri	84
4.1.2 Destinasyonların Özellikleri	86
4.2 Destinasyon ve Turizm İlişkisi	88
4.2.1 Turizm Destinasyonlarının Planlanması.....	89
4.2.2 Turizmde Destinasyon Yönetimi.....	90
4.3 Yerel Halkın Mekân Duygusunun Oluşması.....	93
4.3.1 Mekân Duygusunun Oluşumu	93
4.4 Yerel Halkın Yaşam Yeri Memnuniyeti.....	95
4.4.1 Yerel Halkın Yaşam Yeri Memnuniyetini Etkileyen Faktörler.....	99
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	103
5. TURİZM GELİŞİMİNE VERİLEN DESTEĞİ ETKİLEYEN UNSURLAR..	103
5.1 Turizmin Gelişimine Verilen Destek.....	103
5.2 Turizmin Gelişiminde Yerel Halkın Rolü	105
5.2.1 Yerel Halkın Bilişsel Rolü.....	109
5.2.1.1 İçerme Aşaması	112
5.2.1.2 Gelişim Aşaması.....	112
5.2.1.3 Tutundurma Aşaması.....	113
5.2.1.4 Yeniden Yükselme Aşaması.....	114
5.2.2 Yerel Halkın Davranışsal Rolü.....	115
ALTINCI BÖLÜM.....	118
6. YÖNTEM	118
6.1 Araştırmanın Yöntemi	118
6.2 Araştırmanın Modeli	119
6.3 Ölçme Araçları	121
6.4 Evren ve Örneklem.....	122
6.5 Pilot Çalışma	126
6.5.1 Çalışmanın Geçerliği	127
6.5.2 Çalışmanın Güvenirliği	131
6.6 Biçim ve Anlaşılabilirlik	131
6.7 Verilerin Toplanması.....	132
6.8 Verilerin Analizi	132

YEDİNCİ BÖLÜM.....	134
7. BULGULAR	134
7.1 Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular	134
7.2 Ölçeklere İlişkin Bulgular	137
7.2.1 Turizmin Etkileri Ölçeği.....	137
7.2.2 Yaşam Kalitesi Ölçeği.....	140
7.2.3 Yaşam Yeri Memnuniyeti Ölçeği.....	141
7.2.4 Turizm Gelişimini Destekleme Ölçeği.....	142
7.2.5 Turizmin Etkileri Ölçeği Doğrulamalı Faktör Analizi	143
7.3 Ölçüm Modeli Sonuçları	146
7.4 Yapısal Model	147
SEKİZİNCİ BÖLÜM.....	151
8. SONUÇ VE ÖNERİLER	151
KAYNAKÇA.....	163
EKLER	221
EK-1 Literatür Taramasında Kullanılan Dergi Listesi	221
EK-2 Çalışmada Kullanılan Anket Formu	223
ÖZGEÇMİŞ.....	226

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1 Araştırma Süreci.....	4
Şekil 2.1 Butler Destinasyon Yaşam Seyri Modeli	30
Şekil 2.2 Sosyal Değişim Teorisi Modeli	34
Şekil 2.3 Turizm Vasıtasıyla Barışa Giden Yol	45
Şekil 3.1 Yaşam Kalitesi Bileşenlerinin Çok Boyutlu İlişkisel Gösterimi.....	68
Şekil 3.2 Dünya Sağlık Örgütü Tarafında Oluşturulan Yaşam Kalitesi Modeli	72
Şekil 3.4 Cummins'in Yaşam Kalitesi Modellemesi	73
Şekil 3.6 Yaşam Tatmininin 7 Farklı Bileşeni	75
Şekil 3.8 Turizmin Yaşam Kalitesi Üzerindeki Etkisi	81
Şekil 4.1 Destinasyon Yönetim Örgütü (DYÖ) İşleyişi.....	92
Şekil 4.2 Mekân Duygusunun Farklı Aşamaları	95
Şekil 4.3 Mekan Duygusu Faktörleri.....	97
Şekil 4.4 Mekan İnsan Etkileşiminin Farklı Boyutları ve Bu Boyutların İşlevleri	98
Şekil 5.1 Turizmin Gelişimine Destek Modeli.....	108
Şekil 6.1 Hipotetik Araştırma Modeli	120
Şekil 7.1 Yapısal Model	148
Şekil 7.2 Yapısal Model * $p < 0,001$ ** $p < 0,05$ N.S. = no significant (anlamlı değil)....	148

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 6.1 Turizm Etkileri Açıklayıcı Faktör Analizi	128
Tablo 6.2 Yaşam Kalitesi Açıklayıcı Faktör Analizi	129
Tablo 6.3 Yaşam Yeri Bağlılığı Açıklayıcı Faktör Analizi.....	130
Tablo 6.4 Turizm Gelişimini Destekleme Açıklayıcı Faktör Analizi	130
Tablo 6.5 Ölçeklere İlişkin Güvenirlilik Ölçütü.....	131
Tablo 7.1 Katılımcıların Demografik Özellikleri	134
Tablo 7.2 Katılımcıların Turizmin Etkilerini Algılamalarına İlişkin Bulgular (n:639)	137
Tablo 7.3 Katılımcıların Yaşam Kalitesini Algılamalarına İlişkin Bulgular (n:639)...	140
Tablo 7.4 Katılımcıların Yaşam Yeri Memnuniyetini Algılamalarına İlişkin Bulgular (n:639).....	141
Tablo 7.5 Katılımcıların Turizmin Gelişimini Desteklemelerine İlişkin Bulgular (n:639)	142
Tablo 7.6 Doğrulayıcı Faktör Analizinde Kullanılan Uyum İyiliği İndeksleri ve Normal Değerleri	144
Tablo 7.7 Turizm Etkileri Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları.....	145
Tablo 7.8 Ölçüm Modeli Sonuçları	146
Tablo 7.9 Hipotez Sonuçları.....	150

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 2.1 Butler Destinasyon Yaşam Seyri Modeli	31
Çizelge 2.2 Türkiye'nin Yıllara Göre Turizm Geliri Dağılımı ve Ziyaretçi Sayısı	43
Çizelge 2.3 Yerel Halkın Turistlerle Karşılaşmasında Gösterdikleri Duyarlılığının Evreleri Evrelere Özgü Belirleyici Nitelikler	46
Çizelge 2.4 Kitle Turizmi ve Ekolojik Turizmin Çevresel Etkilerinin Karşılaştırılması	56
Çizelge 2.5 Turizmin Doğal Çevre Üzerindeki Olumsuz Etkileri.....	57
Çizelge 3.1 Schalock ve Verduge'nin Yaşam Kalitesi Modeli ve Bileşenleri	73
Çizelge 6.1 Örneklem Büyüklüğünün Hesaplanmasına Yönelik Formüller	124
Çizelge 6.2 $\alpha= 0.05$ İçin Örneklem Büyüklükleri	124
Çizelge 6.3 Manavgat İlçesi 2021 Yılı Mahalle Nüfusları.....	125

KISALTMALAR LİSTESİ

DYÖ	: Destinasyon Yönetim Örgütü
IPCC	: Intergovernmental Panel on Climate Change
SDT	: Sosyal Değişim Teorisi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
STKT	: Sosyal Taşıma Kapasitesi Teorisi
STT	: Sosyal Temsiller Teorisi
TALC	: Tourism Area Life Cycle
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDY	: Turizmde Destinasyon Yönetimi
UN	: United Nations
UNDP	: United Nations Development Programme
UNEP	: United Nations Environment Programme
UNESCO	: United Nations Education Science Culture Organization
UNWTO	: United Nations World Tourism Organization
WEF	: World Economic Forum
WHO	: World Health Organization
WMO	: World Meteorological Organization
WTTC	: World Travel and Tourism Council

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Bu tezin tamamlanmasında pek çok değerli Hocam ve mesai arkadaşım süreç boyunca tecrübe ve katkılarıyla bana destek olmuşlardır. Çalışmanın en başından sonuna kadar konu seçiminden tezin tamamlanmasına kadar her aşamada destek ve yardımlarını esirgemeyen, beni yönlendiren sayın tez danışmanım, değerli hocam Doç. Dr. Halil Akmeşe'ye teşekkürlerimi bir borç bilirim. Gelecek kariyer planlamalarımda bana ilham veren, olumlu görüş ve öneriyle bu teze katkılarını sunan Doç. Dr. Alper Ateş, Doç. Dr. Yasin Bilim, Doç. Dr. Mehmet Demirel, Doç. Dr. Özgür Yayla ve Dr. Öğretim Üyesi Abdullah TARINÇ hocalarıma ayrı ayrı kalbi teşekkür ve saygılarımı sunarım. Araştırmanın veri toplama sürecinde desteğini ve işbirliğini esirgemeyen kıymetli ağabeyim Dr. Ali Keleş'e ve meslektaşım ve yeğenim İngilizce Öğretmeni Volkan Duran'a teşekkür ederim. Son olarak da tüm süreç boyunca beni anlayışla ve sabırla destekleyen sevgili eşim ve biricik kızlarıma da yürekten sevgiler...

Hüseyin KELEŞ

Konya, 2021

GİRİŞ

“Yet again, the strong economic performance of Travel & Tourism proves the power of the sector as a tool for governments to generate prosperity while creating jobs around the world.”

Gloria Guevara Manzo, President & CEO World Travel & Tourism Council, 2019

Bir kez daha, Seyahat ve Turizm sektörünün güçlü ekonomik performansı, hükümetler için bir refah sağlama aracı olarak tüm dünyada istihdam yaratarak sektörün gücünü ortaya koymuştur.

Gloria Guevara Manzo, Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi Başkanı ve CEO’su, 2019

Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi tarafından yayınlanan Seyahat ve Turizm Ekonomik Etkiler Dünya Raporu (WTTC, 2019)’na göre turizm küresel ölçekte lider sektörlerden birisi olma özelliğini 2019 yılı itibariyle de sürdürmüştür. Dünyanın en büyük ekonomik sektörlerinden birisi olarak turizm sektörü iş olanakları yaratmakta, ihracata canlılık kazandırmakta ve tüm dünya genelinde ekonomik ve sosyal refahın artmasına katkıda bulunmaktadır. Bünyesinde çok çeşitli iş kollarını barındıran turizm sektörünün ana hizmet alanları yurt içinde ve uluslararası ölçekte iş, eğlence ya da farklı amaçlarla seyahat eden bireylere hizmet sunmaktır. Sektör bünyesinde varlığını sürdürmekte olan büyüklü küçüklü işletmeler konaklama, seyahat, yiyecek ve içecek, perakende satış alanları, kültür, spor ve eğlence hizmetleri olmak üzere çeşitli pek çok alanda hizmet vermektedir. Tüm bu işletmeler insanları birleştiren, toplumları ekonomik, sosyal ve kültürel yönlerden destekleyen ve dünyanın güzelliklerini deneyimlemeyi fırsat veren hizmet ve ürünleri sağlamak adına tüm gayretlerini ortaya koymaktadır.

Turizm sektörünün 185 ülke ve 25 bölge genelinde yarattığı küresel istihdam ve ekonomik etkileri ortaya koyan yıllık analiz raporunda, Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi (2018)’nin araştırması ortaya çıkarmıştır ki; turizm sektörü ülkelerin Gayrisafi Milli Hasıllarının %10,4’ünü oluştururken, toplamda 319 milyon iş olanağı sağlamıştır. Sektör 2018 yılının tamamında toplam istihdamın net olarak % 10’unu karşılamıştır. Dahası sektör, tüm dünyada son beş yıl itibariyle ortaya çıkan yeni istihdam oranı açısından kendini geliştiren beş sektörden biri durumundadır. Aynı zamanda sektörün ihracat rakamları küresel ihracatın %6,5’ine denk gelirken, bu oran toplam küresel hizmet ihracatının %27,2’sini oluşturmaktadır. Ortaya çıkan bu verilere göre sektör hala gelişim ve ilerlemeyi destekleyerek, bölgesel ekonomik faydalar sağlayıp milli gurur duygularını uyandırarak yeni olanaklar sağlamaya devam etmektedir. Bahsi geçen bu istatistiksel verilerle ifade edilmeyen fakat turizm

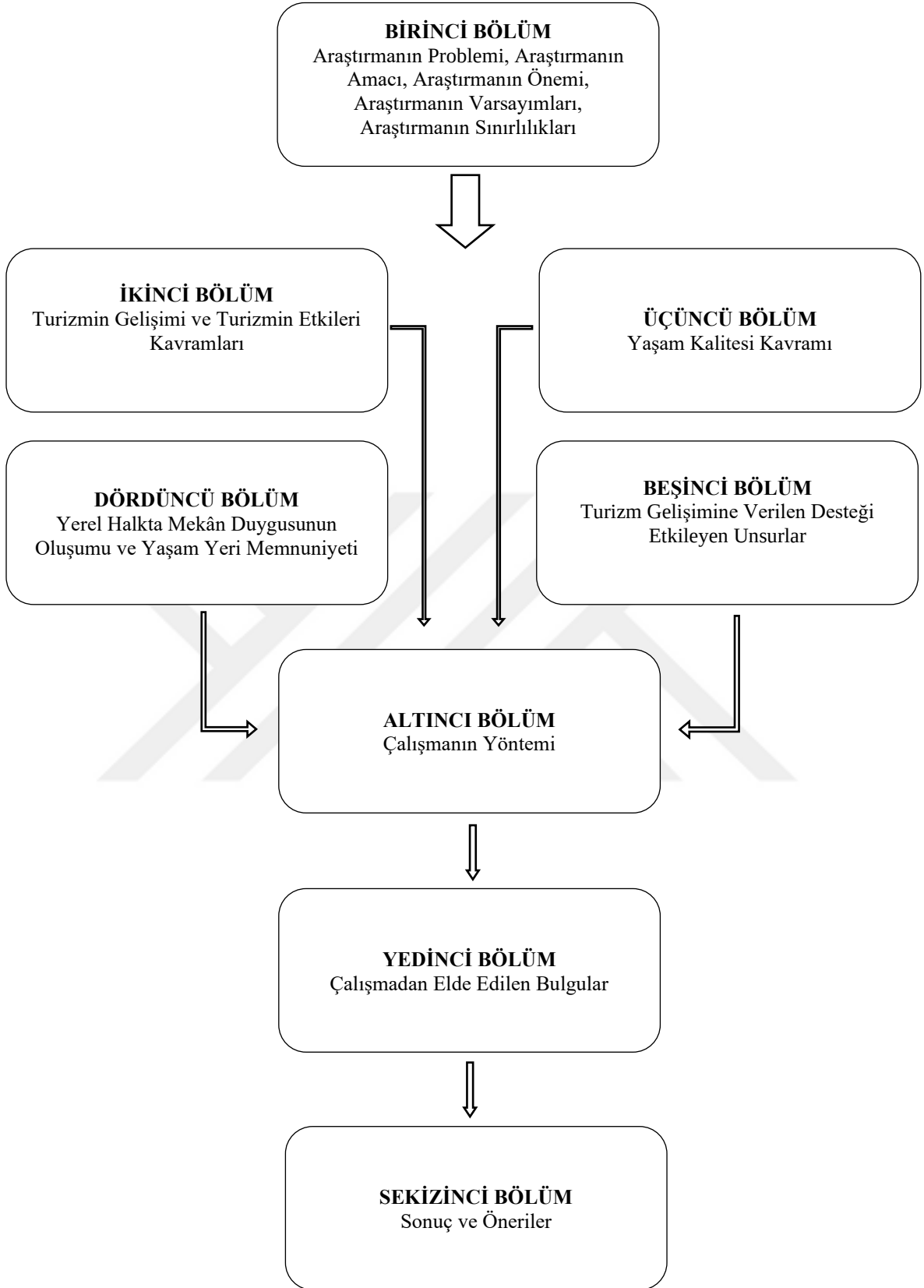
sektörünün büyük bir çoğunluğunu oluşturan ulusal düzeydeki turizm hareketleri de dikkate alındığında, turizmin ne denli önemli ve büyük bir alan haline geldiği daha net anlaşılmaktadır.

Bu denli büyük bir endüstriden pay almak isteyen devletler kendilerini her geçen gün artan bir rekabet ortamında bulmaktadır. Günümüzde bu rekabet ortamı her zaman olduğundan daha sert ve acımasız bir hal almıştır (Uşaklı ve Baloğlu, 2011; Hassan ve Uşaklı, 2012). Bilhassa 20. yüzyılın başlangıcından itibaren toplumsal olarak yaşanan ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak dünya genelinde yaşanan rekabet daha keskin hale gelmiştir. İşte diğer tüm sektörlerle paralel olarak turizm sektörü de bu rekabetin tam ortasında kalmıştır. Ayrıca, çağımızdaki turist türünün de değişimi göz önüne alınca durum daha açık hale gelmektedir. Kozak ve Baloğlu'nun (2011) ifade ettiklerine göre, günümüzde turizm faaliyetlerine katılan insanlar daha bilinçli, daha eğitilmiş, neyi talep ettiklerinin farkında olan ve araştırma ruhuna sahip bireylerdir. Dolayısıyla bu insanlar, direkt olarak hedef odaklı, standartları yüksek ve kaliteli hizmet arayışında olan kimselerdir. Sektörün tüketim tarafındaki bu gelişmelere ilaveten arz tarafında da kayda değer değişimler ve gelişmeler yaşanmaktadır. Tüm bu gelişme ve değişimler teknoloji, iletişim, ulaşım ve ekonomide yaşanan gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Destinasyonlar bu gelişmelere istinaden kendi adaptasyonlarını sağlamakta ve daha fazla talep edilmenin yollarını aramaktadırlar (Kozak ve Baloğlu, 2011).

Her ne kadar turizm ekonomik etkileri ekseninde ele alınsa da, bu etkilerin sosyal, kültürel ve çevresel etkilerden ayrıştırılarak sektörün değerlendirilmesinin yapılması olanaksızdır (Kim, Uysal ve Sirgy, 2013). Günümüzde turizm kültürler arası etkileşim ve entegrasyonun en etkin araçlarından biri olarak toplumsal yapıların şekillenmesinde önemli bir role sahiptir. Bu noktada turizmden ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel açıdan olumlu yönde etkilenen yöre halkının bölgedeki turizmin gelişimine daha fazla destek gösterdiklerine dair literatürde bulgular yer almaktadır (Kim, Uysal ve Sirgy, 2013; Andereck ve Nyaupane, 2011). Bu durum, Sosyal Değişim Teorisi (SDT) kapsamında açıklanabilmektedir (Ap, 1992). Sonuç olarak, turizm sektörü başta ekonomik olmak üzere, sosyal, kültürel ve çevresel açılardan gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için son derece önemli bir sektör haline gelmiştir (WTO, 2019). Sektör bir taraftan ekonomilere döviz girdisi sağlayarak canlılık

getirirken, diğ er yandan ortaya koyduğu sosyal, kültürel ve çevresel etkilerle de destinasyonların şekillenmesinde etkin rol oynamaktadır. Bundan dolayı yapılan bu çalışmada ulaşılan verilerin sektörün geleceği ve destinasyonların gelişimine ışık tutacağı öngörülmektedir.

Şekil 1.1 Araştırma Süreci

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMA TASARIMI

1.1 Araştırmanın Problemi

Manavgat, Antalya merkezine 80 kilometre uzakta yer almasına rağmen, Antalya'nın dünyaca tanınan bir marka konumunu kazanmış, denize bitişik, turizm potansiyeli yüksek olan en önemli turizm destinasyonlarından birisidir. Manavgat destinasyonu bir turizm ilçesi yapan ve her yıl milyonlarca turistin akın etmesini sağlayan destinasyonun sahip olduğu eşsiz tarihi zenginlikleri, büyüleyici doğası, mavi bayraklı plajları ve sonsuz güneşidir. Bünyesinde barındırdığı tüm bu özellikleriyle Manavgat Akdeniz sahilinin vazgeçilmez bir turizm incisi konumundadır. Her geçen gün artan turizm potansiyeli ile Manavgat gerek yerli gerekse yabancı turist olmak üzere her yıl milyonlarca misafire ev sahipliği yapmaktadır (www.matso.org). Turizm sektörü için tarihi ve turistik yerlerin hayati önemi düşünüldüğünde (Yayla, Seyirci ve Keleş, 2019) söz konusu değerler açısından çok zengin bir turizm merkezi olan Side antik kentinin de Manavgat sınırları dâhilinde olması turistlerin her daim ilgisini çekmektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığının verilerine göre, 2019 yılı itibari ile bakanlık ve belediye belgeli oteller olmak üzere Türkiye'de toplam 1 milyon 828 bin yatak kapasitesi bulunmaktadır. Bu kapasitenin 1 milyon 200 bini Turizm Bakanlığı belgeli, 628 bini ise belediye belgeli tesislerde yer almaktadır. Bununla birlikte, Türkiye'nin sahip olduğu bakanlık belgeli yatağın %42'si Antalya ve çevre ilçelerde bulunmaktadır. Bir diğer ifadeyle Antalya ve çevre ilçeleri, 2799 konaklama tesisi ve 628 bin 660 yatak ile Türkiye'nin en çok yatak kapasitesine sahip ili konumundadır. Manavgat destinasyonu tek başına incelendiğinde ise, Antalya bölgesinin sahip olduğu toplam yatak kapasitenin, 529 tesis ve 183 bin 706 yatak ile %30'na sahiptir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020a). Tüm bu veriler Manavgat'ın ciddi bir turistik arz kapasitesine sahip olduğuna işaret etmektedir.

2019 yılına ait konaklama istatistikleri ele alındığında ise Manavgat'a gelen yerli turist sayısı 465.534 ve yabancı turist sayısı ise 4.884.149 olarak kaydedilmiştir. Diğer bir ifadeyle 2019 sezonu boyunca Manavgat destinasyonunun ağırladığı turist sayısı toplamda 5.349.683 olmuştur (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020b). Bu rakam

Antalya'yı ziyaret eden toplam turist sayısının 1/3'üne eşittir. Buna paralel olarak, bu destinasyonun bu dönem süresinde turizmden elde ettiği gelir hemen hemen 5 milyar dolara kadar çıkmıştır (www.turizmdays.com). Eldeki tüm bu veriler, talep noktasında da Manavgat'ın ne denli önemli bir destinasyon olduğunun açık bir göstergesidir. Zira Manavgat tüm ülke bazında ele alındığında hem ağırladığı turist sayısı bakımından hem de elde ettiği gelir bakımından çok önemli bir konuma sahiptir. 2019 yılında Türkiye'yi, yaklaşık olarak 56 milyon kişinin ziyaret ettiği dikkate alınınca, 5 milyon kişiyle Manavgat bölgesi tek başına tüm ülkenin yaklaşık olarak 1/10'unu karşılamıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020c).

Manavgat destinasyonu özellikle 1980'li yıllardan sonra hayata geçirilen Turizm Teşvik Kanunu'nun etkisiyle, gerek devlet eliyle gerekse de özel teşebbüsler tarafından yapılan yatırımlar aracılığıyla hızlı bir gelişim sürecine girmiştir. Turizmin bölgeye etkin bir biçimde girmesi sonucu Manavgat destinasyonunda da Türkiye'nin Kuşadası, Marmaris, Fethiye ve Alanya gibi diğer kıyı kesimlerinde yaşanan hızlı bir şehirleşme ve değişim süreci başlamıştır (Doğaner, 2001: 25). Adeta baş döndüren bir hızla yaşanan bu değişimden şüphesiz ki en çok etkilenen Manavgat'ın yerel halkı olmuştur. Butler (1980)'in destinasyon yaşam döngüsü modeline göre Manavgat destinasyonu yaşanan etkiler ve eldeki veriler itibariyle durgunluk dönemine girmesine rağmen; bu destinasyonda turizmin sosyal, kültürel, çevresel ve ekonomik etkilerinin incelendiği çok az kaynağa rastlanılması ciddi bir problem teşkil etmektedir. Bunun yanı sıra, literatür incelendiğinde turizm bakımından Manavgat değerinde veya daha alt seviyede olan destinasyonlara ilişkin yapılmış ve turizmin yerel halk üzerindeki etkilerini farklı pek çok açıdan ele alan bir çok çalışmanın olması da ayrıca dikkat çekici niteliktedir (Doxey, 1975; Cooper ve Jackson, 1989; Mbaiwa ve Stronza, 2008; Çalışkan ve Tütüncü, 2008; Zeng vd., 2008; Ayazlar, 2016; Doğan ve Üngüren, 2010; Kervankıran, 2014; Denk, 2016; Sandal ve Karademir, 2016; Meyer, 2011; Hussein vd., 2019; Joo vd., 2019; Avcı, 2018; Büyükkuru, 2019; Şengül, 2018; Nguyen vd., 2020; Ammbardar vd., 2020; Akengin ve Dinç, 2020; Kalıpçı ve Toker, 2020; Bertan vd., 2013; Birsen, 2017; Croes vd., 2018; Rittichainuwat vd., 2020; Wang vd., 2020; Kebete ve Wondirad, 2019; Rodriguez vd., 2008; Aref 2011; Sert 2019). Araştırma kapsamında uluslararası düzeyde bu konu üzerinde ulaşılabilen ve ilklerden sayılabilecek çalışmalardan birisi Foster (1964)'ın yaptığı çalışmadır.

Ulusal ölçekte ise öncü olarak nitelendirilebilecek çalışmalardan bir tanesi de Eralp (1974)'in yapmış olduğu çalışma olarak belirtilebilir. Eralp çalışmasında turizmin ortaya koyduğu sosyo-kültürel ve ekonomik etkilerden hareketle Balıkesir-Erdek ve Ankara-Kalecik ilçelerini karşılaştırmıştır. Hussein vd. (2019) Malezya'da bulunan ünlü turizm destinasyonu Port Dickson üzerine yaptıkları çalışmalarında, turizmin etkilerinin yerel halk tarafından algılanmasını ve yerel halkın turizm gelişimine verdiği desteğin ne boyutta olduğunu incelemişlerdir. Avcı (2018) Çeşme ilçesini ele aldığı çalışmasında Çeşme halkının yaşam kalitesinin turizmden ne ölçüde etkilendiğini ele almıştır. Aref (2011) çalışmasında, turizmin İran'ın Şiraz kentinde yaşayan yerli halk üzerindeki etkilerini ve turizme bağlı etkilerin yöre halkının yaşam kalitesine hangi boyutta etki ettiğini incelemiştir. Sert (2019) yaptığı çalışmasında, Beypazarı özelinde, turizmin yerel halk tarafından algılanan etkilerini ve toplumun turizm etkinliklerine katılım düzeylerini ve turizme verilen desteği ele almıştır.

Turizmin yerel halk üzerinde ortaya koyduğu etkiler kapsamında literatürde holistik düzeyde yapılmış çalışmalar göze çarpmaktadır. Turizmin sosyal, kültürel, çevresel ve ekonomik etkilerini kavramsal (Oğuzbalaban, 2017), nicel (Çetin,2009; Gümüş ve Özüpekçe, 2009; Doğan ve Üngören, 2010; Kervankıran, 2014; Özaltın ve Türker, 2014) ve nitel (Deniz, 2016; Mesci ve Dönmez, 2016; Ayazlar, 2017) açıdan ölçek literatürde farklı çalışmalar tespit edilmiştir.

Tüm bunlarla birlikte Manavgat destinasyonu özelinde turizmin yarattığı etkilerin yerel halkın yaşam kalitesi üzerindeki etkilerini ele alan gerek ulusal gerekse de uluslararası literatürde yapılan çalışmaya rastlanılmamıştır. Ayrıca, turizm etkilerinin yerel halkın yaşam kalitesini, ne boyutta etkilediği belirsizliğini korumaktadır. Bunun yanında, turizmden kaynaklı yaşam kalitesine bağlı olarak yerel halkın Manavgat'ta yaşamaktan hangi seviyede memnun olduğu konusuna da açıklık getirilmemiştir. Bu durum, araştırmanın problemini ifade etmektedir.

Yapılan bu çalışma dâhilinde yerel halkın Manavgat'ta yaşamaktan memnun olup olmamaları onların turizm gelişimine verdikleri desteğin ne yönde olacağı konusu da ele alınmıştır. Zira, literatürde bu noktaya değinen benzer bir çalışmaya rastlanılmamış olması, Manavgat destinasyonu açısından ayrıca incelenmesi gereken bir problem olarak belirtilebilir.

Son olarak, Manavgat hem coğrafi konumu hem de turizm çekiciliği açısından her geçen gün göç alan bir destinasyondur. Kent nüfusunun yıllara göre artışı incelendiğinde bu durum daha da net bir biçimde anlaşılmaktadır. Öyle ki, 2007 yılında Manavgat'ın nüfusu 165 bin civarındayken 2019 yılına gelindiğinde bu rakam 241 bine kadar çıkmıştır (www.nufusune.com). 12 yıllık bir periyotta destinasyondaki nüfus artışı hemen hemen %50'ye yaklaşmıştır ki bundaki en büyük pay Manavgat'ın bir turizm merkezi olmasıdır. Turizm gelişimi ve planlaması açısından bu denli önemli olan bir destinasyonun derinlemesine ele alındığı çalışmaların yetersizliği araştırmanın en temel yola çıkış mantığını oluşturmaktadır.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın birincil amacını turistik destinasyonlarda turizmin ortaya koyduğu ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkilerin yöre halkı tarafından algılanma düzeyinin belirlenmesi oluşturmaktadır. Ayrıca, bu etkilerin yöre halkının yaşam kalitesini hangi düzeyde değiştirdiğinin tespit edilmesi de araştırmanın öncelikli amacını ifade etmektedir. Bunun yanı sıra, araştırma amacına yönelik, turizmin etkilerine bağlı olarak yerel halkın yaşam kalitesinde meydana gelebilecek olumlu ya da olumsuz bir durumun onların yaşadıkları yerden memnun olma düzeyleri de incelenmiştir. Son olarak, turizm kaynaklı etkilerin yaşam kalitesi ve yaşanan yerden memnun olma durumlarına bakılarak bu durumların yerel halkın turizmin gelişimine destek verme noktasında ne düzeyde bir etkiye sahip olduğunun ele alınması da araştırmanın bir diğer amacıdır. Birincil amaca ek olarak, destinasyonda yaşayan yöre halkının demografik özelliklerine göre sonuç değişkeni olan turizmin gelişimini desteklemelerinin farklılık gösterip göstermediği de incelenmiştir. Belirlenen bu amaçlar doğrultusunda geliştirilen ve araştırma kapsamında test edilecek olan hipotetik araştırma modeli çalışmanın yöntem bölümünde yer alan araştırmanın modeli kısmında Şekil 6.1'de gösterilmiştir.

Turizmin etkileri araştırmalarının birçoğu, yerel halkın turizme karşı tutumunu belirlemede ve halk tarafından algılanan etkileri belirlemek amacıyla yürütülmüştür (Zhang vd., 2006). Yerel halkın turizmin etkileri algısı ve turizmin gelişimine yönelik tutumu son yıllarda araştırmaların ilgisini çekmektedir (Andereck ve Vogt, 2000). Uluslararası literatür incelendiğinde yerel halkın algısı üzerine pek çok araştırma gerçekleştirildiği söylenebilir (Akış vd., 1996; Ap, 1992; Belisle ve Hoy, 1980;

Lankford, 1994; King, vd., 1993; Yoon vd., 1999; Lindberg ve Johnson, 1997; Liu ve Var, 1986; McCool ve Martin, 1994; Besculides vd., 2002; Long vd., 1990; Lankford ve Howard, 1994; Sirakaya vd., 2002; Tosun 2002; Teye vd., 2002; Ko ve Stewart, 2002; Choi ve Sirakaya; 2005; Gürsoy vd., 2010; Zamani-Farahani vd., 2012). Bu çalışmaların birçoğu, yerel halkın turizm gelişimine yönelik tutumunun, turizmin algılanan etkilerinden kaynaklandığını ortaya çıkarmıştır. Algılanan bu etkiler; akademik çalışmalarda ekonomik (Davis, Allen, ve Cosenza, 1988; Sheldon ve Var, 1984; Perdue vd., 1990) çevresel ve sosyal ve kültürel etkiler (Murphy, 1985) olarak değerlendirilmiştir.

Rhode Adası ve Florida’da yerel halk turist harcamalarından elde edilen gelir ve gümrük vergilerinin, kendi ödedikleri vergilerden daha az olduğuna inanmaktadır (Tosun, 2002; Tyrell ve Spaulding, 1984). Bazı araştırmacılar ise (Allen vd., 1993; Perdue vd., 1987) yerel halkın turizmin emlak vergilerini artırdığı yönündeki algısını ortaya çıkarmıştır. Kanada’nın bir eyaletinde ise, yerel halkın çoğunluğu yüksek vergilerin turizmden kaynaklı olmadığı görüşündedir (Belisle ve Hoy, 1980). Turizmin mal ve hizmetlerin fiyatını artırdığı şeklinde yerel halk algısını ortaya koyan çalışmalar (Belisle ve Hoy, 1980; Keogh, 1990; Pizam, 1978; Tosun, 2002; Weaver ve Lawton, 2001) bulunmaktadır. Sheldon ve Var (1984) ve Husbands (1989) ise, yerel halkın çok az bir kısmının turizmin hayat pahalılığına neden olduğu ve mal ve hizmet fiyatlarını artırdığı şeklinde düşündüğünü ortaya çıkarmıştır. Turizmin ev, arsa fiyatlarını artırdığı yönünde yerel halk görüşlerini ortaya koyan araştırmalar (Lundberg, 1990; Pizam, 1978; Tosun, 2002; Weaver ve Lawton, 2001; Var, Kendall, ve Tarakçıoğlu, 1985). Kolorado’da yapılan araştırma da yerel halkın yarısı turizmin gayrimenkul fiyatlarını artırdığı düşüncesindeyken, diğer yarısının bu düşünceyle hemfikir olmadığı belirlenmiştir (Perdue vd., 1978).

Araştırmacılar ayrıca turizmin ekonomiyi geliştirmesi (Allen vd., 1988; Bradley vd., 2002; Ritchie, 1988), gelişmiş yaşam standartları sağlaması (Belisle ve Hoy, 1980; Tosun, 2002; Um ve Crompton, 1990), yatırımları artırması (Liu vd., 1987) ve ticari etkinliği artırması (Prentice, 1993) yönünde yerel halk algısını belirlemişlerdir. Sözü edilen araştırma bulguları; yerel halkın, gelirlerin, yatırımların, ticari etkinliğin ve yaşam standartlarının arttığı şeklinde algıya sahip olduğunu göstermektedir. Örneğin Liu ve Var (1986), Hawai’de yerel halkın %90’ının turizmin

yerel ticareti geliştirdiği ve yatırımları artırdığı yönünde hemfikir olduğu sonucuna ulaşmıştır. Tüm bu bilgiler ışığında ve şekil 6.1’de gösterilen araştırma modeli kapsamında, araştırmanın hipotezleri aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur.

H1. Turizmin ekonomik etkilerinin yerel halkın yaşam kalitesi üzerinde etkisi vardır.

Yerel halkın turizmin getirdiği ekonomik faydaların en önemli etkiler olarak gördüğu alışmalar (Akis vd., 1996; Ritchie, 1988) mevcuttur. Araştırmalar, yerel halkın turizmin yeni iş fırsatları yaratarak işsizliği azalttığı (Tosun, 2002), yeni işletmeler ve yeni yatırımlar meydana getirdiği (Sethna ve Richmond, 1978), küçük işletmeler için gelir artırıcı etkisinin olduğu (Davis vd., 1988), yerel yönetim ve toplumlar için gelir getirici etkisinin olduğu (Jurowski vd., 1997) gibi çeşitli görüşleri savunduğunu ortaya çıkarmıştır. Belisle ve Hoy (1980), Kanada’nın bir eyaletinde yerel halkın %84’ünün turizmin iş alanı oluşturduğu şeklindeki algılarını belirlemiştir. Aynı bölgede Ritchie (1988) benzer sonuçlara ulaşarak, yerel halkın %87’sinin turizmin bölgede iş fırsatlarını artırdığı yönündeki görüşlerini ortaya çıkarmıştır. Gu ve Wong (2006), yeni iş fırsatının, turizmin en çok sözü edilen dört faydasından biri olarak algılandığı sonucuna ulaşmıştır. Diğer birçok çalışma da (Davis, Allen, ve Cosenza, 1988; Keogh, 1990; Liu ve Var, 1986; Pizam, 1978; Soutar ve McLead, 1993; Weaver ve Lawton, 2001; Tosun, 2002) turizmin, bölgede iş imkânlarını artırdığı yönündeki yerel halk algısını ortaya koymaktadır.

H2. Turizmin sosyo-kültürel etkilerinin yerel halkın yaşam kalitesi üzerinde etkisi vardır.

Turizmin sadece ekonomiden ibaret olmadığını, ortaya koyduğu etkilerde sosyal, kültürel ve çevresel boyutların da bulunduğunu ifade eden Pizam ve Milman (1986) alışmalarında daha çok turizmin sosyal etkilerine değinmişler ve halkın sosyolojik olarak turizmden etkilenebilme durumunu altı ana ifade altında toplamışlardır. Bunlar sırasıyla demografik, mesleki, kültürel normların değışimi, tüketim düzenindeki değışiklikler ve evre üzerinde yaratılan etki olacak şekilde ifade edilmiştir. Bazı araştırmalarda da turizmin algılanan sosyo-kültürel etkileri incelenmiştir. Fakat bu araştırmaların bulguları da farklılık göstermektedir. Birçoğu yerel halkın sosyo-kültürel etkiler algısının olumlu yönde olduğunu gösterirken

(Jurowski vd., 1997; Besculides vd., 2002), bazıları olumsuz yönde olduğunu göstermektedir (Brunt ve Courtney, 1999). Harrison (2001), turizmin sosyal değişimi başlattığı ve yeni sosyal imkânlar sunduğu sonucuna ulaşmıştır. Brunt ve Courtney (1999) ise, turizmin yerli halka alışveriş olanakları ve rekreasyon faaliyetleri gibi sosyal fırsatlar getirdiğini belirtmiştir. Sethna ve Richmond (1978) ile Pizam (1978) yerel halkın, turizmin yolların iyileştirilmesi gibi bazı yerel hizmetler üzerinde olumlu etkisi olduğu görüşünü ortaya çıkarmıştır. Turizmin toplumda birtakım sosyal sorunlara yol açtığını gösteren çalışmalar yapılmıştır. King vd. (1993) turizmin alkol kullanımını artırdığı, Smith (1992) ise turizmin fuhuş, uyuşturucu ve rüşvet üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Fakat Liu ve Var (1986) ve Allen vd. (1993)'nin çalışmasında ise yerel halk turizmle suç işleme arasında çok fazla bir ilişkinin olmadığını belirtmiştir. Bu bilgiler ışığında araştırma hipotezi aşağıdaki şekilde geliştirilmiştir.

Literatür incelendiğinde, çalışmalar turizmin yöresel sanata talep yarattığını (McKean, 1978), kültürel kimliğin korunmasını, kaynaşmayı, fikir alışverişini, bölgenin kültürü ile ilgili bilgi edinme isteğini artırdığını göstermektedir (Esman, 1984). Besculides vd. (2002), kültürel değişimin yaşanması, gelenek ve göreneklerin tekrar canlanması, yaşam kalitesinin artması, toplum imajının gelişmesi üzerinde de turizmin etkili olduğunu ortaya çıkarmıştır. Literatürde aynı zamanda turizmin olumsuz kültürel ve sosyal etkilerinin olduğuna yönelik çalışmalar mevcuttur. Örneğin, turizmin geleneksel aile yaşamı üzerinde olumsuz etkisi olduğunu (Kousis, 1989), kültürel ticarileşmeye neden olduğunu (Cohen, 1988), yerel halk ve turist arasındaki ekonomik refah, sosyo-kültürel farklılıklardan kaynaklanan zıtlıklar meydana getirdiğini (Tosun, 2002) gösteren çalışmalar yapılmıştır. Turizmin kültürel etkilerine yönelik geliştirilen araştırma hipotezi aşağıda yer almaktadır.

H3. Turizmin çevresel etkilerinin yerel halkın yaşam kalitesi üzerinde etkisi vardır.

Turizmin çevresel etkilerine yönelik yapılan çalışmalarda; (Ahmed ve Krohn, 1992; Andereck, 1995; Koenen, Chor ve Christianson, 1995; Sheldon, 1986; Var, Kendall, ve Tarakcioglu, 1985) çevresel kirlilik, doğal kaynakların tahribi, bitki örtüsünün ve vahşi yaşamın bozulması ele alınmaktadır. Sethna ve Richmond (1978),

Virgin Adaları'nda suyun ve sahillerin turizmden dolayı zarar gördüğünü belirtmiştir. Pizam (1978), Cod Burnu'nda turizmin çöp artışında, hava ve su kirliliğinde turizmin etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde Lankford ve Howard (1994) da, turizmin çöp ve atık problemlerine neden olduğunu belirlemiştir. Sheldon ve Var (1984) ise turizmin ekolojik dengeyi bozduğunu ortaya çıkarmıştır. İncelenen literatür ışığında geliştirilen araştırma hipotezi aşağıdaki şekilde belirtilmiştir.

H4. Turizmin ekonomik etkileri yerel halkın yaşam yeri memnuiyetini etkiler.

Bir destinasyonda turizm geliştikçe, ortaya koyduğu etki yelpazesi genişlemekte; getirileri olduğu kadar ciddi götürüleri de olabilmektedir. Ortaya koyduğu ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkilerin hem olumlu hem de olumsuz yansımaları olabilecektir. Örneğin, bir destinasyonda turizme bağlı ekonomik bir refah sağlanırken, aynı anda maliyetlerin de yükselmesi kaçınılmaz olmaktadır. Bundan dolayıdır ki, bu durum çift başlı bir kılıç durumunda değerlendirilmektedir (Wang, Pfister ve Morais, 2006). İşte bu aşamada, yerel halk elde ettiği kazanımlarla kayıplarını karşılaştırıp yaşadığı bölgenin turizm gelişimine karşı tavrını ortaya koymaktadır (Ap, 1992).

Sosyal Değişim Teorisi (Social Exchange Theory) yerel halkın turizm gelişimine vereceği desteği en anlaşılır şekilde ortaya koyan teorilerden birisi olarak kabul görmektedir (Bestard ve Nadal, 2007). Bunun içindir ki, yerel halk yaşam kalitesine olumlu etki ettiği sürece, turizmin bölgelerindeki gelişimine destek verecektir (Ap, 1992).

H5. Turizmin sosyo-kültürel etkileri yerel halkın yaşam yeri memnuiyetini etkiler.

Turizmin sosyo-kültürel etkileri literatürde bir çok araştırmacı tarafından ele alınmış ve farklı modeller kullanılarak açıklanmaya çalışılmıştır Bunlardan en belirgin olanları Doxey Tolerans Modeli (Doxey, 1975), Turizm Alanı Yaşam Döngüsü (Butler, 1980) ve Sosyal Değişim Teorisi (Ap, 1992) şeklinde sıralayabiliriz. Butler modellemesinde destinasyonun gelişimini evreler halinde ele almaktadır ve bu evrelerde yerel halkın turistlerle olan etkileşimine ve bu etkileşimden doğan olumlu ya da olumsuz sonuca göre yaşadığı yerden duyduğu memnuniyet değişebilmektedir.

Dolayısıyla; turizmin bir destinasyonda ortaya koyduğu sosyo-kültürel etkiler o destinasyonda yaşayan yerel halkın yaşam yeri memnuniyetiyle doğrudan ilişkilidir, çünkü yerel halkın sosyo-kültürel yapısı yerel halka toplum olabilme özelliğini kazandıran bir takım özgün öğelerin birikiminden oluşmaktadır (Scupin, 2020). Bu noktadan hareketle, turizm faaliyetleri neticesinde ortaya çıkacak olan sosyo-kültürel etkiler toplumun bu özgün öğelerinin oluşumunda belirleyicidir (Bauman, 2013; Scupin, 2020) ve bunun sonucunda ortaya çıkacak olan yerel halka özgü toplumsal motifler onların yaşadığı yerden memnun olmalarını etkilemektedir (Kim ve McKercher, 2011; McKercher, 2020). Turizme bağlı olarak yerel halkın turistlerle olan etkileşiminden doğacak olan toplumsal kültürel yapı, destinasyonda yaşayan bireylerin kendilerini o yere ait hissetmelerine ya da hissetmemelerine etki etmektedir (Vergori ve Arima, 2020).

H6. Turizmin çevresel etkileri yerel halkın yaşam yeri memnuniyetini etkiler.

Turizm faaliyetleri neticesinde turistler kitleler halinde destinasyonlara akın ettikleri zaman destinasyonlar pek çok ciddi sorunla başa çıkmak zorunda kalmaktadır. Bu sorunlar sadece çevresel ve ekonomik alanlarla sınırlı kalmayıp sosyal ve kültürel açılardan da sıkıntılar yaşanmaktadır (Davenport ve Davenport 2006; Hall 2001). Bu durum da yöre halkını yaşadığı yerden duyacağı memnuniyet düzeyine etki etmektedir. Öyle ki, kontrol edilmeyen ya da edilemeyen turizm gelişimi ve dengesiz sevilerdeki turist akınları destinasyonda aşırı toprak kullanımı, kaynakların hızlı bir şekilde tüketilmesi, ekosistemin bozulması gibi bir takım olumsuz sonuçlara sebebiyet verecektir (Drius vd., 2019). Destinasyonun turizme bağlı olarak gerilemesi ve kötüleşmesi hem turistlerin destinasyondan alacağı hazzı hem de yöre halkının o yerde yaşamaktan alacağı hazzı olumsuz yönde etkileyecektir (Torres-Bejarano vd., 2018). Bunun sonucunda da hem destinasyon turistler açısından popülerliğini yitirecek hem de yöre halkının turistlere ve turizme karşı sergileyeceği tutum tamamen olumsuz hale gelecektir. (Dodds ve Graci 2012).

H7. Turizmin ekonomik etkileri turizm gelişimine desteği etkiler.

Yerel halkın turizme bağlı konaklama, yeme-içme, alışveriş vb. alanlarda yer alması toplumu ekonomik kazancına katkı sağlayabilir ve bireyler toplum olarak turizmin gelişimine destek verebilirler (Johnson, 2010; Wang, Yang, Chen, Yang, ve

Li, 2010; ˇSegota vd., 2017). Nicholas vd. (2009) yaptıkları çalışmada turizm faaliyetlerinin yöre halkını daha bilinçli hale getirebileceğini böylelikle daha kaliteli bir yaşam süreçlerini ve turizmin gelişimine destek vereceklerini ifade etmektedir. Ayrıca, yerel halkın ekonomik amaçlara da olsa turizm faaliyetlerine katılmaları belli bir amaca hizmet etmeye yönelik bireylerin toplum olma duygularını güçlendirmekte ve insanlar turizme olumlu bir bakış sergilemektedir (McCloskey vd., 2011). Turizmin bir destinasyonda gelişim göstermesi destinasyonun ekonomik olarak gelişmesine yoksulluğun azaltılmasına ve gelir eşitsizliğinin en aza indirilmesine olanak sağlayacaktır (Khartishvili vd., 2019). Butler (2017)'ye göre turizm iş olanaklarını artıracak, yaşam kalitesini iyileştirecek, gelirlerin artmasını sağlayacak ve doğal olarak da yerel halk turizmin gelişimini destekleyecektir.

H8. Turizmin sosyo-kültürel etkileri turizm gelişimine desteği etkiler.

Turizmin sebep olacağı sosyo-kültürel etkiler yöre halkı tarafından olumlu ya da olumsuz algılanabilmektedir. Eğer turizme bağlı yaşanan sosyo-kültürel değişim yöre halkına bu anlamda zarar verecek duruma geldiyse, yöre halkı sosyal geleneklerini, kültürel değerlerini koruma yoluna gidecek ve turizm gelişimine vereceği desteği de buna göre belirleyecektir (Aghazamani ve Hunt, 2017). Ancak turizme bağlı olumlu etkiler ortaya çıkarsa halk bilinçli bir şekilde kendi sosyal ve kültürel değerlerini koruyacak ve bu değerleri turistlere aktarmaya çalışacaktır (Lopez ' vd., 2018). Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algıları onların yaşadıkları yerden memnun olmalarıyla doğrudan ilişkilidir dolayısıyla da turizmin gelişimine verilen desteği etkilemektedir (Kim vd., 2013; Lin vd., 2017; Woo, Kim ve Uysal, 2015).

H9. Turizmin çevresel etkileri turizm gelişimine desteği etkiler.

Turizmin çevresel etkilerinin azaltılması ve turizmin sürekliliğinin sağlanması bugün sürdürülebilir turizm konsepti çerçevesinde ele alınan önemli konulardan birisidir (Forgas-Coll vd., 2012). Literatür incelendiğinde, Inskeep (1991) turizmin sürdürülebilirliğini ve uzun soluklu başarısını sağlayabilmek adına yaklaşık son 30 yıldır turizmin çevresel etkilerini azaltmaya yönelik çalışmaların değer kazandığını ifade etmiştir. Bu konu günümüzde de gerek resmi kurumlar gerekse de sivil toplum kuruluşları nezdinde önemi korumaktadır (Mihalic 2016). Bu alanda turizmin destinasyonlarda kabul görmesini ve sürdürülebilir olmasını sağlamak adına önemli

adımlar atılmakta Birleşmiş Milletler (UN), Birleşmiş Millet Kalkınma Planı (UNDP), Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) gibi uluslararası kuruluşlar konuyu gündemlerinde (Cooper vd., 2018)

H10. Yerel halkın yaşam kalitesi yaşam yeri memnuniyetini etkiler.

Araştırmacılar yaşanılan yerden memnun olmayı genel olarak yerel halkın hedeflerini, beklentilerini ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına içinde bulundukları çevreyle kurdukları sosyal ve fiziksel etkileşimlerin neticesinde sağlanabilecek bir durum olarak ifade etmektedirler ki, bu süreç dahilinde insanlar yaşadıkları yerde kendilerini kalıcı olarak güvende ve rahat hissetmektedirler. (Hidalgo, 2001; Soleimani vd., 2021; Scannel and Gifford, 2010; Ramkissoon, Smith ve Kneebone 2014). Bu durumdan hareketle, yerel halk kendini gerçekleştirebileceği bir çevrede yaşamaktan tamamiyle memnun olacaktır ve bu durumun devamı için mevcut faaliyetlerin gelişimine destek olacaktır.

Turizmin bir destinasyonda yerel halkın memnuniyetini etkilemesi, turizmin gelişimini sürdürürken, ortaya koyduğu olumsuz etkileri en aza indirmeyi planlamasına ve daha ziyade faydacı bir yaklaşım benimseyerek tüm paydaşlarını ve görüşlerini önemsemesine bağlıdır (UNWTO, 2018). Bundan dolayıdır ki, planlamalar bu hassasiyet dâhilinde yapılırsa, yerel halkın turizme vereceği destek de artacaktır (Byrd, 2007).

H11. Yerel halkın yaşam kalitesi turizm gelişimine desteği etkiler.

Yerel halkın turizm faaliyetlerinden yaralanması ekonomik kazanımlar elde etmelerine; ekonomik kazanım elde etmeleri de yaşam kalitelerinin iyileşmesini sağlayacaktır (Lee, 2013). Yerel halk turizm faaliyetlerine ne kadar fazla katılım gösterirse, aynı doğrultuda ve oranda turizmden yarar sağlayacak bu durum da onların turizm gelişimine verecekleri desteğin artmasına yansıtacaktır (Eshliki ve Kaboudi, 2012; Lee ve Jan 2019; Segota, Mihaliç, ve Kuşcer, 2017). Ancak turizmin ortaya koyacağı plansız gelişim ve sebep olacağı olumsuz sonuçların yerel halkta olumsuz algılamalara sebebiyet vereceği ve neticesinde de turizm gelişimine verilecek desteğin azalacağı gerçeği göz ardı edilmemelidir (McCool ve Lime, 2001: 381)

H12. Yerel halkın yaşam yeri memnuniyeti turizm gelişimine desteği etkiler.

Bir kişinin yaşadığı yerden memnun olması demek yaşadığı yerle arasında duygusal bağ oluşturması anlamına gelmektedir (Raymond vd., 2011; Scannell ve Gifford, 2010a; b). Araştırmacıların ortaya koydukları bu kavram, insanoğlunun yaşam sürdürdüğü yerle arasındaki etkileşiminden doğan deneyimlerin sonucu (Tuan, 1980) olarak ifade edilmekte ve bağlılık teorisine dayanmaktadır (Bowlby, 1979).

Turizm sektörünün sağlayacağı gelişmelerin etkinliği ve sürdürülebilir nitelikte olabilmesi için yerel halkın aktif olarak sürece dâhil olması gerekmektedir. Bunun için yerel halkın turizmin etkilerini nasıl algıladığı son derece önemlidir (Sert, 2019). Zira turizm geliştiği çevreye her boyutta etki edebilen bir olgu olduğu için (Kuvan ve Akan, 2005) etkileri yerel halk tarafından direk hissedilmektedir. Bu bağlamda turizm faaliyetleri her açıdan yerel halkın hayatına etki ederek onların yaşadıkları yerden memnun olmalarına etki etmektedir.

Gerek ulusal gerekse uluslararası literatürdeki yöre halkının turizmin etkilerine dair algılarını araştıran çalışmalar, sadece turizmin ortaya çıkan etkilerinin genellenemeyeceğini belirtmekle kalmayıp ayrıca aynı destinasyonda yaşayan insanların mevcut etkilere karşı aynı algıya sahip olamayacaklarını da belirtmektedir (Haralambopoulos ve Pizam, 1996).

Turizm sektörünün ekonomik başta olmak üzere sosyal, kültürel ve çevresel getirilerinin olduğu, bu yüzden turizmin yerel halk için büyük önem taşıdığı aynı zamanda yerel halka bazı maliyetlerinin bulunduğu da görülmektedir. Genel olarak yerel toplum, fayda-maliyet analizi sonucunda turizmi ya desteklemekte ya da desteklememektedir. Dolayısı ile turizmin sürdürülebilirliği konusu gündeme gelmektedir. Bu süreçte toplumun ekonomik yapısında değişiklik olduğu gibi, sosyal, kültürel ve çevresel yapılarında da değişimler yaşandığı açıktır.

Bu çalışma ile turizmin sadece ana geçim kaynağı olmasından ziyade, yerli halkın hayatlarının her aşamasında yer tutan bir olgu olması nedeniyle hem sektör paydaşlarına hem de literatüre önemli katkılar sağlamaktadır. Araştırma bölgedeki turizm faaliyetlerinin ve gelecek planlamalarının yöre halkının yaşam kalitesine, yaşadıkları yerden memnun olup olmadıklarına ve turizmin bölgede sürdürülebilir

olması adına yapılacak planlamalara destek olup olmayacakları konularına odaklanılmıştır.

1.3 Araştırmanın Önemi

Turizm 21. yüzyılın ilk çeyreğinde küreselleşmenin sağladığı katkılar, kaynakların bolluğu, ulaşımdaki kolaylıklar ve insanların seyahat etme istekleri doğrultusunda gelişimini daha da hızlandırmış ve yerel ekonomilerin adeta patlama yapmasına önemli katkılar sağlamıştır. Turizm endüstrisinin bu denli kapsamlı ve hızlı gelişimi toplumların gelişimine de aynı oranda yansımıştır. Örneğin, turizmin gelişimine paralel olarak yeni iş imkânları ortaya çıkmış, ulaşım olanakları gelişmiş, yerel halkın gelir düzeyi yükselmiş ve bu gelişmelerin eşliğinde insanlar kültürel mirasın korunması noktasında daha da bilinçli hale gelmiştir (Shahzad, Shahbaz, Ferrer, ve Kumar, 2017).

Diğer taraftan, turizmin aşırı gelişmesi ve destinasyonların gereğinden fazla doygunluğa ulaşması neticesinde fiziki-sosyal çevre, doğal-kültürel kaynaklar ve bölgesel dayanıklılık üzerinde birtakım olumsuzluklar gözlenmeye başlamıştır. (Graymore, Sipe, ve Rickson, 2010; Guan, Gao, Su, Li, ve Hokao, 2011; Saveriades, 2000). Özellikle Manavgat gibi hemen hemen döngüsel gelişimini tamamlamak üzere olan destinasyonlar bu türden olumsuz etkileri daha derinden hissetmektedir (Butler, 1980). Bu tür destinasyonlarda turizmin gelişmesi ve sürdürülebilir olması adına yerel halkın desteğinin son derece önemli olduğunu belirtmek gerekmektedir. Öyle ki; turizm sektörü bir destinasyonda yerel halkın desteğini arkasına alamamışsa, sektörün o destinasyonda uzun soluklu bir varlık göstermesinden söz etmek olanaksızdır.

Turizmin etkilerini konu alan araştırmalar, yöre halkının yaşam kalitesinin yükseltilip devam ettirilmesi ve turizm sektörünün stratejik planlar dâhilinde uzun vadede başarıya ulaşabilmesi adına ihtiyaç duyulan katılımcı turizm politikalarının hayata geçirilmesi için hayati önem sahip araçlardır. Turizmin etkilerine dair ortaya konulan çalışmalar Butler (1980)'ın 'Destinasyon Yaşam döngüsü Modeli', Doxey (1975) 'in 'Tolerans Modeli' ve Ap (1992)'ın 'Sosyal Mübadele Teorisi' teori ve modellerine dayanmaktadır.

Turizmin etkileri açısından literatürde, yerel halkın turizmden olumlu yönde etkilenme derecesi (Nunkoo ve Ramkissoon, 2011), yerel halkın turistlerle yaşadığı temasın seviyesi (Weaver ve Lawton, 2001), turistlerle yaşanan etkileşim biçimi ve

derecesi (Ward ve Berno, 2011), turizm bölgesine yakınlık (Weaver ve Lawton, 2001), turizmden elde edilen fayda (Wang ve Pfister, 2008; Latkova ve Vogt, 2012), turizmin ortaya koyduğu etkiler neticesinde ortaya çıkan yaşam yeri bağlılığın derecesi (Gürsoy, Jurowski ve Uysal, 2002; Ko ve Stewart, 2002; Trentelman, 2009; Lee, 2013; Rasoolimanesh vd., 2017), yerel halkın o destinasyondaki yaşam süresi (Yolal vd., 2016), turizm destinasyonunun sahip olduğu imaj (Gürsoy vd., 2010; Styliadis vd., 2014) gibi konularda yapılan çalışmalar göze çarpmaktadır. Araştırmacılar, farklı açılardan ele alınacak çalışmaların söz konusu sonuçları daha da güçlendireceğine inanmaktadır. Bu bağlamda Manavgat destinasyonu özelinde yapılan bu çalışmanın, ortaya koyduğu temel sonuçlar açısından literatüre ve konunun bakış açısının geliştirilmesine önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4 Araştırmanın Varsayımları

- Katılımcıların araştırma ölçeklerindeki ifadeleri doğru biçimde anlayıp herhangi bir etki altında kalmadan objektif olarak yorumladıkları varsayılmıştır.
- Araştırma örnekleminin evreni temsil etme açısından yeterli olduğu ve elde edilen bulguların yorumlanması sonucunda da genellemeler yapılabileceği varsayılmaktadır.
- Verilerin Manavgat'ta ikâmet eden kişiler üzerinden alınabileceği varsayılmaktadır.

1.5 Araştırmanın Sınırlılıkları

- Araştırma sadece Antalya'nın Manavgat ilçesinde yaşayan yerel halk üzerinde yapılmıştır.
- Araştırma ve araştırmanın verilerinin toplanması belli bir zaman dilimi ile sınırlandırılmıştır.
- Araştırma oldukça sınırlı bir bütçe kullanılarak gerçekleştirilmiştir.
- Araştırmada zaman, maliyet ve kontrol güçlüklerinden dolayı örneklem seçilmiştir.
- Araştırma kapsamına Manavgat'ta yaşayan 18 yaş altı nüfus dâhil edilmemiştir. Anket verileri her ne kadar objektif ve homojen bir zeminde toplanmaya çalışılmışsa da Manavgat şehir merkezine çok uzan yerleşkelerden istenen düzeyde katılım olması sağlanamamıştır.

- Araştırmanın bir diğer kısıtı da yerel halkın bilişsel ve davranışsal rolünün ele alınmasına rağmen duygusal rolüne değinilmemesidir. Daha sonra yapılacak çalışmalarda yerel halkın duygusal rolü boyutunun da ele alınması önerilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TURİZMİN GELİŞİMİ VE TURİZMİN ETKİLERİ KAVRAMI

2.1 Turizm Kavramı

Orijinal olarak Latince’de “tormus” kelimesinden türetilen ve dönmek anlamına gelen “Turizm”, sonradan İngilizce’de “tour” halini alarak kullanılmaya başlanmıştır. İngilizce kökenini ele aldığımızda ise kelime bir devinim halinde olan aksiyonları ifade etmek için kullanılmıştır (Erdavletov, 2000). Daha sonradan –izm ekini alarak kullanılmaya başlayan kelime zaman içerisinde genel bir kavram haline dönüşmüştür. Bahar ve Kozak (2006)’ın aktardıklarına göre literatürde turizm kelimesine yönelik yapılan tanımlardan ilki olarak kabul edilebilecek tanımı Guyer-Fueler 1905 yılında yapmıştır. Yapılan bu tanıma göre turizm; her geçen gün artarak devam eden dinlenme ve ortam değiştirme ihtiyaçları, yeni yerleri görme ve tanıma isteği, doğanın tatmin edici ve huzur verici yönlerini tanıma dürtüsü ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak ulaşım araçlarının ve olanaklarının hızlı gelişmesi neticesinde dünyanın günden güne küreselleşmesi ve ulusların yakın etkileşime girmelerine imkân sağlayan bir olay olarak ele alınmaktadır.

Turizm kelimesinin en yaygın ve ayrıntılı tanımını ise 1963 yılında Birleşmiş Milletler yapmıştır. Yapılan bu genel tanıma göre turizm; süre olarak bir günden yani 24 saatten az olmamak, devamlı ikamet etmemek, gelir elde etmeye yönelik faaliyetlerde bulunmamak şartıyla birey ya da bireylerin gerek seyahat gerekse de konaklama hareketlerine bağlı ortaya çıkan ilişkiler bütünü olarak tanımlanmaktadır (Tüylüoğlu, 2003). İşte bu seyahat ve konaklama faaliyetleri ülke içinde gerçekleştirilirse iç turizm ve faaliyete katılanlar yerli turist, ülke dışında gerçekleştirilirse de dış turizm ve faaliyete katılanlar yabancı turist adını almaktadır.

Turizm çok hızlı büyüyüp gelişen küresel ekonomik sektörlerden birisidir ve bu özelliğiyle de birçok ülke için ekonomik gelişim stratejilerinin en önemli bileşenlerinden bir tanesidir. Bu özelliği ile turizm sektörü dünya genelinde pek çok ülke adına ana gelir kaynağı haline gelmiştir (Hall, 2001). Bu durum özellikle ekonomik ve sosyal refaha ulaşmada sınırlı seviyede alternatifte sahip olan destinasyonlar açısından daha da belirgindir. Bilhassa gelişimine etki eden bileşenleri çeşitlendirmek isteyen ülkelerin sahil şeridinde bulunan destinasyonlar, turizmin

geliştirici etkisinin hissedilmesinde ön sıralarda yer almaktadır (Wongthong ve Harvey, 2014).

İlk dönemlerinde insanların bir destinasyondan başka bir destinasyona gidip gelmesi turistik faaliyet kapsamında değerlendirilmemesine rağmen, turizm hareketlerinin neredeyse insanlık tarihi kadar eski olduğunu söylemek mümkündür. Bu faaliyetler zaman içerisinde ekonomik kaygılarla yapılmaya başlamış ve nihayetinde de turizm ekonomilere yön veren bir sektör halini almıştır (Akat, 1997). Özellikle 21. Yüzyılın ilk çeyreğini neredeyse geride bırakma noktasına gelmişken, turizm sektörü devletlerin, akademik camianın, endüstri kollarının ve yerel toplulukların her geçen gün artan ilgisine maruz kalan sektörlerden birisi haline gelmiştir. Ancak, turizm dünya ölçeğinde en büyük endüstrilerden birisi haline gelmiş olmasına rağmen; sadece sağladığı olumlu etkileri açısından değil aynı zamanda toplulukların hayatlarında ve destinasyonlarda yarattığı olumsuz etkilerle de ele alınması gereken önemli bir olgudur.

2.2 Turizmin Gelişimi

Gelişim, değişimi içinde barındıran ve pek çok bileşeni bulunan bir süreçtir. Gelişimin en etkin iki bileşeni belli bir süreç dâhilinde gerçekleşmesi ve bir hedefe yönelik olmasıdır (Ingham, 1993; Todaro 1994). Bir toplumu oluşturan tüm paydaşların devamlı ve olumlu yönde bir değişim göstermesi gelişimin sonucudur. Temel amaç toplumun ve onu oluşturan bireylerin yaşamlarını kolaylaştırmak ve ekonomik sorunları ortadan kaldırmak için yapılan arayışların tümüdür. (Goulet, 1992). Firebaugh ve Beck (1994)'e göre gelişim toplum yaşamında ekonomik adaletsizliği gidererek istihdam yaratmayı ve yoksulluğu azaltmayı amaçlamaktadır. Gelişimin en belirgin çıktısının ekonomik temelli değişimler olmasına rağmen ekonomik değişimin hemen ardından toplum sosyal, kültürel ve çevresel alanlar başta olmak üzere başka alanlarda da değişim beklentisine girmektedir (Theodori, 2000).

Tarihin başlangıcından beri sürekli ve yüksek hızlı bir değişim süreci içinde olan turizm sektörü, gelişimine devam edebilmek için gerek somut gerekse de soyut kaynaklara ihtiyaç duymakta ve bu kaynakların toplum yaşamına yansımaları genel olarak ekonomik girdiler aracılığıyla ortaya koymaktadır (Duran, 2011). İçinde bulunduğumuz yüzyılda turizm endüstrisi ülkelerin ekonomik kalkınma planlarının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır (Harril, 2004). Bir destinasyonda turizm

geliştiği taktirde, o destinasyon hızlı bir değişim sürecine girmekte ve istihdam olanakları ve ekonomik şartlar iyileşme göstermektedir (Ko ve Stewart, 2002).

Genel olarak gelişimin temelinde yatan mantığa paralel olarak turizm gelişiminin insanların yaşam şartlarına olumlu etki yapması ve mevcut olumsuz etkileri ortadan kaldırması beklenmektedir. İşte bu istenen etkilerin ortaya çıkabilmesi için, turizmin ortaya koyduğu ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel etkilerin toplulukların yaşamlarında pozitif yansımalar meydana getirmesi sağlanmalıdır (Latkova, 2008).

Turizmin günümüzdeki durumunu net olarak anlayıp mantıklı bir değerlendirme yapabilmek adına sektörün tarih içindeki seyrini tam olarak bilmek gerekmektedir. Turizmin geçmiş gelişimlerinin anlaşılabilmesi, sektörün geleceğine yönelik çıkarımlarda bulunabilmek için önem arz etmektedir. Turizm faaliyetlerinin başlangıcını insanlığın başlangıç tarihine kadar götürmek mümkündür, çünkü insanoğlu varoluşundan beri çeşitli sebeplerden dolayı seyahat etmektedir. Ancak turizm kapsamında sayabileceğimiz ilk seyahatlerin daha çok insanların yeni yerler görüp keşfetmek amacıyla yapılan hareketler olduğunu belirtmek gerekir (Tüylüoğlu, 2003).

Teorik olarak turizmin başlangıcı, yazının, paranın ve tekerleğin icat edildiği ve ticarete paranın kullanılmaya başlandığı M.Ö. 4000’li yıllara kadar dayanmaktadır ((Evliyaoğlu, 1989). Ancak o dönemlerde yapılan faaliyetlerin hemen hemen çoğu tamamen ticari amaçlarla yapılmaktaydı ve bu ticari faaliyetleri yoğun olarak yapan Finikelilerin günümüz konsptine uyabilecek ilk gezgin tipi olduğu ileri sürülmektedir. Ana amaçları ticaret yapmak olan bu denizci topluluğun dünyanın çok farklı bölgelerine ulaşmışlardır. Bu duruma paralel olarak, gerek Çin’de gerekse de Hindistan’da benzer ticari geziler yapıldığı bilinmektedir (Evliyaoğlu, 1989).

M.Ö. 3000’li yıllara gelindiğinde Mısır medeniyeti barındırdığı bütün gizem ve güzellikleri ile gezgin insanların her daim ilgisini çeken bir destinasyon olmuştur. Bu dönemde özellikle Mısır ve Babil sınırlarında gezginlere yönelik düzenlemeler yapılmış, ulaşım güzergâhı üzerlerinde gezginlerin rahat etmelerini sağlayacak konaklama ve dinlenme mekânları inşa edilmiştir. Ayrıca, ilahi kitaplarda da inşa edilen bu yapılara ilişkin bilgiler bulunmaktadır (Barutçugil, 1989).

M.Ö. 700'lü yıllara gelindiğinde Eski Yunan'da organize edilen Olimpiyatlar dünya tarihinde turizm gelişimine katkı sağlayan olaylardan kabul edilmektedir. Zira gerek bu oyunlarda yarışmak, gerekse de oyunları izlemek maksadıyla insanların olimpiyat merkezine yaptıkları geziler esasen spor turizminin başlangıcı olarak kabul edilebilir. Daha sonraki dönemle denk gelen, Anadolu'da kurulan şehir devletlerinden olan Efes Şehir Devleti kuruluş yılı olan M.Ö. 334'den itibaren yıllık ortalama 700.000 dolayında insan tarafından ziyaret edildiği bilinmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasındaki en etkin rolün Efes'in bünyesinde barındırdığı kütüphanesi, tiyatrosu, çarşısı, caddeleri ve eğlence mekânlarıyla bir ticaret, sanat ve kültür merkezi olmasıdır (Tunç ve Saç, 1998).

Hiz. İsa'nın doğduğu dönemlere denk gelen yıllarda, Çin ve Japonya'da zevk amacıyla yapılan seyahatlerin arttığı bilinmektedir. Ancak yine de günümüz manasında sırf zevk ve eğlence amacıyla geziler yapan ilk gezginlerin Romalılar olduğu söylenmektedir (Toskay, 1989). O dönemde gezginlerin ihtiyaçlarını karşılamak adına aynı Mısır ve Babil dönemlerinde olduğu gibi yol üzerlerine dinleme tesisleri yaptırılmıştır. Hatta bazı gezginlerin buralarda at değiştirerek bir günde aşağı yukarı 120km ile 130 km seyahat ettikleri bilinmektedir. Bu gezginlerin temel seyahat amaçları Anadolu, Yunanistan ve Doğu Akdeniz ülkelerinde bulunan tapınakları, kültürel eserleri ve anıt yapıları görmektir. Bunların yanı sıra, olimpiyat oyunları, festivaller, panayır, tiyatrolar, eğlence mekânları, sanat aktiviteleri, sağlık amacıyla hizmet veren kaplıcalar da Romalı gezginlerin ilgisini çekmekteydi (Toskay, 1989).

5. yüzyıla gelindiğinde, Roma İmparatorluğunun çöküşüyle birlikte zevk için yapılan seyahatlerin de sonu gelmiştir. Ortaçağla beraber Avrupa'da başlayan karanlık dönemde sadece macera amaçlı yapılan gezilere rastlamak mümkündür. Bu dönemde zevk ve eğlencenin seyahatle hiçbir ilgisinin kalmadığı bilinmektedir. Bu dönemde yapılan Haçlı Seferlerinin turizm açısından oldukça ayrı bir yeri vardır. Çünkü o zaman yapılan en önemli gezi faaliyetleri Haçlı Seferleri dâhilinde meydana gelmiştir. Ortaçağın sonlarına gelindiğinde, dini amaçla yapılan geziler popülerlik kazanmış, dindar pek çok Hristiyan öncelikle Avrupa içinde bulunan kutsal mekânları gezip görmek amacıyla seyahatlere başlamıştır. Zamanla, yapılan seyahatler zevk amacıyla yapılan seyahatler gibi yapılmaya başlanmıştır. Zamanın gezginlerine hizmet etmek maksadıyla yapılan konaklama tesisleri ve yol üstü mekânları çağımızın ilk otel ve

motel örneklerini teşkil ederek turizmin gelişimine önemli katkılar sağlamıştır. O dönemlerde misafirhane demek olan ‘hopsis’ kelimesi, zaman içinde ‘hotel’ olarak kullanılmaya başlanmış ve Türkçeye de otel olarak tercüme edilmiştir (Sezgin, 1995).

Karanlık Çağın tamamen son bulmasıyla ve Rönesans’ın gelişiyle hem zihinlerdeki sınırlar ortadan kalkmış hem de insanlığın ufku genişlemeye başlamıştır. Bu dönemde hızlanan coğrafi keşifler ile birlikte Amerika kıtası modern dünya tarafından keşfedilmiş, dünyanın etrafı dolaşılmış ve tüm bu gelişmeler insanları heyecanlandırarak zihinlerinde yeni yerleri görme merakını giderek artırmıştır. İnsanoğlu artık kabına sığamayacak kadar seyahat arzusu içine girmiştir. Özellikle Orta Avrupa’da atlı arabaların yaygın bir şekilde kullanılmaya başlaması, bilhassa varlıklı kişilerin seyahat etmelerine olanak sağlamıştır. Yine bu dönemlerde, eğitim, politik ve kültür amaçlı geziler oldukça önem kazanmıştır. Kaplıca turizminin de yeniden canlanması tam da aynı dönemlere denk gelmektedir. Bu tür mekânlar sadece sağlık amacıyla hizmet vermemiş, aynı zamanda eğlence ve sosyalleşme mekânları olarak kullanılırken dans ve kumar gibi etkinliklerle de ilgi odağı haline gelmiştir. Zaman içinde insanlar denizlere ilgi duymaya başlamış, deniz ve güneş banyosunun sağlık açısından daha faydalı olabileceği inancı yaygınlaşmış ve buna bağlı olarak da bu amaca hizmet verebilecek olan kıyı şehirleri yavaş yavaş turizm açısından önem kazanmaya başlamıştır. Sanayi Devriminin gelişiyle demiryolu seyahatinin başlaması ve buharlı gemilerin yaygınlaşması sonucunda zevk amacıyla yapılan seyahatler giderek geniş kitlelere yayılmış ve seyahat olanaklarının da ucuzlaması düşük gelir gruplarına da seyahat olanağı sağlamıştır. Yaşanan tüm bu gelişmeler neticesinde seyahat talebi giderek büyümüştür. Turizm tarihinde ticari amaçlı ve reklam aracılığıyla ilan edilen ilk toplu tren yolculuğu olarak, İngiltere’nin Loughborough kentinde yapılan bir festivale 1814 yılında Thomas Cook tarafından 12 mil uzaklıktaki Leicester’den 570 kişilik bir grubun götürülmesi kabul edilmektedir. Bundan dolayı da Thomas Cook tarihteki ilk turizm amaçlı seyahat organizatörü olarak anılmaktadır (Toskay, 1989).

1848 yılında Amerika’da kurulan American Express Company ilk başlarda posta taşımacılığına hizmet etse de kitle turizminin gelişimine önemli katkılar sağlamıştır. Ayrıca, 1869 yılına gelindiğinde ülkenin dört bir yanının demir yolları ile bağlanması da turizm faaliyetlerinin gelişmesi adına önemli bir gelişme olarak kabul

edilmektedir. Zira demiryollarının yapılmasıyla bir yerden bir ere seyahat etmek hem kolay hem de ucuz hale gelmiş ve insanlardaki seyahat etme arzusu kamçılanmıştır. Yine Avrupa’da 1876 yılında Belçika’da Wagon-lits firmasının kurulması da turizm açısından önemli adımlardan bir tanesi olarak ele alınmaktadır (Barutçugil, 1989).

Günümüzde turizm açısından oldukça önemli bir konuma sahip olan deniz seyahatlerinin başlaması da hemen hemen bu dönemlere denk gelmektedir. Bu anlamda ilk sayılabilecek deniz seyahati 1838 yılında New York’tan İngiltere’ye yapılan 68 yolculu Great Western seyahatidir. Bu gelişmenin hemen akabinde, 1842 yılında Cunard denizcilik işletmesi kurulmuş ve bu süreçten sonra da deniz seyahatine olan ilgi artarak devam etmiştir. Bu ilgi her ne kadar dünya savaşlarının olumsuz etkisiyle 1950’lere kadar canlılık gösteremese de özellikle 19. Yüzyılın ikinci yarısında çok hızlı bir gelişme kaydetmiştir. Yine aynı dönem içinde turizmin bir endüstri olarak kabul edilmeye başlanması yeni konseptlerde otellerin yapılmasının önünü açmıştır. Ayrıca, 20. yüzyılda meydana gelen teknolojik gelişmelere paralel olarak turizmin gelişimi hızlanmıştır. Örneğin otomobil endüstrisindeki olumlu gelişmeler, karayolu ulaşım ağlarının iyileştirilmesi otomobillerin yaygın olarak kullanılmaya başlamasını sağlamış ve turistik amaçlı gezilerde otomobiller ayrı bir noktaya yükselmiştir. Artık kıtalar arası seyahatler önem kazanmaya başlamış Avrupa ve Amerika arasında transatlantik yolculuklar büyük ilgi toplamıştır. Tam da bu dönemde Orient Express’le yolcular Paris-Venedik-İstanbul üçgeninde seyahatlere başlamıştır (Toskay, 1989; Kozak, 2001).

Dünyayı ekonomik ve sosyal anlamda kasıp kavuran İkinci Dünya Savaşı, turizmin gelişimine ve yayılmasına ket vursa da, bu dönemden sonra hızla gelişen ulaşım imkânları ve havacılık sektörü turizm seyahatlerini tekrar canlanıp gelişmesine büyük katkılar sağlamıştır. Bu gelişmeye paralel olarak konaklama tesislerinde yapılan iyileştirmeler ve tur şirketlerinin kurulması turizmin hızla gelişmesinde çok etkili olmuştur. 20. Yüzyılın başlarında daha çok zengin ve aristokrat kesimlere hitap eden otellerin artık kitle turizmine de hizmet verecek şekilde yeniden dizayn edilmesi ve hizmet konseptindeki değişimler turizmin etkinliğini giderek artırarak bir sektör haline dönüşmesine olanak sağlamıştır (Toskay, 1989). Tur organizatörleri paket turları müşterilerinin hizmetine sunmaya başlamış ve bu da bireylerin turizm faaliyetlerinden daha kolay ve ucuza yararlanmalarının önünü açmıştır. Sunulan hizmetlerin etkisine

ilaveten, insanların ekonomik durumlarındaki olumlu gelişmeler ve giderek kalabalıklaşan şehirlerin bunaltıcı ve kirli ortamından uzaklaşma isteği bireylerin geçici süreyle de olsa rahatlamak amacıyla ortamdaki uzaklaşma eğilimine itmiştir (Ürger, 1992).

Tüm bu gelişmeler neticesinde turizm toplumların hayatında yaşanan ekonomik, kültürel, sosyal ve politik değişimlere paralel olarak gelişme göstermiş ve etkisini giderek artırarak ülkelerin ekonomik politikalarına yön veren bir sektöre dönüşmüştür. Turizmin 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlattığı hızlı gelişim süreci etkisini kaybetmeden günümüze kadar uzanmış ve gelecekte de aynı şekilde devam edeceği yadsınamaz bir gerçektir. Ancak, turizm endüstrisi ortaya koyduğu ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkiler neticesinde olumlu yansımalar üretmez, yapılan gelişim planlamalarında kültürel ve sosyal değerler, çevre göz ardı edilir ve yerel halk karar alma süreci dışında bırakılırsa turizmin sağlayacağı etkilerin olumlu sonuçlar doğuracağını söylemek pek de mümkün olmayacaktır. Bu durum da turizmin böyle bir destinasyonda sürdürülebilir olmasına olanak sağlamayacaktır (Sheldon ve Abenoja, 2001). Zira bir destinasyonda turizmin varlığını sürdürüp gelişebilmesi, yerel halkın sürece etkin katılımı ve duyarlı turizm politikalarının hayata geçirilmesi neticesinde mümkün olacaktır (Dyer vd., 2007). Eğer bir toplumun bireyleri turizm konusunda yeterince bilgi sahibi değillerse turizm faaliyetlerine karşı şüpheli ve korkulu bir yaklaşım sergileyeceklerdir (Lepp, 2007); fakat unutulmamalıdır ki, yerel halkın turizme destek vermesi turizm gelişimini doğrudan etkilemektedir (Ambroz, 2008). Turizm faaliyetlerine aktif olarak katılan bireylerin olduğu destinasyonlarda turizmin gelişimi konusunda hemen hemen hiç olumsuzlukla karşılaşmamaktadır (Su vd., 2019). Ele alınması gereken başka bir nokta ise turizmin destinasyonda ortaya koyacağı gelişim amaçlarıdan daha çok toplumun hayatını iyileştirmeye yönelik bir araç olarak kabul edilmelidir (Ko ve Stewart, 2002).

2.3 Turizm ve Yerel Halk İlişkisi

Gelişimin hangi aşamasında olursa olsun, bir destinasyon açısından, turizmin o destinasyonda ilerleyip sürdürülebilir olabilmesi için yerel halkın algısı ve turizme sağlayacağı destek kritik öneme sahiptir. Göz önünde bulundurulması gereken nokta, yerel halkın sahip olacağı olumlu algıların destinasyonda turizm planlamalarının hayata geçirilmesinde son derece önemli olduğudur. Onun için, herhangi bir

destinasyonda turizmin gelişmesi, planlanması ve varlığını sürdürmesi adına, turizme bağlı ortaya çıkan etkilerin yerel halk tarafından nasıl algılandığı derinlemesine ele alınıp incelenmesi gereken bir konudur.

Yerel toplulukların turizmin etkilerine ilişkin sahip oldukları algılamalar gelecek turizm programlarının başarılı şekilde geliştirilmesi ve hayata geçirilmesi için dikkate alınması gereken önemli bir husustur (Nunkoo ve Ramkissoon, 2011). Turizme ev sahipliği yapan ülkelerde turizmin hızlı gelişim göstermesi ve buna bağlı olarak ortaya çıkan nüfus artışı o ülkenin gerek fiziki gerekse de sosyal ve ekonomik özelliklerini ciddi biçimde olumsuz yönde etkilemektedir (Sharpley, 2014). Bu durum özellikle turizm faaliyetlerinin gelişimi ve buna bağlı olarak nüfus artışının kontrolsüz olduğu sahil bölgelerinde çok daha etkin gözlemlenmektedir, çünkü buralarda ortaya çıkan aşırı yoğunlaşma hem doğal hem de doğal olmayan kaynakların aşırı tüketilmesine sebep olmaktadır ve kaynaklar üzerindeki bu etki artan turizm faaliyetleri neticesinde her geçen gün önem kazanmaktadır. Sonuç olarak, insanların mevcut turizm etkilerine yönelik olarak algıları, karar verme süreçlerine gönüllü olarak katılmalarına (Turner vd., 2014), bölgelerinde turizmin gelişimini desteklemelerine (Munhurrin ve Naidoo, 2011), yerel turizm politikalarını benimseyip destek olmalarına etki etmektedir (Brida vd., 2014). Bu yüzden, toplum algılarının analiz edilip anlaşılması belli bir takım yerel uygulamalara dair planlamaların yapılmasını şekillendirecektir.

Gelişmiş ve gelişmekte olan destinasyonlarda yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algıları uzun zamandır akademik çalışmaların dikkate değer inceleme konularından birisi olmuştur. Bu nedenle yerel halkın destinasyonlarındaki turizm faaliyetlerini benimseyip desteklemeleri turizmin başarılı ve sürdürülebilir gelişimi açısından önem arz etmektedir. Bu güne kadar pek çok çalışma yerel halkın turizmin ekonomik etkilerine yönelik (Brondo ve Woods, 2007; Nunkoo ve Ramkissoon, 2010; Sharma ve Dyer, 2009), sosyal ve kültürel etkilerine yönelik (Sharpley, 2014; Brida vd., 2014; Sharma ve Dyer, 2009) ve çevresel etkilerine yönelik (Sharpley, 2014; Brida vd., 2014; Sharma ve Dyer, 2009) algılarını incelemiştir. Özellikle son dönemde yapılan çalışmalar yaş, meslek, yaşam süresi gibi birtakım değişkenlerin de bu etkilere yönelik algıları etkilediğini ve dolayısıyla da turizmin gelişimine destek noktasında etkiye sahip olduklarını da ortaya çıkarmıştır (Pratt, 2015; Pappas, 2008). Pizam

(1978)'ın araştırmasında belirttiği gibi, eğer bir destinasyonda turizmin ortaya koyduğu gelişim düzeyi normal boyutlarda seyrediyorsa, mevcut turizm faaliyetleri ve çıktıları yerel halk tarafından olumlu olarak algılanmaktadır. Ancak, bu gelişimin boyutu daha da artınca yerel halkın turizme karşı algı ve tutumları olumlu olma özelliğini kaybetmeye başlamaktadır ve turizmin aşırı düzeyde gelişim göstermesi ile de yerel halk turizmi genel olarak olumsuz algılamaya başlamaktadır (Pizam, 1978). Tüm bu gerçeklere rağmen, yapılan araştırmalara göre turizmin herhangi bir kolunda veya paydaşlarında istihdam edilmiş olan bireylerin turizme karşı daha olumlu bir algıya sahip oldukları ve turizmin gelişimine destek verdikleri ifade edilmektedir (Avcıkurt, 2017). Örneğin, İngiltere'nin York kentinde yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algılarını araştıran bir çalışmaya göre, eğer bireyler turizm sektöründe iş olanağına sahipse onların turizmin etkilerine yönelik pozitif algılara sahip oldukları gözlemlenmiştir (Snaith ve Haley, 1999).

Bugüne kadar yerel halkın turizme yönelik tepkilerini açıklamak ya da tahmin edebilmek adına onların turizme karşı algı ve tutumlarını etkileyen belirleyici faktörler son dönemde turizm literatürünün en çok ilgilendiği konulardan birisi olmuştur (Sharpley, 2014). Bunlar içerisinde yaşın, cinsiyetin ve eğitim düzeyinin turizme karşı tutum ve desteği etkilediği sonucuna ulaşan çalışmalar mevcuttur (Sharpley, 2014; Xu vd., 2016). Daha genç ve eğitim seviyesi yüksek olan bireylerin turizm gelişimine karşı daha olumlu algı ve tutumlara sahip olduğunu ifade eden çalışmalara bulunmaktadır (McGehee ve Andereck, 2004; Huh ve Vogt, 2008).

Literatür incelendiğinde, turizm endüstrisinin bir destinasyonda sürdürülebilir olması için, yerel halkın sağlayacağı desteğin öneminin çok büyük olduğunun üzerinde durulmaktadır. Turizme bağlı olumsuz etkilerin ve ortaya çıkan fazladan maliyetlerin asgari düzeye indirgenerek, yarar düzeyi yükseltilmelidir. Bu sebeple de, yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algıları ele alınmalı, bu durumun yerel halkı ve destinasyonu ne ölçüde etkilediğinin değerlendirilmesi gerekmektedir (Çolak, 2017).

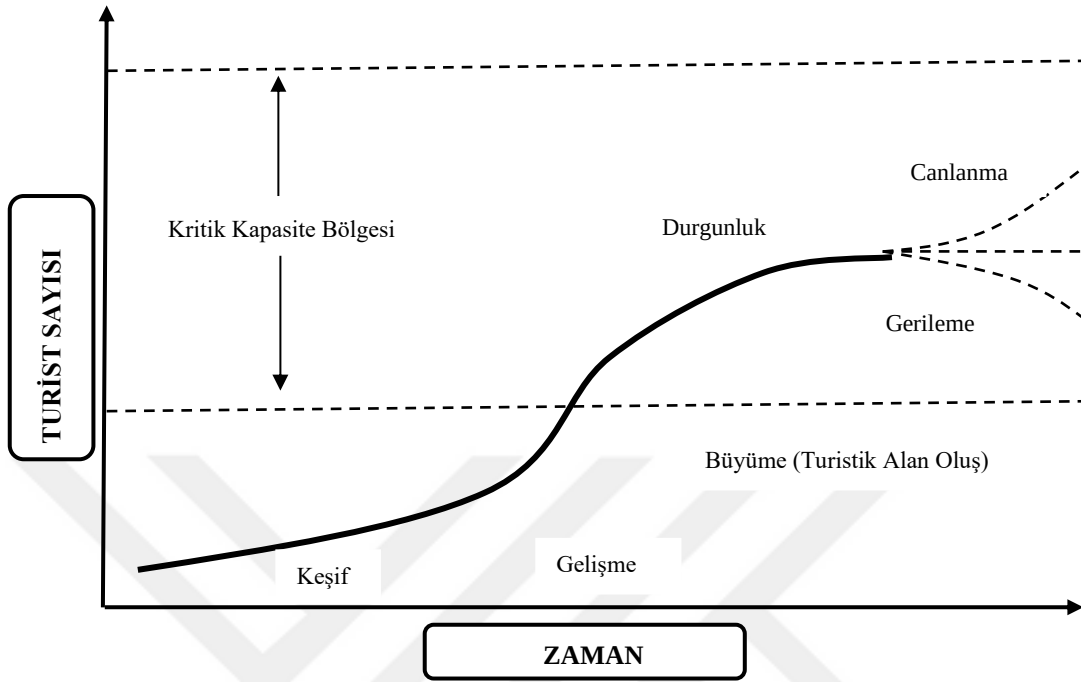
2.4 Turizmin Gelişimine Yönelik Yaklaşımlar ve Sosyolojik Modeller

Literatürde turizmin gelişimine yönelik belli başlı birkaç yaklaşım ve model bulunmaktadır. Bunlardan en çok bilinen ve referans alınan Richard Butler'ın Yaşam Döngüsü Modelidir (TALC) (Upchurch ve Teivane, 2000). Christaller (1963) yaptığı çalışmada turistik bölgelerin diğer ürünlere benzer bir yaşam döngüsüne sahip

olduğu fikrini ileri sürmüştür. İncelemelerinde bir turistik bölgenin oldukça tutarlı bir evrimsel süreçten geçtiğini gözlemlemiştir. Butler (1980) ise, duruma daha komplike bir yaklaşım getirmiştir. Bir destinasyonda turizmin gelişimine yönelik modeli Butler uzun yıllar önce ortaya koymuş olmasına rağmen, geliştirdiği model hali hazırda turizmin gelişim süreçlerine ışık tutabilmek adına etkin olarak kullanılmaktadır. Butler modellemesinde bir destinasyonun adeta canlı bir varlık olduğunu, süreç içerisinde evrim geçirerek gelişimini tamamladığını ve hatta birtakım faktörlere bağlı olarak da yok olduğunu iddia etmektedir. Butler'ın bu modeli geliştirmesindeki amaç, destinasyonda turizmin başlangıcından itibaren geçirdiği evreleri ve yaşamsal döngüyü ele alarak destinasyonunun ne zaman gelişim, durgunluk, gerileme ve düşüş dönemlerine girdiğini açıklamaktır.

Temelde Butler'ın bu modeli geliştirme süreci, onun ilk olarak 1950'li yıllarda İngiltere'de tecrübe ettiği şahsi deneyimleriyle başlamıştır. Yapmış olduğu seyahatler neticesinde edindiği deneyimlerinden yola çıkarak 1966 senesinde Avrupa'da bulunan Opatija ve Mallorca izlenimlerini ele almıştır. O dönemlerde bu tür destinasyonlarda meydana gelen temel değişimleri bizzat gözlemlemiştir. Butler'dan önce literatürde benzer çalışmalara da rastlamak mümkündür. Bu çalışmalarda turizm pazarının ve tatil yerlerinin gelişimi ile ilgili bir takım analizler yapılmıştır (Gilbert, 1939; Barret, 1958). Yapılan bu çalışmalar Butler ve daha sonraki akademisyenlerin ortaya koyduğu yaşam döngüsü araştırmalarına kaynaklık etmiştir. Butler geliştirdiği Yaşam Döngüsü Modelinde bir destinasyonun geçirdiği değişimi “Keşif, Gelişme, Büyüme, Doygunluk, Gerileme ve Yeniden Canlanma” olarak 6 aşama olarak açıklamaktadır.

Kotler yaşam döngüsü dahilindeki her bir evre için ayrı ayrı stratejiler geliştirildiği takdirde hedeflere ulaşılabileceği görüşünü savunmaktadır (Rink vd., 1999).

Şekil 2.1 Butler Destinasyon Yaşam Seyri Modeli

Kaynak: Butler, 1980

Butler'ın Yaşam Seyri modelini incelediğimizde, model klasik bir ürünün yaşam döngüsüyle ne kadar yakından ilişkili olduğunu görebiliriz. Bir destinasyonun ilk dönemlerinde az sayıda turist görülmektedir. Bu dönemde farkındalık seviyesi düşük, sağlanan imkânlar kısıtlı ve kaynaklara erişim de sınırlıdır. Mevcut imkânların çoğu yerli halkın sahip olduğu ve sunduğu olanaklardır. Destinasyona insanların gelmesini sağlayan sebepler, o yörenin doğal ve kültürel öğeleridir. Turizm oldukça mevsimseldir, gelişmemiştir, kâr marjı düşüktür ve organizasyon düzeyi yetersidir. Gelişim aşamasına geçildiği zaman dönüşüm başlar. Destinasyonun doğal ve kültürel çekim öğeleri daha kapsamlı turizmin daha büyük hedefleri için metalaştırılmaya ve farklı çekim alanları boy göstermeye başlar. Yerel halkın turizmin gelişimine olan müdahalesi ve kontrolü hızla azalmaya başlar, çünkü dış yatırımcılar bölgede yatırımlar yapmaya başlarlar. Daha karmaşık bir pazar ortaya çıkar ve destinasyonun fiziksel görünümünde değişiklik meydana gelebilir. Yüksek sezon dönemlerinde turist sayısı yerel halkın sayısından daha fazla olabilir. Daha da önemlisi, bir ziyaretçi bakış açısına göre, bu dönemde destinasyona gelen ziyaretçiler bu destinasyondaki deneyimlerinden yeteri kadar zevk alamayacaklardır. Bundan dolayı destinasyona bir

bağıllık hissedemeyeceklerdir. Ancak bu durum yine de destinasyonun düşüş eğilimine girdiği anlamına gelmez. Bu bir değişim işaretidir. Destinasyonun yaşayacağı değişim yeni turizm şirketi kollarının ve zincir işletmelerin yatırım yaptığı konsolidasyon (pekişme) ve durgunluk dönemlerinde de devam edecektir. Bu seviyelerde yerli operatörler genelde sürecin dışında bırakılmaktadır. Destinasyon ulusal ve uluslararası pazardan misafir alacaktır, çünkü sağlam bir imaja sahiptir. İthal edilen yapay çekicilikler doğal ve özgün kültürel çekiciliklerin yerini almaya başlayacaktır.

Çizelge 2.1 Butler Destinasyon Yaşam Seyri Modeli

Etki Analizi	Turizme Giriş	Büyüme	Olgunluk	Doygunluk	Çöküş
Durum	Yeni bir destinasyon	İnsanlar ilgili Tesis yatırımları daha fazla	Azami ziyaret Artan tesis sayısı	Üretim fazlası Gerçek talep hareketleri	Talebin düşmesi Ziyareti artırmak için özel teklifler
Destinasyon Özellikleri					
Ziyaretçi sayısı	Çok az	Çok	Çok fazla	Çok	Çok
Gelişim hızı	Yavaş	Çok hızlı	Çok hızlı	Hızlı	Gerileme
Konaklama Kapasitesi	Çok düşük	Düşük	Yüksek	Çok yüksek	Çok yüksek
Doluluk oranı	Düşük	Çok yüksek	Çok yüksek	Yüksek	Düşük
Hizmet fiyatları	Yüksek	Çok yüksek	Yüksek	Düşük	Çok düşük
Kişi başı harcama	Yüksek	Çok yüksek	Çok yüksek	Düşük	Çok düşük
Ziyaretçi tipi	Başboş	Yenilikçi	Yenilikçi	Takipçi	Ucuz pazar
Turistin ne olarak algılandığı	Misafir	Misafir	Müşteri	Müşteri	Yabancı
Ekonomik Etkiler					
İstihdam	Düşük	Yüksek	Çok yüksek	Yüksek	Düşük
Döviz	Düşük	Çok yüksek	Çok yüksek	Yüksek	Düşük
Özel sektör Karlılığı	Düşük	Gelişmekte	Çok yüksek	Yüksek	Düşük
Yerel halk geliri	Düşük	Çok yüksek	Çok yüksek	Düşük	Çok düşük
Yatırım	Düşük	Çok yüksek	Çok yüksek	Düşük	Çok düşük
Devlet vergisi	Düşük	Çok yüksek	Çok yüksek	Düşük	Çok düşük
Ekonomik yapı	Dengeli	Turizme yönelik	Turizmin baskınlığı	Turizme bağımlı	Dengesiz
Aracılara bağımlılık	Önemsiz	Az	Fazla	Aşırı bağımlı	Aşırı bağımlı
İthalat	Düşük	Çok yüksek	Çok yüksek	Çok yüksek	Yüksek
Enflasyon	Düşük	Çok yüksek	Çok yüksek	Yüksek	Düşük
Sosyal Etkiler					
Turist tipi	Dış merkezli	Dış merkezli	Orta merkezli	Ruhsal merkezli	Ruh merkezli
Turist-Yerel halk ilişkisi	Coşku	İlgisizlik	Rahatsızlık	Düşmanlık	Yok olma
Demografik yapı	Göç ve yaşlı halk	Gençlerin kalması ve nüfus daha dengeli	Dengeli genç/yaşlı nüfus	Dengeli genç/yaşlı nüfus	İşsizlikten dolayı göç ve daha çok yaşlı halk
Destinasyona göç	Az	Fazla	Çok fazla	Fazla	Az
Suç oranı	Düşük	Yüksek	Yüksek	Çok yüksek	Düşük
Aile yapısı	Geleneksel	Etkilenmiş	Modern	Modern	Modern

Çevresel Etkiler					
Çevre	Bozulmamış	Gelişmiş	Saygı yok	Kirlenmiş	Bozulmuş
Ekoloji	Bozulmamış	Gelişmiş	Saygı yok	Bozumuş	Zarar görmüş
Su kirliliği	Önemsiz	Az	Fazla	Çok fazla	Çok fazla
Kalabalık ve trafik	Az	Az	Çok fazla	Çok fazla	Az
Aşınma	Az	Fazla	Çok fazla	Çok fazla	Çok fazla

(Kaynak: Büyükkuru, 2019)

Ele alınması gereken bir diğer yaklaşım ise Doxey (1975) tarafından geliştirilen Irridex (Tolerans) Modelidir. Bu modele göre yerel halkın turizmin bölgelerinde ortaya koyduğu gelişmelere karşı nasıl bir tutum içerisinde olduklarını açıklamayı amaçlamıştır ve destinasyonda bulunan yerel halkın zamanla turizme karşı bakış açıları ve tutumlarında değişim gözlemlendiğini ileri sürmektedir (Mason ve Cheyne, 2000). Doxey yaptığı araştırmalarında, bir destinasyonda turizmin gelişimine bağlı olarak ortaya çıkabilecek olumsuz gelişmelerin yerel halkta kızgınlığa sebep olabileceğini ileri sürmüştür. Doxey geliştirdiği modelde yerel halkın tutumlarında ortaya çıkabilecek değişimleri dört aşamalı olarak nitelendirmiştir (Cordero, 2008). Yerel halk “Euphoria” (keyif) sürecinde her ne kadar turizmin ilk başladığı dönemlerde yaşanan olumlu gelişmelere ve ekonomik refaha bağlı olarak turizmi memnuniyetle karşılasalar da, zaman içerisinde turizmi bölgelerinde kanıksamakta, turizme karşı ilgisiz bir tavır sergilemektedirler. Doxey bu sürece de “apathy” yani ilgisizlik dönemi demektedir. Bu sürecin hemen ardından turizmin bölgede gösterdiği kontrolsüz gelişimin ve etkilerin artmasıyla yerel halk endişelenmeye başlamaktadır. Doxey’in “annoyance” adını verdiği bu dönemde yerel halk turizmden açıktan açığa rahatsız olmaya başlamaktadır. Sonuncu sürece gelindiğinde ise destinasyon artık taşıma kapasitesini aşmış, kitle turizmi iyiden iyiye tamamen olumsuz algılanmaya başlamış, kültürel, sosyal ve çevresel açılardan yıkım başlamış ve yerel halk turizm açısından doyuma ulaşmıştır. Doxey’in Antagonizm dediği bu süreçte ise yerel halk turizme karşı düşmancılı bir tutum sergilemektedir (Stockton, 2011; Herrera vd., 2018). Ayrıca, Doxey’in modelini destekleyen bir dizi çalışma Long vd., (1990) tarafından ortaya konulmuştur. Yapılan çalışmalarda Colorado’nun pek çok kırsal bölgesinden elde edilen veriler Doxey’in modellemesiyle paralellik göstermektedir.

Bir destinasyonda turizme bağlı ortaya çıkan etkilere ilişkin yerel halkın tutumunu ve turizmin yerel halkı ne ölçüde etkilediğini ele alan yaklaşımlardan bir tanesi de Sosyal Değişim Teorisidir (Perdue, 1990). Sosyal Değişim Teorisi (SDT) yerel halkın turizmden faydalanmasını, turizme karşı benimsediği tutumu ve turizm

gelişimine verdiği desteği incelemek amacıyla araştırmacılar tarafından yaygın olarak kullanılan bir kavramdır (Rasoolimanesh vd., 2018; Ap, 1992; Kanwal, Chong, ve Pitafi, 2019; Kanwal, vd., 2020; Yoon, Gursoy, ve Chen, 2001). Esasen SDT bireyler ve gruplar arasındaki sosyal değişim sürecinin anlaşılmasında kavramsal bir çerçeve ortaya koymaktadır. Sosyal değişim süreci en az iki birey arasında geçen bir etkileşim sürecidir (Homans, 1961). Bu yaklaşım ilk olarak Homans tarafından öne sürülmüştür ve Homans'a göre sosyal davranışlar bir çeşit mübadele olarak değerlendirilmektedir. Turizm akademisyenleri bu teori yoluyla yaşanan çevresel ve sosyal değişimin ekonomik yarar sağlama düşüncesinden ve turizmin ortaya koyduğu gelişimden kaynaklandığını iddia etmektedirler. Ortaya çıkan ilişkiler yoluyla fayda sağlamayı düşünenler arasındaki kaynak değişimini ifade eden bir teoridir. Turizmin gelişimi sonucunda yerel kaynakların dengeli bir şekilde kullanılması yerel halk tarafından turizmin olumlu etkilerinin algılanacağını belirtmektedir (Harril, 2004). Sosyal Değişim teorisi çerçevesinde değişimlerin maliyetleri ve ortaya çıkacak olan fayda değerlendirilirken dikkat edilmelidir. Kazanılan faydanın maliyetlerden daha çok olması durumunda yerel halk turizm gelişimine karşı olumlu bir tutum içerisinde olacaktır. Ancak, durum tam tersi bir hal alırsa da yerel halkın turizme karşı sergileyeceği tutum da tam tersi istikamette olacaktır. Esasen, Sosyal Değişim Teorisinin temelini turizmin gelişimine bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkilerin birbirleriyle etkileşimine bağlı olan ilişkiler yatmaktadır (Garcia vd., 2008). Bu modelin toplumun turizme yönelik tutumlarını açıklamada en geçerli ve ilgili teorilerden biri olduğu tespit edilmiştir (Andereck vd., 2005).

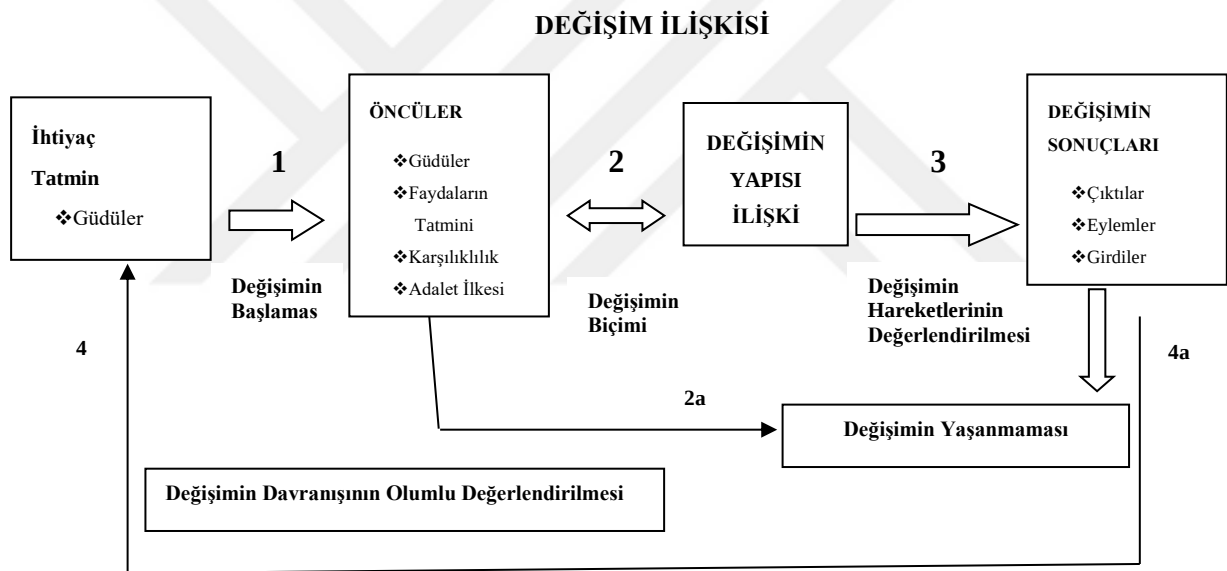
Sosyal Değişim Teorisinin temel ilkelerini açıklayan Searle (2000), olaya sosyolojik ve psikolojik açılardan yaklaşarak bu ilkeleri;

- Bir birey sosyal bir ilişkiye girerken bir ödül ya da kazanç elde etmeyi beklemektedir.
- Eğer elde edilen ödül artarak devam ederse ilişki de devam etmektedir.
- İki tarafın bir birlerine karşılık vermesi durumunda elde edilen ödül ödlü alan tarafından adil ve yeterli bulunursa bireyler ilişkiye devam etmektedir.
- Yaşanan ilişkide ödül için ödenen bedel asla ödülün maliyetli olmamalıdır.
- Kazınması hedeflenen ödüllerin alınma olasılığı düşük olmamalıdır.

şeklinde açıklamıştır.

Sosyal Değişim Teorisi, yaşamın en temel kurallarından olan kazanma amacı üzerine kurgulanmaya çalışılmıştır. Bu açıdan teori ödül ve bedel kapsamında değerlendirilmiştir (Taylor vd., 2007). Yaşanan ilişkinin temel bileşenlerini ödül ve bedel kapsamında ele alan teori, bireylerin nihayi olarak elde ettikleri ödülleri artırmayı ve bedelleri de en aza indirmeyi hedeflediklerini belirtmektedir. Fakat işin temelinde bir bedel ödenmeden ödülün alınamayacağı yattığı için bedel ödemenin zorunluluğu yatmaktadır.

Sutton (1967) ilişkinin taraflarını yerel halk ve destinasyona gelen turistler olarak nitelemektedir. Yaşanan etkileşim her zaman adil ve dengeli olmayabilmektedir. Bu nedenle, herhangi bir dengesizlik ve kayıp durumunda yerel halkın tutumu ve algılaması olumsuz olabilmektedir.

Şekil 2.2 Sosyal Değişim Teorisi Modeli

Kaynak: Ap, 1992

2.4.1 Sosyal Değişim Teorisi Modeli

Turizmin gelişimine yönelik teorilerden olan Sosyal Temsiller Teorisi literatürde ilk olarak Durkheim tarafından kullanılmıştır. Ancak Moscovici (1988) bu teoriyi bu temele dayandırmakla beraber daha da derinden analiz ederek geliştirerek yeni kavramlar kazandırmıştır (Fredline ve Faulkner, 2000). Sosyal Temsil Teorisi varlıkları sınıflandırırken, tutum ve davranışları karşılaştırarak açıklamaya çalışmaktadır. Ayrıca, teoriye göre tüm bu öğeler sosyal ortamı oluşturan parçalardır. İşte bu parçalar Sosyal Temsiller Teorisi aracılığıyla somutlaştırılmaktadır (Moscovici,

1988). Sosyal Temsiller Teorisi aracılığıyla yerel halkın turizmin etkilerine ve turizmin gelişimine karşı tutum ve davranışları analiz edilebilmektedir. Çünkü bir destinasyonda ortaya çıkabilecek sosyal çatışmaları, yerel halkın yaşanan baskın olaylara karşı ortaya koyacakları tepkileri inceleyip açıklama noktasında bu teori önemli bir yer tutmaktadır (Pearce vd., 1996).

Başka bir açıdan ele alınacak olursa STT bir toplumda deneyimler neticesinde ortaya çıkan teoremleri, fikirleri ve sosyale temsilleri ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle, STT çoğunluk tarafından paylaşılan düşüncelerden oluşmaktadır. Bu düşünceler bir bireyin etrafında yaşanan dünyayı anlama çabasıyla ortaya çıkmaktadır. Ayrıca STT bir topluluk için sözel olarak ve aheni davranışlarla ortaya konan duygu ve fikirlerin bütünüdür (Cirinlioğlu vd., 2006). Fredline ve Faulkner (2000) STT'yi bir mekanizma olarak nitelemişler ve bu mekanizmanın da insanların yaşadıkları dünyayı ve çevrelerini anlayıp kavramalarını kolaylaştırdığını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda Fredline ve Faulkner (2000) STT'yi üç grup halinde ele almışlardır. Onlara göre teorinin kaynağını teşkil eden ilk grup doğrudan deneyimdir. İkinci grup ise sosyal etkileşim olarak ifade edilirken üçüncü grup da medya olarak nitelenmektedir. Birinci grupta etkin olan durum bireyin olayları bizzat ve doğrudan tecrübe etmesine dayanmaktadır. İkinci grupta ise birey tüm çevresini oluşturan öğelerle bir etkileşim içindedir ve onlardan etkilenmektedir. Son grup olan medya da ürettiği rapor ve belgeler yoluyla bireyin algısını etkileme gücüne sahiptir.

Turizm alanında bu güne kadar yapılan araştırmalar bir gerçeği ortaya çıkarmıştır. Bir desinasyonda yerel halk bölgesindeki turizm faaliyetlerine karşı genel ve ortak bir takım algı ve tutumlar neticesinde kolektif bir şuur tesis ederek ortak davranışlar sergilemektedir. İşte bir destinasyonda yaşayan halkın sosyal temsillerini belirleyebilmek o halkın genel ve ortak davranışlarını inceleyerek fikirlerini belirlemekten geçmektedir (Pearce vd., 1996). Bundan dolayı bu algı, tutum ve davranışları belirlemek adına gerçekleştirilen çalışmalar (Davis vd. 1988; Ap ve Crompton, 1993; Fredline ve Faulkner, 2000; Williams ve Lawson, 2001; Perez ve Nadal, 2005; Gu ve Ryan, 2008; Chen, 2011) kümeleme analizinden faydalanmışlardır. Ancak bu tür bir uygulamanın sıkıntı doğurabileceği durumlar da mevcuttur. Çünkü temsiller teorisi toplumda genel intibayı ele alarak grup içi iletişim ve paylaşımların anlaşılmasına bir kolaylık getirmeyi hedefler. Fakat bir

destinasyonda yaşayan toplumun yapısı her zaman homojenlik içermeyebilmektedir (Fredline ve Faulkner, 2000). Bu sebeple temsiller teorisinin her zaman işe yaradığını ifade etmek mümkün değildir (Stylidis, 2012).

Devlet eliyle hareket eden ya da özel teşebbüs olarak turizm planlayıcıları ve onların paydaşlarının bir destinasyonda turizmin gelişimine ve sürdürülebilir olmasına dair uygulayacakları bütün planlamalarda dikkate almaları gereken teorilerden birisi de Sosyal Taşıma Kapasitesi Teorisidir (STKT). Sosyal taşıma kapasitesinin en önemli çıkış noktası artan turizm faaliyetlerine bağlı olarak mevcut kaynakların plansız ve gelişigüzel kullanımı sonucunda ortaya çıkabilecek olan olumsuz ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkilerin etkisini artırmasıdır (Long vd., 1990). Bu durum turizme bağlı gelişmelerin belli bir plan dahilinde yapılmasının, denetleme mekanizmasının etkin olarak kullanılmasının ve sonuç olarak da kaynaklarının aşırı ve hızlı tüketilmesini önlemenin önemini ortaya çıkarmaktadır (Stanley vd., 1985).

Taşıma kapasitesinin tanımını yapan Mathieson ve Wall (1982), destinasyonun fiziki çevresinin özelliklerinin tahrip edilmemesinin ve turistlere verilen hizmet kalitesinin düşürülmemesinin gerekliliğini vurgulayarak kapasiteyi o destinasyonun kaldırabileceği en çok kişi sayısı olarak nitelemişlerdir. Ancak, taşıma kapasitesinin yalnızca fiziki bakımdan ele alınmasının doğru olmadığını çünkü destinasyonların ekonomik, kültürel ve sosyal alt birimleri de barındırdığını ve bu hususların da değerlendirilmesi gerektiğini ifade eden görüşler de mevcuttur (O'Reilly, 1986). Dolayısıyla taşıma kapasitesinin hedefi destinasyonun fiziki ve sosyal dokusunun korunması yönünde olmaktadır.

Araştırmacılara göre taşıma kapasitesinin boyutları farklılık gösterebilmektedir. Mathieson ve Wall (1982) taşıma kapasitesini turizm açısından üç boyutta değerlendirmiştir. Bu boyutlar ekonomik, sosyal ve kültürel olarak üçe ayrılmıştır. Buna karşın, taşıma kapasitesinin çevresel sosyal ve ekonomik olduğunu savunanlar da vardır (Coccois, 2002). Martin ve Uysal (1990)'a göre fiziksel taşıma kapasitesi denildiği zaman akla bir destinasyonun belli bir taşıma kapasitesinin sınırı olduğu, bu sınırın aşılamayacağı ve bu kapasitenin üzerine çıkılması durumunda da çevreye zarar verileceğidir. Eğer bir destinasyona gelen ziyaretçiler gerek aşırı kalabalıktan gerek destinasyonun fiziki yapısının bozulmasından ve gerekse de ev sahibi toplumun tutumundan rahatsız oluyorsa bu durum o destinasyonda psikolojik taşıma

kapasitesinin aşıldığını göstermektedir. Buna paralel olarak, yerel halkın yaşayacağı bir rahatsızlık, turistlere karşı isteksiz ve ilgisiz davranmaları sosyal taşıma kapasitesinin aşıldığını göstermektedir. Sosyal taşıma kapasitesinin aşılma nedenleri ise aşırı kalabalıktan dolayı destinasyonun faaliyetlerinde yaşanan kısıtlamalar, kültürel yozlaşma gibi durumlar olabilmektedir (Martin ve Uysal, 1990). Taşıma kapasitesinin ekonomik boyutuna bakılınca, bu durumun da turizmin ekonomik getirilerinin fayda zarar boyutunda ele alınması gerekmektedir. Bilindiği üzere turizm sektörü ekonomik olarak pek çok alanla işbirliği ve etkileşim içindedir. Bunun için, ekonomik taşıma kapasitesi, diğer paydaşların etki boyutlarına, bölgedeki istihdam durumuna ve yerel halkın ekonomik refahına da detaylı bakmayı gerektirmektedir (Ivanov ve Webster, 2007). Tüm bunlara ilaveten taşıma kapasitesini Butler (1980)'ın Destinasyon Yaşam Döngüsü Modeli kapsamında ele almak gerekmektedir. Çünkü destinasyonun taşıma kapasitesi yaşam döngüsünün her safhasında farklılık arz etmektedir.

2.5 Turizmin Etkileri

Turizm endüstrisi yerli halk için adeta sihirli bir değnek gibi değerlendirilebilir. Bu sektör, gelirlerin artışına yön vererek ekonomik gelişme, sosyal refah ve pazar avantajı sağlamaktadır. Ayrıca, turizm sayesinde yeni istihdam olanakları ve farklı iş kolları ortaya çıkarken, turizm alt yapı iyileştirmelerine katkı sağlamakta, toplum kültürünün korunması ve kültürel etkileşimin geliştirilmesine de katkı yapmaktadır (Ji, Li, ve King, 2015; Mathew ve Sreejesh, 2017; McGehee ve Andereck, 2004; Nunkoo ve So, 2016; Sinclair-Maragh, Gursoy, ve Vieregge, 2015; Steiner ve Atterton, 2015; Stronza ve Gordillo, 2008; Wang ve Chen, 2015). Sonuç olarak, yerel halkın turizmin ortaya koyduğu olumlu ve faydalı çıktıları algılamaları, onların turizm endüstrisinin geliştirilmesine verecekleri desteğin yönünü belirlemektedir (Choi ve Murray, 2010). Bu yüzden, yerel halkın turizmin gelişine vereceği destek, sürdürülebilir turizm gelişimi adına bir garanti olarak değerlendirilmelidir, zira yerli halk destinasyona gelen ziyaretçilerin olumlu ve kaliteli deneyimler edinmeleri sağlamak adına hayati öneme sahiptirler (Gursoy, Chi, ve Dyer, 2009; Kim, Uysal, ve Sirgy, 2013; Tolkach ve King, 2015; Woo, Kim, ve Uysal, 2015).

Turizmin sürdürülebilir olması turistleri memnun ederken yerel halkı da alınan karar alma süreçlerine dâhil edilip, turizmin sağladığı faydalı yanlarının maksimize

edilerek sebep olduğu maliyetlerin en aza indirgenmesine bağlıdır (Cottrell, Vaske, ve Roemer, 2013). Hedeflenen istendik uzun vadeli amaçların elde edilmesi için yerel halkın endişeleri giderilmeli, ihtiyaçları karşılanmalı (Nunkoo ve So, 2015) ve yerel halk turizm aktiviteleri hakkında motive edilmelidir (Boley ve McGehee, 2014). Yerel halkın yetkilendirilmesi ve motive edilmesi onları turizm planlamasına dahil edip toplumsal bağlılığı teşvik ederek sağlanabilir (Lee, 2013; Nicholas, Thapa, ve Ko, 2009; Sebele, 2010; Styliadis, Biran, Sit, ve Szivas, 2014; Woo vd., 2015). Toplumun planlama sürecine ve faaliyetlere dahil edilmesi yerel halkın turizm algısını belirleyecektir çünkü onların turizm planlama faaliyetlerinde yer almaları günlük yaşamlarında etkili olan öncülerin oluşturulmasına müsaade edecektir (Jaafar, Noor, ve Rasoolimanesh, 2015; Nicholas vd., 2009). Bu nedenle, bugüne kadar pek çok çalışmada turizmin, sürdürülebilir turizme yön veren, ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkileri incelenmiştir (Almeida, Balbuena, ve Cortes, 2015; Boley ve McGehee, 2014).

Turizmin ortaya koyduğu etkilere yönelik yapılan araştırmaların pek çoğunun temel amacı destinasyonlardaki turizm gelişimini ele alarak yerel halkın turizme karşı nasıl bir tutum içerisinde olduğunu tespit ederek yerel halkın turizm gelişimini ne ölçüde olduğunu belirlenmesidir (Zhang vd., 2006). Bu konu hemen hemen 50 yılı aşkın bir süredir turizm akademisyenlerin araştırdıkları bir konudur (Andereck ve Vogt, 2000). Yapılan çalışmalar yerel halkın turizme karşı edindiği tutumun turizmin etkilerinin algılama biçimlerine dayandığını göstermektedir. Bu çalışmalar kapsamında turizmin ortaya algılanan etkileri ekonomik (Davis vd., 1988; Sheldon ve Var, 1984; Perdue vd., 1990) çevresel ve sosyo-kültürel etkiler (Murphy, 1985) olarak olma üzere üç boyutta ele alınmıştır.

Turizm çok ciddi ekonomik etkiler ortaya koyan bir sektör konumundadır. Bunun yanı sıra, turizmin yine pek çok çevresel ve sosyal boyutlarda da kayda değer etkisi bulunmaktadır. Turizm kavramına bağlı olarak tüm bu içeriklerin tam olarak anlaşılabilmesi turizm yönetimi, turizm politikalarının belirlenmesi ve karar verme açısından oldukça önemlidir. Literatürde bu alanda yapılan ilk çalışmalar turizm gelişiminin algılanan çeşitli etkilerini belirlemeyi amaç edinmiştir (Belisle ve Hoy, 1980; Liu, Liu ve Var, 1986; Perdue, Long, ve Allen, 1990; Ross, 1992; Sheldon ve Var, 1984). Yapılmış olan bu çalışmalar yoluyla farklı etkiler ve değişkenler

belirlenmiş, metodolojik yaklaşımlar geliştirilmiş, problemler ve araştırma ihtiyaçları ortaya konulmuştur. Yerel halk genel olarak turizm gelişiminin olumlu ekonomik etkilerinin farkındadırlar ancak trafik sıkışıklığı, suç oranının artması, halk güvenliği ve kirlilik gibi olası olumsuz çevresel ve sosyal meselerle de ilgilenmektedir. Çalışmalara göre turizmin etkilerinin olumlu algılanıp hoşgörü ile karşılanması bireylerin ekonomik bağımlılıklarına bağlı olarak artmaktadır.

Turizmin etkilerine yönelik yapılan çalışmalarda, bir turizm etkileri değerlendirme ölçeğinin geliştirilmesi akademisyenlerin yaklaşık olarak 20 yıldır konu edindikleri önemli konulardan bir tanesi olmuştur (Chen, 2000). Pizam (1978) yapmış olduğu çalışmada turizmin etkilerinin genel çerçevesini çizmeye çalışmıştır. Çalışmasında Pizam turizmin etkilerine bağlı olarak ortaya çıkacağı varsayılan algılar ile yerel halkın davranışlarına göre gerçekte gözlemlenen algıları değerlendirmiştir. Daha sonra yapılan pek çok çalışmada Pizam'ın çalışmasında ele aldığı nitelikler süzgeçten geçirilerek daraltılmıştır (Liu ve Var, 1986; Liu, Sheldon ve Var, 1986). Lankford ve Howard (1994) 27 maddelik turizm etkileri ölçeğinden 2 boyut ortaya çıkarmışlardır. McCool ve Martin (1994) yaptıkları çalışmada, dağlık bölgede yaşayan yerli halkın turizm gelişimine karşı tutumları incelemiş ve etki, fayda, eşitlik ve derece olmak üzere dört boyut belirlemişlerdir. Ancak, Burns (1996) Solomon Adalarında bulunan 14 köyden toplam 102 yerleşik kişiyi ele aldığı çalışmasında bir gerçeğin farkına varmıştır. Katılımcılar en çok ilgilendikleri ve endişe duydukları konunun turizmin sosyo-kültürel etkilerinin olduğunu ifade etmişlerdir.

Turizm; ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel boyutlar gibi pek çok şekil ve yapıda karşımıza çıkmaktadır (Godfrey ve Clarke, 2000) ve ortaya çıktığı günden beri turizm toplumlarda sosyal ve ekonomik değişimin en etkin kaynaklarından birisi konumundadır. Dünya Turizm Örgütüne göre (2019) turizm en hızlı gelişip büyüyen endüstrilerden ve küresel ölçekteki en önemli gelişim motorlarından birisidir. Turizm endüstrisi toplumun farklı kesimlerini içine alan önemli bir ekonomik faaliyettir. Turizm pek çok farklı boyutları olan çoklu bir sektördür ve ekonomik, sosyal ve kültürel gelişim ve değişimi sağlayan bir araçtır; dolayısıyla turizmin birçok yönü ve türü bulunmaktadır (Mowforth ve Munt, 2003). Turizmin bir destinasyonda sağlayacağı gelişme, çok sayıda önemli kazanımlar sağlayacaktır ve ekonomik kazanımlar bunlardan bir tanesidir. Ekonomik kazanım denildiğinde, destinasyonda

ortaya çıkacak yeni iş imkanları, ek gelir kaynakları kastedilmektedir (Delibasic vd., 2008). Dahası turizm, pek çok sosyal, kültürel ve çevresel sonuçlarda doğurmaktadır. Yapılan çalışmalardan bir kısmı tüm bunların yerel halkın yaşam kalitesini pozitif yönde etkilediğini ele almaktadır (Cohen, 1978; Gursoy, Jurowski, ve Uysal, 2002; Jurowski, Uysal, ve Williams, 1997; Kim, 2002; Linton, 1987; Richard R. Perdue, Long, ve Kang, 1999).

2.5.1 Turizmin Ekonomik Etkileri

Turizm sadece söz konusu destinasyonlarda değil ayrıca tüm ülke genelinde iş olanakları yaratırken, yabancı para girişi sağlamakta, gelişmekte olan ekonomilerde yeni yatırım kolları oluşturmakta, teknolojik gelişmenin önünü açmakta ve genel olarak bireylerin yaşam standartlarını iyileştirmektedir. Turizmin gelişim göstermesini sağlamayı ve turizmi desteklemeyi sağlayan en baskın etki yerel halkın turizmden elde etmeyi umduğu ekonomik etkilerdir. Turizmin etkilerinin yerel halk tarafından algılanmasını ele alan hemen hemen her çalışma ekonomik faktörlerle alakalı sorular içermektedir. Yerel halk turizmin gelişmesinin ekonomiyi geliştirdiği inancını taşımaktadır (Ritchie, 1988). Ayrıca yerel halk, destinasyonda yaşayanların turizm yoluyla yaşam standartlarının geliştiğini (Perdue, Long ve Allen, 1990) turizmin hem destinasyona hem de ev sahibi ülkeye döviz girdisi sağladığını savunmaktadır (Ahmed ve Krohn, 1992; Perdue, Long ve Allen, 1990). Bunların yanı sıra turizm istihdam olanaklarını da geliştirmekte (Milman ve Pizam, 1988; Ahmed ve Krohn, 1992; Backman ve Backman, 1997), Yerel ölçekte faaliyet gösteren işletmelerin karlılığını sağlarken (Sethna ve Richmond, 1978; Backman ve Backman, 1997) ve alışveriş olanaklarını da artırmaktadır (Backman ve Backman, 1997). Destinasyonda turistlere sunulmak üzere sağlanan bütün hizmetler dolaylı yollardan yerel halkın da yararına olmaktadır ve turizm toplum yapısının ve toplum hizmetinin gelişmesine ivme kazandırmaktadır (Perdue, Long ve Allen, 1990).

Ancak, turizmin gelişimi destinasyonda arazi, konut ve kira fiyatlarının artmasına sebep olmanın yanı sıra yiyecek maliyetlerini de artırmakta ve belli malların erişiminde sıkıntılara sebep olmaktadır (Perdue, Long ve Allen, 1990). Bazı araştırmacılara göre ise turizmin ekonomik kazanımları sosyal maliyetlerinden daha fazladır (Liu ve Var, 1986; Sheldon ve Var, 1984; Weaver ve Lawton, 2001). Yapılan araştırmaların çoğu turizmin sağladığı istihdam olanaklarına, yaşam standardının

yükselmesine, yerel halkın turizmden sağladığı gelire ve yaşam maliyetine odaklanmaktadır.

Yine literatürde yerel halkın turizm gelişimine ilişkin algıladığı en önemli etkinin ekonomik temelli olduğunu ele alan çalışmalar mevcuttur (Akis vd., 1996; Ritchie, 1988) mevcuttur. Sağladığı ekonomik refahtan dolayı birçok ülke doğal olarak kendi bünyelerinde turizm sektörünün gelişip yayılması yönünde politikalar geliştirmekte ve çoğu araştırmacı da turizmin bilhassa ekonomik etki boyutuna odaklanmaktadır (Sharpley, 2014). Unutulmamalıdır ki, turizm özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ulusal gelirin artırılması noktasında artan bir ekonomik etkiye sahiptir. Bu bağlamda, literatür incelendiğinde eldeki veriler neticesinde de turizmin ekonomik etkilerinin yerel halk için sağladığı iş olanakları ve ekonomik fırsatlardan dolayı genellikle olumlu yansımaları olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır (Pratt, 2015; Gürsoy vd., 2009). British Columbia ve Canada’da gerçekleştirilen bir çalışma, yerel halktan araştırmaya katılanların %87’lik kısmının bölgelerindeki iş olanakları açısından turizmin önemli ve etkin olduğunu belirttikleri ve sadece %10’luk bir kesimin turizmi iş olanakları açısından önemli görmediklerini ortaya çıkarmıştır (Ritchie, 1980). Yine British Columbia’da gerçekleştirilen bir çalışmaya göre yerel halkın %84’ü turizmin iş olanaklarını geliştirdiğine inandığı belirterek benzer sonuçlar ortaya koymuştur (Belisle ve Hoy, 1980). Turizmin en fazla bahsedilen faydalı dört sonucundan birisinin iş olanaklarını geliştirmek olduğunu belirten başka çalışmalar da mevcuttur (Tyrel ve Sheldon, 1984). Tosun (2002) Türkiye’nin Ürgüp bölgesini, Fiji’nin Nadi bölgesini ve Florida’yı konu alan karşılaştırmalı çalışmasında, yerel halkın bölgelerinde iş olanaklarının gelişmesine ilişkin turizmin gelişimini olumlu algıladığı sonucuna varmıştır. Yapılan başka pek çok çalışma da benzer sonuçlar ortaya koyarak yerel halkın turizmin iş olanaklarına katkı sağladığı yönünde görüş belittığinin altını çizmektedir (Davis, Allen, ve Cosenza, 1988; Keogh, 1990; Pizam, 1978; Soutar ve McLead, 1993; Weaver ve Lawton, 2001). Fakat yine aynı çalışmalar, hızlı yapılaşmanın gelişimin tamamlanmasıyla birlikte işsizliğe neden olduğunu ve turizm endüstrisinin sezonluk yapısının istihdam yapısını bozduğunu da belirtmektedir.

21. yüzyılda en hızlı gelişen ve büyüyen sektörlerden birisi haline gelen turizm endüstrisi (Yavuz, 2006; Çimat ve Bahar, 2003), devletlerin ekonomilerinde olumlu

yansımalar ortaya koymakta, ödemeler dengesine ve istihdama katkı sağlayarak milli geliri artırmaktadır (Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002; Zengin, 2010; Sarı ve Seçilmiş, 2010). Bunun yanı sıra, turizm sektörü ortaya koyduğu çarpan etkisi sayesinde gelir adaletsizliğinin giderilmesine yardımcı olurken, yaşam standartlarının yükseltilmesinde ve yoksullukla mücadelede olumlu sonuçlar doğurmaktadır (Özkök, 2006; Keskin ve Cansız, 2010). Tüm bu özellikleri ile turizm sektörü dünyanın en önde gelen üç temel endüstrisinden birisi haline gelmiştir (Kızılgöl ve Erbaykal, 2008; Sarı ve Uçar, 2010).

19. yüzyılın ikinci yarısına gelinirken II. Dünya Savaşı'nın son bulup etkilerinin ağır bir şekilde hissedildiği bir dönemde, dönemin sanayileşmesinin getirdiği ağır çalışma şartlarından bunalmış olan insanlar bu olumsuz etkilerden anlık da olsa kurtulabilmek için tatil yapmaya ve dinlenmeye yönelmişlerdir. Bu duruma paralel olarak yaşanan teknolojik gelişmeleri ve ulaşım olanaklarının da iyileşmesi ile turizm sektörü önemini günden güne artırmış ve global ölçekte etkin sektörler arasındaki yerini almıştır (Keskin ve Cansız, 2010). Türkiye açısından benzer bir durumun yaşanması da 1980'li yıllardan itibaren turizm sektörünün devlet eliyle desteklenmeye başlanması ve çıkarılan teşvik kanunları ile birlikte sektör ekonomik olarak çok önemli bir konuma gelmiş ve ülkenin en önemli gelir kaynaklarından biri olmuştur (Dilber, 2007; Karataş ve Babür, 2013). Türkiye'de 2001 yılına gelindiğinde turizm geliri 10 milyar doları geçmiştir. Bu rakam 2008 yılında 20 milyar doları aşarken, 2018 yılına gelindiğinde 29 milyar doları aşmış ve 2019 yılında da hemen hemen 35 milyar dolara kadar çıkmıştır (www.tursab.org.tr). Her ne kadar küresel ölçekte yaşanan olumsuzluklar turizm sektörüne darbe vuruyor gözükse de bu durumun geçici bir hal olduğu aşîkârdır. Çünkü insanlar zor şartlarda da olsa ilk fırsatta taile çıkmanın bir ihtiyaç olduğu bilincini kavramış bulunmaktadır. Ayrıca dünya nüfusunun artışına paralel olarak her geçen gün turizm faaliyetlerine katılan ya da seyahat eden insanların sayısında sürekli bir artış gözlenmektedir. Bu artışın seyri yıllara göre Türkiye'yi ziyaret eden turist bazında ele alınınca daha iyi anlaşılmaktadır. İstatiksel verilere göre 1990 yılında Türkiye'ye turizm amaçlı gelen ziyaretçi sayısı 5.5 milyon civarındayken bu rakam 2019 yılına gelindiğinde ise 45 milyonu aşmıştır (www.tursab.org.tr).

Çizelge 2.2 Türkiye'nin Yıllara Göre Turizm Geliri Dağılımı ve Ziyaretçi Sayısı

YILLAR	TURİZM GELİRİ	ORTALAMA HARCAMA	YILARA GÖRE
2003	13 854 866	850	14 029 558
2004	17 076 607	843	17 516 908
2005	20 322 111	842	21 124 886
2006	18 593 951	803	19 818 833
2007	20 942 500	770	23 340 911
2008	25 415 067	820	26 336 677
2009	25 064 482	783	27 077 114
2010	24 930 997	755	28 632 204
2011	28 115 692	778	31 456 076
2012	29 007 003	795	31 782 832
2013	32 308 991	824	34 910 098
2014	34 305 903	828	36 837 900
2015	31 464 777	756	36 244 632
2016	22 107 440	705	25 352 213
2017	26 283 656	681	32 410 034
2018	29 512 926	647	39 566 327
2019	34 520 332	666	45 058 286
2020	8 145 561	-	11 200 892

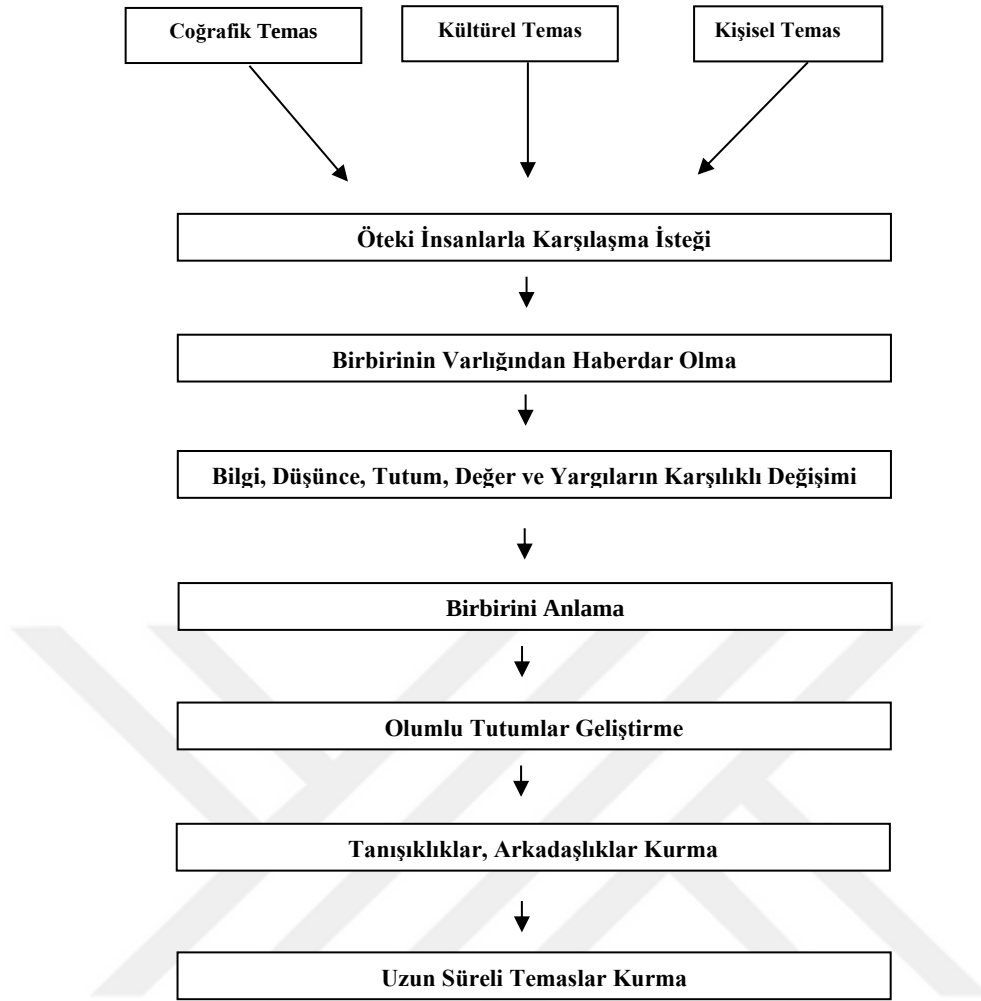
(Kaynak: www.tursab.org.tr)

2.5.2 Turizmin Sosyal Etkileri

Turizmin sosyal ve kültürel etkilerine ilişkin çalışmalar bu boyutun yerel halkın yaşam kalitesi üzerinde olumlu yansımaları olduğu sonucuna varmıştır (Sharpley, 2014). Ancak, gelişmiş ülkelerde yapılan çalışmalar ortaya koymaktadır ki; bir destinasyonda turizmin seviyesi ve etkisi arttıkça, yerel halkın turizmin etkilerine yönelik pozitif algılama seviyesi düşmektedir (Lepp, 2008; Sanchez vd., 2009; Sharpley, 2014). Ayrıca çalışmalar, ortaya çıkan bir takım olumsuz sosyal etkiye de gönderme yaparak durumu izah etmeye çalışmışlardır. Bu olumsuz etkiler çevre kullanımına yönelik yerel halk ve turizm planlayıcıları arasındaki çekişmeler ve artan suç oranları şeklindedir (Nunkoo ve Ramkissoon, 2010; Kirtsoglou, 2004).

Her ne kadar turizm sektörü daha çok ekonomik etkileriyle öne çıkan veya çıkarılan bir sektör olsa da bu denli etkin ve her geçen gün etkisini artıran bir sektörün gerek ulusal gerekse de uluslararası ölçekte toplumların sosyal yapılarını etkilediğini görmezden gelmek imkânsızdır (Berber, 2003; Deery vd., 2012). Turizm toplumların ve bireylerin iletişime geçmesini sağlayarak hem kültürel hem de sosyal açılardan birbirlerini etkilemelerine vesile olmaktadır (Gürbüz 2002; Dönmez, 2011). Bu sebeple turizmi sadece ekonomik bir bakış açısıyla ele alarak, ortaya koyduğu olumlu ya da olumsuz ekonomik etkilerle değerlendirip olayın diğer boyutlarını göz ardı etmek doğru bir değerlendirme olmayacaktır. İşte bu yanlışın farkına varan akademisyenler turizmin olgusunun ekonomik odaklı yapılan değerlendirmelerine ek olarak perspektiflerini genişletmişler ve daha kapsamlı araştırmalar ortaya koymuşlardır (Brougham ve Butler, 1981; Duffield, 1982; Milman ve Pizam, 1988; King vd., 1993; Linberg ve Johnson, 1997). Küresel ölçekte turizm faaliyetlerine milyarlarca insan katılmakta ve bu bağlamdaki faaliyetlere katılan insanlar pek çok noktada sosyal bir değişim ve gelişime maruz kalmaktadırlar (Haralambopoulos ve Pizam, 1996; Gürbüz, 2002; Karaman ve Avcıkurt, 2011; Kadanalı ve Yazgan, 2012). Turizm faaliyetlerinin ulusal ve uluslararası boyutta her geçen gün daha da yaygınlaşması bireyleri hem sosyal hem de kültürel açılardan birbirlerine yaklaştırarak tüm dünyada küresel bir barış ortamı doğmasına da olanak sağlamaktadır (Akova, 2006; Desboiles, 2006).

Hızlı gelişim gösteren destinasyonlarda yaşayan yerel halk, turizm faaliyetlerinin ve uygulamalarının artış göstermesiyle birlikte bir şekilde bu faaliyetlere dâhil olmakta ve bu dâhil oluş onların yaşamlarında zorunlu birtakım değişimler yaşanmasına sebep olmaktadır. Turizmin etkin olarak hayata geçirildiği destinasyonlarda yerel halk tarımsal yaşamdan farklı olarak endüstriyel yaşama geçiş yaparak kültürel ve sosyal açılardan yeni bir yaşam tarzına adapte olmaktadır (Berber, 2003). Turizmin hayatlarına etkin olarak girmesi neticesinde bireyler direkt ya da dolaylı yollardan turizmde istihdam olmaktadır. Örneğin, kadınların ev ortamından çıkarak iş ortamında rol almaya başlamaları onları hem aile yaşamında hem de toplumsal yaşamda farklı roller üstlenmeye götürmüştür (Avcıkurt vd., 2007).

Şekil 2.3 Turizm Vasıtasıyla Barışa Giden Yol
Kaynak: Avcıkurt, 2009.

Yerel halkın turistlerle etkileşimi ve iletişimi arttıkça küresel vatandaş olma yolunda katettikleri mesafede artmaktadır (Avcıkurt vd., 2007). Turizm yerel halkın deneyimlediği sosyal değişim sürecinin en önemli faktörlerinden birisidir. Bu bağlamda turizm sayesinde yerel halkın içe dönük değer yargılarından kurtularak çevresiyle iletişime geçmeleri adına gereken şartlar meydana çıkmaktadır (Berber, 2003). Bir destinasyonda, yerel halkın destinasyonu ziyaret eden turistlere karşı tutum ve davranışları destinasyonun ve turizmin gelişim evrelerine göre değişim göstermektedir. Zaman içerisinde yerel halkın tutum ve davranışlarında gözlemlenen bu değişimler aşağıdaki çizlegede detaylı bir biçimde ele alınmaktadır (Rızaoğlu, 2012).

Çizelge 2.3 Yerel Halkın Turistlerle Karşılaşmasında Gösterdikleri Duyarlılığının Evreleri Evrelere Özgü Belirleyici Nitelikler

Aşırı Mutluluk Karşılaşmalarda hem turist hem de yerli çok isteklidir. Her iki taraf turizmin yarattığı ortamdan heyecan duyar. Yerliler turistleri güler yüzle karşılar. Taraflar arasında karşılıklı bir doyuma varma duygusu egemendir. Yerliler için fırsatlar vardır. Turistlerin gelmesiyle para akışı olmaktadır. Karşılaşmaların planlanması ve denetlenmesi çok düşük düzeydedir.
Duyumsamazlık Turistler yerliler tarafından olduğu gibi kabul edilir. Turist yerli arasındaki ilişkiler biçimselliğe (ticarileşmeye) dönüşmeye başlar. Taraflar arasındaki ilişkilerde planlamaya yer verilir ve planlama daha çok pazarlamaya yönelik yapılır.
Rahatsızlık Yerli turist arasındaki ilişkile doyma noktasın yaklaşır. Turizmin gelişmesinin ve turistlerin yarattığı etkilerle yerlilerde kuşkular oluşmaya başlar. Turist sayısının artırılması, turistik tesis ve olanaklarını genişletmeden elde etmek zorlaşır. Turist yerli arası başlangıçtaki cana yakın ilişkiler yerini uzak ve karmaşık ilişkilere bırakır. Politikacılar, turizmdeki büyümeyi kısıtlamadan altyapı iyileştirmelerinin yapılmasına yönelik çözümler aramaya başlar.
Zıtlaşma Yerli turist arası ilişkilerde zıtlaşma çok açık ve etkili olmaya başlar. Turistler tüm sorunların nedeni olarak görülür. Yerli turist ilişkilerinde ve sonuçlarında önleyici planlamaya gidilir. Çekim yerlerinin bozulan ününü düzeltmek için tutundurma çabaları arttırılır. Yerli turist arası başlangıçtaki hoşgörü ve anlayış kaybolur. Yerliler turistleri sömürmeye başlar ve turistlerde sömürüldükleri kuşkusu oluşur.
Düşmanlık Yerliler, başlangıçta değer verdikleri şeylerin turistleri çeken şeyler olduğunu unuttuklarını veya ihmal ettiklerini ve turizmdeki gelişmenin yarattığı sürüklenmeler ve dinmeler arasında bunun farkına varamadıklarını ve çevrelerinin olumsuz değişmesine izin verdiklerini düşünür. Şimdi, yerlilerin öğrenmek zorunda oldukları şey, çevrelerinin eskisi gibi aynı olmayacağı gerçeğini kavramış olmalarıdır. Yerliler, ilk yıllardaki gibi turistleri çekmeye yönelebilir. Eğer çekim yeri kitle turizmine hala elverişli ise tekrar turist çekilebilir.

(Kaynak: Rızaoğlu, 2012)

Turizm her ne kadar etkileri açısından ekonomik açıdan değerlendirilse de, ortaya koyduğu sosyal etkiler açısından diğer endüstrilerden ayrışabilmektedir.

Nitekim turizm esas itibariyle yoğun sosyal faaliyetlerin planlandığı bir sektör konumundadır. Bu durum da turizmin hem ekonomik hem de sosyal boyutunun etkin olduğunu göstermektedir. Turizm olgusunu bu açıdan ele alan Desboilles (2006), turizmin bir yandan doğa ve topluma zarar verdiğini savunurken bir yanda da ciddi faydalar sağladığını ifade etmiştir. Eğer turizm özel teşebbüs açısından ele alınırsa tamamen ekonomik kazanç mantıklı yapılacağı için ortaya koyacağı etkiler çevre ve toplum açısından pek de istendik düzeyde olamayacaktır. Fakat bu durum toplumsal örgütlerin ve devletin bakış açısıyla ele alınırsa da turizmin çevre ve toplum açısından olumlu sonuçları olduğuna kanaat getirilecektir. Meydana gelen bu sonuçlar dikkate alınarak turizmin sosyal açıdan yarattığı etkiler olumlu ve olumsuz olmak üzere iki başlık altına incelenebilir.

2.5.2.1 Olumlu Sosyal Etkiler

Turizm faaliyetlerinin ortaya koyacağı etkilerin tek taraflı değerlendirilmesi mümkün değildir. Çünkü hem bir destinasyonu ziyaret eden turistin hem de o destinasyonda yaşayan yerel halkın karşılıklı olarak birbirlerini etkilemesi kaçınılmazdır (Gürbüz, 2002; Kadanalı ve Yazgan, 2012). Turizm sosyal açıdan ortaya koyduğu olumlu etkileri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Gürbüz, 2002; Kozak vd., 2011):

- Farklı sosyal ve kültürel yapıya sahip olan bireylerin turizm faaliyetleri yoluyla etkileşime geçmeleri bireyleri ve dolaylı yünden de toplumları birbirine yakınlaştırarak hoşgörü ve anlayış ikliminin doğmasına katkı sağlayacak bu durumda toplumların daha barışçıl bir dünyada yaşam sürmelerine katkı sağlayacaktır.
- Yerel halkın turizm faaliyetlerini benimsemesi sonucunda gelen ziyaretçilerle etkileşime geçerek, daha kaliteli bir hizmet sunabilmek adına araştırma yapması, okuması, eğitim ve kültürel açılardan gelişim göstermesi sağlanacaktır.
- Destinasyonda turizmin gelişmesi yerel halkın yabancı dil öğrenmesine olumlu katkı sağlayacaktır.
- Yerel halkın öz değerlerinin bozulmasını engellemek adına korumacı bir psikolojiyle hareket etmesi sosyal ve kültürel değerlerin korunmasının önemini artıracaktır.

- Yerel halk boş zamanlarını daha etkin ve verimli kullanmanın yollarını öğrenecektir.
- Turizmin planlı bir şekilde gelişim göstermesi neticesinde kırsal alanlarda yapılan faaliyetler bu alanlarda yeni iş alanlarının doğmasını sağlayacak, insanların turizmde istihdam edilmesi ya da faaliyetlere katılması yoluyla sosyal entegrasyon sağlanacak ve kırsal kesimlerin uygarlıkla buluşmasının önü açılacaktır.

Genel olarak yerel halkın milli şuur düzeyi artacak ve insanlar öz benliklerinin değerini daha iyi kavrayacaktır.

2.5.2.2 Olumsuz Sosyal Etkiler

Bir destinasyonun sahip olduğu özgün sosyal yapısı ve yerel halkın gelenekleri o destinasyonun turistlerce özellikle seçilmesine neden olmaktadır. Bu durum zaman zaman geleneklerin daha korumacı bir mantıkla sürdürülmesine vesile olurken bazen de yozlaşmaya sebep olabilmektedir (Gürbüz, 2002). Ayrıca, turizm toplumsal yaşama her geçen gün daha da derinden etki etmeye devam ettikçe bireylerin artan düzeyde materyalist ve bencil bir kimliğe bürünmeleri, toplumsal yaşamın dejenere olması ve değer yargılarında aşınmaların yaşanması da kaçınılmaz durumlardandır (Berber, 2003). Bu tür negatif noktalar paralelinde turizmin ortaya koyacağı olumsuz sosyal etkiler aşağıdaki biçimde ele alınabilir (Avcıkurt, 2009; Karaman ve Avcıkurt, 2011):

- Turizmin etkin yaşandığı destinasyonlarda yerel halk turistlere özenmektedir ve bu durum tüketim olarak toplumsal yaşama yansımaktadır.
- Yerel halk ve turistler arasında çok belirgin ırksal farklılığın olması neticesinde birtakım gerginlikler ortaya çıkabilmektedir.
- Sosyal dejenerasyona bağlı olarak aile bağlarının aile içi iletişimin zayıflaması veya tamamen kopması.
- Demografik açıdan toplumda değişimlerin yaşanması.
- Yerel halkın kabul edemeyeceği alkol kullanımı, kumar oynama, fuhuş gibi durumların toplumsal yaşamda yer edinmesi.
- Sağlık bakımından risk teşkil eden bulaşıcı hastalıkların ortaya çıkması.
- Sektörün çalışanları sömürmesine bağlı olarak bireylerin kendilerini köleleştirilmiş hissetmesi.

- Asgari ücretle çalışan personelin sayısında hızlı artış yaşanması.
- Turist kültürünün baskın olması neticesinde yerel değerlerin öneminin azalması.
- Destinasyonun taşıma kapasitesinin üzerine çıkmasına bağlı olarak yerel halkın sosyal yaşamının tamamen olumsuz etkilenmesi.

Turizmin sebep olduğu olumsuz etkileri tüm bunlarla sınırlamak doğru olmayacaktır. Bunlara ilaveten, turizmin yoğun yaşandığı destinasyonlardaki suç oranının kontrolsüz biçimde artması, gruplar arasında yaşanan sosyal çatışmalar gibi durumlarda son yıllarda akademisyenlerce ele alınan etkilerdendir (Yang vd., 2013). Unutulmamalıdır ki, turizm aktivitelerine bağlı ortaya çıkabilecek sosyal ilişkiler yerel halk tarafından olumlu algılanır ve benimsenirse bölgede turizmin varlığından söz edilebilir. Aksi bir durumda, yani turistler ve yerel halk arasındaki ilişkilerin adeta katlanılamayacak bir hal alması ise, bölgede turizmin varlığını kısıtlayacak ve dahi sona erdirebilecektir (Berber, 2003).

2.5.3 Turizmin Kültürel Etkileri

Kültür bir toplumda o topluma özgü belli bir takım davranışsal motiflerin oluşumunu temsil etmektedir (Scupin, 2020; Segre, 2019). Farklı makro-ekonomik elementler yani, ekonomik, hukuki, siyasi ve teknolojik konular bu davranışsal motiflere etki etmektedir (Bauman, 2013; Scupin, 2020). İşte bu motifler zamanla kişilik özellikleri haline gelmekte ve bu özellikler de bir toplumun pek çok bireyinin ortak paylaşımı yoluyla kültürü teşkil etmektedir (Kim ve McKercher, 2011; McKercher, 2020). Milli kültür bireylerin o toplumdaki tarihi, felsefik, dini ve sosyal değerlere maruz kalmasıyla ortaya çıkmaktadır (Vergori ve Arima, 2020). Ancak araştırmacıların kültürün tanımı konusunda farklı anlayışları bulunmaktadır. Tarihi açıdan ele alınca, antropolojinin ortaya çıkışıyla, kültür kavramı bir toplumda yaşayan bireylerin geleneksel ve davranışsal modellerle ilişkilendirilmiştir (Scupin, 2020). Genel olarak, Hofstede (2011) kültürü bir grup insanı diğerlerinden ayıran bir inanç sistemi olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda Hofstede (1983) farklı ülkelerden bireylerle görüşmeler yaparak ve çeşitli kültürler arası farklılıkları gözlemleyerek kültürel bir çerçeve ortaya koymuştur. Bu kültürel çerçeve daha sonra daha da geliştirilmiş ve ulusal kültürün altı boyutunun olduğu belirtilmiştir (Hofstede vd., 2010). İşte bu altı boyut da; güç mesafesi (PD), kolektivizme karşı bireycilik (IND),

belirsizlikten kaçınma (UA), erkekliğe karşı kadınlık (MAS), kısa vadeli yönelim (LTO) karşısında uzun vadeli yönelim ve kısıtlamaya karşı hoşgörü (INL) olarak belirtilmiştir.

Turizmin ortaya koyduğu etkiler kapsamında göz ardı edilmemesi gereken etkilerinden bir tanesi de sektörün gelişim gösterdiği destinasyonlarda yerel halkın yaşamlarında gözlemlenebilen kültürel değişimlerdir. Çalışmanın bu bölümünde turizmin sebep olabileceği kültürel etkilerin neler olduğuna değinilmiştir. Turizmin kültürel etkileri denildiğinde ilk olarak akla gelebilecek etkiler yerel halkın dilinde, gelenek ve adetlerinde, inançsal değerlerinde meydana gelebilecek değişiklikler olmaktadır. Küresel ölçekte deniz kum güneş turizmi her ne kadar turizm faaliyetlerinin yarısından fazlasını kapsasa da kültür ve miras turizmine bağlı hareketler her geçen gün artarak devam etmektedir (Timothy, 2011) ve Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından uluslararası turizm tüketiminin önemli bir kısmını teşkil etmektedir ki bu rakam yaklaşık olarak toplam turizm faaliyetlerinin %40'ına tekabül etmektedir (Richards, 2018). Örnek olarak sadece Avrupa'da kültür ve miras öğelerinin turizm aktivitelerinin %50'den fazlasınının oluşmasına kaynaklık ettiğine inanılmaktadır.

Turizm kapsamında ele alabileceğimiz kültürel turizm kaynakları genel olarak, tarihten bir topluma kalan miras çekicilikleri, festivaller, bir yöreye özgü düzenlenen etkinlikler, dini yapılar, inanç değerleri, dile bağlı faaliyet gösteren kurumlar ve dil özellikleri, boş zaman aktiviteleri ve spor faaliyetleri, moden ve popüler kültür öğeleri ve topluma özgü yiyecek-içecek özellikleri, gelenekler, el sanatları, mimari yapılar, ünlü bireyler şeklinde nitelenebilir. Türkiye bu noktalar dikkate alınarak bir değerlendirmeye tabi tutlursa kültürel açıdan içerisinde barındırdığı tarihi, etnik, dini, sosyolojik, felsefik ve coğrafik özellikleriyle çok zengin durumdadır. Ancak bu denli zengin kültürel öğelere sahip olmasına karşın bunları turizm planlamalarında yeterince etkin olarak kullandığını söylemek pek de mümkün değildir. (Emekli, 2005; Çeken, 2004; Çulha, 2008). Turizmin bu denli yoğun olarak yaşandığı destinasyonlarda turizmin ortaya koyduğu kültürel etkileri olumlu ve olumsuz ekiler olmak üzere iki başlık halinde ele alınabilir.

2.5.3.1 Turizmin Olumlu Kültürel Etkileri

Turizmin sürdürülebilir olması için ortaya koyduğu ekonomik, sosyal, çevresel etkilerin olumlu olmasının yanı sıra kültürel açıdan da olumlu çıktılarının olması son derece önemlidir. Bu durum kültürel öğelerin ve değerlerin korunmasını gerekli kılmaktadır. Bundan dolayı bir destinasyonda turizmin gelişmesine bağlı olarak yerel kültürün de gelişip canlandığını söylemek yanlış olmayacaktır (McKercher vd, 2005; Gülcan, 2010; Kim vd., 2013; Çetin, 2010). Turizmin kültür üzerindeki olumlu yansımalarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Emekli, 2005). Turizm aracılığıyla;

- ❖ Kültürel miras dahilinde kabul edilen değerler listesinin belirlenmesi,
- ❖ Antik alanların bakım ve restorasyonlarının yapılarak turizme kazandırılması,
- ❖ Kültürü yansıtan mimari özelliklere sahip yapıların korunması ve turizm faaliyetleri kapsamında kullanılması,
- ❖ Milli kültür kapsamında geleneksel yaşam biçimini gösteren değerlerin korunup canlandırılarak turizmin gelişiminde kullanılması,
- ❖ Bir destinasyona özgü kayda değer insani figürlerin ve olayların tanıtımının yapılması,
- ❖ Kültürel değerlerin sergilendiği yerler olarak müzelerin daha verimli ve etkin kullanılması,
- ❖ İnanç turizmi kapsamında sayılan öğelerin belirlenip turizme kazandırılması,
- ❖ Yerel kültürün bir parçası olan el sanatları ve destinasyona özgü tarım ürünleri, yöresel mutfak öğelerinin tanıtımının yapıp turistik ürün olarak kullanılması sağlanabilmektedir.

Turizm yerel halkın gerek sosyal gerekse de bireysel seviyede kültürel gelişimine önemli katkılar sağlamaktadır. Bunu yaparken de farklı kültürlerle sahip bireylerin birtakım çok yönlü ve karmaşık etkileşim yaşamaları sonucunda kültürel zenginlik kazanıp farklı kültürlerle karşı toplumda bir hoşgörü ikliminin doğuşunu sağlamaktadır. Ayrıca bireyler yaşadıkları deneyimler neticesinde kültürel manada daha geniş bir bakış açısı kazandıklarını ifade etmek mümkündür (Zengin, 2006; Sağır, 2011). Netice itibarıyla, turizm farklı kültürel değerlere sahip olan bireyler ve

toplumların kaynaşıp birbirlerini daha iyi anlamalarının yolunu açmaktadır. Tüm bu noktalarda hedefe ulaşabilmek adına, sadece yerel halkın değil ayrıca turistlerin de ihtiyaçları iyi bir biçimde analiz edilmeli, kültürel açıdan hassas olunan değerlere karşı daha dikkatli davranılmalı ve yerel halk yeterince bilgilendirilmelidir (Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002).

2.5.3.2 Turizmin Olumsuz Kültürel Etkileri

Turizmin bir kitle hareketi halinde yükselip küresel bir sektör haline gelmesine bağlı olarak doğal ve kültürel kaynakların bilinçsiz ve kontrolsüz bir şekilde tüketilmesi hızlanmış ve turizm 1970'li yıllardan itibaren bu değerler için bir tehdit olarak ele alınmaya başlanmıştır. Durumun ciddiyeti pek çok uluslararası platformda ele alınarak konu akademisyenlerin ve turizm planlayıcılarının gündemine taşınmıştır. 5-16 Haziran 1972 yılında Stockholm'da yapılan Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı (www.un.org), 1980 yılında yayınlanan Dünya Koruma Stratejisi (<https://portals.iucn.org/>), 20 Mart 1987 yılında Oslo'da yayınlanan Bruntland Raporu (<https://sustainabledevelopment.un.org/>) bu platformlardan önemli olan ilklere aittir. Bu platformlarda turizmin sürdürülebilir olması için doğal ve kültürel kaynakların korunarak kullanılması gerekliliğinin önemi vurgulanmıştır. Bu çerçevede dâhilinde turizmin sebep olduğu olumsuz kültürel etkiler aşağıdaki şekilde belirtilebilir (Duran, 2011):

- Ahlaki değerlerde ve davranışlarda değişimler yaşanması,
- Dini değerlerin dejenere olması,
- Dilde meydana gelen yabancı sözlük istilası,
- Özümüzü yansıtan yerli sanatın işlevsel ve içeriksel değişime uğraması,
- Turizmin yerel halkın öz kültürünün bir parçası haline gelmesi.

Eğer turizmin ekonomik etkileri hariç diğer etkileri göz ardı edilirse, yerel halkın kültürünün sadece ticari kaygılarla yapılan davranışlar sonucunda zarar görmesi kaçınılmaz bir durumdur. Ancak unutulmaması gereken önemli bir nokta vardır. Destinasyonun kültürel değerlerinde yaşanan bu olumsuzluk oraya kültür amaçlı giden turistlerin gitmesini engelleyerek destinasyona gelir anlamında zarar verecektir (Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002; Kim vd., 2013). Ayrıca mevcut turizm faaliyetleri ve planlamaları kültürel unsurların korunup yaşatılması konusunda oldukça etkin rol oynayabilmektedir. Örnek olarak, Türkiye'de neredeyse her destinasyonda yaygın

olarak sunulan herşey dahil konsept neticesinde turistler tesis dışına çıkma gereği hissetmemekte ve bu durumda da yerel halkla kültürel etkileşime geçmemektedir. Bundan dolayı yerel halk kültürel değerlerde ekonomik bir fayda görememekte ve kültürel değerlere yeterince sahip çıkmamaktadır (Gülcan, 2010).

Kültürel değerleri olumsuz etkileyen turizm faaliyetleri aynı doğrultuda kültürel değerlerin değişiminden etkilenmektedir (Emekli, 2006). Turizm küresel kültürün oluşturulmasında etkin ve önemli bir rol oynamaktadır. Bunun neticesinde de destinasyonlarda ortaya çıkan turistik arz her geçen gün artarak küresel kültür unsurlarını yansıtmakta ve bu durum gerek turistler açısından gerekse de kültürel değerleri değişime uğrayan yerel halk açısından olumsuz sonuçlar teşkil edebilmektedir (Yılmaz ve Yılmaz, 2004; Çetin, 2010; Duran 2011). Burada bahsi geçen küresel kültürün oluşması kavramı, yerel kültürlerin özgünlüğünü yitirmesine, değerlerin gündelikleşerek öneminin azalmasına ve dahi yok olmasına kadar gidebilmektedir. Bu gelişme, turizm faaliyetlerine katılırken değişik kültürleri deneyimlemek isteyen turistler açısından talep edilmeyen bir durumdur. Bu durumun ortaya çıkması bir destinasyonun değersizleşmesine ve önemini yitirmesine sebep olabilmektedir (Tosun, 2002; Farahani ve Musa, 2012).

Bir ülkenin kültürü o ülkede turizm endüstrisinin gelişmesi için gerekli olan en önemli itici faktörlerden birisidir. Yeni turist destinasyonlarının ortaya çıkışıyla, ülkeler kendi milli kültürlerini anlama ve farklı kültürel boyutlarına dayalı stratejiler geliştirme gerekliliği hissetmektedirler. Yerel halkın kültürünün bir destinasyonda planlanan seyahat ve turizm faaliyetlerini etkilediği aşikardır, çünkü bu faaliyetler neticesinde yerel halk ve ziyaretçiler aktif iletişime geçerek kültürler arası etkileşim yaşamaktadırlar.

2.5.4 Turizmin Çevresel Etkileri

Sosyal, kültürel ve çevresel açılardan önemli etkileri olan turizmin sadece ekonomik boyutuyla ele alınması turizmin sürdürülebilir bir sektör olması bakımından mantıklı bir yaklaşım değildir. Özellikle kırılgan ekosistemlerin olduğu destinasyonlarda turizmin çevresel etkisi turizmin çarpan etki özelliğiyle daha büyük olmakta ve turizmin varlığını devam ettirmesi adına turizmin gelişimini ve planlanmasını zora sokabilmektedir (Ionnaides vd., 2001). Kitle turizminin gelişmesine bağlı olarak bir destinasyona hızlı ve yoğun olarak yaşanan turist akını,

çok ciddi çevresel etkilere sebep olabilmektedir. Bu durum gereğinden fazla alanın turistik tesisler için kullanılmasına, doğal kaynakların kontrolsüzce tüketilmesine, atık ve kirliliğin uygun yöntemlerle bertaraf edilememesine ve yaşam alanlarının kaybına yol açmaktadır (Davenport ve Davenport, 2006; Hall, 2001).

Bu sebeple, bir destinasyonda kontrolsüz turizm gelişiminin ve sürdürülebilir olmayan turist akımının görülmesi çevreye zarar vermekte ve aynı biçimde turizmin kendi içinde de olumsuz yansımaları neden olmaktadır (Drius vd., 2019). Çevresel boyutta yaşanacak bir kötüleşme ve gerileme bazen turistlerin destinasyon seçimindeki en önemli faktör olabilmektedir (Torres-Bejarano vd., 2018). Turizm adına sürdürülebilir uygulamaları hayata geçirebilmek amacıyla turizmin olumsuz çevresel etkilerinin en az indirgenmesi son 30 yılın en önemli gündemlerinden olmasına karşın (Inskeep, 1991), bu konu halen hem bilimsel hem de yönetsel boyutta yaygın olarak tartışılan bir konudur (Mihalic, 2016). Bu doğrultuda son zamanlarda önemli adımlara atılmakta turizm sektörünün sürdürülebilir olması UN, UNDP, UNESCO ve UNWTO gibi pek çok uluslararası kuruluşun gündemini meşgul etmektedir (Coper vd., 2018).

Turizmin çevresel etkisi ele alınınca, doğal kaynaklara olan artan talep nedeniyle ekosisteme verilen zarar ve çevreyi tahrip edip aşırı kullanma turizm gelişimiyle ilişkilendirilen önemli bir maliyet olarak ifade edilmektedir (Pappas, 2008). Trafik sıkışıklığı, farklı boyutlardaki kirlilik ve her geçen gün artan çöp ve israf gibi konularda turizmin gelişimine bağlı olumsuz sonuçlardan kabul edilmektedir (Nunkoo vd., 2009). Ancak tüm bunlara rağmen, yapılan birçok çalışma neticesinde de turizmin doğal çevreyi saklayıp korumasından dolayı yerel halkın bazı kesimlerince de turizmin etkilerinin olumlu yönde algılandığı sonucu da ortaya çıkmıştır (Munhurrin ve Naidoo, 2011; Ismail ve Turner, 2008).

İnsan turizmin en temel bileşeni konumundadır ve insanı ne sosyal çevrenin doğal çevrenin dışında değerlendirmek mümkün değildir (Sullivan, 1992; Boudreau ve Newman, 1993; Dökmen, 2000). Ancak sanayileşme sürecinin ve turizm sektörünün etkisiyle şehirleşme süreci kontrol edilemez ve gelişigüzel bir hal almıştır ve bu durum da insanın hem sosyal çevresini hem de doğal çevresini tahrip ederek yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir. Bundan dolayı insanlar doğallığı, kültürel ve sosyal yapıları tahrip olmamış destinasyonları görme isteği duymaktadır (Özdemir ve Öksüzler, 2006; Yüksek vd., 2008; Kaya vd.

2011). Turizm faaliyetlerinin kati bir çevre bilinci dahilinde planlanarak çevrenin ve dolaylı yönden de turizmin sürdürülebilir olması adına pek çok resmi kuruluş ve sivil toplum örgütü mücadele vermektedir. Bu doğrultuda gayret gösteren kuruluşlardan birkaçı, Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO), Birleşmiş Milletler (UN), Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO), Dünya Ekomik Forumu (WEF), Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC)'dir. Tüm bu kuruluşlar düzenledikleri paneller, konferanslar, yayınladıkları deklarasyonlar ve yaptıkları sözleşmeler yoluyla toplumların yaşadığı doğal ve sosyal çevrenin sürdürülebilir olması ve turizm faaliyetleri dâhilinde korunarak kullanılması için mücadele etmektedirler (Kahraman ve Türkay, 2012).

Bir destinasyonun çevresel açıdan güzelliğinin ve doğallığının korunması o destinasyonun turizmin gelişmesi adına zenginliğini ifade etmektedir. Çünkü destinasyonun bu özelliği turistik ürün kapsamında değerlendirilmektedir. Ancak turizm faaliyetleri planlanırken ve turizm gelişim gösterirken bu tür öğelerin titizlikle korunması gerekmektedir. Çünkü turizmin ortaya koyduğu olumsuz çevresel etkiler direkt olarak doğanın zenginliğini tehlikeye atmakta ve yok olmasına sebep olabilmektedir (Dal ve Baysan, 2007). Türkiye coğrafi konumu, elverişli iklim şartları, zengin tarihi geçmişi sayesinde hem doğal hem de insan eliyle üretilmiş güzellikler açısından dünyanın nadir turistik destinasyonlarına ev sahipliği yapmaktadır. Fakat bu denli değerli destinasyonlarda turizm planlayıcıları ve STK'ların plansız ve bilinçsiz politikaları yüzünden çevreye ait tüm bu eşsiz değerler tahrip edilip yarınları düşünmeden tüketilmektedir (Vanhove, 2011).

Turizm ekonomik olarak ciddi kazançlar sağlarken, bunun bedelini bir destinasyonun kültürüne ve çevresine mal edebilmektedir. Özellikle kitle turizminin kontrolsüz ve plansız büyümesi ekolojik ve sosyal çevrenin yıkımına ve kültürel mirasın yok olmasına kadar gidebilecektir (Lansing ve Vries, 2007). Turizm kapsamında faaliyet gösteren işletme ve yatırımcılar temel amacı her şeyi göz ardı ederek kar etmek olabilir. Bundan dolayı çevresel anlamda neye mal olursa olsun düşünmeden ve bilinçsizce faaliyetlerini sürdürmeye devam etmektedirler. Bu durum destinasyonları olumsuz etkilemeye devam etmektedir (Akış, 1999; Avgeli vd., 2006). Ancak unutulmamalıdır ki, turizmin varlığını sürdürebilmesi için çevresel değerlerin önemini göz ardı etmemesi gerekmektedir (Sezgin ve Karaman, 2008). Kitle turizmi

temelde tüketim odaklı hareket ettiği için, sebep olduğu sonuçlar bazen telafisi olmayan boyutlara ulaşabilmektedir. Bu durum da özellikle 1970’li yıllardan itibaren tüm dünyanın gündeminde yer bulmaya başlamış ve turizm ve çevrenin sürdürülebilir olması adına sürdürülebilir turizm kavramı ortaya çıkmıştır (Eser, Dalgın ve Çeken, 2010) bu kavram 1980’lere gelindiğinde küresel ölçekte popülerlik kazanmaya başlamış ve odak noktası haline gelmiştir (Koçak ve Balcı, 2010). Yapılan araştırmalar neticesinde ekolojik turizm faaliyetlerinin kitle turizmine kıyasla daha pahalı olmasına karşın turistlerce tercih edilebileceği tespiti yapılmıştır (Chafe ve Honey, 2005). Bu gerçek, insanların çevre konusunda daha bilinçli hale gelmeye başladıklarını, turizm talebinde ve turist profilinde değişiklik yaşanmaya başladığını göstermektedir. Buna paralel olarak da destinasyonlar ve turizm planlayıcılarının bu taleplere ve tüketici profiline uygun arzlar oluşturmaları gerektiğinin önemi ortaya çıkmıştır (Saydan ve Küçükaskan, 2007). Ayrıca bu doğrultuda kendilerini güncelleyerek ürün çeşitliliği sunamayan destinasyonların turizm açısından popülerliklerini kaybetmek ile karşı karşıya kalabilecekleri ifade edilmektedir (Meriç, 2007). Turizmin sürdürülebilir olma niteliğini yitirmemesi amacıyla ekolojik sistem ve biyolojik çeşitliliğin geliştirilerek kullanılması ve korunması büyük önem arz etmektedir (Sezgin ve Karaman, 2008).

Turizmin çevre boyutunda sebep olduğu olumlu ve olumsuz etkileri daha iyi kavrayabilmek adına kitle turizmi ve ekolojik turizm faaliyetlerinin etkilerinin karşılıklı ele alınarak incelenmesi meseleyi daha anlaşılır kılacaktır. Bu bağlamda, bu etkilere bir çizelge dahilinde bakmak daha yararlı olacaktır (Ovalı, 2007).

Çizelge 2.4 Kitle Turizmi ve Ekolojik Turizmin Çevresel Etkilerinin Karşılaştırılması

Çevre Türü	Kitle Turizmi	Ekolojik Turizm
Doğal Çevre	Tarım alanlarının yok olması	Tarım alanlarının korunması
	Arazi kullanımlarının değişmesi	Arazi kullanım planlamasına uygun
	Toprak, su, hava kirliliği ve insan üzerindeki olumsuz etkileri	Toprak, su ve havanın korunması
	Doğal morfolojinin bozulması (Kıyı, dağ, göl vb.)	Doğal morfolojiye uyumlu
	Toprak, su ve havada yaşanan flora ve faunanın yaşam alanlarının daralması	Flora ve fauna habitatlarının korunarak, nitel ve nicel kalitelerinin artırılması
	Doğaya bağlı rekreasyon eylemlerinin olumsuz etkisi	Doğal çevreye bağlı rekreasyon eylemlerinin sınırlı kullanım hedefi
	Aşırı su kullanımı sonucu su kaynaklarının tükenmesi	Optimum su tüketimi ve yer altı su kaynaklarının korunması
	Çevresel kirlilik ve yoğun yapılaşma nedeniyle tür kayıpları, ekolojik dengenin bozulması	Tür kayıplarını engelleyerek, yaşam alanlarını genişletme hedefi

Sosyo-kültürel Çevre	Hayvanların ticari mal olarak tüketilmesi	Hayvanların sadece gözlemlenmesi
	Rekreasyon olanaklarının azalması	Sınırsız doğal eylem
	Kıyı alanlarının bozulması	Kıyıların sınırlı kullanımı ve korunması
	Orman alanlarının tahrip olması	Orman alanlarında sınırlı eylem
	Tarihi zenginliklerin bilinçsizce pazarlanması sonucu oluşan kültürel kayıp	Tarihi zenginliklerin korunmasıyla oluşan kültürel zenginlik
	Dildeki kelimelerin değişimi	Kültürler arası iletişim
	Genel anlamda geleneksel değerlerin azalması	Farklı kültürün tanınmasını yanında öz kültürün güçlenmesi ve tanıtılması
	Toplumsal katmanlar arası çatışmanın artması	Yerel girişimci katılımıyla toplumsal katmanlar arası çatışmanın azalması
	Yaşam biçiminin değişimi	Özgün yaşam şeklinin arz ögesi olması
	Sezonluk göçlerin artması	Sezonluk göçün ortadan kalması
	Turizm sezonu içinde turistik bölgelere aşırı yüklenme (Kalabalıklaşma)	Yılın tümüne yayılan sezon süresi ile yığılmanın oluşmaması
	Doğal çevrenin bozulmasının insanlar üzerinde yarattığı psikolojik olumsuzluklar	Doğal çevrenin korunmasının insanla üzerindeki olumlu etkisi

(Kaynak: Ovalı, 2007)

Turizm faaliyetleri neticesinde insanların kendi yaşadıkları doğaya verdikleri tahribat kritik eşiği aşmış durumdadır. Bu durum da turizmin sürdürülebilir geleceğini tehlikeye atmaktadır ve çevreye verilen bu olumsuz etkilerin derinlemesine ele alınması son derece önemlidir (Yüksek vd., 2008). Bu konu son yıllarda ulusal ve uluslararası literatürde pek çok akademisyenin ilgilendiği bir konu haline gelmiştir (Akşit, 2007; Geneletti ve Dawa, 2009; Gladstone vd., 2013; Hsieh ve Kung, 2013). Turizm faaliyetleri sonuncunda bir destinasyonun doğal çevresinde kaydadeğer olumsuz etkiler yaşanabilmektedir. Bu olumsuz etkiler, ekolojik çevrede tahribat, havanın, suyun ve toprağın kirletilmesi, gürültü kirliliği, doğal güzelliklerin ve arkeolojik yapıların tahrip edilmesi ve hatta yok edilmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Demir, 2002). Bu kapsamda oluşturulan Çizelge 2.5. durumu daha net gözler önüne sermektedir.

Çizelge 2.5 Turizmin Doğal Çevre Üzerindeki Olumsuz Etkileri

Etmenler	Açıklama	Doğal Çevre Üzerindeki Etkisi
Aşırı kalabalık	Rahatsızlık Kalitede azalma Daha iyi düzenleme veya kapasite sınırlandırmasına duyulan gereksinim	Çevresel stres, hayvanlarda görülen davranış değişiklikleri
Aşırı gelişme	Plansız kentleşmenin getirdiği sorunlar	Köy-kentlerin ortaya çıkması Aşırı yapılaşma
Rekreasyon *Hız botları	Ses kirlenmesi Aşırı kullanma	Yabani yaşamın yok edilmesi Diğer kaynakları tüketme

*Balıkçılık	Yavrulama döneminde daha	
*Av safarileri	korunmasız olma	
Kirlenme	Yabani yaşam unsurları	Doğal seslerin bozumu
*Ses	rahatsız etme	Doğal çevrenin yok edilmesi
*Atık	Türleri tehlikeyi atma	Yabani yaşam yerlerini çöplüğe
*Kötü kullanma	Doğal özellikleri yok edilmesi	çevirme
Yaban hayvanlarının beslenmesi	Orada yaşayan hayvanların bölgeden ayrılmaları	Davranış değişikliği (turistler için tehlike arz etme)
Motorlu araçlar	Ekolojik değişiklikler, yabani yaşam üzerinde rahatsızlık	Doğal yaşamın yok olması
*Hızlı kullanım		Toprak ve bitki örtüsüne zarar verme
*Otoyollar harici kullanım		
Diğerleri	Deniz kabukları, tropikler, nadir bitki koleksiyonları	Doğal çekiciliklerin yitirilmesi
*Hatıra toplama		Doğal süreçlerin kesintiye uğratılması
*Kamp ateşleri	Doğal enerji akımının kesintiye uğraması	Yaban hayatın çeşitliliğinde azalma
*Yollar ve kazılar	Gereksinin duyulan toprağın başka yere taşınması	Hayvan çevresinin yıkımı ve kaybı
*Yapay su delikleri, tuz üretimi	Halkta kafa karışıklığı	Doğal olmayan bir yabani hayatın ortaya çıkarılması
*Egzotik bitkiler ve hayvan yetiştirme		Bitki örtüsüne zarar verme
		Vahşi hayvanlarla rekabet

(Kaynak: Kahraman ve Türkay, 2012)

Kahraman ve Türkay (2012) yaptıkları çalışmada turizmin doğal çevre üzerindeki olumsuz etkilerini aşırı kalabalık, aşırı gelişme, rekreasyon, yaban hayvanların beslenmesi, motorlu araçlar ve diğerleri şeklinde sınıflandırmış ve bu başlıkları da alt başlıklar yoluyla derinlemesine açıklamışlardır. Bu çalışma aracılığıyla verilmek istenen en temel mesaj eğer turizm faaliyetleri plansız ve düzensiz bir gelişim gösterirse, destinasyonun fiziki çevresini koruma amacıyla önlemler alınmadan uygulamaya konursa neticesinde çevre üzerinde geri döndürülemez tahribatlara neden olacağı çok açık bir gerçektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YAŞAM KALİTESİ KAVRAMI

3.1 Yaşam Kalitesi Kavramına Tarihsel Bakış ve Turizmle İlişkisi

Yaşam kalitesi kavramı denildiği zaman çoğu insan içgüdüsel olarak hayatımızdaki şartların genel bir değerlendirmesini yapacak, deneyimlerimizden ve hayatımızdan memnun olup olmadığımızın üzerinde duracaktır. Araştırmacıların yaşam kalitesini tam olarak ne olduğuna dair kabul ettikleri ortak bir tanım bulunmamaktadır. Yapılan çalışmalarda yaşam kalitesi kavramı tanımlanırken, araştırmacılar yaşam şartlarının kalitesi ve bu şartların yaşam çerçevesinde nasıl algılandığına odaklanmaktadırlar (Diener, 2000). Yaşam kalitesinin özünü anlamaya dair sorulan sorular Aristo'ya ve Eflatun'a kadar gitmektedir (Hagerty vd., 2001). Çağımızda ise, halk temelli verilen siyasi kararların iyileştirilmesi amacıyla ortaya çıkan yaşam kalitesinin ne olduğunun sorgulanması 1960'lardan beri araştırmalara konu olmaktadır (Noll, 2002). Bundan daha önce yapılan çalışmalarda, sosyal gelişmişlik kriteri genel olarak ekonomi temelli ölçütlere göre yapılmaktaydı. Örneğin sadece Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH)'ya bakarak insanların yaşam kalitelerine yönelik çıkarımlar yapılmaya çalışılmaktaydı. Ancak, zamanla maddi refahın ya da ekonomik göstergelerin tam anlamıyla yaşam kalitesini tanımlama veya anlama konusunda yetersiz kaldığı fark edilmiştir (Diener ve Suh, 1997).

Tarihsel açıdan yaşam kalitesini ölçmeyi amaçlayan ilk araştırmalar sosyal yaşamın göstergelerini ortaya koyan çalışmalar olarak karşımıza çıkmaktadır (Biderman, 1974; Parke ve Sheldon, 1974). Veenhoven (2005) yaşam kalitesini insanların ne kadar süreyle ve ne ölçüde mutlu olduklarıyla ölçebileceğimizi iddia etmektedir. Argyle ve Lu (1990), yaptıkları çalışmada yaşam kalitesinin refah düzeyi, yaşam tatmini, yaşamda mutlu ve sağlıklı olma boyutlarıyla ölçebileceğimizi ifade etmektedir. Yaşam kalitesi bir bireyin refahı, hayattan memnun olup olmaması ya da yaşamıyla mutlu veya mutsuz olması anlamına gelmektedir. Genel olarak, yaşam kalitesi bireysel ve toplumsal anlamda yaşamdan memnuniyeti ifade etmektedir. Yaşam kalitesi kavramı önceleri sağlık bilimleri dâhilinde değerlendirilen bir konu iken zamanla sosyoloji, ekonomi ve psikoloji alanında da yapılan çalışmalara da konu edilmeye başlanmıştır. Andereck ve arkadaşlarına (2007) göre en temel ifadeyle yaşam kalitesi bireylerin yaşamlarından ne hissettikleri ve yaşantılarını nasıl

değerlendirdikleri demektir. Bundan dolayıdır ki yaşam kalitesi duruma göre göreceli bir kavram halini de alabilmektedir. Sonuç olarak da yaşam kalitesi çok boyutlu bir kavram olarak kabul edilmektedir ve literatürde yaşam kalitesine ait pek çok farklı tanım bulunmaktadır. Yaşam kalitesi özünde birkaç bileşenin oluşturduğu bir kavramdır. Bu kavramlar ise; refah, sosyal şartlar ve sağlık şartları olarak ifade edilmektedir (Sirgy, 2001; Woo vd. 2015). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından yapılan tanıma göre yaşam kalitesi, bireylerin hayatlarında sahip oldukları hedeflere, yaşamdan beklentilerine, yaşam standartlarına ve duydukları endişelere ilişkin, içinde bulundukları kültür ve benimsedikleri değer yargıları çerçevesinde, algıları olarak ifade edilmiştir (Mathew ve Sreejesh 2017; Skevington, Lotfy ve O'Connell, 2004). Bunun yanı sıra yaşam kalitesi, bireylerin olduğu kadar toplumların da sahip oldukları refah düzeyi olarak da ifade edilmektedir. Ayrıca, bireylerin refah olgusunu algılama sürecine dair pek çok etkenin olduğunun da altı çizilmektedir ve bu etkenlerin de kişilik özellikleri, sosyo ekonomik yaşantılar ve coğrafi konum gibi etkenler olduğu ileri sürülmektedir (Vogt vd. 2016: 37).

Tüm bunların yanı sıra, yaşam kalitesine ilişkin boyutların neler olması gerektiği noktasında araştırmacılar tam bir fikir birliği sergilememektedir. Esasen yaşam kalitesine psikolojik ve fiziki bir çerçeveden bakmak yaşam kalitesinin boyutlarına etki etmektedir. Ayrıca, yaşam kalitesini tanımlarken ve ölçerken gerek subjektif gerekse de objektif boyutlara rastlamak mümkündür. Subjektif boyutlar denildiğinde yaşam kalitesi bireylerin güvenlikleri, mutlulukları, aile içi ilişkileri, toplumsal dayanışma kriterleri, sahip oldukları hobiler ve kulüplere üyelikleri gibi boyutlardan ele alınmalıdır (Petrosillo vd., 2013). Diğer yandan, objektif boyutlar çerçevesinde ise bireylerin yaşam süreleri, sağlık imkânları, toplumdaki suç oranı, ne oranda yoksul oldukları ve eğitim seviyeleri ele alınmalıdır. Toplumun yaşam kalitesini objektif açıdan ölçebilmek için, toplumu oluşturan bireylerin hane halkı gelirlerine, ki bu husus ekonomik boyutta yer almaktadır, yaşam alanlarında boş zamanlarını geçirebilecekleri parkların sayısına, eğlence olanaklarına, yaşadıkları destinasyonun çevresel açıdan refah sağlayıp sağlamadığına, ki bunda da çevrenin temizliğine, bakmak gerekmektedir (Uysal vd., 2016).

Yaşam kalitesi kavramı yıllardır ele alınıp çeşitli yönlerden incelenen bir konudur (Sirgy ve Joseph, 1986; Sirgy, 1998). Sirgy (2001) yaşam kalitesinin gelişimi

üzerine yapılan araştırmaları sağlık ve pazarlama gibi farklı bakış açılarından ele almış ve yaşam kalitesinin gelecekteki gelişim çerçevesini değerlendirmiştir. Delibasic vd. (2008) yaşam kalitesinin bir birey ya da bir grup insan tarafından hissedilen refah seviyesi olduğunu ifade etmektedir. Veenhoven (2000) yaşam kalitesi, refah ve mutluluk kavramlarıyla ilişkilendirilen farklı anlamları ana hatlarıyla incelemiş ve bu tanımlamaların yaygın insani değerleri ve erdemleri yorumlamada oldukça benzer olduklarını ifade etmiştir. 1970'li yıllardan beri, Abrams (1973); Campbell, Converse, ve Rodgers (1976); Flanagan (1978); ve Krupinski (1980) gibi akademisyenler yaşam kalitesinin oluşumunun ve ona ait birçok alanın önemini derinlemesine incelemiştir. Bunun yanı sıra, Cummins, McCabe, Romeo ve Gullone (1994) ve Cummins (1996), yaşam kalitesine ait toplam yedi tane bileşen olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bileşenler; maddi refah, sağlık, üretkenlik, mahremiyet, güvenlik, toplumsal ve içsel refah olarak belirtilmiştir. Ayrıca Cummins (1997), 32 farklı çalışmayı incelemiş ve bu çalışmalarda yaşam kalitesiyle alakalı bu belirtilen bileşenler dâhilinde bulunabilecek toplam 173 tane tanım olduğunu tespit etmiştir.

Literatürde yaşam kalitesi kavramına ilişkin bir ölçüt de Kim (2002) tarafından oluşturulmuş ve Kim bu ölçütte yaşam kalitesini 4 farklı boyuttan ele almıştır. Kim değerlendirmesinde genel yaşam kalitesini maddi refah, toplumsal refah, içsel refah ve sağlık ve güvenlik refahı çerçevesinde değerlendirmektedir. Dolayısıyla, onun çalışmasında genel yaşam kalitesi bu dört farklı boyutunu toplam ölçekleri yoluyla ölçülmüştür. Maddi refah boyutu yaşam standardı, gelir ve istihdam olmak üzere iki maddeden oluşurken, içsel refah boyutu boş zaman aktiviteleri ve ruhsal (dini) aktivitelerden oluşmaktadır.

Turizm çok yönlü bir olgudur. Bir yandan istihdam olanakları sağlayıp vergi gelirlerini artırırken, diğer yandan da ekonomik çeşitliliği ve zenginliği artırmaktadır. Olumlu, olumsuz ve hatta karışık etkileri olan turizm destinasyonları olumlu ya da olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Ancak, ulusal, bölgesel ya da yerel planlama bakış açısıyla ele alındığı zaman, turizmin yerel halkın yaşam kalitesini olumlu yönde iyileştirmeyi desteklemesi gerektiğinin altı çizilmektedir (Puczko ve Smith, 2001). Çünkü, bir topluluğun yaşam alanı turistik bir destinasyon haline geldiğinde o destinasyonda yaşayan yerel halkın turizm faaliyetlerinden etkilenmesi kaçınılmazdır (Jurowski, Uysal ve Williams, 1997).

Turizmin gelişimini tamamladığı destinasyonlarda, yaşam kalitesinin turizm planlamaları dâhilinde ele alınması gereken temel amaçlardan biri olduğu görülmektedir (Liang ve Hui, 2016). Bu anlayışa paralel olarak, turizmin yerel halkın yaşam kalitesini artırmak adına olumlu yansımaları olabileceği ve olması gerektiği de ileri sürülen görüşlerdendir (Andereck vd., 2007). Bu husus turizmin ana hedeflerden birisi olarak kabul görse de, turizmin gelişimi yerel halkın yaşam kalitesi üzerinde olumlu ya da olumsuz etkiler bırakabilmektedir. Örneğin, turizmin gelişmesi destinasyonda sosyal, kültürel etkinliklerinin sayısını artırabilir. Yerel halkın bu etkinliklere katılımı yaşam kalitesini olumlu yönde etkileyecektir. Turizm yerel halkın istihdam olanaklarını ve kazanç durumlarını olumlu yönde etkileyecektir. Turizm sayesinde destinasyonun vergi gelirleri artacağı için alt ve üst yapının iyileştirilmesi yerel halkın yaşam kalitesini artıracaktır. Kısacası yerel halk turizmin sağlayacağı pozitif olanaklardan faydalanırsa daha iyi bir yaşam kalitesine sahip olacaktır. Ancak, tüm bunlara karşın, turizm destinasyonun aşırı kalabalıklaşmasına, çevrenin tahrip edilerek her türlü kirliliğin artmasına, aşırı trafik yoğunluğuna, kültürel yozlaşmaya, toplumsal ve bireysel suç oranlarının artmasına, konut fiyatlarının ve kiraların orantısız biçimde artmasına ve yaşamın pahalılaşmasına sebep olabilecek tüm bu gelişmeler de yerel halkın yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyecektir (Mathew ve Sreejesh).

Toplam turizm faaliyetlerinin destinasyonda yaşayan yerel halkın yaşamı üzerinde ciddi etkiler yarattığı gerek turizmin paydaşları gerekse de araştırmacıların ortaya koyduğu çalışmalar kabul edilmektedir. Bu açıdan turizmin gelişmesinde yerel halkın turizmin etkilerini algılama biçimi oldukça önemlidir (Stylidis vd. 2014). Turizmin bir destinasyonda gelişim gösterebilmesi ve sürdürülebilir olması, turizmin temel bileşenleri olan turist, yerel halk, turizmde faaliyet gösteren işletmeler ve örgütler çerçevesinde kurulan dengeyle yakından ilgilidir (Sharpley, 2014). Yerel halkın turizm faaliyetlerinden direkt olarak etkilendiği ve turizmin gelişimine vereceği desteğin turizmi algılamasıyla paralel doğrultuda olduğu gerçeği bütün kesimlerin kabul ettiği bir konudur ve bu konu uzun yıllardır araştırmacıların ilgi gösterdiği bir alan olma özelliğini sürdürmektedir. Bu bağlamda, yerel halk turizmin etkilerini hissettiği ve algıladığı ölçüde turizmin gelişimine destek vermektedir (Stylidis vd. 2014). İşte yerel halk, hissettiği bu pozitif ve negatif etkileri süzgecinden geçirerek tavrını ortaya koymaktadır (Woo, Kim ve Uysal 2015). Bu nedenle, bir destinasyonda yaşayan yerel halkın turizmden ne ölçüde etkilendiği, yaşam kalitesi ve buna bağlı

olarak da turizm faaliyetlerine karşı sergileyeceği tavrın belirlenmesi turizmin gelişmesi adına son derece önem arz etmektedir. Turizm faaliyetleri planlanırken yerel halkın turizmin olumsuz etkilerini en az düzeyde hissetmesi ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi adına gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir (Massam 2002). Dolayısıyla, yaşam kalitesi kavramı turizmin gelişimine yönelik yapılan planlamalarda en temel faktörlerden birisi olarak kabul görmektedir. Ancak, literatür incelendiğinde ise bu konuya yönelik yapılan çalışmaların ise tatmin edici seviyede olmadığı dikkat çekmektedir (Andereck ve Nyaupane 2011; Uysal, Sirgy, Woo ve Kim 2016).

Literatürde bugüne kadar yapılan pek çok çalışmada (Jennings ve Nickerson, 2006; Andereck vd., 2007; Jennings vd., 2009; Moscardo, 2009; Andereck ve Nyaupane, 2010), turizmin yaşam kalitesi üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerine yönelik değerlendirme yapılmış ve turizmin yerel halkın hayatında uygulanabilir ve sürdürülebilir etkiler ortaya koyabildiği sürece yaşam kalitesine olumlu yönde etki edeceği fikrine ulaşılmıştır. Ancak bu konuda daha genel çıkarımlar yapabilmek adına yaşam kalitesi üzerinde turizmin ortaya koyduğu etkilerin daha geniş bir yelpazede analiz edilmesinin de gerekliliği vurgulanmıştır (Mascardo, 2009). Bu çalışmada yaşam kalitesi kavramı Kim (2002) tarafından ortaya konulan dört boyut çerçevesinde ele alınmıştır. Bu bağlamda Manavgat'ta yaşayan yerel halkın yaşam kalitesine ilişkin değerlendirmeler geniş bir kültürel ve sosyal çerçevede incelenmiştir. Yerel halkın yaşam kalitesi üzerinde turizmin önemli ölçüde etkisinin olduğu kabul edilen bir gerçektir, fakat, bu konuda yapılan çalışmaların yetersiz olması bu çalışmada yaşam kalitesinin bu çalışma kapsamında değerlendirilmesinin gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bunun yanı sıra, Türkiye'de yerel halkın yaşam kalitesi üzerine yapılan çalışmalar açısından literatürde ciddi bir boşluk olduğu da göze çarpmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın bu bölümünün literatürdeki boşluğun doldurulmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3.2 Yaşam Kalitesiyle Alakalı Yapılan Çalışmalar

Literatürde turizmin yerel halkın yaşam kalitesini ne ölçüde etkilediğinin belirlenmesi adına yapılan çalışmalar hala önemini korumaktadır (Bimonte ve Faralla, 2016). Turizmin ekonomik etkilerinden ziyade yerel halkın yaşam kalitesine yönelik çalışmaların her geçen gün daha fazla çalışmanın araştırma alanına girdiği görülmektedir (Uysal vd.,2016). Ancak, her ne kadar da turizmin yerel halkın yaşam

kalitesi üzerinde birebir etkisinin olduğu kabul gören bir anlayış olsa da, bu konu hakkında yapılan uygulamalı araştırmaların pek de tatmin edici düzeyde olmadığı gözden kaçmamaktadır (Liang ve Hui,2016; Almeida-Garcia vd., 2016). Amerika'nın Virginia eyaletinde toplam 321 katılımcının dâhil edildiği bir çalışmada, Kim, Uysal ve Sirgy (2013) Yapısal Eşitlik Modelini kullanarak turizmin yerel halkın yaşam kalitesiyle doğrudan ilişkili olduğu sonucuna varmışlardır. Yine aynı çalışmanın bulgularına dayanılarak, turizmin ortaya koyduğu olumlu ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerin yaşam kalitesinin sırasıyla ekonomik durum, toplumsal yaşam ve duygusal boyutlarıyla ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır (Kim vd., 2013). Ayrıca, araştırmacılar turizme bağlı olarak ortaya çıkan olumsuz çevresel etkilerin yaşam kalitesinin sağlık ve güvenlik boyutuna olumsuz yönde etki ettiğini belirlemişlerdir. Constanta (2009)'ya göre turizm yerel halkın yaşam kalitesini artırabilmektedir ve bunu çeşitli şekillerde başarmaktadır. Bunlar, dinlenme, rahatlama, eğlence, düzenin korunması, gelişim konusunda bilinçlenme, yaşam doyumu, estetik ve güzellik algılamasının gelişimi şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Arizona'da yapılan bir araştırmada farklı iki etnik grup araştırma kapsamında ele alınmış, telefon ve elektronik posta aracılığıyla veriler toplanmış ve araştırma bulgularına ulaşılmıştır. Elde edilen sonuca göre, araştırmaya katılan bireylerin farklı etnik kökenden olmanın turizmin yaşam kalitesine etkisini algılama da anlamlı bir ilişki göstermediğine ulaşılmıştır. Ancak, bireylerin turizmin etkilerinin toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini orta seviyede algıladıkları tespit edilmiştir (Andereck vd., 2007). Croes vd. (2018) Malta Adası'nda yaptıkları araştırmada, yerel halkın yaşam kalitesinin turizmden etkilenme düzeylerinin sürekli aynı olmadığı; turizmin yaşam kalitesini kısa vadede olumlu yönde etkilediğinin ancak uzun vade zarfında aynı olumlu etkinin devam etmediğinin ve bu etkinin istenilen düzeyde olabilmesi için ise yerel yönetimlerin etki ve verimliliklerini artırmaları gerektiğinin altı çizilmiştir. Woo vd. (2015) turizmin yerel halkın yaşam kalitesine ve yaşam kalitesinin de turizmin gelişimine destek verme üzerindeki etkisini belirlemek için çevrim içi anket uygulayarak bir çalışma yapmışlardır. Elde edilen sonuçlara göre, turizmin gelişimine verilen destekle yerel halkın yaşam kalitesi arasında çok yakın bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, turizmin yaşam kalitesinin yaşam doyumu gibi soyut boyutlarına daha çok etki ettiği sonucuna da ulaşılmıştır. Bir başka çalışma da Çin'in Shenzen kentine yaşayan yerel halk üzerinde gerçekleştirilmiş olup, turizmin yerel

halkın yaşam kalitesinin maddi olamayn boyutlarıyla yakından ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Liang ve Hui, 2016). Karabük ilinin Safranbolu ilçesinde yapılan bir araştırmaya göre, turizmin ortaya koyduğu ekonomik, çevresel ve kültürel etkilerin bu destinasyonda yaşayan bireylerin yaşam kalitesine olumlu yönde etki ettiği ancak sosyal etkiler boyutunda ise yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Türker vd., 2016).

Jafari (2012)'ye göre, eğer bir destinasyon yerel halka yeterli seviyede kaliteli bir yaşam sağlayamazsa, aynı şekilde destinasyona gelen ziyaretçilere de yüksek kalitede turizm deneyimi sunamayacaktır. Çalışmasında Jafari turistlerde memnuniyet hissinin uyandırılabilmesi adına yerel halkın rolünün önemini altını çizmektedir ve turistlerin kaliteli deneyimler yaşayabilmesinin direkt olarak yerli halkın turizm faaliyetlerinden yüksek kazanç sağlamasıyla ilişkili olduğunu ileri sürmektedir. Bu durumda, yerel halkın yaşam kalitesinin iyi olması demek, destinasyonu ziyaret eden turistlerin tatil deneyimlerinden memnun kalacakları anlaşılabilmektedir. Eskişehir'in Odunpazarı semtinde yaşayan yerel halk üzerinde yapılan bir çalışmada turizmin yerel halkın yaşam kalitesini olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Sarı ve Özdemir, 2014). Küçük (2014) tarafından Konya Beyşehir'de yapılan çalışmaya göre yerel halk turizmin destinasyonlarında gelişim göstermesinin hizmet ve olanakları gerek nitelik gerekse de nicelik açısından geliştireceğine ve doğal olara da yaşam kalitesinin artacağına inanmaktadır. Bu bulgulara paralel olarak Saatçi ve Ülkü (2014) tarafından Bursa'nın Harmancık semtinde yapılan bir çalışma, yerel halkın bölgelerinde eko turizm faaliyetlerindeki artışın yaşam kalitelerini iyileştireceğine inandıklarını göstermektedir. Ancak Altıntaş (2010)'ın Alanya destinasyonunda yaptığı bir çalışma ise yukarıdaki bulgulara zıt sonuçlar ortaya koymuştur. Altıntaş çalışmasında sürdürebilir turizm uygulamalarının yerel halkın yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyebileceğini ifade etmiştir. Ayrıca, Türker vd. (2016) Safranbolu'da yaptıkları çalışmalarında turizmin yerel halkın yaşam kalitesini genel olarak olumlu yönde etkilediğini ifade etmişlerdir. Turizmin ekonomik, kültürel ve çevresel etkilerinin yaşam kalitesi üzerinde olumlu yansımalar yaparken sosyal etkilerin ise yaşam kalitesine olumsuz etki edeceği sonucuna ulaşmışlardır. Aynı çalışmada yapılan korelasyon analizleri göstermiştir ki yerel halk turizm destinasyonlarında gelişim gösterdikçe yaşam kalitelerinde küçük değişimler ortaya çıkmasını beklemektedirler.

3.3 Yaşam Kalitesi ve İlişkili Kavramların Kullanımı

Dolnicar vd. (2012) yaşam kalitesinin bireylerin fiziksel ve psikolojik sağlığı, sahip oldukları maddi koşullar, iş yaşamları, aile ilişkileri gibi ögeleri içinde barındıran genel bir kavram olduğunu ifade etmektedirler. Ayrıca, araştırmacılar tarafından yaşam kalitesinin çok boyutlu bir kavram olduğunun, sağlıktan ekonomiye, psikolojiden coğrafya ve sosyoloji kadar farklı pek çok alan içerisinde araştırıldığının da altı çizilmektedir (Barcaccia vd., 2013). Bunun yanı sıra, yaşam kalitesi insanların gelecekle ilgili beklentilerinin karşılanabilmesi ile paralel bir gelişim göstermektedir. Dolayısıyla, yaşam kalitesinin en temel belirleyicilerinin bireylerin geçmiş yaşantılarının, mevcut şartlarının ve geleceğe dair beklentilerinin olduğu ve yaşam kalitesinin bireysel boyutta ölçülebilecek bir kavram olduğu belirtilmektedir (Calman, 1984). Lamb (1996)'a göre, yaşam kalitesi hem fiziki hem de psikolojik ögeleri içine alan ve bir bireyin sağlığını ve mutluluğunu açıklayan bir kavramdır. Tüm bu açıklamalara ilaveten başka birçok araştırmacı da yaşam kalitesinin çerçevesini çizmeye çalışmışlardır. Örneğin, Haas (1999)'a göre yaşam kalitesi bir insanın hayatındaki tüm kültür ve değer ögelerinin çok boyutlu ve kümülatif bir değerlendirmesidir. Başka bir araştırmaya göre yaşam kalitesi yine çok boyutlu bir kavram olarak ele alınmakta ve fiziki, psikolojik, sosyal ve çevresel şartların yaşam kalitesini oluşturduğu ifade edilmektedir (Lin vd., 2002). Tovbin vd. (2003)'e göre ise, yaşam kalitesi kavramını psikolojik şartlara ve bireyin sağlık durumuna bağlı olarak ele alınmalıdır. Ancak, literatürde yaşam kalitesi kavramına ilişkin en çok rağbet edilen tanımlama ise Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından yapılmıştır. Dünya Sağlık Örgütü (1997)'nün yapmış olduğu tanıma göre, yaşam kalitesi; bireylerin mevcut değer yargıları ve kültürleri çerçevesinde, yaşamdan beklentileri, geleceğe dair şahsi hedefleri, hayat standartları, ilgi duydukları konular bağlamında kendi hayatlarını algılama biçimi olarak açıklanmaktadır. Tüm bu açıklamalardan, yaşam kalitesini gerek bireysel düzeyde gerekse de toplumsal düzeyde tesis edilecek olan refah ve huzur ortamına ve bireysel ve toplumsal yaşamın olumlu ya da olumsuz algılanmasına etki eden maddi manevi bütün bileşenlerden oluşan bir kavram olarak tanımlamak mümkündür (Oprescu, 2011). Calman (1984) yaşam kalitesini bireyin hayatındaki şartlarla başa çıkma yeteneği olarak ifade etmekte ve yaşam kalitesinin özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:

- Yaşam kalitesi yalnızca bireysel değerlere yoluyla tanımlanabilir,
- Yaşam kalitesini birden çok boyutu bulunmaktadır,
- Asıl olan amaç ve hedefler kişiseldir,
- Bu amaç ve hedeflerin belirlenip elde edilmesi kişisel gelişimi destekler,
- Yaşamda karşılaşılan hastalıklar ve tedavi yolları hedeflerde değişikliğe sebep olabilir,
- Ortaya konulan hedeflerin gerçekle bağdaşması gerekmektedir,
- Amaçlara ulaşabilmenin en temel şartı harekete geçmektir,
- Mevcut gerçekler ve beklentilerin farklılığı motive edici bir güç durumundadır,
- Bir hedef elde edilince yeni bir hedef belirlenmekte ve bu yolla dinamik bir yapı ortaya çıkmaktadır.

Literatür incelendiğinde, bazı araştırmacılara göre iyi olma hali ile yaşam kalitesi birbirlerinin muadili olarak kullanılabilmektedir (Galloway, 2006; Uysal vd., 2016). Diener (2006)'e göre yaşam kalitesi kavramını ilişkili pek çok kavram aracılığıyla da açıklamak mümkündür. Bu kavramlar özetle öznel ve nesnel iyilik hali, mutlu olma, yaşam tatmini, psikolojik ve duygusal iyi olma hali ve refah gibi kavramlar olarak sıralanabilmektedir. Araştırmacı iyi olma halini öznel boyut, nesnel boyut ve psikolojik boyut olarak üç boyuta ayırarak açıklamaktadır. İnsanların yaşamlarına dair ortaya koydukları bütün pozitif ve negatif yargılar öznel iyilik halini meydana getirmektedir. Bunun yanı sıra, öznel iyilik hali de üç farklı unsurdan oluşmaktadır. Bunlar, yaşam memnuniyeti ve yaşama ilişkin olumlu ve olumsuz algılamalardır (Diener ve Suh, 1997). Yaşama ilişkin sahip olduğumuz olumlu ve olumsuz algılamalar daha ziyade bireyin mizacı, hisleri ve ruh hali ile alakalı kabul edilirken, yaşam memnuniyeti hayattan elde edilen bilişsel doyumunu ifade etmektedir. Konu üzerinde yapılan araştırmalar bireylerin iyi olma halinin diğer insanlara yarar sağlama hissinden olumlu şekilde etkilendiğini ifade etmektedir (Brown vd., 2003, Dunn vd., 2008, Fredrickson vd., 2013). Bu durum ise, bireyleri hayatlarını daha tutarlı ve anlamlı yaşamalarını sağlayarak iyi olma halinin uzun süre devam etmesini desteklemektedir (Ryff, 2014: 23). Diener ve Seligman (2004)'nın ifade ettiğine göre; İyi bir yaşam kalitesinin varlığının olmazsa olmaz gereklilikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

3.3.1 Yaşam Kalitesi ve Kültür

Kültür toplumları ve bireyleri birbirinden ayıran, insanların hayata ilişkin bütün algı ve beklentilerine etki eden, davranışlara ve düşüncelere yön verebilen, inanç ve değerlerimizi şekillendiren, nesillerden nesillere aktararak devamlılık gösteren, insanoğlunun varoluşundan beri geliştirmeye devam ettiği en önemli unsurlardan birisidir (Collinge vd., 2002). Hofstede (1984)'ye göre, kültür bireylerin yaşamların en önemli parçası olarak kabul edilmektedir ve yaşam kalitesi bir bireyin sahip olduğu öznel koşullar dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Ayrıca, kültürün yaşam koşullarını algılamada ve değerlendirmede kültürün etkisinin yadsınamayacak düzeyde olduğunu da vurgulayarak yaşam kalitesinin kültürden ayrı olarak değerlendirilmesinin mümkün olmadığını da altını çizmiştir. Dahası, Hofstede farklı kültürlerin yaşam kalitesinin değerlendirilmesinde ve ifade edilmesindeki etkisine değinerek bireyi merkeze alan kültürel yapılarda yaşam kalitesinin bireysel başarılar, öz saygı ve bireyin kendini gerçekleştirme yoluyla ölçüldüğün; toplumcu kültürlerde ise bu değerlendirmenin bireyin ailesi ve içinde bulunduğu sosyal gruplar aracılığıyla yapıldığını belirtmektedir. Diener (2000) toplumcu kültürlerde bireylerin zor anlarında ve sıkıntılı durumlarda aile ve çevrelerinden destek alabildiklerini bunun da yaşam kalitesine olumlu yansımaları olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca, Diener bireyci kültürlerde bireyin yaşamında daha mutlu olacağını, ancak bu durumun olumlu gözükmesine rağmen intihar oranının bu kültürlerde daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Zira bu kültürlerde birey ailevi destek veya sosyal destek açısından yetersiz kalmaktadır.

Yaşam kalitesinin değerlendirme kriterlerinin kültürler arası farklılıklar dikkate alınınca değişim gösterdiği görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, herhangi bir kültürde yaşam kalitesine dair olumlu kabul edilen bir takım yargılar başka bir kültürde olumsuz olarak kabul edilebilir (Lent, 2004). Örneğin, doğu kültürlerinde yaşam kalitesinin önemli göstergelerinden birisi olan fiziksel sağlığın göz ardı edilerek daha çok manevi sağlık öğelerine önem verilmesi bu yargıyı açıklar niteliktedir. Bunun yanı sıra, bazı kültürlerde, mutlu olduğunu göstermenin nihayetinde mutsuzluğa sebep olabileceği inancıyla mutluluk duygusunun gizlenmesi de bu duruma örnek olarak kabul edilebilir. Diener vd. (2003)'nin yaptığı çalışmaya göre Asya'nın bazı kültürlerinde bireyler nihai mutluluğa erişebilmek amacıyla kısa vadeli mutluluk

sağlayan amaçlardan feragat etmektedirler bu da yaşam kalitesini değerlendirme kapsamında kültürel farklılığın önemini ortaya koymaktadır. Joshanloo ve Weijers (2014) farklı kültürleri inceleyerek mutluluk korkusunu ele alan bir çalışma yapmışlar ve bazı kültürlerde mutluluğu göstermenin, mutluluk peşinde koşmanın kötü algılandığını gözlemlemişlerdir.

Çağımızda yaşam kalitesi ve mutluluk birbirleriyle paralel olarak değerlendirilmektedir. Yani mutlu insan demek kaliteli bir yaşam süren insan olarak kabul edilebilir. Bundan dolayı yapılan araştırmalarda, mutluluğun yaşam kalitesiyle ilişkilendirilerek kaliteli bir yaşamın göstergesi olduğu da ifade edilmektedir.

3.3.2 Yaşam Kalitesi ve Yaşam Standardı

Yaşam kalitesinin değerlendirilmesinde dikkate alınıp incelenmesi gereken bir başka kavram da yaşam standardı olarak kabul edilmektedir. Temel de bu iki kavram da birbirleriyle yakından ilişkili olmakla beraber yaşam standardı kaliteli bir yaşama giden yolda elimizde bulunan olanakları değerlendirmek amacıyla kullanılan bir terimdir ve daha ziyade fiziki refah olarak da nitelenebilir (Sen, 1984). Yaşam kalitesi denildiğinde, genel olarak bir bireyin yaşamından memnun olması adına gereken bütün öznel ve nesnel yargılar kastedilmektedir (Skantze, 1992). Ancak, iyi bir yaşam standardına sahip olmak tek başına kaliteli bir yaşam sürmeye yeterli olamamaktadır (Costa ve McCrae, 1980; Diener vd., 1993). Cummins (2000)'in araştırmasında elde ettiği bulgular ışığında yaşam kalitesinin ekonomik açıdan farklı standartlara sahip kesimler arasında farklılaştığı gözlemlenmiştir. Dar gelirli kesimlerin ekonomik olanaklarındaki gelişmelerin o bireylerin yaşam kalitesinin değişiminde olumlu yönde etki ettiği ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu bireylerin öznel yaşam kalitesi algıları da aynı doğrultu da etkilenmektedir. Durum ihtiyaçlar hiyerarşisi çerçevesinde ele alındığında, insanların temel ihtiyaçlarını karşılarken belli bir düzen dâhilinde hareket ettikleri bir aşamayı tamamlayarak diğerine geçtikleri gözlemlenmiştir. Bu açıdan, ekonomik olarak gelişmiş yüksek yaşam standardına sahip bireylerin olduğu toplumlarda yaşam kalitesinin değerlendirilmesi temel ihtiyaçlar üzerinden değil de kültürel ve estetik öğeler üzerinden yapılmaktadır. Ancak, bu durumun yaşam standardının düşük olduğu ekonomik olarak gelişmemiş toplumlar için benzer olduğunu ifade etmek zordur. Bu bireyler yaşam kalitesi algılarını daha temel

ihtiyaçlar olan yeme, içme ve barınma gibi kriterler üzerinden yola çıkarak belirlemektedirler (Kim ve Kim, 2009: 296).

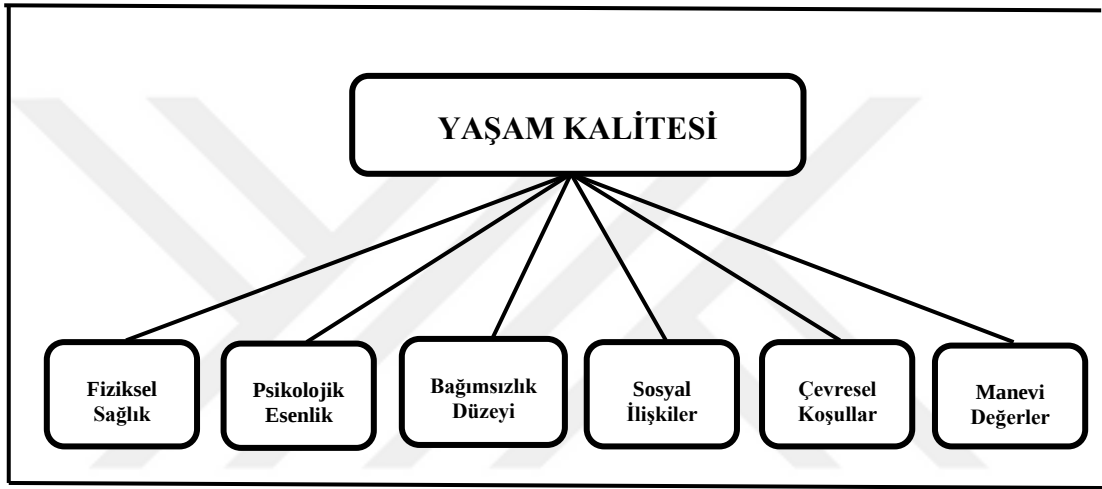
3.4 Yaşam Kalitesi Modelleri

Yaşam kalitesini konu alan literatür incelendiğinde gerek araştırmacılar gerekse de farklı kurum ve kuruluşlar tarafından yaşam kalitesine dair birçok modelleme yapılmıştır. Modellerin bazıları sadece ekonomik ögelere odaklanırken bazıları sosyolojik ve psikolojik değerlendirmeler yoluyla yaşam kalitesini açıklamaya çalışmışlardır. Ayrıca, bazı modeller ise tüm bileşenlerin bir arada değerlendirildiği karma bir yöntem aracılığıyla duruma yaklaşmışlardır. Yaşam kalitesini belirleyebilmek amacıyla üç temel yaklaşımın varlığından bahseden Brock (1989), bu yaklaşımların ilkinin bireyin yaşam kalitesini belirlerken kişinin kendi öznel yargı ve algılamalarından ziyade, ait olduğu sosyal gruplar ve normları temel aldığını belirtmektedir. İkinci yaklaşım ise, ekonomik temelli bir yaklaşım olup bireyin yaşamına ilişkin istek, ihtiyaç ve hedeflerinin karşılanabilmesi ölçütü üzerinde durmaktadır. Bu yaklaşım istek, ihtiyaç ve hedeflerin karşılanma durumuna göre bireyin yaşam tatminin ya da tatminsizliğinin ortaya çıktığını bunun da yaşam kalitesine bu doğrultuda etki ettiğini savunmaktadır. Üçüncü ve son yaklaşım da bireyin yaşam kalitesini sevinç ve memnuniyet davranışları ya da ferahlık benzeri duygular aracılığıyla açıklayan yaklaşımdır. Diener ve Suh (1992)'a göre, bu yaklaşımda bireyin yaşam kalitesini açıklarken yaşamdan memnun olduğunu ya da memnuniyetsizliğini ifade etmesi yeterli olacaktır.

Literatürde bu yaklaşımlardan farklı yaklaşımlar olduğunu ifade eden araştırmacılar da mevcuttur. Brock'a paralel olarak Borthwick-Duffy (1992) de yaşam kalitesine dair üç farklı yaklaşımın olduğunu ifade etmektedir. Bu yaklaşımlardan ilki çevresel şartları merkeze alarak hareket etmekte ve objektif yaşam koşulları üzerinde durmaktadır. Bu yaklaşıma göre bireyin içinde yaşadığı çevresel olanakların geliştirilmesi aynı oranda yaşam kalitesini de geliştirecektir. İkinci yaklaşıma göre ise bireylerin hayatlarındaki mevcut şartlarına ilişkin ifade ettikleri tatmin duyguları ve öznel değer yargıları temel alınmaktadır. Diğer bir ifadeyle, bu yaklaşımda dış koşullardan ziyade bireyin içsel algılamaları ve değersel yargıları belirleyici konumdadır. Üçüncü yaklaşıma göre ise birinci ve ikinci yaklaşım karma olarak değerlendirilmeli ve yaşam kalitesine dair tanımlamalar hem çevresel hem de içsel

değerlendirmeler yoluyla yapılmalıdır. Bu yaklaşımların mevcut halleriyle yeterli olamayacağını savunan Felce ve Perry (1995), üçüncü yaklaşımın kriterlerine bireyin yaşama ilişkin beklenti ve isteklerini de ekleyerek yaşam kalitesinin belirlenmesi gerektiğini ifade etmiş ve böylece dördüncü bir yaklaşımın gerekliliğini belirtmiştir.

Yaşam kalitesi kavramının açıklanmasına ait farklı bir yaklaşım ortaya koyan Dünya Sağlık Örgütü (1997), altı farklı boyut belirleyerek yaşam kalitesinin açıklanması gerektiğini ileri sürmüştür. Ayrıca bu boyutlardan her birine ait alt bileşenlerin bulunduğunu bu bileşenler aracılığıyla boyutların açıklanması gerektiğini ve boyutların da yaşam kalitesini net biçimde açıklayacağını ifade etmiştir.

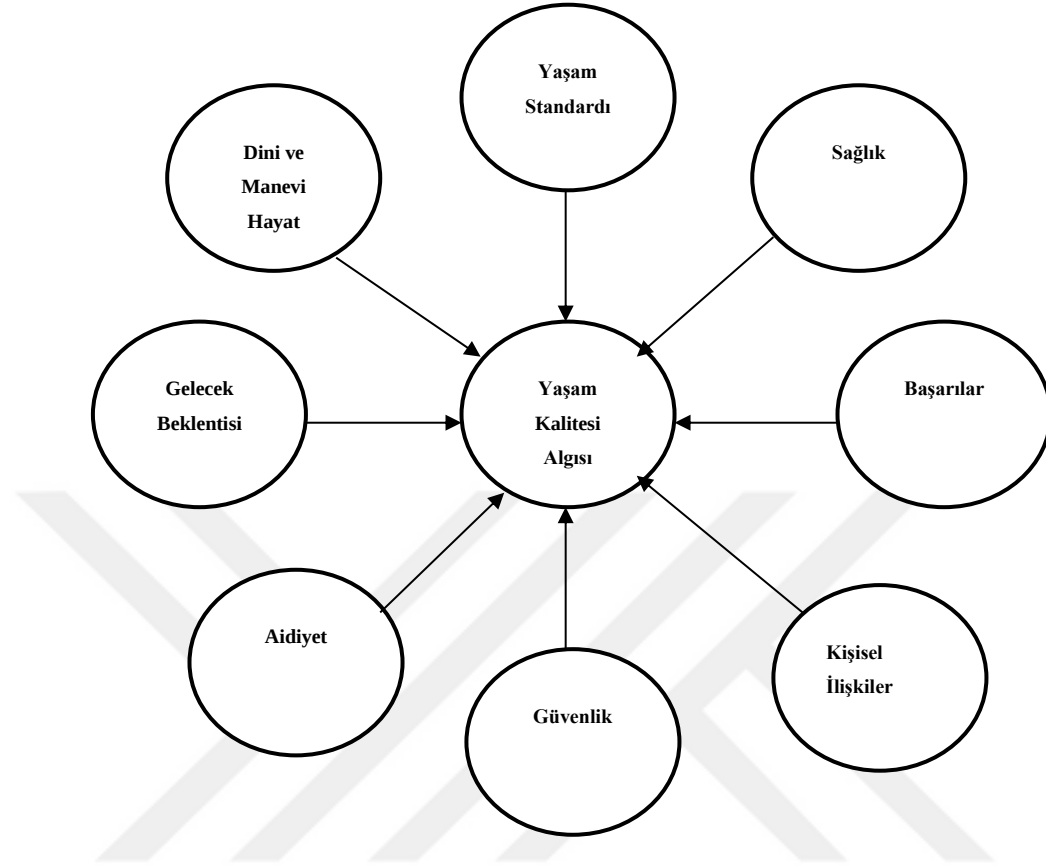

Şekil 3.2 Dünya Sağlık Örgütü Tarafında Oluşturulan Yaşam Kalitesi Modeli
Kaynak: WHO, 1997

Şekil 3.2.'de gösterildiği gibi, WHO yaşam kalitesinin boyutlarını fiziksel sağlık, psikolojik esenlik, bağımsızlık düzeyi, sosyal ilişkiler, çevresel koşullar ve manevi değerler olarak belirlemiştir.

Dünya Sağlık Örgütünün yaptı modellemeyi ayrı olarak Cummins (1996) tarafından da yapılan bir modelleme bulunmaktadır. Cummins yaşam kalitesine ilişkin yazılmış olan makaleleri incelemiş ve modelini geliştirmiştir. Yaklaşık olarak 1500 makaleyi inceleyerek yola çıkan Cummins, bu makalelerde yaşam kalitesine dair 173 alt başlığın varlığını tespit etmiş ve bu alt başlıkların da toplam yedi ana grup altında toplandığını ifade etmiştir. Yapmış olduğu bu çalışmanın bulgularını geliştirerek bir başka çalışma ortaya koyan Cummins (2002), bu çalışmasında toplam dokuz önermeden oluşan bir ölçek geliştirmiş ve ölçeğine de Individual Wellbeing Index (IWI) adını vermiştir. Cummins'in geliştirmiş olduğu ölçeğin ve modelin bileşenleri Şekil 2.3'te gösterilmektedir. Bu modele göre Cummins yaşam kalitesini yaşam

standardı, sağlık, başarılar, kişisel ilişkiler, güvenlik algısı, aidiyet hissi, gelecek beklentileri ve dini ve manevi hayat alt bileşenleri aracılığıyla ölçmektedir.

Şekil 3.3 Cummins'in Yaşam Kalitesi Modellemesi
Kaynak: Cummins, 2002

Bu modellemelerin yanı sıra, Schalock ve Verdugo (2002), yakın geçmişte yaşam kalitesine ilişkin yapılan hemen hemen bütün çalışmaların sonuçlarını inceleyerek bir model geliştirmişlerdir. Yaptıkları modelde yaşam kalitesini açıklamak için sekiz ana başlık ve her bir ana başlığı da açıklamak içinse en yaygın kullanılan üçer ögenin gerekliliğini belirtmişlerdir.

Çizelge 3.1 Schalock ve Verdugo'nun Yaşam Kalitesi Modeli ve Bileşenleri

Temel Bileşen	Alt Göstergeler ve Tanımlayıcılar
Duygusal İyi Olma Hali	Memnuniyet (tatmin, ruh hali, beğeni)
	Benlik (kimlik tanımı, özsaygı, özbenlik)
	Duygusal rahatlık (tutarlılık, kontrol)
Maddi İyi Olma Hali	Maddi durum (gelir, ticari kazanç)
	İstihdam (iş durumu, çalışma koşulları)
	Konut (mesken türü sahipliği)

Fiziksel iyi Olma Hali	Sağlık (fonksiyonlar, zindelik, semptomlar, besin) Günlük aktiviteler (kişisel bakım, hareketlilik kabiliyeti) Dinlence (boş zaman ve hobi faaliyetleri)
Kişilerarası İlişkiler	Sosyal etkileşimler (sosyal ağlar ve bağlantılar) İlişkiler (aile, arkadaşlar) Destekler (duygusal, fiziksel, maddi, tepkisel)
Kişisel Gelişim	Eğitim (edinimler, statü) Kişisel yeterlilik (bilişsel, sosyal, pratik) Performans (başarı, kazanımlar, verimlilik)
Kişisel Bağımsızlık	Özerklik, kişisel kontrol (bağımsızlık) Hedef ve kişisel değerler (istekler, beklentiler) Tercihler (fırsatlar, seçenekler, seçimler)
Sosyal İçerik	Toplumsal entegrasyon ve katılım Toplumsal roller (iştirakçi, gönüllü) Sosyal destekçiler (destek ağları, hizmetler)
Haklar	Beşeri (saygı, itibar, eşitlik) Yasal (vatandaşlık, erişim, adalet)

(Kaynak: Schalock ve Verdugo, 2002)

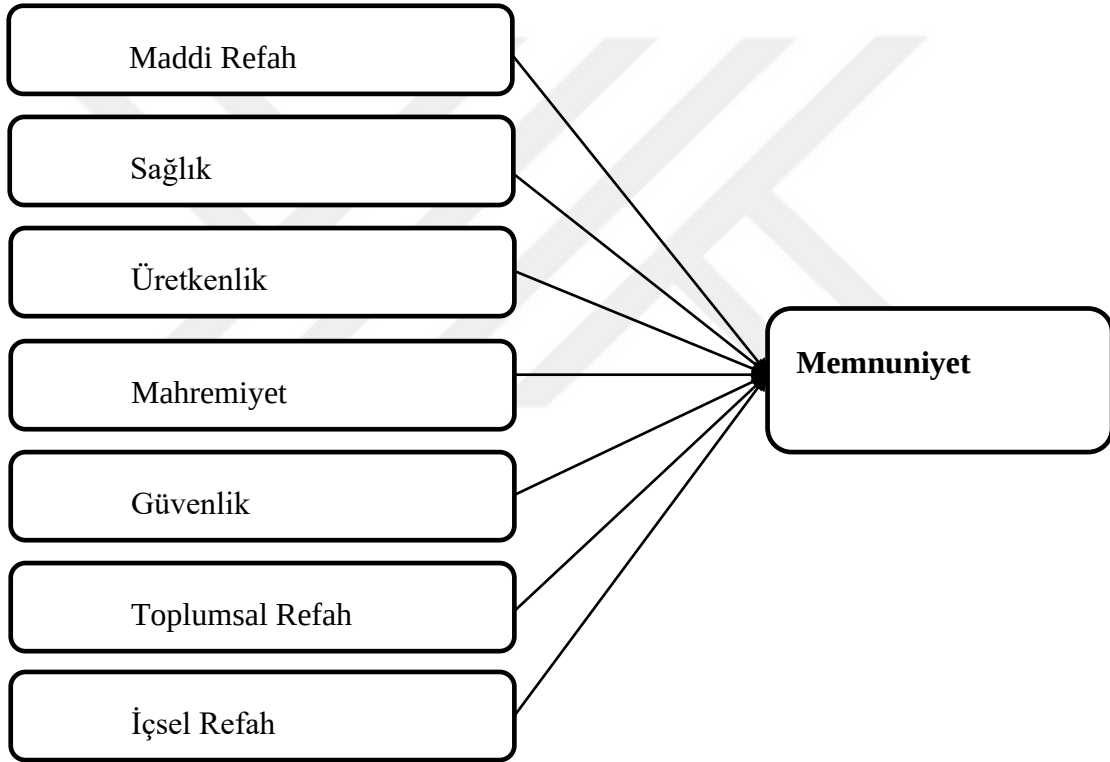
Tanımlanan modelin ele alındığı Çizelge 3.1'e göre araştırmacılar tarafından belirlenen ana başlıklar duygusal iyi olma hali, maddi iyi olma hali, fiziksel iyi olma hali, kişilerarası ilişkiler, kişisel gelişim, kişisel bağımsızlık, sosyal içerik ve haklar şeklindedir. Çizelgede belirtilen alt başlıklar aracılığıyla ana başlıklar ve ana başlıklar aracılığıyla da yaşam kalitesine ilişkin değerlendirme yapılabilmektedir (Schalock, 2004: 206).

3.5 Yaşam Kalitesinin Bileşenleri

Ekonomik, sosyal ve kültürel açılardan bir değişim aracı olan turizm çok yönlü bir sektör olarak kabul edilmektedir (Mowforth ve Munt, 2003). Turizmin gelişmesi hem ev sahibi ülkelerde hem de turistlerin kendi ülkelerinde istihdam ve ek gelir kaynakları oluşturmak gibi kayda değer ekonomik yararlar sağlamaktadır (Delibasic et al., 2008). Turizm, ayrıca birçok çevresel ve sosyal çıktıları da olan bir endüstridir. Ancak, literatürde pek az çalışma turizmin yaşam kalitesini güçlendirmesi üzerindeki etkiye odaklanmaktadır (Cohen, 1978; Gursoy, Jurowski, ve Uysal, 2002; Jurowski, Uysal, ve Williams, 1997; Kim, 2002; Linton, 1987; Richard R. Perdue, Long, ve Kang, 1999). Yaşam kalitesi turizmin etkileri üzerine yapılmış olan çalışmaların

çoğunda üstü kapalı olarak ele alınan bir kavramdır. Turizm araştırmacıları çalışmalarında turizmin destinasyonlarda yaşayan yerel halkın yaşam kalitesinin çeşitli bileşenlerine yaptığı etkiyi ele almışlardır (Moscardo, 2009).

Cummins (1997) yaptığı çalışmada yaşam tatminine götüren 7 farklı bileşenden bahsetmektedir. Bu 7 farklı bileşen sırasıyla maddi refah, sağlık, üretkenlik, mahremiyet, güvenlik, toplumsal refah ve içsel refahtır. Kim (2002)'in yaptığı çalışmaya göre ise, yaşam kalitesi 6 farklı alan halinde sınıflandırılmış ve bu alanların maddi refah, toplumsal refah, içsel refah, sağlık ve güvenlik refahı olduğu ifade edilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde de bu bileşenlerin ele alınmasının amacı yerel halkın yaşam kalitesini ölçmek için kullanılacak olmalarıdır.

Şekil 3.4 Yaşam Tatmininin 7 Farklı Bileşeni
Kaynak: Cummins, 1997

3.5.1 Maddi Refah Düzeyi

Maddi refah düzeyinden memnun olma bireylerin yaşam maliyeti, gelir ve istihdam durumlarına bağlı olarak ortaya çıkan bir durumdur. Yaşam kalitesinin bileşenlerine dair yaptıkları çalışmada Campbell vd. (1976), çalışmaya katılanların %73'ünün maddi refahı en önemli bileşen olarak kabul ettiklerinin ifade etmektedir. Campbell vd.'nin çalışmasındaki bulgular Flanagan (1978) ve Krupinski (1980) tarafından yapılan çalışmalarla da desteklenmiştir. Zira onlar da yaptıkları çalışmalara

katılanların yaklaşık %83'ünün maddi refahı diğer bileşenlerden daha önemli gördüklerini belirtmektedirler. Bahsi geçen çalışmalarda maddi refah bileşeni farklı öğelerden oluşmaktadır. Bu öğelerden dikkate değer olanları ise; tüketici refahı adı altında ele alabileceğimiz yaşam standardı ve ekonomik refah adı altında ele alabileceğimiz gelir ve istihdam öğeleridir.

3.5.1.1 Yaşam Standardı

Cummins (1996)'e göre, bir bireyin ekonomik refahından memnun olup olmaması onun ekonomik durumuna, gelirine, yaşam durumuna, yaşam standardına, barınma şartlarına, sosyo-ekonomik statüsüne, mali statüsüne ve kişisel varlıklarına dayanmaktadır. Cumins tüm bunların içerisinde yaşam standardının kısmen de olsa yaşam kalitesini belirlediğini ifade etmektedir. Zira birisinin yaşam standardından memnun olması demek belirli bir hedefe oturtulan yaşam şartlarından ziyade mevcut şartlarından memnun olması demektir. Sirgy (1998) maddi bileşenini yaşam standardına bağlı olan değer yüklü inanç öğeleri olarak niteleyen psikolojik bir bileşen olarak tanımlamaktadır. Sirgy bu inanç öğelerinin sahip olunan mallara, zenginliğe ve ekonomik gelire bağlı olduğunu ifade etmektedir. Örneğin bir birey kendisini gerçekte sahip olduğu durumun aksine fakir olarak niteleyebilir. Başka bir ifadeyle, insanların gerçekte olduklarından ziyade olmak istedikleri ya da olmayı arzu ettikleri hayali bir durum vardır. İşte bu duruma düşen insanlardan olumlu değerlendirmeler yapıp mevcut standartlarından memnun olanların yaşam kalitesi de yüksek olmaktadır ki Belk (1988)'de sahip olunan maddi varlıkların bir insanın yaşamında hissedeceği memnuniyet veya memnuniyetsizliğin kaynağı olduğunu ifade etmektedir. Nakano vd. (1995) yaşam kalitesini ölçerken sorulması gerek soruları şu şekilde belirlemişlerdir: “Yaşam standardınız hakkında ne hissediyorsunuz? – Mevcut barınmanız, arabanız ve mobilyanız gibi sahip olduğunuz şeyler hakkında neler hissediyorsunuz?”

3.5.1.2 Gelir ve İstihdam

Yaşam kalitesinin ekonomik refah bileşeni üzerinde çalışma yapan araştırmacılar bu alana ait birçok soru yöneltmektedirler. Bunlardan bir tanesi de “Ekonomik refah nedir?” şeklinde sorulmaktadır. Durum bütün toplumlar nezdinde değerlendirildiğinde, bireylerin daha çok paraya sahip olmaları, bireysel olarak daha mutlu olmaları anlamına gelmektedir. Ancak, Duncan (1975) 19 ülkede mutluluğa yönelik yaptığı çalışmalar temelinde bütün insanların gelirlerinin yükselmesinin,

onların mutluluklarının artacağı anlamına gelmediğini ifade etmiştir. Bu sonuca benzer bir açıklama da Esterlin (1973) tarafından yapılmıştır. Esterlin çalışmasında, insanların maddi refahlarından aldıkları memnuniyetin hali hazırda ellerinde bulunan mallarla değil sahip olmayı arzu ettikleri mallarla ölçmeye çalıştıklarını gözlemlediğini belirtmiştir. Andrew ve Withey (1976) insanların maddi refah düzeylerini; onların mali açıdan, aile geliri açısından ve ne kadar varlıklı olduklarını düşündükleri açısından değerlendirerek ne kadar güvende olduklarını hissettiklerini belirlemek yoluyla ölçmeye çalışmışlardır. Çalışmalarda paranın önemli ve güçlü bir yaşam tatmini öngörücüsü olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan başka bir çalışmada da gelirin yaşam kalitesi algısında en önemlisi olmasa da çok önemli bir rol oynadığı belirtilmiştir (Campbell, 1981). Veenhoven (1991) dünyanın farklı birçok ülkesini ya da bölgesini ele alarak yaptığı çalışmada, gelir ve mutluluk arasındaki karşılıklı değişimi hesaplamış, bu iki kavram arasında güçlü bağıntılar bulmuştur. Ayrıca farklı iki zamanda yaptığı bütün analizlerde gelir ve sübjektif refah arasında belirli bir ilişki de tespit etmiştir. Bu tespiti göre, gelirin refahla birlikte değişime uğrayan bir kaynak olduğunu belirtmektedir. Ancak literatürde buna paralel olmayan çalışmalar da mevcuttur. Örneğin, Diener (2000) çalışmasında Amerika, Fransa ve Japonya’da, hızlı ekonomik büyümeye rağmen, II. Dünya Savaşı’ndan beri mutluluk seviyelerinde değişim olmadığını ifade etmektedir. Benzer bir biçimde Duncan (1975) da 16 yıllık bir zaman diliminde yaşam standardına dair hiçbir kümülatif değişimin olmadığını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca Duncan yapmış olduğu kıyaslamalı hesaplamalarda yıllar içinde aile gelirindeki artışla yaşam tatmini arasındaki değişimde anlamlı bir fark olmadığını ifade etmiştir. Böylelikle, Duncan’ın bulguları Diener’in bulgularıyla örtüşmektedir.

İstihdam edilme durumunun maddi refah açısından değerlendirilmesi durumunda ise, bir işte çalışmanın maddi refah durumunu etkilediği gözlemlenmiştir. Garlach ve Stephen (1997) Doğu ve Batı Almanya arasında kıyaslamalı bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Çalışma neticesinde işsizlik oranının Batı Almanya’ya kıyasla Doğu Almanya’da daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir ve Doğu Almanya’da bireysel refahın Batı Almanya’ya kıyasla daha düşük olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Buna göre de araştırmacılar işsizlik oranının bireysel refahta anlamlı bir rolü olduğu ve çalışmanın da bireysel refahta çok önemli bir rolü olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Lane (1991)’e göre, iş dünyasında başarıya ulaşan insanlar kendi ekonomik

başarılarını kendilerine atfetmektedirler ve bu yüzden de başarılarından gurur duymaktadırlar. İşte bu gurur ve kişisel kontrol hisleri onların yaşam tatmini algılarında anlamlı bir rol oynamaktadır. Ayrıca, Lane'e göre bireysel refah algısı maddi refah algısını da etkilemektedir. Bunun temel sebebinin ise, hayatta kendilerini daha mutlu hissedenlerin daha çok çalışma eğilimde olmaları ve daha fazla gelir elde etmeleridir. Bu sonuca göre de, finansal kaynakların iyi biçimde yönetilmesi doğal olarak daha yüksek düzeyde ekonomik refaha ve de yaşam tatminine giden yolun önünü açmaktadır.

3.5.2 Sağlık ve Güvenlik Refah Düzeyi

Sağlık ve güvenlik refah düzeyi denildiği zaman bireylerin yaşamlarında sağlık ve güvenlik unsurlarının tatmin edici seviyede olması kastedilmektedir. Bubloz vd. (1980) çevreyi, insanla çevrili olan birimleri ve bireylerin birbirleriyle olan etkileşimlerini kullanarak yaşam kalitesi kavramını açıklamaya çalışmışlardır. Araştırmacıların ifadeleri doğrultusunda insanla çevrili olan birimden kasıt bir çevre çerçevesinde oluşturulan sosyal yapılarıdır. Çevreyse, insanla çevrili birimin devamlılığını sağlayabilmek için gereken kaynakları ve enerjiyi sağlayan ortamdır. Etkileşim kavramı da insanla çevrili olan birimin bileşenleri, çevrenin bileşenleri ya da ikisi arasında meydana gelen karşılıklı ilişkileri ifade etmektedir. Durum bu bakış açısından değerlendirilince, yaşam kalitesi hayatın bütün alanları arasında yüksek düzeyde bir tatmin olarak değerlendirilebilir. Bu yüzden, çevrenin insanların ait oldukları birimler içerisinde ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına gerekli kaynakları sağlayabilecek nitelikte olması hayati öneme sahiptir. Bunlara ek olarak, bireylerin sağlıkları, toplumsal çevre kaynakları ve güvenlikleri yaşam kalitesinin göstergeleri arasında ele alınmaktadır (Raphael vd., 1996).

Pek çok araştırma ortaya çıkarmıştır ki, kişisel sağlık hakkındaki algılarımız genel yaşam kalitesini etkilemektedir çünkü kişisel sağlık bir bireyin yaşam kalitesini değerlendirip algılaması açısından önemli kabul edilmektedir (Andrew ve Withey 1976). Örnek olarak, Maddox ve Douglass (1978)'in aktardıklarına göre, yaşı ilerleyen birisi kendisini ne kadar sağlıklı hissederse o ölçüde hayatından memnun olmaktadır. Ayrıca, Maddox ve Douglass bireylerin sağlık durumları ve öznel yaşam algıları arasındaki ilişkiyi de incelemişlerdir. Araştırmacılar yaptıkları gözlemlerde, katılımcıları sağlık durumları ve yaşam kalitesi algılamaları

arasında tutarlı bir ilişkinin olduğu sonucuna varmışlardır. Walker vd. (1990)'nin araştırmalarına göre, bir bireyin yaşamında ortaya çıkan sağlık belirtilerinin sayısı genel yaşam kalitesiyle ve mutluluğuyla yakından ilişkilidir. Rahtz vd. (1989), kişisel sağlığın toplumsal sağlık tatmini ve yaşam tatmini üzerindeki rolünü incelemişler ve kişisel sağlığın bu iki kavram üzerinde güçlü bir etkisinin olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Sirgy vd. (1995) yaptıkları başka bir çalışmada, kişisel sağlığın toplumsal sağlık olanaklarından tatmin olma ve yaşam tatmini üzerindeki etkin aracı rolünü ortaya çıkarmışlardır. Sağlık temelli yaşam kalitesini ölçmek için birçok ölçek bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi, Barak ve Rahtz (1990)'ın oluşturduğu Sağlık Tatmini Ölçeğidir. Ölçekte, "Hayatımda hiç bu kadar iyi hissetmemiştim; Sağlığım benim için bir yük olmaya başlıyor; Ben hala genç ve neşe dolu hissediyorum; Sağlığımdan tamamen memnunuz" şeklinde ifadeler yer verilmiştir. Sağlık ve güvenlik refahını ölçmek amacıyla Kim (2002) tarafından çalışmalar yapılmış ve Kim sağlık refahını ölçmek için iki ve güvenlik refahını ölçmek için de üç ifade kullanmıştır. Ayrıca şekil 2.5.'te turizmin bir destinasyonda ilerlemesinin yaşam kalitesine katkısı gösterilmektedir.

3.5.3 Toplumsal Refah Düzeyi

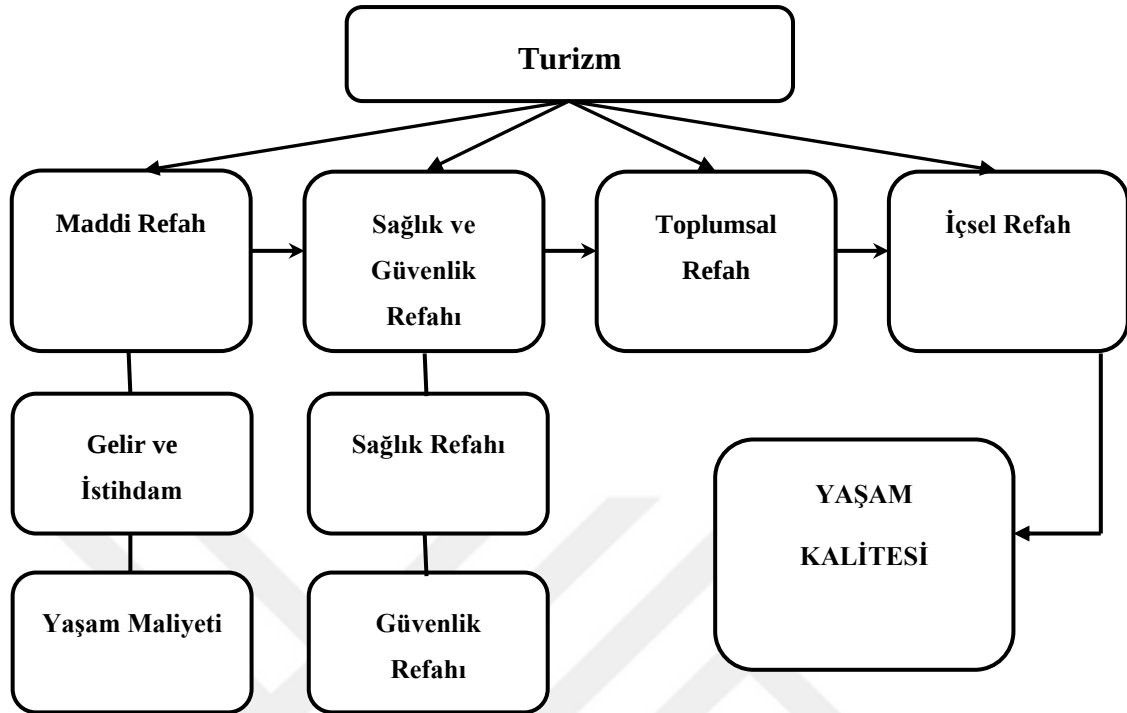
Bölgesel ekonomik kalkınmaya önem veren turizm planlayıcıları, yerel yöneticiler ve sivil toplum örgütleri bölgesel ekonomik gelişmenin genişletilerek sosyal gelişmeyi de tetiklemesi gerektiğine inanmaktadır. Bu amaçla, toplumsal göstergeler bir destinasyonda yaşayan halkın yaşam kalitesini değerlendirmek amacıyla kullanılmaktadır. Bireylerin yaşam kalitesindeki iyileşme aynı şekilde toplumun genel yaşam kalitesine de yansımaktadır. Genel yaşam kalitesini belirlemek amacıyla yapılan çalışmalardan elde edilen bulgular, yerel halkın öznel yaşam kalitesi algısının yanı sıra toplumsal refah, güvenlik, suç ve toplumu iyileştirme programlarına ilişkin algılara da önem verdiğini ortaya koymaktadır. Cummins (1997)'in araştırması bu gerçeği destekler niteliktedir. Cummins araştırmasında bireylerin eğitimden, yaşadıkları mahalleden, hizmet ve olanaklardan, sosyal yaşam imkânlarından ve sosyal ilişkilerden memnun oldukları zaman toplumsal refah düzeyinin gelişiminden söz edebileceğimizi belirtmektedir. Norman vd. (1997) araştırmalarında toplumsal memnuniyetin yerel halkın kendi toplumsal refah düzey algılamalarına önemli ve olumlu yönde katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Araştırmacılar çalışmalarında Güney

Karolina’da kırsal kesimlerde yaşayan beş topluluğunu ele almıştır. Bu çalışmaya katılan 360 katılımcı uygulanan anket yöntemiyle soruları cevaplamıştır. Araştırma sonuçlarına göre yerel halkın toplumsal memnuniyet algısı onlara sunulan boş zaman ve eğlence aktivitelerinden olumlu yönde etkilenmektedir. Marans ve Mohai (1991) birçok büyükşehirde yaşan halk üzerinde bir araştırma yapmışlardır. Yapılan araştırmaların sonucunda, bireylerin yaşadıkları toplum ve çevreden memnun olmasının, onların yaşam kalitesi algıları üzerinde çok büyük öneme sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır. Sirgy ve Cornwell (2001) çalışmalarında Sirgy vd. (2000)’nin yaptıkları çalışmayı daha geliştirmişler ve yerel halkın toplumsal refah düzeyi algısının gelişmesinin özellikle yönetimlerin insanlara sunduğu hizmetlerden, çalışma şartlarından, kar amacı güdülmeyen faaliyetlerden ve yaşadıkları çevrenin kalitesinden etkilendiği sonucuna ulaşmışlardır. Bu noktada unutulmaması gereken bir gerçek daha vardır ki o da bir bireyin öznel yaşam kalitesi algısının toplumsal refah düzeyini olumlu ya da olumsuz yönde etki etmesidir (O’Brian ve Lange, 1986). Tüm bunlara ilaveten, yine birçok araştırmacı araştırmalarında toplumsal ölçekte sunulan hizmet ve olanakların bireylerin toplumsal refah düzeylerini etkilediği sonucuna ulaşmışlardır (Schuman ve Gruenberg, 1972; Roach ve O’Brian, 1982).

3.5.4 İçsel Refah Düzeyi

İçsel refah düzeyi bireylerin boş zamanlarını kaliteli biçimde geçirmeleri ve ruhsal refahlarının kaliteli olması olarak ifade edilebilir. Cummins (1997) 32 farklı çalışmanın bulgularını analiz ederek 173 ana terimi belirlemiş ve bu terimleri de 7 farklı bileşen altında toplayarak bir modelleme yapmıştır. Cummins’in oluşturduğu modelde içsel refah düzeyi bileşeninin çoğunlukla boş zaman aktivitelerinden, dini öğelerden, eğlence faaliyetlerinden ve hobilerden kaynaklandığı belirtilmiştir. Cummins incelediği çalışmaların yaklaşık olarak %85’inde içsel refahın kaliteli boş zaman, ruhsal dinginlik ve moral şeklinde ele alındığını ifade etmektedir. Flanagan (1978) ve Krupinski (1980) çalışmalarında katılımcılarına yaşam kalitesinin bileşenlerinin önemine göre sıralamalarını istemiştir. Katılımcıların %86’sı içsel refahı en önemli iki bileşenden birisi olarak sıralayarak önemli / çok önemli kategorisinde olduğunu belirtmişlerdir. Yine aynı çalışmalarda, katılımcılar içsel refah düzeyinin yükselmesinin ruhsal ve boş zaman aktivitelerine bağlı olduğunu da eklemişlerdir. Bu

yüzden, bos zamana ve ruhsal alana ait olan etkinliklerin tamamını içsel refah olarak değerlendirmek yerinde olacaktır.

Şekil 3.5 Turizmin Yaşam Kalitesi Üzerindeki Etkisi
Kaynak: Aref, 2011

Son olarak, yaşam kalitesinin şekilde verilen bu dört temel bileşeninden ayrı ele alınabilecek farklı noktaların da olduğu ifade edilmektedir. Bunlardan bir tanesi aile refahıdır. Yapılan çalışmalar ailenin sahip olduğu yaşam kalitesinin genel yaşam kalitesi üzerinde ciddi etkisinin olduğunu belirtmektedir. Örneğin, Andrew ve Whitey (1976) aile içi refahın genel yaşam tatmininin önemli bir göstergesi olduğunu ifade etmektedirler. Poston vd. (2003) Avusturalya’da 11-19 yaş aralığında gençleri ve ebeveynlerini dahil ederek bir çalışma yapmıştır. Poston vd.’nin yaşam kalitesini ele aldığı bu çalışma sonucunda ulaştığı temel veriye göre bireylerin aile içi ilişkilerden memnun olmaları hem gençlerin hem de ebeveynlerin öznel refah düzeylerini etkilemektedir. Ayrıca, literatür incelendiğinde yaşam kalitesini konu alan araştırmaların bir çoğunda aile içi refah ve aile yaşam kalitesi konularının ele alındığını ve bu çalışmalarda da benzer bulgularla araştırma sonuçlarının paralellik gösterdiğini ifade etmek mümkündür (Retting ve Leichtentritt, 1997; Walker, Lee, ve Bubolz, 1990; Schumm vd. 1986).

Aile refahına ek olarak bireylerin yaşadıkları fiziksel çevre dahilinde mahalle refahları da yaşam kalitesi algılarını etkileyen alt bileşenlerdendir. İnsanlar yaşadıkları mahallelerde birbirleriyle etkileşim halindedirler ve bireylerin bu etkileşimlerden edindikleri tecrübeler onların genel yaşam kalitesi algılarını olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir. Örneğin, bir mahallede suç oranının yüksek olması veya benzer durumların varlığı bireyleri sadece güvenlik kaygısına sokmamakta ayrıca birbirleriyle olan etkileşimlerini kesmelerine de sebep olmaktadır. Bu durum yerel ölçekte bireylerin yaşam memnuniyeti algılarına etki ettiği gibi sosyal yaşamın sürdürülebilirliği ve gelişimini de tehlikeye sokmaktadır (Wilson, 1975). Wilson ayrıca, bir bireyin kurban haline gelebileceği bir mahallede yaşaması onun gerek öznel yaşam kalitesi algısını gerekse de genel yaşam kalitesi algısını olumsuz yönde etkileyeceğini ve bireyin toplumsal bağlılık istek ve algısının da düşeceğini belirtmektedir. Widgery (1995) bir topluluğun yaşam kalitesini yerel halkın öz-bildirim (öznel-bildirim) yapmasına olanak sağlayan yöntemle ölçmüştür. Katılımcılardan mahalle yaşamlarını değerlendirmek amacıyla sekiz farklı alana ait sorulan soruları cevaplamaları istenmiştir. Bu alanlar sırasıyla: genel mahalle kalitesi, komşular, ev, estetik kalite, kamu hizmetleri, ırksal konular, okul ve suçtan korunmadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. YEREL HALKTA MEKÂN DUYGUSUNUN OLUŞUMU VE YAŞAM YERİ MEMNUNİYETİ

4.1 Destinasyon Kavramı ve Tanımı

Türk Dil Kurumuna göre “varılacak olan yer” olarak tanımlanan destinasyon kavramı (TDK, 2021), içerisinde farklı birçok değişkenlere sahip olması nedeni ile farklı anlatımlar ile açıklanmaya çalışılmaktadır (Haugland vd., 2011; Minghetti, 2001). Destinasyon kavramı, turizm endüstrisinde “varış yeri” olarak tarif edilirken, sürekli kalmamak amacı ile ziyaretçilerin seçtiği ülke, kıta, bölge, şehir, yöre, kasaba, köy olarak betimlenmekte olup literatürde turizm yöresi, turizm bölgesi, hedef bölge, varış noktası, turistik istasyon, ziyaret edilen yer gibi ifadelerin geneli için tercih edilmektedir (Lebe, 2005; Vanhove, 2005).

Friedmann ve Weaver (1980) destinasyonu coğrafi açıdan, algılanan değişkenlerin benzer olduğu yeryüzü parçası, iklim, toprak, jeolojik yapısı, hayvan ve bitki örtüsü ile bir bölümü insanlar tarafından şekillendirilen bir arazi ya da toprak parçası olarak tanımlanmıştır. Destinasyon başka bir tanımda ise, karmaşık turistik ürünlerle turistlere bütünleşik bir deneyim sunan bölge, şehir, ada ya da ülke gibi iyi tanımlanmış coğrafik alan olarak ifade edilmektedir (Buhalis, 2000). Bahar ve Kozak (2012) destinasyonu, aynı ya da benzer kültür, iklim ve doğa şartlarına sahip, doğal ve kültürel çekicilikleri olan, müşterilere sunulabilecek o yere özel hizmetler geliştirmiş, konaklama, beslenme, ulaşım ve iletişim gibi imkânlarla sahip, kamusal hizmetlerin karşılandığı turist çekim merkezlerinden meydana gelen kendine özgü belirli marka ve imajı bulunan coğrafik yer olarak tanımlamaktadırlar.

Gunn (1994) ise destinasyonu, seyahate çıkan kişilerin seyahat ettikleri yerlerde seyahat dönemi boyunca ortaya çıkan tüm gereksinimlerin karşılandığı yer olarak tanımlamıştır. Destinasyon fiziki sınırları belli bir yer olarak tarif edilmesine rağmen, ziyaretçilerin zihninde meydana gelen değerler sebebi ile kesin sınırları olan bir coğrafya parçası değildir. Destinasyon, topluluklar tarafından, dil, yaşam biçimi, kültür, tarih gibi konularda birbirlerine yakınlığı nedeni ile bir ülkenin ya da dünyanın bir parçası olarak tarif edilmektedir.

Destinasyon tarif edilirken kesin olarak bir ayırım yapılamadığı için tek başına bir bölge ya da bir ülke olarak ya da sadece bir tesis, bir köy veya birkaç ülke grubu, bir kıta turistik destinasyon olarak tanımlanabilir (Öter ve Özdoğan, 2005). Fakat turizm açısından bölgelerin verdikleri ana hizmet alanına göre ayrıldığında; kültür hizmeti sunanlar, etnik turizm hizmeti sunanlar, tarihsel içerikli hizmet sunanlar, dinlenme hizmeti sunanlar, eğlence hizmeti sunanlar, iktisadi içerikli hizmet ve siyasal içerikli hizmet sunanlar olmak üzere altı ana gruba ayrıldıkları gözlenmektedir (Kozak, 2008).

4.1.1 Destinasyon Türleri

Çekicilik unsurlarının farklı olması ve birçok bileşene sahip olması nedeni ile farklı destinasyon çeşitleri ortaya çıkmıştır. Buhalis (2000) destinasyon türlerini şu şekilde özetlemiştir:

- Deniz kıyısı,
- Kentsel,
- Kırsal,
- Dağ, Otantik 3. Dünya,
- Eşsiz-Egzotik.

Deniz kıyısı: Deniz kıyısı destinasyonları özellikle turistlere dinlenme, eğlenme gibi tatilde gerekli olan tüm hizmetleri sunmaktadırlar. Ziyaretçiler kuzey bölgelere iklimi nedeni ile genellikle deniz sporu için tercih ederken, tatillerinin bir kısmını güney bölgelerinin eğlenerek güneş ışığında geçirme eğilimindedirler. Tipik olarak Kuzey Amerikalılar Florida, California ve Karayipler gibi Güney bölgeleri tercih ederken, Avrupalı tatilciler ise boş zamanlarını ve yıllık tatillerini Akdeniz kıyılarını tercih ederek geçirmektedirler.

Kentsel: Uygarlığının ilk yıllarından beri kentsel destinasyonlar turizm endüstrisinde yer almaktadır. Antik Yunan döneminden başlayarak spor organizasyonları “Olimpiyat Oyunları” gibi aktiviteler turizmin temel çekiciliklerini oluşturmaktadır. Bunun yanında önemli dinlerin simgeleri olmuş mekanların bulunduğu, hac kentleri, katedraller, camiler, tapınaklar ziyaret edilmektedir. Ayrıca kentlerde yapılan konferans, toplantı ve sergiler için iş amaçlı gelen ziyaretçilerin kentsel destinasyonlar ilgisini çekmektedir. Bu bağlamda birçok kentsel

destinasyonlar; büyük organizasyonlara kolaylık sağlayacak alt yapı, ulaşım ve konaklama imkanları ve konferans ve sergi salonları açısından iyi donatılmış durumdadır. Özellikle iş seyahati aktivitelerinin az olduğu dönemlerde ve ayrıca boş seyahatçilerin hafta sonu ya da okul tatil dönemlerinde kentsel destinasyonlar ilgi çekmektedir. Kentsel destinasyonlar, sağlık ve iyi eğitim kurumları açısından iyi donatıldığı için sağlık ve eğitim alanları da çekici bir konumda bulunmaktadır.

Kırsal: Dünyada endüstri gelişmesi ve büyük kentlerde kalabalıklaşması sonucu insanların doğaya olan ilgisini artırmış bu da kırsal turizm hızla gelişmesine neden olmuştur. Kırsal kesimdeki çiftçiler ve kırsal nüfus gelen ziyaretçilerin doğaya dönme ve otantik tarımsal tecrübe deneyim arzuları avantajını kullanmaktadır. Turizm birçok bölge için insanların iş ve yaşamlarını farklılaştırmakta, tarımın azaldığı bölgelerde bir gelişim aracı olarak görülmektedir. Turistler kırsal alanlarda pasif roller olarak tarımsal aktivitelere katkı sağlamaktadırlar. Kırsal bölgelerde aşıcılık okulları ya da arıcılık okullarının organize ettiği aktivitelere göre kırsal turizm konumlandırılmaktadır.

Dağ: Dağ destinasyonu farklı doğal çekicilik özelliklerine sahip bir destinasyondur. Her mevsimde farklı özelliklere sahiptir. Bu nedenle dağ destinasyonu ziyaretçilerin mevsimine göre doğal çekicilikleri ilgisini çekmektedir. Kış aylarında ziyaretçilerin kış sporları kayak gibi sporlar ilgisini çekerken, ayrıca dağcılık, yürüyüş sporu, dağ bisikleti gibi çeşitli aktiviteler de turistlerin ilgisini çekmektedir. Bunun yanında dağ destinasyonları, keşif olanakları vermesi sebebi ile değişik farklı grupların da ilgisini çekmektedir. Ayrıca kent merkezlerine yakın olması nedeni ile özel araçla kolayca ulaşılabilirdiği için, dağ destinasyonun sahip olduğu göl, manzara alanları gibi hala keşfedilmemiş yerlerinin olması, ziyaretçiler için bir çekicilik yaratmakta ve dağ destinasyona ilgiyi artırmaktadır.

Otantik 3. Dünya: Ayak basılmamış üçüncü dünya ülkeleri olarak tanımlanan yerler otantik destinasyon olarak tanımlanmaktadır. Turistler turizmin sınırlı ve az gelişmiş bozulmamış destinasyonları, görmeye tecrübe edinmeye ilgi duymaktadırlar. Afrika, Asya, Güney Amerika gibi kıtalardaki bulunan bozulmamış bölgeler yükselen otantik 3.dünya destinasyonları arasındadır en güzel örneklerdendir. Bu destinasyonlar, yerel topluluklar ile etkileşim için özellikle az sayıda da olsa konforlarını unutmaya maceraperest turistlerin oldukça ilgisini çekmektedir. Bu

bölgelerin sahip olduğu çekiciliklerin ve kaynakların devamlılığı için düzenli olarak planlanmaya gereksinim duyulmaktadır.

Eşsiz-Egzotik: Bazı destinasyonlar, değerli ve benzersiz tecrübeler sunduğu için “eşsiz-egzotik” destinasyonlar olarak tanımlanmaktadır. Bu tür destinasyonlara ilgi duyan ziyaretçiler “yaşam boyu bir kez” deneyimlemek isteyen kişilerden oluşmaktadır. Bu destinasyonlarda yüksek fiyat stratejisi uygulanmaktadır. Eşsiz-egzotik destinasyonlar, kişi başı gelirin en yüksek seviyede olmasını amaçlamaktadır. Bu destinasyonlar, ziyaretçilerin hayallerini gerçekleştirmek için özel gemi gezileri, düğün organizasyonlu, balayı gibi prestijli alternatif ürünler oluşturarak pazarlanmaktadır.

4.1.2 Destinasyonların Özellikleri

Destinasyonların kendine özgü bazı özelliklerinin olması yanında, her destinasyonun birbirinden farklı niteliklere sahip olduğu gözlemlenmektedir. Nitekim turizm endüstrisi bulunduğu bölgede birçok sektörü bir arada toplar ve özelliği gereği sadece bir tek sektör ile ifade edilemez. Destinasyonlar, kendine has sahip oldukları doğal özellikleri nedeniyle turistik aktivitelerin çekim noktasıdır (Youell, 1998). Ancak her destinasyon birbirlerinden farklı özelliklere sahiptir. Bazı destinasyonlar çok zengin doğal özelliklere ve kaynaklara sahipken ciddi bir rekabet imkânı mevcut iken bazıları kıt doğal kaynak ya da yapay kaynakları nedeni dezavantajlı durumdadır (Hsu, Tsai ve Wu, 2009). Howie (2003)’e göre, bir bölgenin turizm destinasyonu olabilmesi için, o bölgeyi gezip-görmeye gelen o bölgeye değer veren turistlerin varlığının oluşması gerekmektedir. Aynı zamanda turistler tarafından tercih edilme özelliklerine sahip olması ve turizm açısından gelişmiş olması gerekmektedir (Kurt, 2009; Paslı, 2013; Özdemir, 2014).

Howie (2003) destinasyon özelliklerini aşağıdaki gibi açıklamışlardır:

- Doğrudan ya da dolaylı olarak destinasyonlarda sunulan ürünler turizm sektörü ile ilişkilendirilir.
- Destinasyonların ziyaretçilerin ziyaret etmesine değer nitelikte kültürel değerlere sahip olması gerekmektedir.
- Destinasyonlar bölgelerde bulunan doğal güzellikleri ile çekicilik özelliklerine sahiptir. Öğreneğin şelaleler vb. gibi unsurlar.

- Destinasyonların sürdürülebilir olabilmesi için iyi korunması gerekir yoksa zamanla bozulabilir ve yok olabilir. Her destinasyonun ürünü sahip olduğu yerde üretildiği gibi aynı yerde tüketilme özelliğine sahiptir.
- Destinasyonlar aynı zamanda bölge halkı ve esnafı tarafından da kullanılır sadece turistler için değildir. Bundan dolayı bir yılın tüm aylarında çoklu satışa uygun ikamet ve hizmet sunmaktadır. Örneğin, kış sporlarına uygun bir destinasyon ya da sağlık merkezli bir destinasyon veya tarihi bir kent gibi farklı özelliklerde sunulması imkânı vardır.
- Ziyaretçiler için her bir ürün farklı çekicilikte ve farklı anlamda olabilir. Bu bağlamda destinasyonlar her tüketicinin elde ettiği farklı hizmet ve birikimlerden oluşur.

Destinasyonlar sahip oldukları farklı özellikleri sayesinde aynı anda farklı turist tiplerini kendine çekebilmektedir. Farklı insan tiplerinin farklı beklentilerinin olması, bir destinasyonu oluşturan mal ve hizmet bileşimi farklı istekleri ve ihtiyaçları karşılaması gerekir. Bu da turistlerin değişik destinasyonları görme ve deneyimlemesine neden olur (Özdemir, 2014).

Destinasyonların değişik kriterlere göre farklı özellikleri bulunmaktadır. Copper ve arkadaşları (1999) destinasyon özelliklerini şu şekilde açıklamışlardır;

- Tüketicilere destinasyon sadece bir mal ve hizmet yerine birçok mal ve hizmeti toplu bir paket olarak sunma özelliğine sahip olması gerekir.
- Mal ve hizmeti destinasyon aynı yerde sunmalıdır. Bu destinasyonların ayırt edilemez özelliğidir.
- Ulusal, bölgesel ve yerel durumda değerlendirilmektedir.
- Destinasyonları turistlerin tercih etmeleri, her destinasyonun bulunduğu bölgelere göre değişik doğal özellikler ve güzellikler vb. sunmasıdır.
- Destinasyonlar turistler tarafından farklı hedefler için ziyaret edilmektedir.
- Akyurt (2008) yapmış olduğu çalışmada destinasyonların özelliklerini şu şekilde açıklamıştır (Paslı, 2013; Çalhan, 2010):
- Destinasyonlar sadece soyut (sosyo-kültürel) varlıkların değil, somut (fiziksel) varlıkların da bir arada sunulduğu bölgelerdir.

- Destinasyonlar bir mal ve hizmet olarak hizmet sunduğu gibi birden çok mal ve hizmette sunabilir.
- Geçmişte ya da güncel olan herhangi bir olay destinasyonu olumlu ya da olumsuz etkileyebilir.
- Destinasyonlar bölge içerisinde değişik nitelik ve çekiciliklere sahip birden fazla bölgeyi kapsayabilmektedir
- Destinasyonlar ekonomik, politik, terör ya da sosyal herhangi bir unsurdan kolayca etkilenebilmektedir.
- Sahip olduğu çekicilik ya da özelliklerinin dışında da destinasyonlar popüler hale gelebilmektedir. Örneğin tarihi özelliğe sahip olması gibi.

Tüm destinasyonların sunduğu hizmetler bölgelere göre farklı olsa da soyut olma ve risk, dayanıksızlık, birbirine bağımlılık, ikame edebilirlik ve değişkenlik gibi temel özellikleri bulunmaktadır.

4.2 Destinasyon ve Turizm İlişkisi

Günümüzde turistik faaliyetlerin meydana geldiği tüm alanlar için kullanılan destinasyon kavramı, artık turizm ile iç içe geçmiş özdeşleşmiş bir yapıya bürünmüş durumdadır. Turizm faaliyetleri destinasyonun en büyük paydasını oluşturmaktadır. Meydana gelen bu faaliyetler sonucunda ise destinasyon büyük bir ekonomik getiriye sebep olmaktadır. Turizm paydaşları destinasyonlar arası oluşan rekabette büyük bir sorumluluk yüklenmektedirler. Destinasyonda yapılan birçok farklı turizm faaliyet destinasyonu ön plana çıkarırken destinasyonların geleceğe taşınması için en çok duyulan vazgeçilmez bir bileşen olarak ihtiyaç duyulan en önemli unsurlardan biridir. Bu nedenle her yönü ile ekonomik olarak birbiriyle iç içe geçmiş ve birbirine bu kadar bağımlı olan turizm ve destinasyon, varlıklarına beraber devam ettirmek bir zorunluluk arz etmektedir.

Turizmin önemi gün geçtikçe uluslararası ölçekli yönetimler ile yerel yönetimler tarafından vazgeçilmez bir değer olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Bunun farkına varan yönetimler, bölgesel ya da ülkesel veya kentsel olsun ya da sadece tatil beldelerinde turizm faaliyetlerini çeşitlendirmek ve bu çerçevede bölgelerinde yeniden planlamalar yapma yoluna gitmektedirler. Turizm ve turizm faaliyetleri destinasyonlarda küçümsenemeyecek ölçüde bir rol oynamaktadır. Bunun en önemli

gerekçesi dolayı ya da doğrudan ekonomik etkilere dayanmasıdır. Bu nedenle bir destinasyonun başarısı yarattığı turizm geliri ile kıyaslanmaktadır. Destinasyonun başarı ölçütü yarattığı turizm geliri ile ölçülür (Özdemir, 2014).

Ancak ekonomik yönün yanında, yapılan sosyal ve kültürel faaliyetler turizm faaliyetleri olarak destinasyonu en çok etkileyen unsurlar olarak belirtilebilir. Destinasyonun sahip olduğu kültürel zenginlikler, doğal çekicilikler, tarihi kalıntılar ile ziyaretçileri kendine çekerken zamanla bununla sınırlı kalmayıp bunun yanında bir alışveriş destinasyonuna ya da daha değişik organizasyonların düzenlendiği bir destinasyona dönüşebilmektedir.

4.2.1 Turizm Destinasyonlarının Planlanması

Turizmin destinasyonlarda gelişimi turizm planlamacıları ve yöneticiler için ciddi boyutta bir öneme sahiptir. Planlamacılar destinasyonda yaşanması muhtemel her türlü olumsuz durumu en aza indirgeyerek yapılacak kapsamlı ve bölgenin ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanacak planın destinasyona katacağı pozitif fayda ile o bölgedeki turizmin gelişimde etkin bir rol oynayacağını belirtmektedir. Çünkü bu gelişim süresi boyunca destinasyon planı içerisinde pozitif ya da negatif etkiler olacağı için, destinasyonun sahip olduğu temel çekiciliklerin ve değerlerin turizm kaynakları yönünden, bölgede yaşayan halk, o bölgeye gelen ziyaretçiler, destinasyona yatırım yapan işletmeciler bakımından oluşacak negatif ya da pozitif etki değerlendirmelerinin yapılması destinasyonun geleceği için hayati önem arz etmektedir (Medlik, 1991).

Turizm destinasyonu planlaması baştanbaşa tek başına bağımsız bir planlama faaliyeti olamaz. Yapılan destinasyon planlamaların temelini bölgesel ya da yerel ölçekli planlama çerçevesinde ortaya konan değerlendirmeler oluşturmaktadır. Destinasyon planlamasının farklı unsurları ve farklı paydaşları bulunmaktadır. Planlamanın unsurları, altyapısal planlama, ekonomik kalkınma planlaması, sosyal hizmetler planlaması ve bölge kullanım planlaması gibi birçok farklı özellikte planlamayı kapsar ve paydaşları ise hükümet, yerel yönetimler, özel sektör gibi farklı gruplardan oluşur (Seraphin vd., 2018).

Turistik destinasyon planlarının başarısı, bölgesel planlama ilkeleri ile oluşturulurken turistik ürünlerin amaçlarına uygun olması ile doğrudan ilişkidir. Yani diğer bir anlatımla, destinasyonların sahip olduğu çekim özelliklerini gözeterek geliştirilen turistik ürün çeşitlendirmesi ve çekiciliğinin daha güçlü olabilmesi

planların doğru tasarlanması ile gerçekleşir. Çünkü turistik destinasyonlar, ziyaretçileri memnun edici bir tatil deneyiminin gerçekleştirilebilmesi ve bir arada olması gereken ancak birbirlerinden farklı düzeyde bağlantıları olan unsurların karışımından meydana gelmektedir (Usta, 2008).

Planlama çalışmaları başlamadan önce söz konusu turizm bölgesi ile ekonomik, sosyal ve demografik yapısı detaylıca incelenmelidir. Turizm bölgesi ve bulunduğu destinasyon üzerinde meydana gelebilecek negatif baskı öğelerinin önceden tespit edilmesi ve planlamaya dahil edilmesi gerekmektedir. Medlik (1991)'e göre oluşabilecek sosyal ve ekonomik baskı öğeleri;

- Yeni destinasyonların turistik ürün olarak piyasaya girmesi,
- Faaliyette olan destinasyonlar arasında turizm piyasasında ortaya çıkabilecek rekabet şartları,
- Muhtemel oluşması tahmin edilen turistik talepleri yönlendirerek destinasyona çekebilme gayretleri,
- Bölge yöneticilerinin ve çevrecilerin destinasyondaki organizasyonlara ve bölgedeki turizmin gelişmesine taraflı yaklaşımları,
- Başlangıçta destinasyon fiyatlandırması konusunda, faaliyet gerçekleştiren konaklama işletmeleri, tur operatörleri, ulaşım firmalarının sıkıntı yaşamaları,
- Ziyaretçilerin istek ve tercihlerinin doğru tahmin etme uğraşları,
- Destinasyonlarda hükümet tarafından muhtemel baskıcı politikalar uygulaması olarak sıralanabilir.

4.2.2 Turizmde Destinasyon Yönetimi

Turizm destinasyonu ya da turist destinasyonu denildiğinde, bünyesinde turistlere yönelik birtakım çekicilikleri barındıran ve turistlerin destinasyonda kalış süreleri boyunca turistik bir deneyim yaşayabilmelerine olanak sağlayacak olan ürün ve hizmetleri sunan coğrafi bir bölge ya da alan ifade edilmektedir (Lengyel, 2008). Turizm destinasyonu yönetimi ise, turizm sektörünün tüm paydaşlarının dâhil edilerek, bölgedeki turizm ürün ve hizmetlerinin, destinasyonun somut ve soyut varlıklarının süreklilik arz eden, uzun dönemli hedefler dâhilinde yönetilmesini gerektiren bir süreç olarak ele alınabilir (Aubert, 2007). Ancak, destinasyon yönetim sürecinin sadece turizm pazarlaması ve proje yönetimi yaklaşımları paralelinde yapılması mümkün

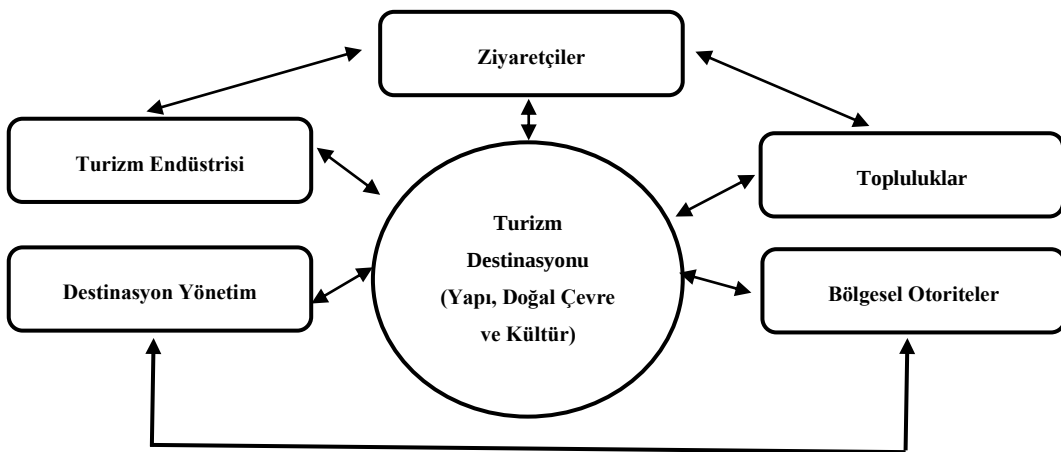
değildir (Aubert, 2011). Bir turizm destinasyon yönetiminin nihai amacı, uluslararası turizm gelişimine paralel olarak, rekabetçi ve sürdürülebilir bir turizm sisteminin geliştirilip hayata geçirilmesidir. Söz konusu turizm sistemi bir bakıma destinasyonun yerel ve bölgesel niteliklerine ve yeteneklerine bağlı olarak gelişim ve değişim göstermektedir (Tözsér, 2010).

Dünya Turizm Örgütü (1998) 'ne göre sürdürülebilir turizm gelişiminin sağlanabilmesi için bir destinasyonu ziyaret eden turistlerin ve ev sahibi bölgenin ihtiyaçları karşılanırken destinasyonun olanak ve şartlarının da korunması ve geliştirilmesi gerekmektedir. Bu sebeple, destinasyonun mevcut kaynaklarının, kültürel ve sosyal yapısının, ekolojik özelliklerinin ve yaşam destek sistemlerinin korunarak gelecek nesillere aktarılabilmesi adına destinasyon yönetiminin önemi ve gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu sayede turizm ürün, hizmet ve faaliyetleri destinasyon çevresi, yerel halk ve kültürel değerlerle uyum içinde gelişim gösterecek ve destinasyonun sahip olduğu değerler turizm gelişimin kurbanı olmaktan kurtarılacaktır (WTO, 1998).

Turizm hızlı değişim ve gelişim gösteren bir endüstridir ve küresel pazarda her geçen gün aratan bir rekabet içinde faaliyet göstermektedir. Bu denli yoğun bir rekabet ortamında destinasyonların gelişimlerinin sürdürebilmeleri uygulanan yönetim faaliyetleriyle yakından ilgilidir (Dore ve Crouch, 2003). Turizm destinasyonları çok boyutlu bir yapıya sahip oldukları için, gelişim aşamalarında ortaya çıkan etki de çok boyutludur ve pek çok kesim ve alana etki etmektedir. Bunun yanı sıra, destinasyonda sunulan ürün ve hizmetlerin bütünleşik bir yapıya sahip olması turizm sektörünün ana ve alt paydaşlarının uyum içinde hareket etmelerini ve tutarlı bir plan dahilinde yönetimlerini gerektirmektedir. Esasen destinasyon yönetimi bir destinasyonun turizm açısından gelişiminin planlanması ve yönetilmesi anlamına gelmektedir (Türkay, 2014:19). Ancak, turizm destinasyonlarının karmaşık yapıları yönetim ve planlama sürecini zorlaştırmaktadır. Çünkü destinasyon sadece turistlere hizmet vermekten ziyade bölgede faaliyet gösteren turizm işletmelerinin, turizme bağlı endüstrilerin ve en önemlisi de yerel halkın da ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde yönetilmelidir (Presenza vd., 2005: 2). Bu nedenle, destinasyon yönetim stratejileri belirlenirken kâr zarar muhasebesinin yapılarak tüm bileşenler açısından istenmeyen durumların en aza indirgenmesi hedeflenmelidir (Güripek, 2013: 56). Halmi ve Severoc (2016)

destinasyon yönetiminin stratejik bir bakış açısıyla ele alınması gerektiğini ve destinasyonun bütün unsurlarının uyum içinde yönetilmesinin sürdürülebilir gelişim adına önemini belirtmektedir. Fakat büyük bir endüstri konumundaki destinasyonları örgütsel modeller çerçevesinde yönetmeye çalışmak olumlu bir sonuç vermemektedir ve karmaşık yapısı destinasyonların yönetiminde anahtar bir rol olmaktadır. Bundan dolayı her destinasyonun yönetimi ihtiyaçlar doğrultusunda kendine has yönetim, pazarlama stratejileri ve politikaları tespit edilmesi söz konusudur (Faulkner vd., 2000).

Turizmde destinasyon yönetimi (TDY), destinasyonlarda turizmin gelişebilmesi amacıyla yapılan planlamaları, örgütlenme ile koordinasyon faaliyetlerini, planların yürütülmesini ve kontrol edilmesini gerektirmektedir. Pearce (2015) bu amaca yönelik olarak da araştırmanın, turizm ürününü geliştirmenin, kaynak ve çevre yönetiminin, markalama ve konumlandırma çalışmalarının, finans kaynaklarının değerlendirilmesinin ve etkin insan kaynakları yönetiminin gerekliliğinin önemli olduğunu ifade etmektedir. Destinasyon yönetim süreci planlanırken, sektörün destinasyon üzerinde yarattığı baskıyı ve Butler (1980)'ın turizm destinasyonu yaşam döngüsü evrelerini dikkate almak gerekmektedir. Sürdürülebilir turizm gelişimi adına destinasyonda elverişli bir ortam hazırlanmalı, hedeflerin bölgesel, ulusal ve hatta evrensel kriterlere uygunluğuna dikkat edilmeli, sektörde istihdam edilen insan gücünün eğitimi planlanmalı ve sektörün alt destek birimlerinin gelişimine de olanak sağlanmalıdır (Bosnić, Tubić ve Stanišić, 2014).

Şekil 4.1 Destinasyon Yönetim Örgütü (DYÖ) İşleyişi
Kaynak: UNWTO, 2014

Şekil 4.1.'de gösterildiği gibi bir destinasyonda faaliyet gösteren tüm paydaşlar, turistik ürün olgusunun birleşik bir yapıya sahip olmasından dolayı, birbirlerine bağılırlar ve destinasyon yönetim sürecinde beraber hareket etmek durumundadırlar. Bu süreçte paydaşların aktif rol almaları gerekmektedir. Çünkü destinasyonda turizmin ortaya koyacağı gelişmeler her bir paydaş için farklı bir anlam içermektedir. Bu bağlamda paydaşların bir araya getirilip destinasyonunun gelişimi amacıyla ortak bir hedef etrafında toplanmalarında destinasyon yönetim örgütlerine önemli görevler düşmektedir (Türkay, 2014; Wang, 2011; Sezgin ve Karaman, 2008; Elbe vd., 2008).

4.3 Yerel Halkın Mekân Duygusunun Oluşması

Memnuniyet kavramı, TDK'nin sanal sözlüğünde, “memnun olma, sevinç duyma sevinme” gibi kavramlar ile açıklanmaktadır (TDK, 2021). Yerel halkın yaşadığı destinasyondan memnun olması, bireylerin içinde yaşadıkları topluma ve mekâna karşı bir aidiyet duygusu taşımalarına bağlıdır. Bundan dolayı, insanların yaşadıkları yerden memnun olabilmeleri için öncelikle o yere ilişkin bir mekan duygusuna ve olumlu bir algıya sahip olmaları gerekmektedir.

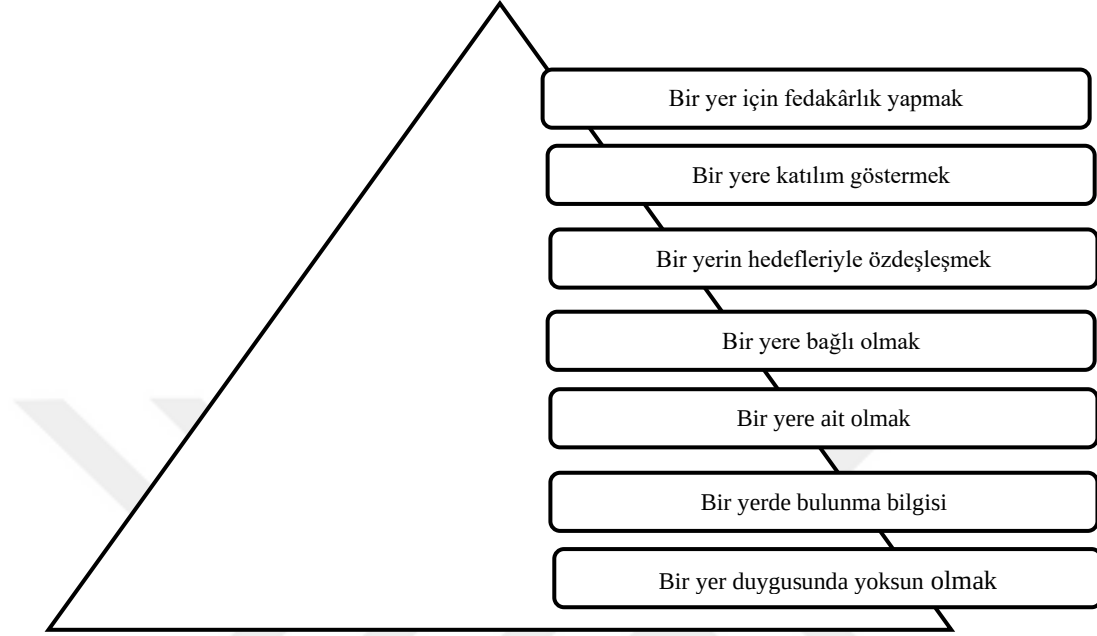
4.3.1 Mekân Duygusunun Oluşumu

Stedman (2002) mekân duygusunun bireylerin bir mekâna yükledikleri sembolik anlamların, o mekâna bağlılıklarının ve o yerde yaşamaktan memnun olmalarının birleşiminden oluştuğunu ve farklı seviyeleri olduğunu belirtmektedir. Literatür incelendiğinde, mekân duygusuna ilişkin farklı görüşlerin olduğu görülmektedir. Hummon (1992) toplumsal duyarlılık üzerinde yaptığı çalışmasında mekân duygusunun farklı türleri olduğunu ifade etmiştir. Bunları ise bireylerin köklerini bir yere ait hissetmesi, yabancılık hissetmeleri, bağlılık hissetmeleri ve mekânsızlık hissetmeleri şeklinde tanımlamaktadır. Ayrıca, Hummon (1992) insanların memnuniyetlerinin, kendilerinin mekânla özdeşleştirmelerinin ve topluluklara olan bağlılıklarının kişiden kişiye değişen biçimde farklı mekân duygusunun oluşmasına neden olduğunu da belirtmektedir. Başka bir çalışmada ise Cross (2001) mekân duygusunun bireylerin mekânla olan ilişkilerinin ve sosyal aktivitelerin birleşiminden oluştuğunu ifade etmektedir. Dahası Cross bireylerin bir mekânla olan ilişkilerini gruplaştırmış ve bu grupları da biyografik, manevi, ideolojik, anlatımsal, metalaştırılmış ve bağımlılık şeklinde belirlemiştir. Shama (1991) mekân

duygusuna ilişkin üç farklı aşama ortaya koymuştur. Bu aşamaları bir yere ait olma, bir yere bağlı olma ve bir yere adanmışlık olarak belirlemiştir. Shamaı ayrıca daha da detaya inerek bu aşamaları 7 farklı kategoriye ayırmıştır;

- Bir yer duygusundan yoksun olmak: Bu aşama bireylerin bir yere ilişkin herhangi bir duygularının olmadığı, o yeri tanıyıp benimseme yönünde belli bir gayret göstermedikleri aşamadır. Diğer bir ifadeyle bireyler herhangi bir mekân duygusuna sahip değildir.
- Bir yerde bulunma bilgisi: Bu seviyede insanlar bir yere aşinadırlar. O yere ait olan sembolleri tanımlayabilirler ama mekânla kesin bir duygusal bağları yoktur ve mekanla kendilerini bütünleştirmezler.
- Bir yere ait olmak: Bu aşamada ise insanlar bir yere sadece aşına değildirler ayrıca o mekânla ilgili duygusal bir bağ geliştirmişlerdir. Bir önceki aşamadan farklı olarak insanlar o yerin sembollerini ayrıştırabilirler ve sembollere saygı duyarlar.
- Bir yere bağlı olmak: Bu aşamada insanlar bir yerele güçlü duygusal bağlar geliştirmişlerdir. O yer insanlar için belli bir anlam ve önem ifade etmektedir. Bu bağlamda yerin bireyler için eşsiz bir kimliği ve karakteri vardır.
- Bir yerin hedefleriyle özdeşleşmek: Bu aşamada insanlar yaşadıkları yere tamamen entegre olmuş durumdadırlar ve dahası o yerin hedefleri insanlar tarafından tanınmış ve özümsemiştir. Ayrıca bireyler bu hedeflerden memnundurlar ve bundan dolayı da yere güçlü bir bağlılık hissetmektedirler.
- Bir yere katılım göstermek: Bu aşamada insanlar yaşadıkları yerde aktif bir rol üstlenmişlerdir. Paralarını, zamanlarını ve yeteneklerini o yere ilişkin faaliyetlere ve hedeflere yatırmaktan çekinmezler. Bundan dolayı da bu aşama daha çok tutumsal öğelere dayalı olan önceki aşamaların zıddına insanların gerçek davranışlarının ortaya çıktığı aşamadır.

Bir yer için fedakârlık yapmak: Bu aşama ise yer duygusunun en yüksek seviyede olduğu ve sonuncu aşamadır. Bu seviyenin en belirgin özelliği insanlardaki derin bir adanmışlık duygusunun varlığıdır. İnsanlar çekinmeden refah, özgürlük ve hatta hayatları gibi önemli değerlerini o yer için feda edebilirler.

Şekil 4.2 Mekân Duygusunun Farklı Aşamaları
Kaynak: Shamai, 1991

4.4 Yerel Halkın Yaşam Yeri Memnuniyeti

Bir yere bağlı olma ya da aidiyet genel olarak bir bireyle belirli bir yer arasında bulunan olumlu bir duygusal bağ olarak ifade edilmektedir (Manzo, 2003). Aidiyet durumu bir bireyin kendisini bir yere bağlama süreci olarak veya bu sürecin sonucunda ortaya çıkan yeni bir durum olarak da ifade edilmektedir (Giulliani, 2003). Yaşanılan süreç neticesinde oluşturulan bağ dayanıklı ve süreklilik gösteren bir bağdır ve başka bir şeyle değiş tokuş edilemez. Bu kavramın temelinde etkilenme, duygular ve intibalar yatmaktadır ancak bunlara anlayışlar, algılamalar ve birtakım uygulamalar eşlik edebilmektedir (Low ve Altman, 1992; Vorkinn ve Riese, 2001). Bazı bireyler bir yere bazı sosyal bağlar veya sosyal faktörlerden dolayı bağlılık hissederken; diğerleri ise bir yere belli başlı bir takım fiziksel nedenlerle bağlılık hissetmektedir (Hidalgo ve Hernandez, 2001; Lewicka, 2010). Nihayetinde, bir yaşam yeri sadece psikolojik parametrelerden oluşmamaktadır, ayrıca o yer bazı fiziksel, tarihi ve manevi parametreleri içermektedir (Knez, 2014).

Bu kavram aynı zamanda turizm destinasyonları üzerine çalışmalar yapan araştırmacılar ve destinasyon yöneticileri tarafından da gün geçtikçe daha çok ele alınmaktadır. Özellikle geleneksel alanlardan turizm destinasyonuna dönüşmüş ve dönüşmekte olan yerlerde yerel halkın destinasyonlarına bağlılık düzeyleri sektörün sürdürülebilir olmasına ve planlanan hedeflere ulaşmasına önemli oranda etki edebilmektedir. Bunun yanı sıra, ortaya çıkan durum destinasyona gelen ziyaretçilerin algılamalarını ve duygularını da olumlu ya da olumsuz olarak etkilemektedir (Williams vd., 1992; Trentelman, 2009, Kyle vd., 2004). Yerel halkın sergileyeceği tutumlar neticesinde ziyaretçilerin tercihleri, memnuniyetleri ve destinasyona sadakatleri de etkilenmekte ve buna paralel olarak da yerel halk turizm uygulamalarından memnun olup, sektörün olumlu etkilerini tecrübe ettikçe yaşam yerlerinden duydukları memnuniyet artmaktadır (Kyle vd., 2004; Prayag ve Ryan, 2012; Lee ve Shen, 2013).

Literatür incelendiğinde pek çok araştırmacının yaşam yerine bağlılığına yönelik çalışmalar yaptığı görülmektedir. Yaşam yerine bağlılık kavramının tam olarak ne ifade ettiğine dair görüşler ise farklılık arz etmektedir. Araştırmacıların pek çoğu bir bireyin ya da grubun belirli bir destinasyona sembolik bağlılığı ve yaşam yerinden memnuniyeti üzerinde durarak olaya kültürel bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır (Billig ve Zorkraut, 1993; Giulliani ve Feldman, 1993; Low, 1992; Mesch ve Manor, 1998). Low (1992) tipolojik bir sınıflandırma yaparak yaşanan yere bağlılığın üç farklı boyutu olduğunu ifade etmektedir. Bu boyutlar:

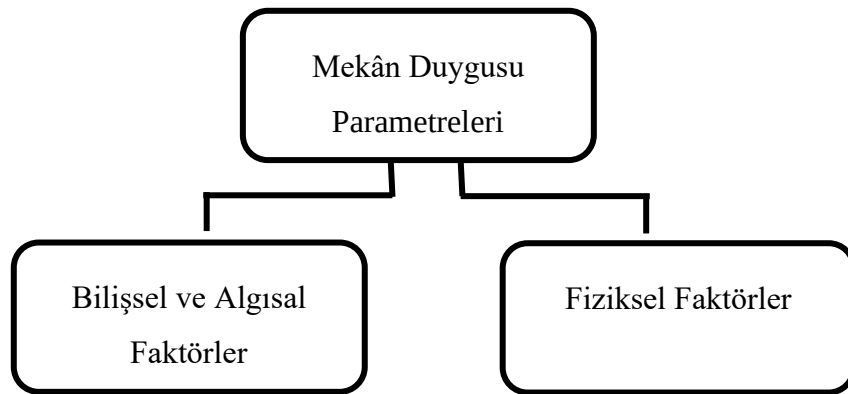
- Aile ve akrabalık bağları yoluyla olan sosyal boyut
- Sahip olunan maddi boyut
- İdeolojik boyut

şeklinde tanımlanmaktadır.

Bazı araştırmacılar belli bir yere bağlılığın içerisinde hislerin, anlayışların ve deneyimlerin olduğu bir takım psikolojik faktöre bağlı olduğunu belirtmektedir. Bowlby (1973) bir yere bağlı olmanın, aynı bir kişiye bağlılık gibi, kavramsallaştırılabileceğini ve bu kavramın içerisinde belli başlı bir takım duygu ve davranışları da barındırdığını ifade etmiştir. Ayrıca araştırmacı, bu bağlılığın bir korunma ve tatmin kaynağı olduğunu da altını çizmiştir. Fullilove (1996)'a göre psikolojik olarak bağlı olma durumu bireylerin yaşadıkları yeri içinde yaşanabilecek

kadar iyi bir yer olarak algılamaları ile alakalıdır. Bireyler kendilerinin psikolojik refahları için gerekli olan bir aidiyet duygusu arayışı içindedir. Bu bağlamda bireylerin bağlılıkları yaşadıkları çevreyle kuracakları bir takım gelişmiş ve güçlü ilişkilere bağlıdır. Fullilove insanların yaşadıkları yere bağlılıklarının ve yaşadıkları yerden memnuniyetlerinin üç temel psikolojik süreç yoluyla gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Bu süreçler; bağlı olma, aşına olma ve belli bir kimliğe sahip olma olarak ifade edilmektedir. Bunların yanı sıra, bazı araştırmacılar ise sosyal katılım ve faaliyetler gibi birçok davranışsal ögenin bir yere bağlı olma sürecine ve gelişimine önemli ölçüde etki ettiğini vurgulamaktadır (Harris, Brown ve Werner, 1996).

Bir çevre sosyal ve fiziksel parametrelerin birleşiminden oluşmaktadır. Bundan dolayı bireylerle yaşadıkları yer arasındaki ilişki karşılıklıdır. İnsanlar mekânlardan olumlu ya da olumsuz olabilmek kaydıyla farklı anlamlar çıkarmaktadırlar. Steele (1981)'e göre yer duygusu insanların bir yerle bağdaştırdıkları deneyimlerin toplamından oluşmaktadır. Bunun için yapılan literatür taramasında bireylerdeki yer duygusunun iki temel başlık altında ele alındığı görülmektedir. Bunlardan birincisi bilişsel ve algılama faktörleri; ikincisi ise fiziksel faktörlerdir (Steele, 1981). Bu bağlamda bilişsel faktörler insanların bir yeri nasıl algıladıklarına ve o yere ilişkin algılarına yükledikleri anlamlardan oluşmaktadır. Bunun için bireylerin sahip oldukları mekân duygusunu sadece duygusal bir his olarak adlandırmak doğru değildir.

Şekil 4.3 Mekân Duygusu Faktörleri

Kaynak: Steele, 1981

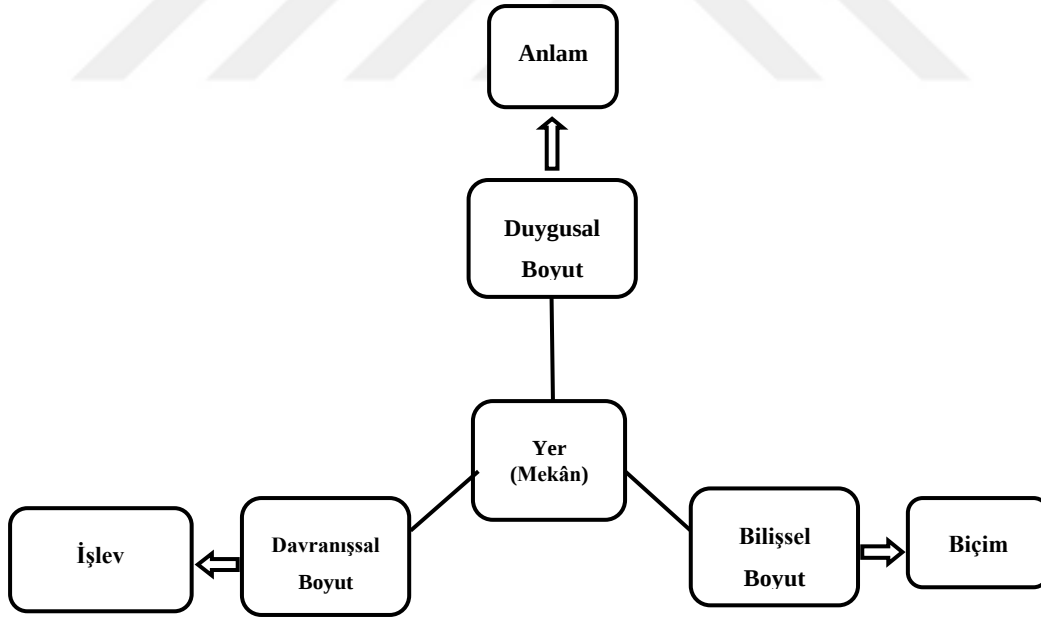
Diğer bir ifadeyle, bu durum insanların zihinlerindeki anlamları bağladıkları bilişsel bir süreçtir. Bundan dolayı, insanların mekân duygularının insanların bir mekân arasında bulunan duygusal bir bağ olduğuna yönelik tanımlama ifade edilen

bilişsel teori üzerine oturtulmuştur. Sonuç olarak, farklı insanlar arasında bu insanların bireysel deneyimlerine, motivasyonlarına, entelektüel geçmişlerine ve bulundukları çevrenin fiziksel özelliklerine bağlı olarak değişik duygular ortaya çıkmaktadır.

Şekil 4.3'te belirtildiği gibi Steele (1981) bireylerin bir mekân duygusu parametrelerinin bireylerin yaşadıkları mekandaki fiziksel, bilişsel ve algısal faktörlere bağlı olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda yaşam alanlarının sahip olduğu fiziksel özellikler, bireylerin bu özellikler yoluyla tecrübe ettikleri yaşantılar, o yere ilişkin düşünceleri ve algıları onların o mekâna yönelik duygularını şekillendiren temel faktörlerdir.

Jorgensen (2001) “tutum” teorisini konu aldığı çalışmalarında mekâna ilişkin üç farklı boyut tanımlamaktadır. Bu boyutlar;

- Duygusal Boyut
- Bilişsel Boyut
- Davranışsal Boyut

Şekil 4.4 Mekân İnsan Etkileşiminin Farklı Boyutları ve Bu Boyutların İşlevleri

Kaynak: Canter, 1977; Jorgensen, 2001; Hashemnezhad vd., 2013.

İnsanların bir mekân hakkında hissettikleri şeyler duygusal boyutun belirtileridir. Yine o mekâna ait inançları bilişsel boyutu şekillendirmekte ve o mekândaki fonksiyonları da davranışsal boyutu sembolize etmektedir (Jorgensen, 2001). Dolayısıyla, biçim, işlev ve anlam olarak bir mekânı yaratan unsurlar (Canter,

1977) bilişsel, davranışsal ve duygusal boyutlara karşılık gelmektedir. Yapılan alanyazın çalışmasında, bir mekânın fiziksel özelliklerinin o mekânı sadece diğer mekânlardan farklılaştırmakla kalmayıp, ayrıca insanların o mekâna dair algılarını ve mekâna yükledikleri anlamları da etkilemektedir (Hashemnezhad vd., 2013). Steele (1981), mekân duygusu üzerinde etkisi olan fiziksel parametreleri; boyut, ölçek, bileşenler, çeşitlilik, doku, dekorasyon, renk, koku, gürültü, sıcaklık olarak ifade etmektedir. Steele (1981) ayrıca, kimliğin, tarihin, eğlencenin, gizemliliğin, zevkin, mükemmeliyetin, güvenliğin, canlılığın ve hafızanın (yaşantıların) da insanların mekânlarla iletişim kurma şeklini etkilediğini açıklamaktadır.

Stedman (2003) fiziksel parametrelerin bir mekân duygusunun oluşmasında etkili olduğunun altını çizmektedir. Bu doğrultuda, çevresel unsurların rolü ve insanların yaşadıkları yerden memnun olmaları bir mekân duygusunun gelişmesinde etkili faktörlerdendir. Ancak, Stedman (2003) mekân duygusu kavramının muallak bir kavram olduğuna, bu nedenle ölçmenin zor olduğuna inanmaktadır. Onun için de o kavramı ölçebilmek için yer bağlılığı kavramını önermektedir.

4.4.1 Yerel Halkın Yaşam Yeri Memnuniyetini Etkileyen Faktörler

Literatür incelendiğinde insanların yaşam yeri bağlılığını ve bu bağlılığı etkileyen faktörleri inceleyen birçok çalışma bulunmaktadır (Tuan, 1977; Shamai, 1991; Chawla, 1992; Riley, 1992; Rubinstein, 1993; Moore ve Graefe, 1994; Jorgensen ve Stedman, 2001; Stedman, 2003; Scannell ve Gifford, 2010). Yapılan bütün çalışmaların mekân bağlılığı kavramına ilişkin ifade ettikleri gerçek bireylerin belli bir mekânla aralarında oluşturdukları duygusal ve bilişsel bir bağın bulunmasıdır. Örneğin, Moore ve Graefe (1994) bir yaşam yerinin bireyleri doğal ve sosyal çevreyle birleştirerek kimliklerinin oluşumunu sağladığını ve ayrıca insanları duygusal, bilişsel ve davranışsal açılardan etkileyip şekillendirdiğini de ifade etmektedir. İnsanların yaşam yerine bağlılıkları pek çok araştırmacı tarafından farklı alanlarda yapılan çalışmalarla ölçülmeye çalışılmıştır. Bu alanlardan bazıları; coğrafya (Tuan, 1977), çevresel psikoloji (Low ve Altman, 1992), boş zaman ve turizmdir (Moore ve Graefe, 1994; Lee vd., 2012). Özellikle turizm alanında yapılan çalışmalarda araştırmacılar bir yere bağlı olma kavramını yerel halkın turizm destinasyonlarına yönelik algılarını ve tutumlarını ortaya çıkarmak amacıyla ele almışlardır (Gross ve Brown, 2008; Han vd., 2015; Lee vd., 2012; Loureiro, 2014; Prayag ve Ryan, 2012; Ramkissoon, Smith ve

Weiler, 2013; Xu ve Zhang, 2016). Bu araştırmacılar bir yere bağlılığın temelde çok yönlü bir kavram olduğunu ifade etmişler ve yaşam teri bağlılığını farklı boyutlar aracılığıyla tanımlamışlardır. Stedman (2003) çalışmasında yerel halkın destinasyona bağlılığına etki eden faktörleri aşağıdaki gibi sıralamıştır.

- Fiziksel faktörler: Yerel halkın destinasyona bağlılığı destinasyonun fiziksel özellikleriyle bir diğer ifade ile çevreyle yakından ilgilidir. Bu aşamada cevaplanması gereken soru bir destinasyonun fiziksel faktörler açısından yerel halk için ne derecede ve neden önemli olduğudur. Stedman (2003) fiziksel faktörlerin destinasyona bağlılığın oluşmasında en az sosyal faktörler kadar önemli olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca destinasyonun fiziksel unsurlarının yerel halkın destinasyon memnuniyetine de gerek doğrudan gerekse dolaylı yollarla etkisi olduğunu da altını çizmektedir.
- Sosyal faktörler: Temel olarak yerel halkın destinasyona bağlılığını sadece fiziksel faktörlerle sınırlandırmak olası değildir. Bireylerin destinasyon memnuniyetleri sahip oldukları sosyal iletişim ve etkileşimle güçlenmekte ve anlam kazanmaktadır. Bundan dolayı, sosyal faktörlerin önemi asla göz ardı edilmemelidir. Stedman (2003), bireylerin dahil olacakları sosyal ağlar ve sosyal çevreleriyle kuracakları olumlu etkileşim ve ilişkilerin destinasyon bağlılıklarını daha da pekiştirdiğini belirtmektedir.
- Kültürel faktörler: Yerel halkın destinasyona bağlı olmalarının en önemli kriterlerinden bir tanesi de çevrelerindeki bireyler ve gruplarla ortak kültürel değerleri paylaşmalarıdır.
- Ekonomik faktörler: Destinasyonun yerel halka sağlayacağı ekonomik kazanımlar ya da neden olabileceği ekonomik kayıplar onların destinasyon bağlılıklarına doğrudan etki etmektedir. Destinasyondaki turizm faaliyetlerinden ekonomik kazanç elde eden bireylerin o destinasyona bağlılık düzeylerin daha yüksek olduğunu ifade edebiliriz.
- Kişisel faktörler: Bireylerin destinasyon bağlılıkları kendi kişisel özelliklerine bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Bireylerin ilgileri, eğilimleri ve arzuları nasıl farklılık arz ediyorsa, destinasyona bağlılıkları da aynı şekilde değişkenlik göstermektedir.
- Yaşantılar ve deneyimler: Bireylerin kendi öz kimliklerinin oluşmasında yaşantılarının ve deneyimlerinin rolü büyüktür. Bu özellikler yoluyla

bireyler destinasyonla etkin ve kalıcı bir bağ geliştirecektir (Tuan, 1974). Bireylerin geçmişiyle bağ kurabilecekleri bir destinasyonda yaşamaları onların o destinasyona bağlılıklarını güçlendirecektir zira yaşam yeri bireylerin deneyimlerinin bir sembolü ve parçasıdır (Hidalgo ve Hernadez, 2001).

- Yaşanılan yerden memnun olma: Bireylerin yaşadıkları destinasyondan ya da içinde yaşadıkları toplumdan memnun olmaları onların o yerde kendilerini mutlu hissetmelerine, yaşam kalitelerine, yaşam yerine ve diğer insanlara ilişkin olumlu algılara ve hislere sahip olmalarına ve kendilerini fiziksel, ekonomik, sosyal ve duygusal olarak güvende hissetmelerine bağlıdır. İnsanlar bu boyutta yaşadıkları yerde kendi ihtiyaçlarının karşılanıp beklentileri karşılanabildiği, sağlıklı sosyal ilişkiler kurabildikleri ve kişisel gelişimlerini sağlayabildikleri sürece memnuniyet göstereceklerdir ve o destinasyona olan bağlılıkları da güçlenecektir.
- Etkileşimler ve faaliyetler: Yerel halkın yaşam yeri bağlılığına katkı sağlayacak önemli faktörlerden birisi olarak değerlendirilen bu aşama insanların yaşadıkları yerde gerek diğer insanlarla gerekse de destinasyonla etkileşime geçerek kendilerini gerçekleştirebilmelerine bağlıdır. Bireyler destinasyondaki yaşantıları yoluyla bu yaşam yerindeki köklerini daha da derinlere salarak destinasyona bağlılıklarını güçlendirileceklerdir. Destinasyonda yapılan etkinlikler, kutlamalar, kültürel ve kültürler arası organizasyonlar, festivaller yerel halkın yaşam hikâyelerinin tamamlayarak destinasyona bağlanmalarını sağlayacaktır.
- Zaman faktörü: Yerel halkın bir destinasyonda yaşama süresi o yere olan bağlılığına etki eden önemli bir faktördür. Bireyler bir yerde ne kadar uzun yaşar ve bu doğrultuda diğer insanlar ve çevreyle etkileşime girerlerse o yere daha da bağlı hale geleceklerdir.

Sonuç olarak yerel halkın destinasyon bağlılıklarını sağlayacak olan bu faktörlere yönelik çalışmalar sadece Stedman (2003)'ın çalışmalarıyla sınırlı kalmamıştır. Literatürde Stedman'ın yaşam yeri bağlılığına yönelik yaptığı değerlendirmeye benzer yaklaşımları destekleyip duruma daha farklı açılardan bakan çalışmalara rastlamak mümkündür (Childress, 1994; Marcus, 1995; Tuan, 1974; Altman ve Low, 1992; Riley, 1992; Layder, 1993).Tüm bunlara ek olarak

araştırmacıların genel olarak üzerinde durdukları en önemli nokta ise, insanların bir yaşam yerine bağlılıklarını değerlendirmek amacıyla bu faktörlerin tek başlarına değil de bir bütün içinde ele alınması gerektiğidir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TURİZM GELİŞİMİNE VERİLEN DESTEĞİ ETKİLEYEN UNSURLAR

5.1 Turizmin Gelişimine Verilen Destek

Turizmin gelişimini destekleme olgusu birçok araştırmacının uzun zamandan beri çalışmalarında inceledikleri bir konudur (Ap, 1992; Lindberg ve Johnson, 1997; Gursoy vd., 2002; Gursoy ve Rutherford, 2004; Haley vd., 2005; Nunkoo ve Ramkissoon, 2011; Nunkoo ve Gursoy, 2012; Lee, 2013; Stylidis vd., 2014; Garcia vd., 2015; Moghavvemi vd., 2017). Bu çalışmaların çoğu turizmin olumlu ya da olumsuz ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkilerinin algılanmasına bağlı olarak yerel halkın turizm sektörüne karşı sergiledikleri tavrı ele almıştır. Turizmin bir destinasyonda gelişim göstermesi, pek çok ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel çıktılar sağlayacak ve bu etkilerden bazıları yerel halkın yaşamı üzerinde diğerlerinden daha faydalı ya da zararlı olabilecektir (Lee, 2013). Bu bağlamda, yerel halkın turizm sürecine katılması ve turizme vereceği destek herhangi bir destinasyonda turizmin sürdürülebilirliği bakımından olmazsa olmaz kabul edilen bir gerçektir (Gürsoy vd., 2010). Yerel halkın turizme bakış açısının anlaşılması turizme ilişkin ortaya çıkabilecek olumsuz etkilerin en aza indirgenmesi ve olumlu etkilerin desteklenerek artırılması adına birtakım politikaların hayata geçirilmesine fayda sağlayacak ve toplumun gelişimine imkân vererek turizmin gelişimine olan desteği artıracaktır (Prayag vd., 2013). Son yıllarda yerel halkın turizm etkilerine yönelik algıları ve onların turizmin gelişimine verdiği destek arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmaların sayısı oldukça artmıştır (Örn.: Gursoy et al., 2010; Ko ve Stewart, 2002; Nunkoo ve Ramkissoon, 2012). Ancak bu çalışmaların çoğu turizmin potansiyel etkilerini önem sırasına koyarak bir sınıflandırma yaparak turizmin yerel halk üzerindeki etkilerine odaklanırken; yerel halkın turizmin etkilerine yönelik kendi değerlendirmelerine ve bu etkileri ne derecede olumlu ya da olumsuz algıladıklarına dair sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır (Andereck vd., 2005). Buna karşın, bir destinasyonun eşsiz özelliklerini ele alan, destinasyonda yaşayan yerel halkın o yere bağlılığına etki eden yerel halkın turizmin etkilerine ilişkin algılarına ve turizm gelişimine verdiği desteğe odaklanan çalışmalar da yapılmaktadır (Gürsoy ve Rutherford, 2004; Lee, 2013).

Yerel halkın turizme karşı ortaya koyduğu tepkiyi anlamaya dair ele alınması gereken bir diğer faktör de destinasyon imaj algısıdır. Turizm literatüründe turistlerin

tavır ve davranışlarını anlayabilmek adına destinasyon imajına verilen öneme rağmen (Chen ve Tsai, 2007; Gallarza vd., 2002), yerel halkın yaşadıkları destinasyon hakkında sahip olduğu imajı inceleyen çalışmalar sınırlı sayıda kalmış ve hatta bu imajın onların turizmin gelişimine gösterdikleri tepki ve tavır üzerindeki etkileri inceleyen çalışma sayısı daha da yetersizdir (Ramkissoon ve Nunkoo, 2011; Schroeder, 1996). Ancak, eğer turizmin gelişmesi ve buna bağlı değişimler yerel halkın yararına olacaksa, ele alınması gereken nokta sadece turistlerin destinasyon algısından ziyade yerel halkın destinasyon imaj algısı olmalıdır. Ayrıca, yaşanan yere bağlılık oldukça stabil bir durumken (Govers vd., 2007), imaj zaman içinde değişebilen bir yerin algılanan niteliklerine bağlı olarak ortaya çıkan dinamik bir oluşumdur. Bu nedenle, imaj bir destinasyonda turizmin gelişimine bağlı olarak ortaya çıkan değişimlere yerel halkın göstereceği tepkinin değerlendirilmesinde daha uygun olacaktır.

Turizm sektörünün herhangi bir destinasyonda gelişerek varlığını sürdürebilmesi tek yönlü uygulamaya konulan planlarla mümkün olmayacaktır. Bu bağlamda turizmin destinasyonla bütünleşerek, yerel yönetimler, STK'lar, birden fazla sektör ve bileşenle eş zamanlı etkileşim içerisinde olması gerekmektedir. Böylece turizmin gelişmesinin önünü açacak ya da ona ket vurabilecek nitelikteki önemli bileşenlerden bir tanesi destinasyonda yaşayan yerel halkın turizmin gelişimine yönelik ortaya koyduğu destektir (Alaeddinoğlu, 2008). Esasen turizmin destinasyonda hayat bulabilmesi adına yerel halktan sağlayacağı desteğin rolü diğer bileşenlere kıyasla çok daha önemli kabul edilmektedir (Urry, 2009). Yapılan çalışmalarda turizme ilişkin alınan kararlar bir destinasyonun ve orada yaşayan yerel halkın sosyo-ekonomik şartlarından ziyade, baskın turizm yönelimlerinin, STK'ların ve bölgesel yönetim mekanizmalarının etkisi altında belirlenmektedir (Hall, 1994). Ancak, dikkate alınması gerek husus, her ne kadar yerel halk karar alma süreçlerine aktif olarak dâhil edilmese de, yerel halkın turizme bağlı verilen bu kararlar neticesinde meydana gelecek olan olumu ya da olumsuz sonuçlardan en çok etkilenen paydaş olduğudur. Ayrıca, turizmin gelişmesi adına yapılan planlamaların ve hedeflenen projelerin destinasyonda hayat bulabilmesi, yerel halkın turizme vereceği destekle yakından ilgilidir ve karar alma mercileri de bu gerçeğin farkındadır (Dyer vd. 2007; Sharpley 2014). Zira yerel halkın ortaya koyacağı destek, yeni stratejilerin belirlenmesinde, sürdürülebilir olmasında ve turistik ürünlerin geliştirilmesinde hiçbir

zaman göz ardı edilmemesi gereken bir durumdur. Bundan dolayı, destinasyonların turizm planlamalarının yerel halk turizmin gelişimine vereceği desteğin önemi dikkate alınarak yapılması gerekmektedir.

Dünya Turizm Örgütü (WTO) tarafından yapılan araştırmaya göre turistlerin destinasyon ve seyahat türü seçiminde ilgi ve beklentilerinin rolü büyüktür. Gidilecek olan destinasyonun tarihi zenginliği, doğal güzellikleri ve yerel halkın kültürel yapısı onların ilgi ve beklentilerine yön veren başlıca unsurlardandır (Çıtak, 2016).

5.2 Turizmin Gelişiminde Yerel Halkın Rolü

Turizmin bir destinasyonda gelişmesi sonucunda ortaya çıkan ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkiler yalnızca olumlu yansımalar ortaya koymamakta ayrıca birtakım maliyetleri de beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda durum yerel halkın algısı kapsamında ele alınınca turizmi çift başlı bir ejderhaya benzetmek yerinde olacaktır (Wang vd., 2007). Sosyal Değişim Teorisi kapsamında bir değerlendirme yapmak gerekirse; yerel halkın turizmin gelişimine karşı takındığı tavır turizmin yarar-zarar dengesine bağlı olarak şekillenmektedir (Ap, 1992). Zira turizm endüstrisi faaliyet gösterdiği çevrede birçok paydaşı bünyesinde barındıran ve çevresiyle güçlü ilişkiler kuran ve etkileri her açıdan (ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel) hissedilen bir sektördür (Kuvan ve Akan, 2005). Örneğin, ekonomik etkiler denildiğinde döviz girdisinin olması, vergi gelirlerinin artması, istihdam olanaklarının iyileşmesine ek olarak vergi yükünün artışı, enflasyon, hayatın pahalılaşması, konut fiyatları ve kiraların yükselmesi gibi konular gündeme gelmektedir. Sosyal ve kültürel etkiler açısından kaybolmaya yüz tutmuş kültürel değerlerin tekrar hayata geçirilmesi, unutulmuş geleneksel zanaatların canlanması, yerel halkın kimliğini yansıtan kültürel öğelerin yeniden popüler olması ve yerel halkla turistlerin kültürel etkileşime girmesi gibi olumlu sonuçların yanı sıra, kültürel yozlaşma, toplumsal suç oranındaki artış gibi olumsuz etkiler dikkat çekmektedir. Nihai olarak, turizm çevresel etkileri açısından ele alınınca da; doğal güzelliklerin korunması ve destinasyonun alt ve üst yapısındaki iyileşmeler olumlu kabul edilirken, çevre, hava, su ve gürültü kirliliği, aşırı kalabalıklaşma, trafik sorunları, doğal hayatın tahrip edilmesi gibi çıktılar da olumsuz kabul edilmektedir. İşte tüm bu sonuçlar yerel halkın turizm algısına etki ederek onların turizmin gelişimine verecekleri desteğin yönünü belirlemektedir (Ko ve Stewart, 2002; Jurowski ve Gursoy, 2004; Andereck ve Nyaupane, 2011; Deery vd.,

2012). Yerel halkın turizmin gelişimine vereceği destek bağlamında sahip olduğu algı ve tutumun sadece yukarıda ifade edilen etkilere bağlı olmayıp, ayrıca yerel halkın sosyo-demografik özelliklerine, onların destinasyonu ziyaret eden turistlerle yaşadıkları ilişkilerin derecesine, yerel halkın turizm destinasyonuna yakınlık veya uzaklığına, destinasyon hakkında sahip olunan imaja, yerel halkın toplumsal bağlılığına ve turizm faaliyetlerine katılımlarına da bağlı olduğunu görülmektedir (McGehee ve Andereck, 2004; Wang vd., 2007; Byrd, 2007).

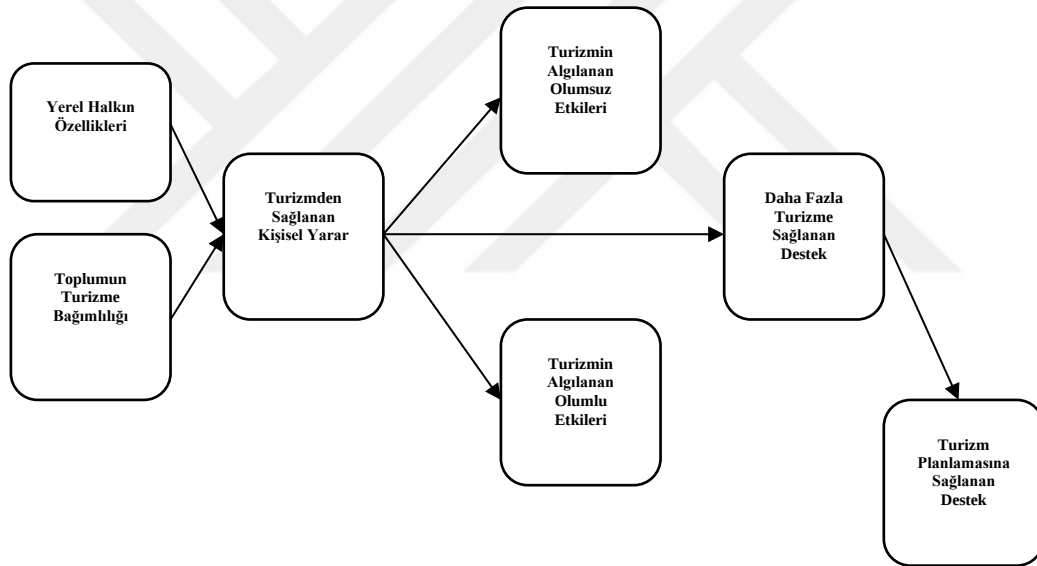
Turizmin gelişimine destek kapsamında yerel halkın algı ve tutumuna etki eden bütün etmenler esasen turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirliği çerçevesinde değerlendirilebilir. Zira turizm faaliyetlerinin ve gelişiminin sürdürülebilir olması demek, turizmin bütün etkilerinin toplu olarak ele alınarak ortaya çıkacak olumsuz etkileri minimize edip bütün paydaşlar adına en fazla yarar sağlayan planlamaların yapılması ve söz konusu planlamalar yapılırken yerel halk paydaşının kesinlikle göz ardı edilememesi demektir (UNWTO, 2018). Dünya Turizm Örgütü'nün ifade ettiği bu yaklaşıma paralel olarak, eğer bir destinasyonda turizmin geleceğine dair yapılan planlamalar ve politikalar yerel halk başta olmak üzere turizm sektörünün bütün paydaşları sürece dâhil edilerek yapılabilirse, destinasyonda turizmin sağlayacağı gelişimden yerel halkın talep ve beklentileri arasında mantıklı bir denge kurulabilecektir. Dolayısıyla da, yerel halkın turizmin gelişimine yönelik desteği sağlanmış ve turizmin sürdürülebilirliğinden söz etmek mümkün olacaktır (Byrd, 2007). Turizm destinasyonunda yaşayan yerel halk turizme bağlı bütün gelişmelerden direkt olarak etkilenmektedir. Bundan dolayı, yerel halkın turizmin gelişimine dair yapılan planlama sürecine katılmaması düşünülemez. Ancak, yerel halkın turizm süreçlerine dahil olabilmesi turizm hakkında gerekli birtakım bilendirme ve eğitimlerin yapılması neticesinde olmalıdır (Segota vd., 2017). Bu bağlamda yerel halkın birtakım eğitimlere tabi tutularak bilgilendirilmesi, yerel halkı turizm faaliyetlerine ve turizmin gelişimine bağlı ortaya çıkacak olan bütün etkilere karşı daha bilinçli olmasını sağlayacak ve süreci daha mantıklı değerlendirmesine de olanak sağlayacaktır (Byrd, 2007). Bunun yanı sıra, yerel halkın eğitilmesi ve turizm hakkında bilinçlenmesi turistler ve yerel halkın arasındaki etkileşimin daha anlamlı ve verimli olmasına olanak sağlarken, iki paydaşın da ihtiyaçları arasındaki fark azalacak ve yerel halkın turizmin gelişimine ilişkin vereceği destek artacaktır (Lawton ve Weaver, 2015). Bir turizm destinasyonunda yerel halkın turizm hakkında yeterince bilgi sahibi

olması, turizmin gelişim sürecine dâhil edilmesi ve bunun neticesinde turizmin gelişimine vereceği destek destinasyonda sürdürülebilir turizm gelişimi açısından son derece önemli kabul edilmektedir (Lee, 2013). Unutulmamalıdır ki, turizm gelişiminin sürdürülebilirliği devamlılık gerektiren bir süreçtir ve ortaya koyduğu etkilerin devamlı izlenip incelenmesi gerekmektedir. Buna bağlı olarak da ihtiyaç halinde bir takım düzenleyici, önleyici önlemlerin planlanarak hayata geçirilmesi gerekmektedir (UNWTO, 2018).

Bir destinasyonda turizmin gelişim gösterip sürdürülebilir olması adına yapılabilecek herhangi bir projenin başarıya ulaşması için yerel halkın iyi niyeti ve işbirliği gerekli olduğu için, yerel yönetimler, sektör politikalarını belirleyenler ve iş dünyası tarafından destinasyonda yaşayan halkın turizmin gelişimine desteklerine yönelik görüş ve isteklerinin anlaşılması son derece önemlidir (Dyer vd., 2007; Lee, 2013; Nunkoo ve Gürsoy, 2012). Esasen bu nokta turizm literatüründe yapılan çalışmaların hali hazırda ele aldıkları bir konudur (Gürsoy, Jurowski, ve Uysal, 2002; Nunkoo ve Ramkissoon, 2012). Bu alanda yapılmış olan ilk çalışmaların yerel halkın algılarına, tutum ve davranışlarının nedenlerine yönelik herhangi bir açıklama yapmadan tamamen betimsel oldukları yönünde eleştiriler de yapılmıştır (Gürsoy ve Rutherford, 2004). Yerel halkın turizmin gelişimine verdiği desteğin anlaşılması için daha aydınlatıcı açıklamalar sağlayabilmek adına daha sonra yapılan çalışmalar pek çok farklı kuramsal çerçeve benimsemiştir. Bu kuramsal çerçevelerden bazıları Fishbein ve Ajzen (1975)'in geliştirdiği Mantıklı Eylem Teorisi (Dyer vd., 2007); Sosyal Temsil Teorisi gibi teorilerdir (Andriotis ve Vaughan, 2003). Bunların yanı sıra, Sosyal Değişim Teorisi (SDT) ise yerel halkın turizmin gelişimine göstereceği tepkiyi açıklamak amacıyla en yaygın olarak kabul gören kuramsal çerçeve olagelmıştır. Zira bu teori deneyimsel ve psikolojik sonuçlara dayanan farklı görüş ve algılamaların iyiden iyiye anlaşılmasını sağlamaktadır (Nunkoo ve Ramkissoon, 2011; Prayag vd., 2013). SDT sosyal etkileşimleri kaynakların değişimi olarak değerlendirmektedir. Ayrıca, SDT, bireylerin, kabul edilemez maliyetler ödemek zorunda kalmadıkları sürece, herhangi bir kazanç ya da yarar beklentileri olan değişimlere girmelerinin daha olası olduğunu ifade etmektedir (Ap, 1992). Turizmle ilişkili olarak da, yerel halkın turizme karşı sergileyecekleri tutum ve davranışlar onların turizme sağladıkları hizmetler karşılığında önlerine çıkacak olan fayda ve maliyetler açısından yapacakları değerlendirmeye dayanmaktadır (Ap, 1992). Eğer

algılanan olumlu etkiler yani sağlanan fayda olası olumsuz sonuçlara baskın gelirse yerel halk doğal olarak turizmin gelişimine destek verecektir (Dyer vd., 2007; Gürsoy vd., 2010; Ko ve Stewart, 2002; Lee, 2013). Bu durumda, yerel halkın turizmin etkilerine yönelik sahip oldukları algı ve anlayış turizmin başarılı bir gelişim ve işlev göstermesi açısından hayati öneme sahiptir (Andriotis ve Vaughan, 2003; McGehe ve Andereck, 2004).

Yerel halkın turizmin gelişimine destek verme noktasında ne tür ve hangi sebeplerle bir tavır sergilediğini açıklamak amacını inceleyen çok sayıda çalışma bireylerin demografik özellikleri gibi özellikleri, turizmden sağladıkları kişisel yararlar, toplumsal bağlılık ve turizm gelişimine karşı sergilenen tavır arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Ulaşılan bulgular bu ilişkilere göre harmanlanmıştır (Jurowski vd., 1997; Lanford ve Howard, 1994; Liu ve Var, 1986; Perdue vd., 1990).

Şekil 5.1 Turizmin Gelişimine Destek Modeli

Kaynak: Perdue vd., 1990

Çalışmaların çoğu turizm endüstrisine bağımlı olan ya da turizmden daha fazla ekonomik kazanç sağlayan yerel halkın diğerlerine nazaran turizmin ekonomik etkilerine ilişkin daha olumlu bir algılama eğilimine sahip olduklarını göstermiştir (Deccio ve Baloglu, 2002; Harambopoulos ve Pizam, 1996; Jurowski vd., 1997; Lanford ve Howard, 1994; Liu vd., 1987; Sirakaya vd., 2002). Harambopoulos ve Pizam (1996) tarafından yapılan bir çalışmada, yerel halk turizme doğrudan bağımlı olanlar ve bağımlı olmayanlar olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Doğrudan turizm endüstrisine bağımlı olanların, istihdam olanakları, kişisel gelirler, vergi gelirleri ve

yaşam standardı çerçevesinde turizm endüstrisinin algılamaya karşı daha olumlu bir tutum içerisinde oldukları sonucuna varılmıştır. Lindberg ve Johnson (1997), ekonomik gelişime daha fazla önem veren insanların turizm gelişimine ilişkin daha olumlu bir tutum sergilediklerini ifade etmiştir. Ayrıca, turizmin faydalandıklarını hisseden insanların turizmin bir takım olumsuz etkilerinin de olabileceğinin farkında olduklarını belirten çalışmalar da mevcuttur (King vd., 1993; Snepenger vd., 2001). Çünkü yerel halkın turizmin etkilerini algılama biçimleri onların turizm gelişimini desteklemeleri ve sürdürülebilir turizm gelişiminin başarılabilmesi adına kritik öneme sahip bir ön şarttır (Gürsoy vd., 2002; Jaafar vd., 2015; Nicholas vd., 2009). Ayrıca, yerel halkın turizmin gelişimine dair verecekleri destek onların turizmin olumlu ya da olumsuz etkilerini algılamalarına bağlıdır (Telfer ve Sharpley, 2008). Toplum üzerindeki olumlu etkilerin algılanması yerel halkı turizmin gelişimini destekleme konusunda cesaretlendirirken; olumsuz etkilerin algılanması ise onları turizmin gelişimine destek vermekten uzaklaştırmaktadır (Sharpley, 2014).

Bunun yanı sıra, yerel halkın turizmin olumlu veya olumsuz etkilerini algılaması onların turizm faaliyetlerine katılımlarına da etki etmekte ve olası turizm gelişim süreçlerinin sürdürülebilir olmasına yön vermektedir (Jamal ve Getz, 1995; Nicholas vd., 2009). Yerel halkın turizmin gelişim süreçlerini desteklemesi ve turizm faaliyetlerine katılması sosyal gruplar arasındaki ilgi ve ihtiyaç ayrılıklarına bağlı uyumsuzlukların giderilmesinde de etkin rol oynamaktadır zira bu durum yerel halkın ekonomik durumunda ve yaşam kalitesinde olumlu yansımalar ortaya koymaktadır (Sirisisak, 2009; Su ve Wall, 2014). Ek olarak, yerel halkın turizm faaliyetlerine gönüllü katılımı ve karar lama süreçlerine dâhil edilmesi turizm gelişiminden sağlayacakları yararı artırmakta ve kendi geleneksel yaşam tarzlarına ve kültürel değerlerine olan saygılarını da artırmaktadır (Lindberg ve Johnson, 1997; Mitchel ve Reid, 2001; Sheldon ve Abenoja, 2001; Timothy, 1999). Sonuç olarak yerel halkın sürdürülebilir turizm gelişimindeki rolü ve turizm faaliyetlerine katılımı literatürde uzun yıllardır ele alınıp tartışılan bir mesele olmuştur (Mowforth ve Munt, 2003).

5.2.1 Yerel Halkın Bilişsel Rolü

Herhangi bir turizm destinasyonunda turizmin varlığını devam ettirebilmesi için yapılan faaliyetlerin iyi planlanmış bir süreç dâhilinde hayata geçirilmesi; bilinçli, istikrarlı sürdürülebilir hedeflere hizmet etmesi gerekmektedir. Bu amaçla, bir

destinasyonda turizmin gelişim göstermesinin sürdürülebilir olması demek paydaşların aktif olarak turizm süreçlerine katılması anlamına gelmektedir (Cengiz vd., 2011; Nyanjom vd., 2018). Paydaşların üzerlerine düşen bütün sorumlulukları yerine getirerek turizm faaliyetlerinde rol alması hedeflenen sürdürülebilir turizm gelişiminin sağlanmasında son derece önemlidir. Bu bağlamda, ele alınması gereken en önemli paydaşlardan bir tanesi de destinasyonda yaşayan yerel halktır. Turizm sektörünün paydaşlarına yönelik yapılan çalışmalar özellikle 1965’li yıllardan sonra sürdürülebilir turizm kavramının ortaya çıkmasından sonra yoğunlaşmış ve araştırmacılar turizmin gelişimini ve etkilerini makro düzeyden ziyade mikro bir ölçekte değerlendirmeye başlamıştır. Bu amaçla yapılan çalışmalardan elde edilen bulgular günümüzde tüm paydaşların bilinçli, istikrarlı ve ortak bir plan dâhilinde hareket ederse sürdürülebilir turizm gelişiminin sağlanabileceğini vurgulamaktadır (Marrewijk, 2003). Sarıkaya ve Kara (2007) Johannesburg’ta 2002 yılında yapılan Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi’nin iki ana gündem maddesi olduğunu belirtmiştir. Ele alınan gündem maddelerinden ilki yönetimlerin sürdürülebilirlik temelli yapmayı planladıkları çalışmaların uygulanması ve takip edilmesi ile alakalıdır. Diğer madde ise, hedeflenen sürdürülebilir gelişim ve kalkınmanın tek başına hükümetlerin sorumluluğunda olmadığı, bu durumun bütün paydaşların sürece dahil edilmesiyle başarılacağı konusunda varılan ortak görüşe ilişkin alınan kararlardır. İşte gelinen bu nokta, eski ve geleneksel turizm gelişimi ile sürdürülebilir gelişim arasındaki en önemli farkı ortaya koymaktadır. Sürdürülebilir turizm anlayışına göre, bu sürecin en önemli paydaşlarından birisi olan yerel halk turizmden sağladığı kazanımların yanı sıra, eğer turizmin planlama ve gelişim süreçlerine aktif olarak katılım sağlarsa sektöre daha iyi sahip çıkmaktadır. Ayrıca, yerel halkın bütün süreçlerde yer alması sektör paydaşları açısından bütünlüğü de sağlamakta ve destinasyonda turizmin sürdürülebilir olması adına gerekli ön şart da sağlanmış olmaktadır (Demir ve Çevirgen, 2006).

Bir destinasyonun turizm merkezi haline gelebilmesi için öncelikle turizm faaliyetlerinin o destinasyonda yaşayan yerel halk tarafından kabul görüp benimsenmesi gerekmektedir. Bu açıdan, yerel halkın turizm faaliyetlerini olumlu algılaması ve turizm gelişimine ilişkin müspet bir bakış açısına sahip olması son derece önem arz etmektedir. Zira turizmin ilk başlangıç seviyelerinde turistlerle yerel halkın etkileşim düzeyi en üst seviye de olacaktır. Bunun temel nedeni ise turizme yönelik

kurumsal gelişimin yeni başlaması gösterilebilir. Bu durum turizm faaliyetlerinin destinasyonda kabul görerek gelişim göstermesine ye da henüz bir ivme bile kat edemeden başlamadan bitmesine de sebep olabilecektir (Gürsoy ve Rutherford, 2004; Butler, 2006). Bu çerçevede, yerel halkın bir destinasyonda turizm sektörünün başlayabilmesi için en temel etken olduğu ifade edilebilir. Ancak, yerel halkın sadece turizmin başlangıcında değil, daha sonra gelecek olan bütün gelişim aşamalarında olması gerektiğinin turizm planlayıcıları tarafından hiçbir zaman unutulmamalıdır. Çünkü bu tür bir gelişimin bütün aşamaları boyunca ortaya çıkacak olan olumlu ya da olumsuz bütün etkilerden en fazla etkilenecek olan paydaş yerel halktır (Ko ve Steaward, 2002). Tüm bunlar dikkate alınınca bir turizm destinasyonunda turizmin göstereceği gelişim aşamalarında yerel halkın yeri ve önemi aşağıdaki gibi ortaya konulabilir:

- Turizmin başarılı bir gelişim sergileyebilmesi için güçlü bir toplumsal desteğe ihtiyacı vardır (Simmons, 1994).
- Yerel halkın turizme ilişkin bütün süreçlere aktif olarak katılması ortaya konan planların hem uygulamaya konulmasını kolaylaştıracak hem de başarı ihtimalini artıracaktır (Tosun, 1999).
- En önemli paydaşlardan biri olan yerel halkın faaliyetlere katılması sürdürülebilir gelişim hedeflerinin yakalanmasına ciddi katkılar sağlayacaktır (Tosun, 1999).
- Seyahat eden insanların büyük bir kısmı yerel kültürleri tanıma amacıyla hareket etmektedir. Kültürel etkileşim açısından yerel halkın turizm aktivitelerine katılması önem arz etmektedir. Bu durum destinasyona gelen turistlerin memnuniyet oranlarına olumlu yansıyabilmektedir.
- Yerel halkın turizm faaliyetlerinden elde edecekleri kazanımlar onların turizm süreçlerine aktif katılımlarıyla doğru orantılıdır. Bu bağlamda yerel halkın turizm gelişimine ilişkin sahip olabileceği ön yargılardan kurtulması daha kolay olacaktır (Simmons, 1994).
- Yerel halkın turizm faaliyetlerine gönüllü katılım göstermesi yerel yönetimler ve diğer turizm planlayıcıları açısından daha rahat ve kolay plan ve program geliştirmelerine yardımcı olacaktır.

- Modern demokrasi anlayışı çerçevesinde yerel halkın yaşadığı destinasyonda yapılan turizm faaliyetlerine katılması demokratik bir oluşum açısından önemlidir. Ayrıca yerel halk kendi öz kaynaklarının harcanarak gerçekleştirilen faaliyetlerden faydalanabilmek adına tüm süreçlere dâhil olmak durumunda kalmaktadır (Simmons, 1994).

Reid vd. (2000) Richard W. Butler tarafından geliştirilen turistik ürün yaşam döngüsü modelini ele aldıkları çalışmada bir turizm destinasyonunun gelişim evrelerini incelemişler ve bu evrelerde yerel halkın durumunu değerlendirmişlerdir. Yapılan bu çalışmaya göre ortaya çıkan evreler içerme, gelişim, tutundurma ve yeniden yükselme aşamalarıdır.

5.2.1.1 İçerme Aşaması

Turizm temel başlangıç seviyesi olarak değerlendirilen bu dönemde sektör yerel halkın istihdam olanaklarını geliştirmekte, yeni kazanç olanakları sağlamakta ve destinasyonu geliştirerek yerel halkın odak noktası haline gelmektedir. Bu sayede yerel halkın turizm süreçlerine entegrasyonu ve turistler ve diğer paydaşlarla bütünleşmesi sağlanmaktadır. Ancak, her ne kadar turizm planlayıcılar ve yerel yönetimler yerel halkın turizm faaliyetlerinde yer almasını teşvik etseler ortaya çıkmaya başlayan birtakım olumsuzluklar; kalabalıklaşma, kirlilik, trafik sorunları, suç oranının artması, kültürel yozlaşma gibi; yerel halkın turizmi kayıtsız şartsız kabul etme konusunda kararsızlığa itmektedir. Tüm bunlarla birlikte, turizmin sağladığı ekonomik olanakları göz ardı edemeyen yerel halk dolayı nihai olarak turizm gelişimine destek vermek durumunda kalmaktadır (Li ve Hunter, 2015).

5.2.1.2 Gelişim Aşaması

Turizmin gelişmeye başladığı bir destinasyonda turizm temelli faaliyetler yerel halk tarafından benimsenmiştir ve turizmin sağlayacağı faydalar yerel halkın odak noktası haline gelmiştir. Ekonomik olarak yeterli olan bireyler turizmin gelişimine yönelik yatırımlar yapmakta, birtakım bireyler turizm sektörünün farklı kollarında çalışmakta ve bunların dışında kalan bireyler ise kendi çabalarıyla ürettikleri ya da elde ettikleri ürünleri turistlere satarak gelir elde etmeye çalışmaktadırlar. Fakat destinasyonda turizmin gelişim aşamasında yerel halkın yaşayabileceği en ciddi olumsuzluk ise sektöre yön verebilecek durumda olan bazı dış kaynaklı girişimcilerin varlığıdır. Zira bu girişimciler baskın ekonomik güçleri sayesinde pazara hâkim

olmakta ve pazarın sağlayacağı avantajlara sadece kendileri sahip olmak istemektedirler (Reid vd., 2000). Bu durumda yerel halkın çok fazla söz hakkının olmaması halk arasında birtakım çatışmalara sebep olabilmektedir. Hayatını turizmden kazananlar ve turizmin gelişimine destek veren bireyler bu duruma göz yumarken, yerel halkın bu mekanizmanın dışında tutulmasını yadırgayan ve yeteri kadar turizm gelişimini desteklemeyen bireyler ya da bu gelişime hiç olumlu bakmayan bireyler, kendi yaşam alanlarında ötekileştirilmiş hissettikleri ve turizm faaliyetlerinden kayda değer bir kazanç sağlayamadıkları gerekçesiyle bölgelerinde turizmin gelişimine karşı çıkmaktadır. Yerel halkın bu tür bir ayrışmaya düşmesi yine halk arasında birtakım çatışmaları tetikleyebilmektedir (Rasoolimanesh, 2017).

5.2.1.3 Tutundurma Aşaması

Bu aşama yerel kültürün etkin bir çekim unsuru haline geldiği seviyedir. Artık destinasyon alışveriş olanakları açısından gelişmiş ve alternatifler artmıştır. Bölgeye gelen turistler rakamsal açıdan yerel halktan daha fazladır. Ancak, bu aşama turizm faaliyetlerinde tekelleşmenin başladığı ve yerel halkın yavaş yavaş turizmin gelişimindeki rolü ve etkinliği etkisini kaybetmeye başlamıştır. Tamamen turizm odaklı olan zincir kuruluşlar ve büyük işletmeler kazançlarını artırabilmek amacıyla gelen turist sayısını artırarak ciddi bir sirkülasyon yaratma peşindedir. Bu amaçla süreç planlamalarını ve turizmi geliştirmek maksadıyla faaliyetlerini yoğunlaştırmışlar ve yerel halk karar alma süreçlerinden uzaklaşmıştır. Yerel halk arasında turizmden kazanç sağlayan ve sağlamayanlar arasında fraksiyonlar başlamıştır (Reid, 2000). Bu aşamaya gelindiğinde yerel halk turizm gelişimi konusunda herhangi bir etkisinin ya da söz hakkının olmadığını hissetmeye başlamıştır. Yerel halk yoğun turizm faaliyetlerinin yaşandığı bir destinasyonda yaşamasına rağmen bu gelişimden yeteri kadar faydalanamadıklarını düşünmeye başlamıştır (Butler, 1980).

Artık iyiden iyiye turizm gelişimine destek konusunda isteksizlikler başlamakta, bölgelerinde devam eden aşırı turizm gelişimine karşı da açıktan direnç göstermeye başlayanlar ortaya çıkmaktadır ve hatta turizm gelişimini engelleyebilmek adına bir takım yasal yollar bile denenmektedir. Daha da ileriye gidilerek yerel halk tarafından turizme karşı bilinçli olarak zarar vermeye yönelik bir tutum sergilenebilmektedir. Tüm bu gelişmeler neticesinde, bölgede bulunan turizm planlayıcıları ve yerel otoriteler turizmin gelişimine karşı olan olumsuz tutumu ortadan

kaldırabilmek amacıyla bilgilendirme faaliyetleri yaparak etkin bir diyalog ve uzlaşma süreci başlatmaktadır. Bu sayede yerel halk tüm rahatsızlıklarını ve isteklerini dile getirme fırsatı yakalamakta ve uygun çalışmalarla sorunlar ortadan kaldırılabilir (Pearce vd., 1991).

5.2.1.4 Yeniden Yükselme Aşaması

Bu seviye turizm faaliyetlerinin neredeyse durma noktasına geldiği seviyenin hemen arkasından gelmektedir. Artık turizm gelişimi tamamen durmuş ve hatta gerilemeye başlamıştır. Başlarda bölgeye avantaj sağlayan bir takım somut ve soyut değerlerin tahrip edildiği ve artık avantajdan ziyade çekiciliğini yitirdiği bir dönem başlamıştır (Bec vd., 2016). Yerel halk turizmin hemen hemen gelişimine yönelik verdiği bütün desteği çekmiştir. Bölge yatırımlar konusunda artık ilgi çeken bir konumda değildir ve yatırımcıların da destinasyondan ayrılmaya başlamasıyla turistik yatırımlarda ciddi oranda azalma meydana gelmiştir. Gelen turist sayılarında hızlı bir düşüş gözlemlenmekte turizm temelli faaliyetler popülaritesini yitirmiştir. İşte tam bu noktada, tüm her şeyin yeniden başlayabilmesi adına yerel halkın önemi bir kez daha anlaşılmaktadır. Zira, turizm gelişiminin bu aşamasında her şeyden çok yerel halkın anlayışına, diyaloguna ve desteğine ihtiyaç duyulmaktadır. Turizmi tekrar canlandırabilmek adına tüm paydaşların bir iş birliği ruhuyla üzerlerine düşeni yapmaları gerekmektedir (Reid, 2000). Bu süreç dâhilinde yerel halkın turizm gelişimi konusunda vereceği fikirler, faaliyetlere katılım göstermesi hiç olmadığı kadar önemlidir. Bundan dolayı da yerel halkın daha önceki dönemlerde yaşamış olduğu sıkıntıların giderilmesi adına ya da kayıpların en aza indirilmesi adına planlamalar yapılmaktadır. Amaç tekrardan yerel halkın turizm gelişimine vereceği desteği almak ve halk arasında turizm faaliyetlerine karşı güven sağlamaktır.

Tüm bu açıklamalar ortaya koymaktadır ki, bir destinasyonda turizm varlığı, gelişimi ve hedeflenen başarıların elde edilebilmesi adına yerel halkın önemi kesinlikle yadsınamaz. Yerel halkın turizm gelişimine vereceği destek destinasyonun bütün gelişim aşamalarında gereklidir. Ancak, bu destek sadece turizmin gelişim sürecinde aşamalardan bazılarında göz ardı edilirse o destinasyonda turizmin sürdürülebilir olmasından söz etmek mümkün olmayacaktır ve turizm gelişiminde sağlıklı ve başarılı bir süreç yakalanamayacaktır (Butler, 1980; Gürsoy vd., 2010).

5.2.2 Yerel Halkın Davranışsal Rolü

Bir turizm destinasyonunun en temel ön şartı o destinasyonda turizmin başlamasını sağlayacak olan birtakım değerlerin ve çekim unsurlarının mevcut olmasıdır (Vengesai vd., 2009). Turizmin destinasyonda gelişmesi ve sürdürülebilir olabilmesi için birden çok unsurun sektöre hizmet vermeye yönelik planlanması gerekmektedir. Bu unsurlar; konaklama olanaklarının mevcudiyeti ve kalitesi (Nash vd. 2006), ulaşım imkânlarının talebi karşılayacak biçimde düzenlenmiş ve gelişmiş olması (Prideux, 2000), turizm sektörünün ana paydaşlarından birisi olan seyahat acentelerinin bulunması (Tsai, 2017), ziyaretçilerin alış veriş yapma olanakları (Albayrak, 2016), destinasyonun her biriminde sunulan hizmetin kalitesi (Augustyn ve Ho, 1998), turistik ürün zenginliği (Benur ve Bramwell, 2015), gerek bölgenin tanıtımını yapan gerekse de ziyaretçilerin kültür etkileşiminde bulunup hoş vakit geçirmelerini sağlayacak olan festival tarzı kültürel aktivitelerin yapılması (Chirieleison ve Scucca, 2017) şeklinde sıralanabilir. Bunların yanı sıra, bölgesel planlamalar yapılırken spor aktivitelerine yönelik imkanlar (Zehrer vd., 2017), güvenlik unsuru (Ghaderi vd., 2017), yerel halkın turistlere karşı ortaya koyacağı misafirperver tutum ve yerel halkın turistlerle iletişim kurmasına olanak sağlayacak kültürel olanaklar (Schuckert vd., 2015; Su vd., 2016), bölgenin kültürünü yansıtır çekiciliğine hizmet edecek olan bir takım mimari yapıların planlanması da (Chi ve Qu, 2008; Smith, 2015) göz ardı edilmemelidir.

Ayrıca, bir destinasyonun iklimi, fiziki ve sosyal çevresi, kültürel değerlerinin niteliği, barındırdığı tarihi değerler ve tarihi mekânların mevcut durumu ve destinasyondaki sosyal hayatının niteliği yukarıda belirtilen çekim unsurlarıyla birlikte ele alınması gereken temel çekim unsurları olarak ele alınmalıdır (Bahar ve Kozak, 2006). Bir destinasyonda turizm gelişiminden bahsedebilmek için yapılan bütün planlamaların ve ulaşılacak istenen hedeflerin destinasyonun gerçekliğine uygun ve sürdürülebilir nitelikte olması gerekmektedir. Bu bağlamda, destinasyonun bünyesinde bulunan bütün unsurların bu doğrultuda değerlendirilmesi koruyarak kullanan bir felsefe çerçevesinde gelecek nesillere aktarılabilmesi gerekmektedir.

Literatürde bir destinasyonda turizm gelişiminin sürdürülebilir olabilmesi adına nelerin yapılması gerektiğine yönelik yapılmış pek çok araştırma mevcuttur ve bu araştırmaların sonuçlarına göre araştırmacılar farklı öneriler sunmuştur. Ortaya

konulan bu önerilerden bazıları; her aşamasında sorumlu turizm hareketinin başlatılması (Goodwin vd., 2002), sürdürülebilir turist davranışlarının nasıl olması gerektiğinin tanımlanması (Goodwin ve Francis, 2003; Budeanu, 2007; unwto.org), turizmin gelişimine yönelik etik davranış biçimlerinin belirlenmesi (Tilikidou vd., 2014) ve yine aynı doğrultuda sertifikasyon sistemlerinin hayata geçirilmesi şeklinde sıralanabilir. Araştırma sonuçlarına göre ortaya konulan tüm bu öneriler destinasyonun turistik değerlerinin korunmasını amaçlamaktadır. Mevcut turistik değerlerin korunarak kullanılması, geliştirilmesi, gelecek nesillere aktarılması ve turizmin geleceğinin garanti altına alınabilmesi için hükümetler, yerel yönetimler, STK'lar, turizm örgütleri ve yerel halk gibi bütün paydaşlara önemli görevler düşmektedir (Sautter ve Leisen, 1999; Becken, 2004; Byrd, 2007). Bu sorumluluğun en önemli unsurunun da paydaşlar arasından yerel halkın olduğu ifade edilmektedir (Simmons, 1994; Çalışkan, 2011; Towner, 2018). Unutulmamalıdır ki, bir destinasyonda turizmin varoluşunun en temel şartı yerel halkın turizm faaliyetlerine karşı ortaya koyacağı tutumdur (Gürsoy ve Rutherford, 2004; Butler, 2006; Reid vd., 2000).

Literatürde turizmin gelişiminin topluma dayalı bir anlayışla sağlanabilmesinin turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir olması ve hedeflerin başarılması adına önemli olduğunun altını çizen pek çok araştırma mevcuttur (Sebele, 2010; Ellis ve Sheridan, 2015; Khazaei, 2015). Bunun yanı sıra, yerel halkın turizm sektörünün geleceğine yönelik süreçlere aktif katılım göstermesinin gerekliliğini vurgulayan çalışmalar da bulunmaktadır (Arnstein, 1969; Pretty, 1995; Bryd, 2007). Fakat bu katılımın sadece düşünsel boyutta kalması sürecin başarıya ulaşması adına yeterli olmayacaktır (Duarte-Alonso ve Nyanjom, 2017). Bunun için yerel halkın düşünsel rolüne ek olarak sürece davranışsal olarak da katılım göstermesi önemlidir (İsmail vd., 2016). Her şeyden önemlisi bir destinasyonun en kalıcı unsuru yerel halktır. İşletmeler, turistler ve birtakım iştirakçiler gelici geçici olabilmekteyken; yerel halk ne olursa olsun destinasyonda yaşamaya devam etmekte, iyi ya da kötü mevcut kaynakları da kullanarak hayatını sürdürmektedir (Alonso ve Nyanjom, 2017). Turizm faaliyetleri sonrasında arta kalan bütün yerel kaynaklar ve değerler yerel halkın kullanımına kalmaktadır ve bu durumda kaynaklar ya tamamen yok olmakta ya da yenilenip yerine kolumla süreçleri zaman almaktadır (Nguyen vd., 2015). Bu aşırı tüketim ve yenilenmeme netice olarak destinasyonun düşüş süreciyle karşı karşıya kalmasına sebep olmaktadır (Butler, 1980). Bu sebeple yerel halkın turizm süreçlerinde rol

alması, faaliyetlere katılması, turizm gelişimine hoş görü göstermesi ve gelişimi benimsemesi ve tüm bunları davranış olarak benimsemesi son derece önem arz etmektedir. Kısacası yerel halkın gelişim sürecinde davranışsal bir rol oynaması gerekmektedir (Tosun, 2000; Saufi vd., 2014). Zira sadece turistlerin veya işletmelerin sorumlu sürdürülebilir davranışları kaynakların hedeflenen biçimde korunup kullanılması adına asla yeterli olmayacaktır (Geffroy, 2015).

Turizm gelişiminin destinasyonda istenen başarıya ulaşması sektör yapısının sürdürülebilir olmasına bağlıdır. Daha net bir ifadeyle turizmin olumsuz etkilerinin minimize edildiği bir yapının hayata geçirilmesi, kontrolsüz ve plansız bir yapıdan kaçınılması gerekmektedir (Pyke vd., 2018). Fakat, yapılan araştırmalarda turizmin etkilerinin ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel boyutlarda olduğu vurgulanırken (Besculides, 2002; Bryd vd., 2009; Okech, 2010), sürdürülebilirlik adına yapılan çalışmalarda ise daha çok üç temel unsura önem verilmekte ve bu unsurların da ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlar olduğu ifade edilmektedir (Mebratau, 1998; Valentin ve Sphangenberg, 2000; Joshi vd., 2007). Bu aşamada dikkat edilmesi gereken noktanın kültürel boyutun göz ardı edilmesidir. Ancak, kültürel boyutun sürdürülebilir turizm gelişiminin sağlanabilmesi adına önemi yadsınamaz bir gerçektir. Zira kültür günümüzde insanlarda seyahat dürtüsünün uyanmasına yol açan en etkili unsurlardan bir tanesidir (Richards, 2018). Turizm hareketine katılan insanların pek çoğu farklı kültürleri tanımak, gittikleri destinasyonda yaşayan yerel halkın kültürünü yerinde incelemek niyetiyle seyahat etmektedir. Bundan dolayıdır ki, turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir olabilmesi adına nasıl ekonomik, sosyal ve çevresel değerlerin korunması gerekliyse kültürel değerlerin korunması da son derece önemli ve gereklidir (Robinson ve Picard, 2006). Destinasyonda turizmin gelişim süreci boyunca yerel halkın rolünün etkinliğinin farkına varılması, planlama ve karar alma süreçlerine yerel halkın ekonomik (Garza ve Eller, 1998), kültürel (Williams vd., 1995), sosyal (Palmer vd., 2013) ve çevresel (Ferraro, 2002) açılardan dahil edilmesi ve turizm gelişimine dayalı ortaya çıkacak olan olumlu etkilerin etkisini artıracak ve buna paralel olarak da yaşanabilecek olumsuz etkiler durumunda da yerel halktan aynı şekilde yararlanılması da bu olumsuz etkilerin bertaraf edilmesine yönelik çalışmaları başarıya ulaştıracaktır (Davis vd., 1988; Nguyen vd., 2015; Olya ve Gavilyan, 2017).

ALTINCI BÖLÜM

6. YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın yöntemi, araştırma modeli, evren ve örneklem seçimi, ölçme aracı, ölçme aracının ölçme ve güvenirliği, elde edilen sonuçların geçerliği, verilerin toplanma süreci ve analiz edilmesine yönelik yapılan açıklamalar bulunmaktadır.

6.1 Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın yöntemi kavramı araştırmada kullanılan araştırma tasarımlarını açıklamaktadır. Gurbetoğlu (2012) araştırma tasarımlarını iki başlık altında ele aldığını ve bunların da nicel ve nitel araştırmalar olduğunu ifade etmektedir. Nicel araştırma tasarımlarını keşifsel araştırma, betimsel araştırma ve nedensel araştırma olarak ve nitel araştırma tasarımlarını da örnek olay, saha incelemesi gibi alt başlıklar şeklinde ifade etmek mümkündür (Zikmund, 2003; Sirakaya-Türk ve Uysal, 2011; Hair vd., 2011). Ele alınan konuya dair yeterince veriye ulaşılamaz ise keşifsel araştırma tasarımından faydalanılmaktadır. Dolayısıyla, keşifsel araştırma daha önceden çalışılmamış, yeterince bilgi sahibi olunmayan veya çok yeni olan alanlarda tercih edilmektedir ve adından da anlaşılacağı üzere asıl amacı keşfetmektir (Sirakaya-Türk ve Uysal, 2011). Genel olarak keşifsel araştırmaları tercih edeceğimiz üç durum vardır (Stebbins, 2001):

- *“İncelenecek olan konu hakkında hiçbir sistematik çalışma yapılmamışsa ya da çok az çalışma yapılmışsa*
- *Çalışılan konu detaylıca ele alınıp incelenmemiş sadece yüzeysel tahmin ve çıkarımlar aracılığıyla araştırma yapılmışsa*
- *Bir konu hakkındaki bilgileri geçersiz hale getirecek değişimler ve yenilikler ortaya çıktıysa keşifsel araştırmalar tercih edilmektedir.”*

Earl (2004) keşifsel araştırma yapılmasının üç amacı olduğunu ifade etmektedir:

- *“Araştırmayı yapan kişinin çalıştığı konu hakkında merakını giderip ön bilgi edinmesini sağlamak.*
- *Ele alınan konunun daha kapsamlı çalışılıp çalışılamayacağını sinamak.*

- *Daha sonra yapılacak araştırmalar için veri toplama araçları geliştirmektedir.”*

Betimsel araştırmalar ise araştırılan konunun özelliklerinin tasvir edilmesini amaçlayan araştırmalardır. Betimsel araştırmalar keşifsel araştırmalardan daha sistematik ve yapısaldır. Araştırma konusuna ilişkin genel bir bakış açısı kazanılmasını sağlar. Araştırılan konu ya da grup araştırmacının etkisi altında değildir ve olduğu gibi gözlemlenir (Coldwell ve Herbst, 2004). Nüfus sayımı bu tür araştırmalar için güzel bir örnek teşkil etmektedir zira nüfus sayımı yapılmasının temel amacı gerek ulusal gerekse de bölgesel düzeyde mevcut nüfusun özelliklerini betimlemektir. Bu araştırmalar bir durumu saptamak maksadıyla yapılmaktadır (Hair vd., 2005; Lin, 2017). Örneğin; “Türkiye’de gençler arasında uyuruşturucu kullanma oranı nedir?”, “Antalya’da yerel halkın en çok şikâyet ettiği konular nelerdir?”, “Ana geçim kaynağı turizm olan beldelerde yerel halkın turizme karşı tutumları nelerdir?” gibi araştırmalar bu araştırma tipi için oldukça uygundur.

Bir konu hakkında sebep-sonuç ilişkisine dayanan araştırma tasarımı ise nedensel araştırma olarak tanımlanmaktadır. Bu modelde oluşturulan hipotezler ve değişkenlere yönelik ilişkiler test edilerek incelenir (Sekaran, 2003). Örneğin bir işletmenin sunduğu hizmet kalitesine ilişkin müşterilerin sahip oldukları algılar ile işletmeden memnun olmaları ve tekrar tercih etmelerini ele alan bir çalışma nedensel araştırma modeline iyi bir örnektir

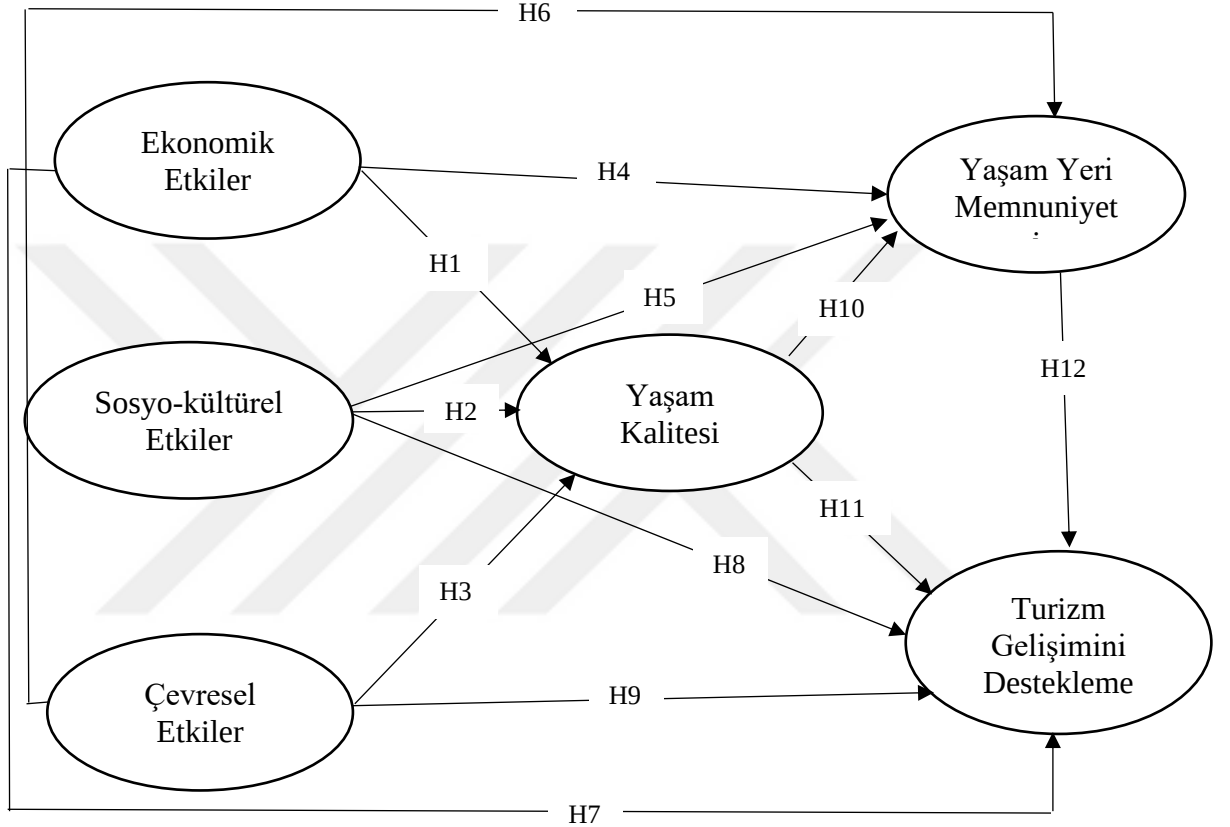
Tüm bu bilgilerden hareketle; yapılan bir araştırmada araştırma problemine bağlı olarak kullanılacak olan araştırma tasarımının belirlenmesinin son derece önemli olduğu söylenebilir (Zikmund, 2003). Dolayısıyla, ele alınan konu hakkında sahip olunan bilgi düzeyi ve amaç araştırma modelini seğimini de belirlemektedir (Sekaran, 2003). Bu çalışmada nicel araştırma yönteminden keşifsel araştırma tasarımı kullanılmıştır. Araştırma modeli aşağıdaki başlık altında şekil 6.1’de gösterilmektedir.

6.2 Araştırmanın Modeli

Araştırma modeli bir sistemi temsil etmek amacıyla oluşturulan şekilsel bir yapıdır. Araştırma amaçları doğrultusunda açıklanmak istenen hipotezlerin daha yalın ve anlaşılır bir biçimde anlatılması model aracılığıyla yapılabilmektedir. Bu kapsamda, model araştırmanın önemli görülen değişkenlerini içine alarak gerçek durumu özetlemektedir (Karasar, 2020: 76). Yapılan bu çalışma, literatür taramasına

bağlı olarak oluşturulan hipotezlerin ışığında ortaya çıkan modeli test etmek amacıyla yapıldığı için nedensel araştırma modeli tercih edilmiştir.

Araştırmanın hipotezleri ışığında ortaya konulan model beş kısımdan meydana gelmektedir (Bkz. Şekil 6.1). Araştırma modeline göre turizmin etkileri, yaşam kalitesi, yaşam yerinden memnun olmak ve turizmin gelişimine verilen destek arasındaki ilişkiler derinlemesine test edilmiştir.

Şekil 6.1 Hipotetik Araştırma Modeli

Modelin birinci kısmında turizmin etkilerinin yaşam kalitesine olan etkilerine, ikinci kısmında turizmin etkilerinin yaşam yeri memnuniyetine olan etkilerine, üçüncü kısmında turizmin etkilerinin turizm gelişimini destekleme üzerindeki etkielerine, dördüncü kısmında yaşam kalitesinin yaşam yeri memnuniyeti ve turizm gelişimini destekleme üzerindeki etkilerine ve beşinci ve son kısmında da yaşam yeri memnuniyetinin turizm gelişimini destekleme üzerine etkisine odaklanılmıştır.

6.3 Ölçme Araçları

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak nicel araştırma yöntemlerinden birisi olan anket tekniği tercih edilmiştir. Veriler Antalya'nın Manavgat ilçesinde ve Manavgat'a bağlı mahalle ve beldelerde yaşayan yerel halktan elde edilmiştir. Daha tutarlı ve gerçekçi sonuçlar elde edebilmek adına, anketler uygulanırken toplumun her kesiminden veriler toplanmaya çalışılmıştır. Araştırma amacına bağlı olarak kapsamlı bir literatür taraması yapılmış (Schuman ve Gruenberg, 1972; Pizam, 1978; Butler, 1980; Evliyaoğlu, 1989; Toskay, 1989; Ap, 1992; Ingham, 1993; Todaro 1994; Akat, 1997; Tunç ve Saç, 1998; Snaith ve Haley, 1999; Erdavletov, 2000; Upchurch ve Teivane, 2000; C.M. Hall, 2001; Kozak, 2001; Kim, 2002; Gürsoy, Jurovski, ve Uysal, 2002; Ko ve Stewart, 2002; McGeheeve Andereck, 2004; Andereck vd., 2005; Dyer vd., 2007; Lepp, 2007; Huh ve Vogt, 2008; Sharma ve Dyer, 2009; Nunkoo ve Ramkissoon, 2011; Andereck ve Nyaupane 2011; Kim, Uysal, ve Sirgy, 2013; Lee, 2013; Stylidis vd., 2014; Wongthong ve Harvey, 2014; Sharpley, 2014; Turner vd., 2014; Brida vd., 2014; Wang ve Chen, 2015; Xu vd., 2016; Vogt vd. 2016; Avcıkurt, 2017; Rasoolimanesh vd., 2018; Segre, 2019; Gürsoy vd., 2019; Scupin, 2020; McKercher, 2020; Li, Pan ve Hu, 2021) değişkenlere ait ölçeklere karar verilmiştir. Bu doğrultuda, araştırmanın ana amacını oluşturan turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerini ölçmek için Kim, Lee ve Lee (2013) tarafından geliştirilen 10 ifadeli ölçek kullanılmıştır. Turizmin etkileri ölçeğinde ekonomik etkiler 3 ifade, sosyal etkiler 3 ifade ve kültürel etkiler ise 4 ifade olarak belirlenmiştir. Turizmin çevresel etkilerini ölçmek için de Stylidis vd. (2014) tarafından geliştirilen 4 ifadeli ölçek tercih edilmiştir. Yerel halkın yaşam kalitesini ölçmek için Lee, Kim ve Kim (2018) tarafından geliştirilen 4 maddeli ölçek araştırma amaçlarına uyarlanarak kullanılmıştır. Yerel halkın yaşam yeri memnuniyetlerini ölçmek için Li, Pan ve Hu (2021) tarafından geliştirilen 5 maddeli ölçek tercih edilmiş ve son olarak da Gürsoy ve arkadaşları (2019) tarafından geliştirilen 8 maddeli Turizm Gelişimine Verilen Destek Ölçeği kullanılmıştır.

Öncelikle etkin bir turizm destinasyonu olan Manavgat'ta turizmin etkilerinin yerel halk tarafından nasıl algılandığını, bu etkilere bağlı olarak yaşam kalitesine yönelik düşüncelerini, Manavgat'a bağlılıklarını, Manavgat'ta yaşamaktan memnun olup olmadıklarını ve turizmin gelişimine verdikleri desteği ölçmek adına hazırlanan

anket formu toplam 5 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların demografik özelliklerine dair; ikinci bölümde turizmin ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkilerini ölçen; üçüncü bölümde yerel halkın yaşam kalitesine ilişkin; dördüncü bölümde yerel halkın yaşadıkları yerden ne oranda memnun olduklarını ve bu yere bağlılıklarını ölçen ve son olarak da beşinci bölümde yerel halkın turizmin gelişimine verdiği desteğe yönelik ifadeler bulunmaktadır. Ankette toplam demografik özelliklere yönelik 11 soru ve ölçeklere ait de 31 olmak üzere toplam 42 ifade bulunmaktadır. Ölçeklerin derecelendirilmesi beşli Likert tipi ölçek kullanılarak (1=Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum) derecelendirilmiştir.

6.4 Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Antalya'nın Manavgat ilçesinde yaşayan yerel halk oluşturmaktadır. Çalışmanın daha önceki bölümlerinde Manavgat'a ilişkin verilen bilgiler ışığında Manavgat'ın Türkiye turizmindeki yeri göz önüne alındığında ve bir turizm destinasyonu olarak değerlendirildiğinde yapılan çalışmanın içeriği ve amaçları bakımından araştırma evreni olarak seçilmesinin ne kadar anlamlı olduğu anlaşılabacaktır. Araştırma evrenine Manavgat'ta yaşayan 18 yaş altı nüfus dâhil edilmemiştir. Bunun nedeni olarak 18 yaş altı nüfusun hemen hemen tamamının öğrenci olması, ekonomik özgürlüğünün olmaması, aileye ekonomik yönden katkı sağlayamaması, sosyal ve kültürel açılarından gelişimi hala tamamlamamış olması kabul edilmiştir. Bunun yanı sıra, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına göre 18 yaşını doldurmayan bireyler çocuk kabul edilmekte, seçme seçilme hakkı bulunmamakta, özgürce evlenememekte ve yasal açıdan tam bir yetişkin olarak sayılmamaktadır (www.mevzuat.gov.tr). Manavgat sosyal konumu itibarıyla uluslararası bir destinasyondur ve hali hazırda farklı uluslardan Manavgat'ta yerleşik yabancı olarak yaşayan pek çok birey bulunmaktadır ancak bu bireyler araştırma kapsamı ve amacı çerçevesinde yerel halkla eşdeğer ve yerel halk olarak kabul edilmediğinden araştırma evrenine dâhil edilmemişlerdir.

Araştırma evrenini oluşturan Manavgat'ta 2020 yılı adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre yerleşik olarak yaşayan kişi sayısı 242490 olarak belirlenmiştir (www.tuik.gov.tr). Yine benzer veriler ışığında aynı dönemde evren kapsamında değerlendirilen 18 yaş üstü nüfusun yaklaşık olarak 88.000 erkek ve 83.000 kadın olduğu belirlenmiştir (www.tuik.gov.tr). Bu kapsamda araştırma evrenine dâhil edilen

hedef grubun çok geniş olması tüm evrene ulaşılmasının olanaksız olduğunu ortaya koymuş ve bundan için de maliyet ve zaman gibi zaruri nedenlerden dolayı bilimsel araştırmalarda sıkça başvurulanan araştırma evrenini temsil edebilecek bir örneklem alınmasına karar verilmiştir. Ural ve Kılıç (2005) bilimsel araştırmalarda tüm evrene genellenen örneklem büyüklüğünü saptayabilmek için bir dizi noktanın dikkate alınması gerektiğini ifade etmektedir. Bu noktalar:

- “Evrenin büyüklüğü,
- Çalışma değişkenleri göz önüne alınarak evrenin yapısı,
- Araştırma değişkenlerinin türleri,
- Değişkenlere göre grupların sayıları,
- Araştırmacı/araştırmacılar tarafından ulaşılması hedeflenen parametreler, standart sapma/hata ve anlamlılık düzeyidir.”

Literatür incelendiğinde, pek çok araştırmacının mevcut evren dâhilinde örneklem büyüklüğünü tutarlı bir şekilde hesaplamak adına farklı formüller kullanıldıkları görülmektedir (Davis ve Cosenza, 1998; Karasar, 1999; Özadamar, 2001; Sekaran, 2003; Ural ve Kılıç, 2005; Singer ve Andrade, 2010). Yapılan bu araştırmalarda evrenler sınırlı ve sınırsız olmak üzere iki grupta ele alınmaktadır. İçerik açısından incelenecek birim sayısı 10.000’den az olursa bu evrenlere sınırlı evren ve 10.000’den fazla olursa da sınırsız evren denilmektedir. Bu bilgilere paralel olarak, Çizelge 6.1’de çalışmanın değişken türü de göz önüne alınarak örneklem büyüklüğünün hesaplanmasına ilişkin formüller sunulmaktadır.

Çizelge 6.1 Örneklem Büyüklüğünün Hesaplanmasına Yönelik Formüller

Değişken Türü	Sınırlı Evren (N<10.000)	Sınırsız Evren (N<10.000)
Nicel (Ortalama İçin)	$n = \frac{N \cdot \sigma^2 \cdot Z_{\alpha}^2}{(N-1) \cdot H^2 + Z_{\alpha}^2 \cdot \sigma^2}$	$n = \frac{\sigma^2 \cdot Z_{\alpha}^2}{H^2}$
Nitel (Oran İçin)	$n = \frac{N \cdot P \cdot Q \cdot Z_{\alpha}^2}{(N-1) \cdot H^2 + Z_{\alpha}^2 \cdot P \cdot Q}$	$n = \frac{P \cdot Q \cdot Z_{\alpha}^2}{H^2}$

(Kaynak: Ural ve Kılıç, 2005: 41)

Bu çalışmanın hedefleri doğrultusunda örnek grubuna uygulamak üzere anket formu hazırlanmış ve Türkiye'nin Antalya ili Manavgat ilçesinde yaşayan yerel halkın ankete katılımı hedeflenmiştir. Örneklem hesaplaması Çizelge 6.1'e göre yapılmıştır. Manavgat ilçesinin nüfusu yaklaşık 250.000 olduğu için en az 384 kişinin çalışmaya dâhil olması sağlanmıştır.

Çizelge 6.2 $\alpha=0.05$ İçin Örneklem Büyüklükleri

Evren Büyüklüğü	± 0.03 örnekleme hatası (d)			±0.05 örnekleme hatası (d)			±0.10 örnekleme hatası (d)		
	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q=0.2	p=0.3 q=0.7	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q=0.2	p=0.3 q=0.7	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q=0.2	p=0.3 q=0.7
100	92	87	90	80	71	77	49	38	45
500	341	289	321	217	165	196	81	55	70
750	441	358	409	254	185	226	85	57	73
1000	516	406	473	278	198	244	88	58	75
2500	748	537	660	333	224	286	93	60	78
5000	880	601	760	357	234	303	94	61	79
10000	964	639	823	370	240	313	95	61	80
25000	1023	665	865	378	244	319	96	61	80
50000	1045	674	881	381	245	321	96	61	81
100000	1056	678	888	383	245	322	96	61	81
1000000	1066	682	896	384	246	323	96	61	81
10000000	1067	683	896	384	245	323	96	61	81

(Kaynak: Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004)

Kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi yoluyla ilçede yaşayan tüm bireylere ulaşmak yerine, Manavgat'ın en kalabalık mahallelerinden başlayarak katılımcılar rastgele seçilmiş ve verilerin gerçekçi, tutarlı ve objektif olabilmesi adına aynı haneden sadece bir katılımcının anket formunu doldurması sağlanmıştır. Bu bağlamda TUIK (2021) verilerine göre Manavgat'ın mahalle nüfusunun Çizelge 6.3'teki gibi olduğu görülmüş ve veriler toplanırken öncelik verilen mahalleler bu doğrultuda seçilmiştir.

Çizelge 6.3 Manavgat İlçesi 2021 Yılı Mahalle Nüfusları

S.N.	MAHALLE ADLARI	NÜFUS SAYISI	S.N.	MAHALLE ADLARI	NÜFUS SAYISI	S.N.	MAHALLE ADLARI	NÜFUS SAYISI
1	Sarılar Mah.	24700	39	Beşkonak Mah.	1493	77	Çaltepe Mah.	362
2	Side Mah.	13183	40	Sanayi Mah.	1329	78	Hacısalı Mah.	355
3	Yayla Mah.	12998	41	Demirciler Mah.	1287	79	Hocalı Mah.	352
4	Şelale Mah.	10067	42	Sülek Mah.	1076	80	Kırkkavak Mah.	346
5	Bahçelievler Mah.	9892	43	Karaöz Mah.	1016	81	Hacıali Mah.	341
6	Emek Mah.	9807	44	Dikmen Mah.	983	82	Beydiğin Mah.	326
7	Kavaklı Mah.	9510	45	Örenşehir Mah.	961	83	Odaönü Mah.	314
8	A. Hisar Mah.	8847	46	Çardakköy Mah.	955	84	Gençler Mah.	294
9	A. Pazarıcı Mah.	8580	47	Çavuşköy Mah.	902	85	Sırtköy Mah.	291
10	Ilıca Mah.	8394	48	Belenobası Mah.	893	86	Denizkent Mah.	290
11	Örnek Mah.	6937	49	Yukarıışıklar Mah.	876	87	Kısalar Mah.	279
12	Çolaklı Mah.	6516	50	Çenger Mah.	863	88	Kalemler Mah.	274
13	Y.Pazarıcı Mah.	6336	51	Kızıldağ Mah.	825	89	Büklüce Mah.	262
14	Kasaplar Mah.	5581	52	Bucakşeyhler Mah.	760	90	Ahmetler Mah.	261
15	Milli Egemenlik Mh.	5041	53	Gebece Mah.	723	91	Değirmenözü Mah.	260
16	Aydınevler Mah.	4698	54	Yeniköy Mah.	722	92	Cevizler Mah.	258
17	Taşagıl Mah.	4561	55	Aksaz Mah.	721	93	Halitağalar Mah.	225
18	Eski Hisar Mah.	3917	56	Bereket Mah.	640	94	Yalçıdıbi Mah.	218
19	Mimar Sinan Mah.	3517	57	Doğançam Mah.	625	95	Ballıbucak Mah.	211
20	Çağlayan Mah.	3435	58	Hacıobası Mah.	597	96	Şişeler Mah.	202
21	Evrenseki Mah.	3158	59	Karabük Mah.	592	97	Kadılar Mah.	194
22	Hatipler Mah.	3107	60	Dolbazlar Mah.	589	98	Güzelyalı Mah.	184

23	Sorgun Mah.	3836	61	Karabucak Mah.	558	99	Gaziler Mah.	180
24	Ulukapı Mah.	3457	62	Saraçlı Mah.	555	100	Taşkesiği Mah.	178
25	Salkım Evler Mah.	3151	63	Boztepe Mah.	542	101	Perakende Mah.	170
26	Çeltikçi Mah.	2576	64	Hocalar Mah.	526	102	Tilkiler Mah.	160
27	Y.HisarMah	2428	65	Yaylaalan Mah.	514	103	Namaras Mah.	152
28	Gültepe Mah.	2160	66	Seydiler Mah.	512	104	Tepeköy Mah.	120
29	Kızılağaç Mah.	2052	67	Denizyaka Mah.	500	105	Salur Mah.	111
30	Gündoğdu Mah.	2005	68	Burmahan Mah.	494	106	Sevinçköy Mah.	87
31	Karacalar Mah.	1927	69	Düzağaç Mah.	494	TOPLAM:		
32	Kızılot Mah.	1828	70	Yeşilbağ Mah.	494			
33	Çakış Mah.	1824	71	Karakaya Mah.	467			
34	Yavrudoğan Mah.	1754	72	Uzunkale Mah.	421			
35	Çayyazı Mah.	1690	73	Evrenleryavşı Mah.	413	Bir Önceki Yıla Göre Nüfus Artış Hızı		
36	Sağırın Mah.	1670	74	Karavca Mah.	379	0,61%		
37	Oymapınar Mah.	1564	75	Uzunlar Mah.	369	Bir Önceki Yıla Göre Nüfus Artış Sayısı		
38	Aşağuşıklar Mah.	1500	76	Altınkaya Mah.	363	1479		

Kaynak:www.tuik.gov.tr

Verilerin yanlı ve tekdüze olmasını engellemek için nüfus yoğunluğuna göre Manavgat'ın ilk 15 mahallesinden ve araştırmayı temsil edebilmesi için toplumun tüm kesimlerinden katılımcılara ulaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca, konum olarak turizm merkezlerine yakın ve kalabalık olan mahalleler dışında kalan ve merkeze uzak olan mahallelerden katılımcılar çalışma kapsamına alınmıştır. Örneğin, Manavgat merkezine uzak olan Beşkonak, Sülek, Uzunlar, Ahmetler ve Gençler mahallerinden de veri toplanmıştır. Tüm bu noktaları hesaba katarak örneklem seçiminin mümkün olduğunca tesadüfi yapılması ve evreni temsil gücünü artırması amaçlanmıştır.

6.5 Pilot Çalışma

Asıl araştırma verilerinin toplama aşamasına geçmeden önce, oluşturulan anketin gerek biçim ve anlaşılabilirlik gerekse de geçerlik ve güvenilirliklerini incelemek üzere 48 kişiden oluşan bir pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Pilot çalışmaya yönelik asgari sayılar belirlenirken sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalarda 10 ile 30 kişi arasında anketin yeterli olacağına yönelik bilgiler mevcuttur (Johanson ve Brooks,

2010; Isaac ve Michael, 2015). Van Belle (2002) ise pilot çalışma için 12 kişinin yeterli olacağını savunmaktadır. Bu kapsamda Manavgat ilçesinde ikamet eden yöre halkına Temmuz 2021 tarihinde iki günlük süreyle anketin pilot çalışma uygulaması gerçekleştirilmiştir. Birinci gün 23 kişiye ulaşılmış ve sorularda bulunan şekilsel hatalar tespit edilerek ikinci gün farklı 25 kişiye daha anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Bu noktada, her aileden bir kişiye anket doldurulması sağlanarak yanlılığın oluşması önlenmiştir. Manavgat merkez mahallerinde (Bahçelievler, Yukarı pazarcı, Eski hisar, Şelale, Emek mahallesi) yaşayan toplamda 48 kişiye anket uygulaması gerçekleştirilerek pilot çalışma tamamlanmıştır. Pilot çalışma kapsamında araştırmanın geçerlik ve güvenirlik değerleri incelenmiştir.

6.5.1 Çalışmanın Geçerliği

Geçerlik analizi kapsamında detaylı bir literatür incelemesi sonucunda oluşturulan ölçeklerin yapı geçerliklerini test etmek ve oluşan faktörleri belirlemek amacıyla Açıklayıcı Faktör Analizi kullanılmıştır. Faktör analizi, Temel Bileşenler Analizi (Principal Component Analysis) yöntemi ve Kaiser Normalizasyonlu Varimax dik döndürme yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Faktör analizinin değerlendirme sürecinde Hair vd. (2005) tarafından önerilen faktör yük değerleri esas alınmıştır. Hair vd. (2005)'ne göre bir faktörde yer alması gereken ifadenin en az 0.50 ve üzeri bir faktör yüküne sahip olması gerekmektedir. Bu bağlamda ölçeklere ilişkin faktör yük ve değerleri aşağıda yer almaktadır.

Tablo 6.1 Turizm Etkileri Açıklayıcı Faktör Analizi

Faktör Adı	İfade no	Faktör Yüğü	Özdeğer	Açıklanan Varyans (%)
Ekonomik	TE1	0,787	5,511	39,367
	TE2	0,709		
	TE3	0,517		
Sosyo-kültürel	TE6	0,820	2,558	18,274
	TE9	0,813		
	TE10	0,770		
	TE8	0,694		
	TE4	0,683		
	TE5	0,576		
	TE7	0,571		
Çevresel	TE13	0,898	1,149	8,205
	TE14	0,890		
	TE12	0,831		
	TE11	0,747		
Toplam Açıklanan Varyans				65,846
Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliğı Ölçüsü				0,739
Bartlett Küresellik Testi				
Ki Kare:369,286	Serbestlik derecesi:91	p değeri:0,000		

Tablo 6.1’de yöre halkının turizm etkilerine yönelik algılarına ilişkin açıklayıcı faktör analizi sonuçları yer almaktadır. Tablo incelendiğinde tüm faktör yüklerinin 0.50 ve üzerinde bir değer aldığı görülmektedir. Ayrıca Kaiser-Meyer-Olkin örneklem yeterliliği ölçüsünün yüksek olması ($KMO > 0.700$), toplanan veri setinin faktör analizi yapmaya uygun olduğunu göstermektedir. Pilot çalışma verilerine ilişkin yapılan faktör analizi sonucunda 3 boyutlu yapı elde edilmiştir. Sosyal ve kültürel faktörlerin tek boyut altında toplandığı ve tüm değerlerin asgari beklenen değerlerden yüksek olması sebebiyle söz konusu faktörler birleştirilerek sosyo kültürel boyut olarak isimlendirilmiştir. Ek olarak ekonomik ve çevresel faktör yük değerlerinin kendi içerisinde tutarlı yapısından dolayı ölçek ekonomik sosyo-kültürel ve çevresel olmak üzere 3 boyuttan oluşmasına karar verilmiştir.

Tablo 6.2 Yaşam Kalitesi Açıklayıcı Faktör Analizi

Faktör Adı	İfade no	Faktör Yüğü	Özdeğer	Açıklanan Varyans (%)
Yaşam Kalitesi	YK19	0,889	3,916	78,327
	YK16	0,885		
	YK18	0,882		
	YK17	0,869		
	YK15	0,831		
Toplam Açıklanan Varyans				78,327
Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği Ölçüsü				0,706
Bartlett Küresellik Testi				
Ki Kare:84,897	Serbestlik derecesi:10	p değeri:0,000		

Yaşam kalitesine ait faktör analizi sonuçları Tablo 6.2’de yer almaktadır. Tablo incelendiğinde özdeğeri birden büyük tek boyutlu yapıdaki faktör yüklerinin minimum 0,831 olduğu ve belirtilen asgari değerin üzerinde olduğu görülmektedir. Örneklem yeterliliği ölçüsüne bakıldığında ise kabul edilebilir sınırdan olduğu söylenebilir (KMO > 0.700).

Tablo 6.3 Yaşam Yeri Bağlılığı Açıklayıcı Faktör Analizi

Faktör Adı	İfade no	Faktör Yüğü	Özdeğer	Açıklanan Varyans (%)
Yaşam Yeri Bağlılığı	YYB22	0,953	3,478	86,959
	YYB23	0,945		
	YYB20	0,919		
	YYB21	0,912		
Toplam Açıklanan Varyans				86,959
Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği Ölçüsü				0,827
Bartlett Küresellik Testi				
Ki Kare:197,554		Serbestlik derecesi:6	p değeri:0,000	

Yaşam yeri bağlılığına ait faktör analizi sonuçları Tablo 6.3'te yer almaktadır. Tablo incelendiğinde özdeğeri birden büyük tek boyutlu yapıdaki faktör yüklerinin minimum 0,912 olduğu ve belirtilen asgari değerin üzerinde olduğu görülmektedir. Örneklem yeterliliği ölçüsüne bakıldığında ise kabul edilebilir sınırdaki olduğu söylenebilir ($KMO > 0.700$).

Tablo 6.4 Turizm Gelişimini Destekleme Açıklayıcı Faktör Analizi

Faktör Adı	İfade no	Faktör Yüğü	Özdeğer	Açıklanan varyans (%)
Turizmin Gelişimini Destekleme	TGD27	0,872	4,877	60,957
	TGD28	0,809		
	TGD26	0,788		
	TGD30	0,784		
	TGD25	0,776		
	TGD29	0,767		
	TGD31	0,724		
	TGD24	0,715		
Toplam Açıklanan Varyans				60,957
Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği Ölçüsü				0,858
Bartlett Küresellik Testi				
Ki Kare:223,623 Serbestlik derecesi:28 p değeri:0,000				

Turizm gelişimine verilen desteğe yönelik kullanılan ölçeğe ait faktör analizi sonuçları Tablo 6.4'te yer almaktadır. Tablo incelendiğinde özdeğeri birden büyük tek boyutlu yapıdaki faktör yüklerinin minimum 0,712 olduğu ve belirtilen asgari değerin üzerinde olduğu görülmektedir. Örneklem yeterliliği ölçüsüne bakıldığında ise kabul edilebilir sınırdan olduğu söylenebilir ($KMO > 0.700$).

6.5.2 Çalışmanın Güvenirliği

Pilot çalışmada ölçeğin güvenirliliğini incelemek için cronbach alpha katsayısı değerlendirilmiştir. Cronbach alpha değeri ölçeğin genel olarak içsel tutarlık anlamında güvenirlilik düzeyini göstermektedir. İlgili katsayının 0.70 ve üzeri bir değer olması önerilmektedir (Churchill, 1979). Katsayı arttıkça, güvenirlilik düzeyi de artmaktadır.

Tablo 6.5 Ölçeklere İlişkin Güvenirlilik Ölçütü

Değişken	Cronbach Alpha Değerleri
Ekonomik Etki	0,701
Sosyokültürel Etki	0,878
Çevresel Etki	0,882
Yaşam Kalitesi	0,775
Yaşam Yeri Bağlılığı	0,949
Turizm Gelişimini Destekleme	0,904

Ölçeklere ilişkin güvenirlilik ölçütü olarak Cronbach Alpha değerleri incelenmiş ve sonuçları Tablo 6.5'te sunulmuştur. Tablo incelendiğinde ekonomik etkiye ilişkin değerin 0,701, sosyokültürel etkiye ilişkin değerin 0,878, çevresel etkiye ilişkin değerin ise 0,882 olduğu görülmektedir. Bu kapsamda turizm etkileri ölçeğinin güvenilir kriterlerini sağladığına karar verilmiştir (Churchill, 1979). Bunun yanında yaşam kalitesi ölçeğinin 0,775, yaşam yeri bağlılığının 0,949 ve turizm gelişimini destekleme ölçeğinin ise 0,949 değer aldığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak elde edilen veriler modelde yer alan 6 değişkene ait ölçeklerin güvenilir olduğuna işaret etmektedir.

6.6 Biçim ve Anlaşılabilirlik

Araştırma kapsamında oluşturulan anket formu öncelikle Türkçeye hâkim iki uzmanın değerlendirilmesine sunulmuş ve olabilecek imla hatalarının ve anlamsal eksikliklerin giderilmesi sağlanmıştır. Yapılan pilot çalışmaya yerel halktan birinci

gün 23 kişi ve ikinci gün de 25 kişi olmak üzere toplam 48 kişi katılmış ve anket formunu doldurmuştur. Pilot çalışmaya iki ayrı günde katılım sağlanmasının amacı ilk gün ortaya çıkabilecek olumsuz durumların giderilmesi ve ikinci günde daha sağlıklı veri toplamaktır. İki günün sonunda pilot çalışmaya dâhil edilen katılımcılar ifadelerin açık ve anlaşılır olduğunu belirtmişler kullanılan ölçeklere her hangi bir olumsuz geri bildirimde bulunmamışlardır. Ölçek ifadelerinden sonra katılımcılardan Manavgat'ı kısaca beş kelimeyle tanımlamalarını isteyen açık uçlu bir soru sorulması hedeflenmiş, ancak bu soruya geldiklerinde katılımcılarda bir yorgunluk ve isteksizlik olduğu ve bundan dolayı sağlıklı cevaplar veremedikleri tespit edilmiştir. Netice olarak da bu sorunun anketten çıkarılmasına karar verilmiştir. Anketi cevaplayan katılımcılar anket formunun tutarlı olduğunu ve sıkılmadan doldurulduğunu da belirtmişlerdir. Bundan dolayı, anket formunda başka herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Biçim ve anlaşılabilirlik konularında sorun olmadığı kesinleşince anket formu araştırma bulgularına ulaşmak amacıyla mevcut haliyle uygulanmıştır.

6.7 Verilerin Toplanması

Araştırma kapsamında verilerin toplama işlemi, oluşturulan anket formunu Manavgat destinasyonunda ikamet eden yerel halka uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte Manavgat'ın demografik yapısı ve nüfus yoğunluğu da dikkate alınmış elde edilen verilerin homojen ve objektif olmasına ve araştırmanın amacına uygunluğuna titizlikle riayet edilmiştir. Anketlerin uygulanması bizzat araştırmacı tarafından 2021 yılının Haziran ve Eylül ayları arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında toplam 639 anket formu toplanmış ve değerlendirmeye alınmıştır.

6.8 Verilerin Analizi

Araştırma amacına yönelik toplanan veriler, SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) ve AMOS (Analysis of Moment Structures) istatistik paket programları kullanılarak analiz edilmiştir. Veri analizi beş aşamadan oluşmaktadır. Öncelikle veriler tasnif edilmiş, ardından uç değerler ve hatalı veri girilip girilmediği kontrol edilmiştir. Yapısal eşitlik modeli uygulamaları, normal dağılım yaklaşımını esas aldığı için araştırmada kullanılan ölçeklere ilişkin çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) katsayıları incelenmiştir. Bu katsayılar incelenirken, Tabachnick, Fidell ve Ullman (2007) tarafından belirtilen +1.5 / -1.5 değer aralığı referans alınmıştır. Verilerin normal dağılımı ile ilgili herhangi bir sorunla karşılaşılmamıştır.

İlgili kontroller tamamlandıktan sonra, tanımlayıcı istatistikler (frekans, yüzde değer, ortalama değerler, standart sapma) analiz edilmiştir. Ölçeklerin yapı geçerliklerini test etmek ve oluşan faktörleri belirlemek amacıyla Açıklayıcı Faktör Analizi kullanılmıştır. Turizmin etkilerinin yerel halkın yaşam kalitesi, yaşam yeri memnuniyeti ve turizm gelişimine destek boyutlarındaki etkisini belirlemek amacıyla Doğrulayıcı Faktör Analizi uygulanmıştır. Böylece ilgili ölçeğin yapı güvenirliği ve birleşme geçerliği analiz edilmiştir. Yapısal eşitlik modeli uygulaması sürecinde Anderson ve Gerbing (1988) tarafından önerilen iki aşamalı yaklaşım benimsenmiştir. Bu doğrultuda, öncelikle “ölçme modeli” ardından “yapısal model” test edilmiştir. Ölçme modelinin test edilmesi ile ölçme modelinde yer alan tüm faktörlerin yapı güvenirliği, birleşme ve ayırt edici geçerlikleri incelenmiştir. Ayrıca Cronbach alfa içsel tutarlılık katsayıları da hesaplanmıştır. En Çok Olabilirlik (Maximum Likelihood) yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen yol analizleri (yapısal model) ile hipotezler test edilmiş ve araştırma bulgularına ulaşılmıştır.

YEDİNCİ BÖLÜM

7. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde, Türkiye'nin en önemli destinasyonlarından birisi olan Manavgat'ta yaşayan yerel halkın katılımıyla uygulanan ankete dayalı olarak 639 katılımcıdan elde edilen bulgular yer almaktadır. İlk olarak katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bulgular tablolastırılıp yorumlanmış ve sonrasında da araştırma ölçekleri ekseninde yerel halkın turizmin etkilerine, yaşam kalitesine, yaşam yerin memnuniyetlerine ve turizmin gelişimine verilen desteğe ilişkin bulgular da katılımcıların yüzde ve frekans dağılım değerleri neticesinde raporlaştırılarak derinlemesine incelenmiştir.

7.1 Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Araştırmaya Manavgat'ta ikamet eden yerel halktan toplam 639 kişi katılmıştır. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bulgular Tablo 7.1'de gösterilmektedir.

Tablo 7.1 Katılımcıların Demografik Özellikleri

	Demografik Değişkenler	n	%
Cinsiyet	Erkek	421	65,9
	Kadın	218	34,1
Yaş	18-24	62	9,7
	25-34	148	23,2
	35-44	223	34,9
	45-54	155	24,3
	55-64	39	6,1
	65 yaş ve üstü	12	1,9
Eğitim Durumu	İlköğretim	48	7,5
	Ortaöğretim	99	15,5
	Önlisans	62	9,7
	Lisans	336	52,6
	Lisansüstü	94	14,7
Medeni Durum	Evli Çocuksuz	41	6,4
	Evli Çocuklu	428	67
	Bekâr	170	26,6
Çalıştığı Kurum	Kamu	231	36,2
	Özel Sektör	336	52,6
	Emekli	22	3,4
	Çalışmıyor	50	7,8

Çalışma Süresi	1 yıldan az	86	13,5
	1-3 yıl	112	17,5
	4-6 yıl	89	13,9
	7-9 yıl	52	8,1
	10 yıl ve üstü	300	46,9
Hanenin Aylık Geliri	2500-4000	136	21,3
	4001-6000	125	19,6
	6001-8000	105	16,4
	8001-10000	123	19,2
	10001 ve üstü	150	23,5
Gelirin Turizmde Sağlanma Oranı	Hepsini (%100)	131	20,5
	Çoğunu (%76-%90)	109	17,1
	Bir Kısmını (%50-%75)	81	12,7
	Azını (%26-%49)	61	9,5
	Çok Azını (%25'e kadar)	73	11,4
	Hiç (%0)	184	28,8
Manavgat'ta Yaşama Süresi	2 yıldan az	40	6,3
	3-5 yıldır	56	8,8
	6-9 yıldır	35	5,5
	10-15 yıldır	91	14,2
	15-20 yıldır	67	10,5
	21 yıl ve üstü	350	54,8
Yaşanılan Yerin Turizm Merkezine Uzaklığı	0-5 km (Çok yakın)	390	61,0
	6-10 km (Yakın)	164	25,7
	11-20 km (Orta)	69	10,8
	21-30 km (Uzak)	6	,9
	31 km ve üzeri (Çok uzak)	10	1,6
Turistlerle Olan İletişim Düzeyi	Yüksek	131	20,5
	Orta	213	33,3
	Düşük	200	31,3
	Hiç yok	95	14,9

Ankete katılan bireyler cinsiyet değişkeni açısından ele alındığında, katılımcıların %34,1'inin kadın, %65,9'unun da erkek olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, erkek katılımcıların dağılım olarak ankete katılım oranlarının daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Bu durum Manavgat nüfusunun erkek kadın dağılımı dâhilinde ele alınınca daha anlamlı olmaktadır. Çünkü evren-örneklem kısmında da

belirtildiği gibi ilçenin erkek nüfus dağılımı kadın nüfus dağılımına göre daha fazladır. Katılımcılar yaş grupları değişkeni çerçevesinde değerlendirilince, katılımcıların büyük bir çoğunluğun %34,9 gibi bir oranla 35-44 yaş aralığında olduğu belirlenmiştir. Bu durum, orta yaş aralığı olarak niteleyebileceğimiz bu grubun araştırma konusuna daha fazla ilgi gösterdiğinin açık bir göstergesidir. Buna karşın, 65 yaş ve üstünde olan bireylerin %1,9 oranıyla çok düşük olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca 18-24 yaş aralığında toplam 62 kişinin ankete katıldığı da görülmektedir. 25-34 yaş grubu ve 45-54 yaş grubuna dâhil olan bireylerin %23,2'lik ve %24,3'lük bir dağılımla birbirlerine çok yakın oranda ankete katıldıkları da tespit edilmiştir. . Manavgat ilçesine ait adrese dayalı nüfus kayıt sisteminde elde edilen verilerde Manavgat nüfusunun çoğunluğunun 34-45 yaş aralığında olduğunu göstermekte ve bu durum da araştırma bulgularıyla paralellik ortaya koymaktadır. Eğitim durumuna göre katılımcılar değerlendirildiğinde en yüksek katılımın lisans mezunu bireylerden olduğu görülmektedir. Elde edilen verilere göre katılımcıların %52,6'sının, diğer bir ifadeyle yarısından fazlasının lisans mezunu olduğu belirlenmiştir. Toplumun her kesiminin araştırma kapsamına alındığı bu çalışmada, katılımcıların %15,5'inin ortaöğretim mezunu ve %14,7'sinin de lisansüstü eğitime sahip olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, katılımcıların %7,5'inin ilköğretim ve %9,7'inin de ön lisans mezunu olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan bireyler medeni durum açısından değerlendirildiğinde, yaklaşık olarak $\frac{3}{4}$ 'ünün (%67) evli ve çocuk sahibi olduğu, bekâr olanların ise evli ve çocuk sahibi olamayanlardan daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durum bekâr olanların %26,6 ve evli ve çocuksuz olanların da %6,4 oranında oldukları şeklinde tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında katılımcıların değerlendirildiği bir diğer değişken olan çalışılan kurum değişkenine göre, bireylerin yarısından fazlasının (52,6) özel sektörde istihdam edildikleri, kamu sektöründe çalışanların ise %36,2 oranında olduğu belirlenmiştir. Ayrıca az da olsa %3,4'lük bir grubunda emekli olduğu verisine ulaşılmıştır. Bu durumun araştırmaya konu olan Manavgat'ta bulunan kamu ve özel sektör dağılımını karşılaştırdınca oldukça anlamlı olduğu anlaşılmaktadır, çünkü ilçe genelinde turizm sektörüne bağlı olarak faaliyet gösteren çok sayıda konaklama işletmesi, acente, yeme içme tesisleri ve sektöre bağlı yan kuruluş bulunmaktadır. Mevcut işlerinde çalışma sürelerine ilişkin yöneltilen soruya katılımcıların %46,9'u 10 yıldan fazladır aynı iş yerinde çalıştıklarını, %13,5'i de işe başlayalı henüz 1 yıl bile olmadığını belirtmişlerdir. Araştırma amaçları ve sonuçları açısından önemli bir veri olduğuna

inanılan gelire ilişkin yapılan değerlendirmede oldukça dengeli bir dağılımın ortaya çıktığı görülmektedir. 10000 TL ve üzeri gelire sahip olduğunu belirten bireylerin oranı diğer parametrelerden çok az da olsa fazla tespit edilmiş ve %23,5 olarak kayıtlara geçmiştir. Bu verilere göre yerel halkın ekonomik olarak homojen bir dağılım sergilediği gözlemlenmiştir. Hanelerin gelirini hangi oranda turizmden sağladıklarına yönelik yapılan değerlendirmede katılımcıların %20,5'i gelirlerinin hepsini turizmden sağladıklarını, %28,8 ise turizmden hiçbir gelir elde etmediklerini belirtmişlerdir. Ancak, bu değişkene ilişkin daha detaylı bir değerlendirme yapıldığında yerel halkın yaklaşık olarak %73'ünün bir şekilde az ya da çok turizmden gelir elde ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma anketine katılan bireylerin Manavgat'ta yaşama sürelerine dair elde edilen veri, katılımcıların yarısından fazlasının (%54,8) 21 yıl ve üstü bir zamandır Manavgat'ta yaşadıklarını göstermektedir. Ortaya çıkan sonuç daha geniş bir açıdan değerlendirilince, yerel halkın hemen hemen %80'lik bir kısmının 10 yıldan fazla ve %20'lik oranının da 10 yılın altında bir süredir Manavgat'ta yaşadığı tespit edilmiştir. Elde edilen bu verinin araştırma sonuçlarının tutarlılığı açısından olumlu yansımalarının olacağı düşünülmektedir. Demografik değişkenlere ilişkin oluşturulan son değerlendirme kriteri olan yaşanan yerin turizm merkezine olan uzaklığı çerçevesinde yapılan değerlendirmede katılımcıların %61 turizm merkezlerine çok yakın bir mesafede (0-5 km), %2,5'lik bir oranda katılımcı da uzak ve çok uzak mesafelerde yaşadıklarını belirtmişlerdir.

7.2 Ölçeklere İlişkin Bulgular

7.2.1 Turizmin Etkileri Ölçeği

Katılımcıların turizmin etkilerini algılamalarına ilişkin frekans ve yüzde dağılımları yapılmış ve sonuçları Tablo 7.2'de gösterilmiştir.

Tablo 7.2 Katılımcıların Turizmin Etkilerini Algılamalarına İlişkin Bulgular (n:639)

İFADELER	Kesinlikle Katılmıyorum					Kesinlikle Katılıyorum				
	1		2		3		4		5	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Turizm yeni iş olanakları sağlar	20	3,1	19	3	37	5,8	276	43,2	287	44,9
Turizm gelirleri yerel işletmeler ve yönetimler için gelir kaynağı oluşturur	15	2,3	14	2,2	28	4,4	277	43,3	305	47,7
Turizm yaşam standartlarını geliştirir	20	3,1	33	5,2	62	9,7	289	45,2	233	36,5

Bölgedeki eğlence çeşitliliğinin ana sebeplerinden biri turizmdir	11	1,7	27	4,2	35	5,5	320	50,1	246	38,5
Turizm sayesinde ulaşım ve diğer yerel hizmetler iyileşmektedir	18	2,8	42	6,6	50	7,8	313	49,0	216	33,8
Turizmin gelişmesi yöre halkı için daha fazla eğlence fırsatı sağlar	15	2,3	77	12,1	87	13,6	296	46,3	164	25,7
Dünyanın dört bir yanından gelen turistlerle etkileşim yöre halkının yaşamını zenginleştirir	12	1,9	50	7,8	59	9,2	328	51,3	190	29,7
Turistlerle kültürel etkileşim yaşamak yöre halkı için değerlidir	17	2,7	50	7,8	83	13,0	334	52,3	155	24,3
Turistlerle kültürel etkileşim yaşamak yöre halkı için zevklidir	12	1,9	57	8,9	110	17,2	320	50,1	140	21,9
Kültürlerini öğrenmek için dünyanın pek çok farklı ülkesinden gelen turistlerle tanışmak isterim	12	1,9	23	3,6	24	3,8	320	50,1	260	40,7
Turizm gürültü kirliliğine sebep olmaktadır	83	13	214	33,5	116	18,2	179	28,0	47	7,4
Turizm çevre kirliliğine sebep olmaktadır	90	14,1	221	34,6	102	16,0	160	25,0	66	10,3
Turizm aşırı kalabalığa sebep olmaktadır	56	8,8	149	23,3	66	10,3	267	41,8	101	15,8
Turizm trafik sıkışıklığına sebep olmaktadır	64	10	144	22,5	61	9,5	254	39,7	116	18,2

Tablo 7.2’de ölçeğe ait olan ifadeler sırasıyla incelendiğinde katılımcıların turizmin ekonomik, soyo-kültürel ve çevresel etkilerine ne düzeyde katılıp katılmadıklarına ilişkin frekans ve yüzdelik dağılımları görülmektedir. Ankete katılanların %88’inden fazlası turizmin yeni iş olanakları sağladığı fikrine katılırken, sadece %6’sı bu görüşe katılmadığını ifade etmektedir. Anketi cevaplayan katılımcıların %91’i turizmin ekonomik olarak bir gelir kaynağı olduğu düşüncesinde olduklarını ve turizmden elde edilen gelirlerin yerel işletmeler ve yönetimler için önemli bir gelir kaynağı olduğunu belirtmektedir. Bu görüşe katılmadığını belirten katılımcı sayısı araştırmaya katılan bireylerin geneline kıyaslanınca neredeyse yok denecek kadar azdır. İlk iki ifadede elde edilen sonuçlara paralel olarak, katılımcılar turizmin yaşam standartlarını geliştirdiği görüşünü de desteklemektedir. Bu ifadeye de olumsuz açıdan bakan katılımcı sayısı da önceki sonuçlara paralellik göstermektedir. Turizmin ekonomik etkilerinin ölçüldüğü bu üç ifadeye verilen cevaplara göre katılımcılar turizmin ekonomik etkilerinin önemli bir etken olduğu görüşüne de destek vermektedir.

Araştırma anketinde katılımcıların sosyo-kültürel algılarını ölçmek amacıyla toplam 7 ifade kullanılmıştır. Bu ifadeler yoluyla Manavgat yaşayan yerel halkın turizmin ortaya koyduğu ve koyacağı sosyal ve kültürel etkilere ilişkin neler düşündükleri ve meydana gelen etkileri hangi oranda destekleyip desteklemedikleri tespit edilmiştir. Tüm ifadeler genel olarak değerlendirilince katılımcıların turizmin sosyo-kültürel etkilerine olumlu bir bakış açısına sahip olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, katılımcıların yaklaşık %89'u bu bölgedeki eğlence çeşitliliğinin ana sebeplerinden birinin turizm olduğu görüşünü desteklemektedir. Bu düşünceye olumsuz yaklaşan katılımcı oranı ise sadece %5 oranında kalmıştır. Turizmin bölgenin ulaşım ve diğer yerel hizmetleri geliştirip geliştirmediğinin sorgulandığı diğer bir ifadeye katılımcılar %83 oranında katıldıklarını beyan etmişlerdir. Araştırmanın bu bölümünde kalan diğer ifadelere yönelik yapılan değerlendirmenin de benzer sonuçlar ortaya koyduğu görülmektedir. Bu çerçevede, turizmin gelişmesinin yöre halkı için eğlence fırsatları sağladığı görüşüne katılmayan bireylerin %15 oranında olduğu tespit edilmiş, diğer katılımcılar ise orta düzeyde ve tamamen bu görüşe katıldıklarını belirtmişlerdir. Anketi cevaplayan bireylerin %81'i turistlerle olan etkileşimin yöre halkının yaşamını zenginleştirdiğine ve yaklaşık %77'si yaşanan bu etkileşimin yöre halkı için değerli olduğuna katıldıkları belirlenmiştir. Ayrıca, turizm sayesinde meydana gelen kültürel etkileşimin zevkli olduğu görüşü de hemen hemen aynı oranda katılımcılar tarafından desteklenmektedir. Öte yandan; bu 3 ifadeye katılmadıklarını ifade eden bireylerin oranı ankete katılanların genel oranına kıyasla oldukça düşük bir seviyede (%10) kalmıştır. Sosyo-kültürel etkilere ilişkin elde edilen bulgulara göre, araştırmaya katılan bireylerin neredeyse tamamına yakını (%92) kültürlerini öğrenmek için dünyanın pek çok farklı ülkesinden gelen turistlerle tanışmak istediklerini ifade etmektedirler.

Turizmin etkilerinin algılanmasına yönelik ankette kullanılan bir diğer ölçek de turizmin çevresel etkilerinin hangi düzeyde olumlu ya da olumsuz algılandığını belirlemek amacıyla oluşturulan 4 maddelik turizmin çevresel etkileri ölçeğidir. Bu bağlamda elde edilen verilere göre; katılımcıların %46,5'inin turizmin gürültü kirliliğine sebep olduğu görüşüne katılmadıkları belirlenmiştir. Turizmin gürültü kirliliğine sebep olduğunu destekleyen bireylerin oranı ise %35 olarak tespit edilmiştir. Araştırma örneğine alınan katılımcıların yaklaşık olarak yarısı turizmin çevre kirliliğine sebep olmadığına inanmaktadır. Buna karşın, %35 civarında bir oran ise

turizmin çevre kirliliğine sebep olduğu görüşünü savunmaktadır. Turizmin çevresel etkilerinin değerlendirildiği üçüncü ölçek maddesi ise turizmin aşırı kalabalığa sebep olup olmadığıdır. İlk iki ifadenin aksine katılımcıların %57’lik bir kısmı turizmin aşırı kalabalığa sebep olduğu görüşünü savunmaktadır. Bu duruma paralel olarak, katılımcılar turizmin trafik sıkışıklığına da sebep olduğu noktasında büyük oranda aynı fikirde bulunmaktadır. Katılımcıların %58’i bu görüşü desteklerken, %32’si bu görüşe katılmamakta ve %9,5 oranında katılımcı da bu görüşe orta düzeyde katıldığını ifade etmektedir.

7.2.2 Yaşam Kalitesi Ölçeği

Katılımcıların yaşam kalitesini algılamalarına ilişkin frekans ve yüzde dağılımları yapılmış ve sonuçları Tablo 7.3’te gösterilmiştir.

Tablo 7.3 Katılımcıların Yaşam Kalitesini Algılamalarına İlişkin Bulgular (n:639)

İFADELER	Kesinlikle Katılmıyorum				↔		Kesinlikle Katılıyorum			
	1		2		3		4		5	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Şu ana kadar yaşam koşullarım mükemmeldir	66	10,3	163	25,5	233	36,5	142	22,2	35	5,5
Hayatımda istediğim önemli şeyleri elde ettim	55	8,6	134	21,0	181	28,3	229	35,8	40	6,3
Genel olarak hayatımdan memnunum	33	5,2	73	11,4	128	20,0	343	53,7	62	9,7
Turizm sayesinde yaşam kalitemin iyileştiğine inanıyorum	50	7,8	131	20,5	152	23,8	222	34,7	84	13,1
Turizm sayesinde bu toplum daha yaşanabilir bir yer haline gelmiştir.	52	8,1	111	17,4	160	25,0	240	37,6	76	11,9

Araştırma kapsamında yerel halkın yaşam kalitesini algılamalarını değerlendirmek için kullanılan yaşam kalitesi ölçeğinde toplam 5 ifade ile ankete katılan bireylerin yaşam kalitesine ilişkin görüşleri belirlenmiştir. Bu bağlamda, anketi cevaplayan katılımcıların %36,5’i şu ana kadar yaşam koşullarının mükemmel olup olmadığına dair yöneltilen soruya orta düzeyde katıldıklarını ifade etmişlerdir. %22,2 oranında bir kesim bu görüşe katıldıklarını belirtirken, %5,5’lik bir kesim de yaşam koşullarının kesinlikle mükemmel olduğu yönünde fikir beyan etmişlerdir. Ancak yaklaşık %36 oranında katılımcı ise yaşam koşullarının mükemmel olduğu görüşüne

katılmamaktadır. Ankete katılan bireylerin hayatlarında istediği şeyleri edip etmediklerine yönelik yapılan değerlendirmeye göre %42 düzeyinde katılımcının hayatlarında istedikleri şeyleri elde ettiklerini ifade ettikleri tespit edilmiştir. Fakat buna karşın; yaklaşık %30 oranında katılımcı da tam tersi yönde görüş bildirmiştir. Araştırma örneklemine dahil edilen bireylerin %62'si genel olarak hayatlarından memnun olduklarını belirtirken sadece %5,2'si hayatlarından kesinlikle memnun olmadıklarını ifade etmektedir. Yaşam kalitesi ölçeği çerçevesinde bir diğer parametreye göre katılımcıların %48'inin turizm sayesinde yaşam kalitelerinin iyileştigiğine inandıkları belirlenmiştir. Öte yandan, aynı görüşe katılmayan katılımcıların oranı ise %28 olarak tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında turizmin toplumu daha yaşanabilir bir yer haline getirip getirmediğine dair yöneltilen soruya, yaklaşık %50'lik bir grup olumlu dönüt sağlarken, %25 civarında katılımcı olumsuz bir yaklaşım sergilemiştir. Ayrıca katılımcıların %25'i bu meseleye orta düzeyde katıldıklarını ifade etmektedir.

7.2.3 Yaşam Yeri Memnuniyeti Ölçeği

Ankete katılan bireylerin yaşam yeri memnuniyetini algılamalarına ilişkin frekans ve yüzde dağılımları yapılmış ve sonuçları Tablo 7.4'te gösterilmiştir.

Tablo 7.4 Katılımcıların Yaşam Yeri Memnuniyetini Algılamalarına İlişkin Bulgular (n:639)

İFADELER	Kesinlikle Katılmıyorum ↔ Kesinlikle Katılıyorum									
	1		2		3		4		5	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Burada yaşamak bana anlamlı gelmektedir.	23	3,6	39	6,1	114	17,8	330	51,6	133	20,8
Bu yere ilişkin güçlü bir bağlılık duygusu hissediyorum.	19	3,0	55	8,6	98	15,3	301	47,1	166	26,0
Burası tam benim yaşamak istediğim yerdir.	28	4,4	53	8,3	123	19,2	262	41,0	173	27,1
Başka yerlerde yaşamaktansa burada yaşamaktan daha çok zevk alıyorum	25	3,9	36	5,6	92	14,4	304	47,6	182	28,5

Araştırmanın odaklandığı bir diğer unsur da yerel halkın yaşam yerinden ne düzeyde memnun olduklarının belirlenmesidir. Bu amaç dahilinde yerel halkın yaşam yeri memnuniyet algılarının ölçülmesine yönelik yararlanılan ölçek toplam 4 ifadeden oluşmaktadır. Ölçekte kullanılan ilk ifadeye göre katılımcıların %72'si Manavgat'ta yaşamaktan memnun olduklarını belirtirken, ortalama %10'u yaşadıkları yerden memnun olmadıklarını belirtmektedir. Anketi cevaplayan bireylerin %73'ünün bu

yere ilişkin güçlü bir bağlılık duygusu hissettikleri tespit edilmiştir. Bu görüşü desteklemeyen katılımcı sayısı yaklaşık %10 oranında kalmıştır. Manavgat'ın tam da yaşamak istedikleri yer olup olmadığına yönelik sorulan soruya %68'lik bir kesim katıldığını ifade ederken, %13'lük bir kesim de Manavgat'ın tam da yaşamak istedikleri yer olmadığını ifade etmektedir. Son olarak, katılımcıların %76'dan fazlası başka yerlerde yaşamaktansa Manavgat'ta yaşamayı tercih ettiklerini ve %9'u da Manavgat'ta yaşamaktansa başka yerlerde yaşamayı tercih ettiklerini belirtmektedir.

7.2.4 Turizm Gelişimini Destekleme Ölçeği

Katılımcıların turizmin gelişimini desteklemelerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları yapılmış ve sonuçları Tablo 7.5'te gösterilmiştir.

Tablo 7.5 Katılımcıların Turizmin Gelişimini Desteklemelerine İlişkin Bulgular (n:639)

İFADELER	Kesinlikle Katılmıyorum				↔		Kesinlikle Katılıyorum			
	1		2		3		4		5	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Turizm bir toplum için en önemli endüstrilerden birisidir	18	2,8	35	5,5	51	8,0	327	51,2	208	32,6
Turizm gelişimi toplumun doğru yönde büyümesine yardımcı olur.	19	3,0	55	8,6	98	15,3	301	47,1	166	26,0
Turizm bu toplum için önemli bir ekonomik rol oynamaya devam edecektir.	28	4,4	53	8,3	123	19,2	262	41,0	173	27,1
Bu yerin turizm değerinden dolayı gelen turistleri görmekten mutlu ve gururluyum.	25	3,9	36	5,6	92	14,4	304	47,6	182	28,5
Turizmin bu toplumda hayati bir rol oynamasını destekliyorum.	31	4,9	31	4,9	102	16,0	292	45,7	145	22,7
Yöre halkının geleceği için turizm büyük bir gelecek vadetmektedir.	21	3,3	47	7,4	83	13,0	325	50,9	162	25,4
Resmi turizm örgütleri turizmin gelişimi için daha fazla gayret göstermelidirler.	13	2,0	21	3,3	40	6,3	271	42,4	294	46,0
Bölgeye daha fazla turist çekecek yeni turizm faaliyetleri yapılmasını destekliyorum.	17	2,7	24	3,8	57	8,9	248	38,8	293	45,9

Tablo 7.5'te turizmin gelişimini desteklemek amacıyla kullanılan ölçeğe ilişkin ifadeler incelendiğinde katılımcıların %84'ünün turizmin bir toplum için önemli endüstrilerden birisi olduğunu kabul ettikleri tespit edilmiştir. Katılımcıların %8,3'ü

ise bu durumun aksini ifade etmektedir. Katılımcılara aynı çevrede yöneltilen bir diğer soruya %73'ünün turizm gelişiminin toplumun doğru yönde büyümesine yardımcı olduğu görüşüne katıldıkları ancak %11,6'sının da katılmadıkları tespit edilmiştir. Bu görüşe ilişkin olumsuz fikir beyan etmeyip orta düzeyde katıldıklarını belirten bireylerin oranı ise %15 civarındadır. Ankete katılan bireylerin yaklaşık %75'i turizmin Manavgat için önemli bir rol oynamaya devam edeceğini belirttikleri tespit edilmiştir. Buna kıyasla, bu görüşü desteklemeyen %13 oranında bir katılımcı kitlesi de bulunmaktadır. Manavgat uzun yıllardır turizm faaliyetlerine ev sahipliği yapmakta ve doğal olarak da turistlerle yerel halk iç içe yaşamaktadır. İşte bu durumun neticesi olarak da katılımcıların %76'sı Manavgat'ın turizm değerinden dolayı turistleri görmekten mutlu ve gururlu olduklarını belirtmektedir. Katılımcıların %9,5'i turistleri görmekten mutlu ve gururlu olmadıklarını ve %14,4'ü ise bu görüşe orta düzeyde katıldıklarını ifade etmektedir. Turizmin Manavgat için bu denli önemli bir pozisyonda olup hayati bir rol oynamasına yönelik sorulan soruya katılımcıların %68'i katıldıklarını söylerken, yaklaşık %10'u turizmin hayati bir pozisyonda olmasını desteklemediklerini ifade etmektedir. Çalışmada elde edilen veriler doğrultusunda ankete katılan bireylerin %76'sının turizmin yöre halkının geleceği için büyük bir gelecek vaat ettiği görüşüne katıldıkları belirlenmiştir. Genel olarak bu görüşe kesinlikle katılmadığı belirten bireylerin sayısının çok az olduğu tespit edilmiştir. Turizmin Manavgat'ta geleceği ve gelişimi için resmi turizm örgütlerinin daha fazla gayret göstermesi gerektiği yönünde görüş bildiren katılımcıların oranının %88,4 olduğu belirlenmiş bu yönde yapılan çalışmaları desteklemeyenler ise sadece %5,3 oranında kalmıştır. Turizmin gelişiminin desteklenmesi yönünde kullanılan ölçeğin son maddesi olan ve bölgeye daha fazla turist çekilmesini sağlayacak turizm aktivitelerinin desteklenmesinin değerlendirildiği soruya %85'lik bir kesim olumlu bakmaktadır. Yine bir önceki ifadeye paralel olarak bu görüşü desteklemeyen bireylerin sayısının oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir.

7.2.5 Turizmin Etkileri Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen verilerin, söz konusu faktör yapılarını destekleyip desteklemediği incelenmiştir. Bu kapsamda, turizmin yöre halkı üzerinde ekonomik, sosyokültürel ve çevresel etkilerinden oluşan kuramsal yapının, alan araştırması sonucunda toplanan verilerle örtüşüp örtüşmediğine karar verilmiştir. İlgili

modeli test etmek amacıyla AMOS yazılımı kullanılmış, ölçekteki 14 ifadeye birincil düzeyde Doğrulayıcı Faktör Analizi gerçekleştirilmiştir.

Doğrulayıcı Faktör Analizi, En Çok Olabilirlik (Maximum Likelihood) yöntemi kullanılarak yürütülmüştür. Doğrulayıcı faktör analizinde ilk bakılması gereken değer her bir maddenin faktör yükleridir. Faktör yüklerinin en az 0,50 ve üstü bir değere sahip olması gerektiğine dair literatürde bir görüş birliği vardır (Hair, vd., 2005). Bu kapsamda bu araştırmada da her bir ifadenin faktör yükünün en az 0,50 bir değere sahip olması gerekliliği benimsenmiştir.

Doğrulayıcı faktör analizinde basit düzey analizlerden farklı olarak belli kriterlerin sağlanması gerekmektedir. Uyum istatistik değerleri olarak tanımlanabilen bu durumda ilk bakılması gereken değer χ^2/df değeridir. İlgili değer 5'in altında olması kabul edilebilir bir değer olarak belirtilmektedir (Hu ve Bentler, 1999). Bununla birlikte yaygın olarak kullanılan uyum iyilik değerleri Goodness of Fit Index (GFI), Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI), Comparative Fit Index (CFI), Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)'dir (Şimşek, 2007). Doğrulayıcı faktör analizinde kullanılan uyum iyiliği indeksleri ve normal değerler ile kabul edilebilir değerler Tablo 7.6'daki gibi belirtilebilir (Çapık, 2014: 199).

Tablo 7.6 Doğrulayıcı Faktör Analizinde Kullanılan Uyum İyiliği İndeksleri ve Normal Değerleri

İndeks	Normal Değer	Kabul Edilebilir Değer
χ^2/sd	<3	<5
GFI	>0,95	>0,90
AGFI	>0,95	>0,90
CFI	>0,95	>0,90
RMSEA	<0,05	<0,08

(Kaynak: Şimşek, 2007; Çapık, 2014: 199)

Yapılan ilk faktör analizinde χ^2 değeri 210,912 serbestlik derecesi 71 olarak belirlenmiştir. Buna bağlı olarak χ^2/df değeri 2,971; GFI=0,956; AGFI=0,935; CFI=0,970; RMSA=0,056 olarak belirlenmiştir. Tüm değerler normal kabul edilen değer aralığında çıktığı tespit edilmiş ve faktör yük dağılımlarının incelenmesi

aşamasına geçilmiştir. İlgili ifadelerin faktör yükleri ve güvenirlik değerleri Tablo 7.7’de yer almaktadır.

Tablo 7.7 Turizm Etkileri Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Faktörler/İfadeler	Faktör Yükleri	t-değeri	CR	CA	AVE
Ekonomik Etkiler			0,75	0,78	0,50
Turizm yeni iş olanakları sağlar.	0,643				
Turizm gelirleri yerel işletmeler ve yönetimler için gelir kaynağı oluşturur.	0,658	16,026*			
Turizm yaşam standartlarını geliştirir.	0,821	15,784*			
Sosyo Kültürel Etkiler			0,83	0,89	0,59
Bölgedeki eğlence çeşitliliğinin ana sebeplerinden biri turizmdir.	0,650				
Turizm sayesinde ulaşım ve diğer yerel hizmetler iyileşmektedir.	0,699	15,297*			
Turizmin gelişmesi yöre halkı için daha fazla eğlence fırsatı sağlar.	0,760	16,369*			
Dünyanın dört bir yanından gelen turistlerle etkileşim yöre halkının yaşamını zenginleştirir.	0,832	17,552*			
Turistlerle kültürel etkileşim yaşamak yöre halkı için değerlidir.	0,768	16,481*			
Turistlerle kültürel etkileşim yaşamak yöre halkı için zevklidir.	0,729	15,788*			
Kültürlerini öğrenmek için dünyanın pek çok farklı ülkesinden gelen turistlerle tanışmak isterim.	0,636	14,127*			
Çevresel Etkiler			0,83	0,87	0,68
Turizm gürültü kirliliğine sebep olmaktadır.	0,759				
Turizm çevre kirliliğine sebep olmaktadır.	0,890	19,805*			
Turizm aşırı kalabalığa sebep olmaktadır.	0,755	18,481*			
Turizm trafik sıkışıklığına sebep olmaktadır.	0,683	16,540*			

Turizmin etkileri ölçeğinde gizil değişkenlerin (ekonomik etkiler, sosyokültürel etkiler, çevresel etkiler) iç tutarlılığını gösteren cronbach alpha değerlerinin 0,78 ve 0,89 arasında değiştiği tespit edilmiştir. Söz konusu değerler literatürde belirtilen asgari değer olan 0,70’in (Nunnally, 1978) üzerinde olduğunu göstermektedir. Her bir gizil değişkenin yapı güvenirliğine ilişkin değerler ise bileşik güvenirlik (CR) olarak incelenmiş ve tüm değerlerin 0,75 ve 0,83 arasında değer aldığı tespit edilmiştir. Bileşik güvenirlik değerinin 0,70’in üzerinde olması yapının güvenilir olduğuna işaret etmektedir (Nunnally, 1978). Birleşim geçerliliği için ise Average variance extracted (AVE) değerlerinin incelenmesi ve ilgili değerlerin 0,50 ve üzerinde olması gerekmektedir. Araştırmada yer alan her bir gizil değişkenin AVE değerleri minimum 0,50 ve maksimum 0,68 değer aralığında olduğu görülmüştür.

7.3 Ölçüm Modeli Sonuçları

Tablo 7.8 Ölçüm Modeli Sonuçları

Faktörler/İfadeler	Faktör Yükleri	t-değeri	CR	CA	AVE
Ekonomik Etkiler			0,75	0,78	0,50
Turizm yeni iş olanakları sağlar.	0,655	16,426*			
Turizm gelirleri yerel işletmeler ve yönetimler için gelir kaynağı oluşturur.	0,653	15,787*			
Turizm yaşam standartlarını geliştirir.	0,810				
Sosyo Kültürel Etkiler			0,82	0,89	0,58
Bölgedeki eğlence çeşitliliğinin ana sebeplerinden biri turizmdir.	0,636	14,198*			
Turizm sayesinde ulaşım ve diğer yerel hizmetler iyileşmektedir.	0,698	15,444*			
Turizmin gelişmesi yöre halkı için daha fazla eğlence fırsatı sağlar.	0,749	16,343*			
Dünyanın dört bir yanından gelen turistlerle etkileşim yöre halkının yaşamını zenginleştirir.	0,816	17,493*			
Turistlerle kültürel etkileşim yaşamak yöre halkı için değerlidir.	0,759	16,435*			
Turistlerle kültürel etkileşim yaşamak yöre halkı için zevklidir.	0,735	16,097*			
Kültürlerini öğrenmek için dünyanın pek çok farklı ülkesinden gelen turistlerle tanışmak isterim.	0,656				
Çevresel Etkiler			0,82	0,87	0,64
Turizm gürültü kirliliğine sebep olmaktadır.	0,648	16,597*			
Turizm çevre kirliliğine sebep olmaktadır.	0,755	20,100*			
Turizm aşırı kalabalığa sebep olmaktadır.	0,892	22,575*			
Turizm trafik sıkışıklığına sebep olmaktadır.	0,813				
Yaşam Kalitesi			0,83	0,84	0,62
Şu ana kadar yaşam koşullarım mükemmeldir.	0,781				
Hayatımda istediğim önemli şeyleri elde ettim.	0,809	12,599*			
Genel olarak hayatımdan memnunum.	0,784	12,370*			
Yaşam Yeri Memnuniyeti			0,87	0,92	0,74
Turizm sayesinde bu toplum daha yaşanabilir bir yer haline gelmiştir.	0,845				
Burada yaşamak bana anlamlı gelmektedir.	0,882	26,981*			
Bu yere ilişkin güçlü bir bağlılık duygusu hissediyorum.	0,837	24,997*			
Burası tam benim yaşamak istediğim yerdir.	0,821	24,223*			
Turizmin Gelişimini Destekleme			0,82	0,84	0,64
Turizm gelişimi toplumun doğru yönde büyümesine yardımcı olur.	0,744				
Bu yerin turizm değerinden dolayı gelen turistleri görmekten mutlu ve gururluyum.	0,823	20,013*			
Yöre halkının geleceği için turizm büyük bir gelecek vadetmektedir.	0,746	18,177*			
Bölgeye daha fazla turist çekecek yeni turizm faaliyetleri yapılmasını destekliyorum.	0,708	17,210*			

Turizmin etkilerine dair ekonomik, sosyokültürel ve çevresel etkiler ile söz konusu etkilerin ilişkili olduğu düşünülen yaşam kalitesi, yaşam yeri memnuniyeti ve turizmin gelişimini destekleme değişkenlerinden oluşan toplam 6 gizil değişkenli yapı

doğrulamalı faktör analizine tabi tutulmuştur. Yapılan analiz sonucunda yaşam kalitesi değişkeninden iki ifade (*Turizm sayesinde yaşam kalitemin iyileştiğine inanıyorum; Turizm sayesinde bu toplum daha yaşanabilir bir yer haline gelmiştir.*) ile turizm gelişimini destekleme değişkeninden dört ifadenin (*Turizm bir toplum için en önemli endüstrilerden birisidir; Turizm bu toplum için önemli bir ekonomik rol oynamaya devam edecektir; Turizmin bu toplumda hayati bir rol oynamasını destekliyorum; Resmi turizm örgütleri turizmin gelişimi için daha fazla gayret göstermelidirler*) faktör dağılımlarının 0,50 ve daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Hair vd. (2005)'nin çalışmalarında belirtildiği üzere bir faktör yükünün alması gerektiği değerin minimum 0,50 olması sebebiyle iki değişkende yer alan toplam 6 ifade analizden çıkartılmış ve toplam 25 ifade ile araştırmanın doğrulamalı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Tüm değişkenlere ait yapının eklenerek gerçekleştirilen doğrulamalı faktör analizinde χ^2 değeri 622,587 serbestlik derecesi 253 olarak belirlenmiştir. Buna bağlı olarak χ^2/df değeri 2,461; GFI=0,930; AGFI=0,910; CFI=0,961; RMSA=0,048 olarak belirlenmiştir. Tüm değerler normal kabul edilen değer aralığında çıktığı tespit edilmiştir. Yapılan doğrulamalı faktör analizi sonuçlarına göre yapı uyumunun toplanan verilerle örtüştüğü tespit edilmiştir.

Ayrıca, gizil değişkenlerin (ekonomik etkiler, sosyokültürel etkiler, çevresel etkiler, yaşam kalitesi, yaşam yeri bağlılığı, turizm gelişimini destekleme) iç tutarlılığını gösteren cronbach alpha değerlerinin 0,78 ve 0,92 arasında değiştiği görülmektedir. Her bir gizil değişkenin yapı güvenirliğine ilişkin değerler ise bileşik güvenirlik (CR) olarak incelenmiş ve tüm değerlerin 0,75 ve 0,87 arasında değer aldığı tespit edilmiştir. Araştırmada yer alan her bir gizil değişkenin AVE değerleri minimum 0,50 ve maksimum 0,74 değer aralığında olduğu görülmüştür. Sonuç olarak araştırmanın birleşim geçerliliğini sağladığı söylenebilir. Çıkan sonuçlar ve yorumlar neticesinde Anderson ve Gerbing (1988)'in ikinci aşaması olan yol analizine geçilmesine karar verilmiştir.

7.4 Yapısal Model

Araştırma amacı doğrultusunda belirlenen değişkenlerin ölçüm modeli test edildikten sonra Anderson ve Gerbing (1988)'in ikinci aşaması olan yapısal modelin yol analizine geçilmiştir. Yapısal modelin, ölçme modelinden farkı, gizil değişkenler

bağlı olarak H1 hipotezi kabul edilmiştir. Bununla birlikte gerek sosyokültürel etkilerin gerekse de çevresel etkilerin yaşam kalitesi üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$). Araştırma sonuçlarına bağlı olarak H2 ve H3 hipotezleri reddedilmiştir. Benzer şekilde turizmin ekonomik, sosyokültürel ve çevresel etkilerinin yaşam yeri memnuniyetine dair herhangi bir etkisinin bulunmadığı anlaşılmıştır ($p>0,05$). Bu kapsamda H4, H5 ve H6 hipotezleri reddedilmiştir. Turizmin ekonomik etkilerinin, turizm gelişimini destekleme üzerinde istatistiki anlamda herhangi bir etkisi bulunmamaktadır ($p>0,05$). Bu sonuç ışığında H7 reddedilmiştir. Öte yandan sosyokültürel etkiler turizm gelişimini güçlü bir şekilde etkilemektedir ($\beta=0,80$; $t=4,061$; $p < 0,001$). Zira, Kline (2011) beta katsayıları üzerinden yapmış olduğu değerlendirmede 0,10 ve altı katsayılar için düşük etki, 0,11-0,50 arası beta katsayılar için orta düzey etki, 0,51 ve üzeri etkiler için yüksek düzey etki oluştuğunu iddia etmektedir. Bir diğer ifade ile sosyokültürel etkilerdeki bir birimlik artış yöre halkının turizm gelişimini desteklemelerinde %80'lik bir artış sağlamaktadır. Bu sonuçlara bağlı olarak H8 hipotezi kabul edilmiştir. Diğer taraftan çevresel etkilerin ise turizm gelişimin destekleme üzerinde ters yönlü bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Bir diğer ifade ile çevresel etkilerde meydana gelen bir birimlik artış turizm gelişimini desteklemede % 10'lük bir azalışa sebep olmaktadır ($\beta=-0,10$; $t=-4,533$; $p < 0,001$). Bu sonuç ışığında H9 kabul edilmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen etkilerden bir diğeri ise yaşam kalitesinin yaşam yeri memnuniyeti ve turizm gelişimini destekleme üzerindeki etki durumudur. Şekil incelendiğinde yaşam kalitesinde meydana gelen bir birimlik artışın yaşam yeri memnuniyetinde % 35 ($\beta=0,35$; $t=7,150$; $p < 0,001$), turizm gelişimini desteklemede % 12 ($\beta=0,12$; $t=2,992$; $p < 0,05$), oranında bir artış meydana getirdiği tespit edilmiştir. Bu sonuçlar ışığında H10 ve H11 hipotezleri kabul edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bir diğer sonuç ise yaşam yeri memnuniyetinin turizm gelişimini destekleme üzerindeki olumlu etkisidir. Öyle ki, yaşam yeri memnuniyetinde meydana gelen bir birimlik artışın turizm gelişimini desteklemeyi % 13 oranında arttırdığı tespit edilmiştir ($\beta=0,13$; $t=3,514$; $p < 0,001$). Bu sonuç ışığında H12 hipotezi kabul edilmiştir.

Araştırma sonucu yapısal modelden elde edilen sonuçlar Tablo 7.9'da yer almaktadır.

Tablo 7.9 Hipotez Sonuçları

Hipotezler	Standart yükler	t-değeri	Sonuç
$H_1: EE \rightarrow YK$	0,71	2,948**	Desteklendi
$H_2: SKE \rightarrow YK$	-0,53	-1,554 ^{NS}	Desteklenmedi
$H_3: ÇE \rightarrow YK$	0,05	1,511 ^{NS}	Desteklenmedi
$H_4: EE \rightarrow YYM$	0,27	1,472 ^{NS}	Desteklenmedi
$H_5: SKE \rightarrow YYM$	0,18	0,687 ^{NS}	Desteklenmedi
$H_6: ÇE \rightarrow YYM$	0,03	0,944 ^{NS}	Desteklenmedi
$H_7: EE \rightarrow TGD$	0,07	0,517 ^{NS}	Desteklenmedi
$H_8: SKE \rightarrow TGD$	0,80	4,061*	Desteklendi
$H_9: ÇE \rightarrow TGD$	-0,10	-4,533*	Desteklendi
$H_{10}: YK \rightarrow YYM$	0,35	7,150*	Desteklendi
$H_{11}: YK \rightarrow TGD$	0,12	2,992**	Desteklendi
$H_{12}: YYM \rightarrow TGD$	0,13	3,514*	Desteklendi

*p < 0.001 **p < 0.05NS: No significant.

EE: Ekonomik etkiler; SKE: Sosyokültürel etkiler; ÇE: Çevresel etkiler; YK: Yaşam kalitesi; YYM: Yaşam yeri memnuniyeti; TGD: Turizm gelişimini destekleme

SEKİZİNCİ BÖLÜM

8. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çağımızda turizmin en hızlı gelişen, en fazla talep alan ve ülkelerin her açıdan kalkınmaları için öneme sahip sektörlerden biri olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Yaşanan teknolojik gelişmeler, ulaşım olanaklarının iyileşmesi, ülkeler ve bireyler arasında etkileşimin artması turizmin popülaritesini her geçen gün artırmaktadır. İnsanların ekonomik durumlarının turizm faaliyetlerine katılmalarına imkân sağlamak adına iyileşmesi, makineleşme sonucunda daha çok boş zamana sahip olmaları insanları farklı yerleri gezip görmeye, değişik kültürlerle iletişime geçmeye ve yeni deneyimler kazanmaya yöneltmiştir. Yaşan tüm bu gelişmeler turizmin gelir ve kültür bakımından belli bir kesimin ilgisi olmaktan çıkıp tüm bireylerin katılım gösterdiği bir sektöre dönüşmesine yol açmıştır. Dolayısıyla dünya nüfusunun artmasına paralel olarak, turizm faaliyetlerine katılan insanların sayısında her geçen gün ciddi bir artış yaşanmaktadır. Bu bağlamda, turizm ortaya koyduğu sonuçlarıyla hem ülkesel ölçekte hem de bölgesel ölçekte ciddi olumlu ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel yansımaları olan bir sektördür. Sektör bir yandan sağladığı döviz girdisiyle ekonomilerin canlanmasına, gelir adaletsizliğinin giderilmesine olanak sağlarken, öte yandan milyonların istihdam edilmesine direk etki ederek insanların genel refah seviyelerinin iyileşmesine katkı sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, turizm faaliyetlerinin, tüm turizm paydaşlarının katılımını gerektiren ve arz-talep dengesini değerlendirerek, belli bir plan ve program çerçevesinde gerçekleştirildiği destinasyonlarda olumlu ekonomik yansımalara ek olarak, sosyal, kültürel ve çevresel açılardan da bu destinasyonlar gelişmektedir. Turizm sayesinde insanların kültürel ve sosyal açılardan etkileşime geçmesi sonucunda küresel olarak bir kültürel entegrasyonu yaşanmakta, turizm faaliyetlerine katılan bireylerin gelişmesinin önü açılmaktadır (Civelek, 2010:333; Yayla vd., 2019). Ayrıca, insanlar çevresel konularda daha da bilinçlenmekte ve kaynakları koruyarak kullanıp sektörün sürdürülebilirliğine hizmet etmektedir. Fakat unutulmamalıdır ki, turizm faaliyetlerinin yoğunlaştığı ve turist sayılarının hızla yükseldiği destinasyonlarda bu olumlu etkilere ek olarak pek çok olumsuz etkisi de bulunmaktadır (Avcıkurt, 2017:32-33). Bundan dolayı, yerel halkın yaşadığı bölgede turizmin etkilerine yönelik algılarına bağlı olarak turizmin gelişimini desteklemeleri son derece önemlidir. Yerel

halkın yanı sıra, turizmin diğer paydaşlarının da turizmin etkilerine ilişkin algı ve tutumları da sektörün geleceği ve sürdürülebilirliği açısından önemi büyüktür. Bu bağlamda, turizmin etkin olarak faaliyet gösterdiği, bilhassa yoğun turizm geliri elde edilen ve turizme bağlı çıktılarının net olarak görüldüğü destinasyonların incelemeye konu edilmesi, turizm sektörünün yerel halkın yaşamında ne boyutta etkili olduğunun daha iyi anlaşılmasına ışık tutabilecektir. Çünkü etkin olarak turizmde çalışan bireyler üzerinde yapılan çalışmalar turizmin etkilerinin algılanmasının daha gerçekçi incelenebileceğini göstermektedir (Ramkissoon, 2020; Ersoy, 2017).

Manavgat'ta yerel halk yaklaşık olarak 60 yılı aşkındır turizmle iç içe yaşamaktadır (Bakır-Sert, 2020). Turizm faaliyetlerinin bölgede başladığı ilk günden beri yerel halkın ekonomik, sosyal ve kültürel olarak turizmden etkilendiği düşünülmektedir. Ayrıca turizmin bölgede gelişmesine paralel olarak bölgenin fiziki yapısında da ciddi bir dönüşüm yaşanmıştır. Turizmin en önemli geçim kaynağı haline geldiği günümüzde, yerel halkın yaşam kalitesi de neredeyse tamamen sektöre bağlı hale gelmiştir. Bu durum Manavgat'ta yaşayan insanların buradan memnun olup olmamalarına ve turizmin bölgede gelişmesine verdikleri desteği de doğrudan etkiler hale gelmiştir. Ayrıca, Manavgat destinasyonunun uluslararası ve ulusal düzeyde çok etkin ve önemli bir destinasyon olduğu da göz önüne alınca yapılan bu çalışmanın Manavgat gibi bir destinasyonu konu almasının sektörün gelişmesi adına yerinde bir adım olduğu düşünülmektedir. Üzerinde durulması gereken bir diğer husus da, yapılan literatür taramasında Manavgat destinasyonunun da yerel halkın turizm etkilerini algılamalarını, bu etkilerin yaşam kalitesi, yaşam yeri memnuniyeti ve turizm gelişimine verilen destek üzerindeki rolünü ölçen bütünlük bir çalışmanın bulunmaması bu araştırmanın önemini daha da artırmaktadır. Bu durum çalışmaya keşfedici ve betimsel bir özellik de kazandırmaktadır.

Bu çalışmanın üç ana amacı bulunmaktadır. Çalışmanın birinci amacı dâhilinde turizmin ortaya koyduğu ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkilerin yerel halk tarafından nasıl algılandığının belirlenerek; bu etkilerin yöre halkının yaşam kalitesine, yaşam yeri memnuniyetine ve turizm gelişimini destekleme üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışmanın ikinci amacı çerçevesinde ise, yerel halkın yaşam kalitesinin yaşam yeri memnuniyetine ve turizm gelişimini destekleme üzerinde ne oranda etkili olduğunu belirlenmiştir. Çalışmanın üçüncü amacı da yöre halkının

yaşam yeri memnuniyetinin turizm gelişimini desteklemeyi etkileyip etkilemediğinin ortaya çıkarılması olmuştur. Tüm bu amaçlar doğrultusunda oluşturulan anket formu Manavgat merkez ve çevre mahallerinde nüfus yoğunluğu gözetilerek ve toplumun her kesimine ulaşılarak uygulanmış, elde edilen veriler titizlikle analiz edilerek gerçekçi sonuçlar ortaya çıkarılmıştır.

Araştırmanın birinci amacına yönelik yapılan değerlendirmede turizmin etkilerinin yerel halkın yaşam kalitesi üzerinde ne gibi sonuçlar doğurduğu ele alınmıştır. Bu doğrultuda oluşturulan üç hipotezden biri desteklenmiş iki hipotez ise desteklenmemiştir. Bu bağlamda, yapılan analiz neticesinde turizmin ekonomik etkilerinin yerel halkın yaşam kalitesi üzerinde güçlü bir etkisinin olduğu belirlenmiştir. Bu noktadan hareketle, yerel halkın turizmin gelişimine bağlı ortaya çıkan ekonomik etkilerin bilincinde olduğu ve genel olarak turizmin ekonomik getirilerine bağlı bir yaşam kalitesi standardının olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, bu alanda yapılan çalışmalar ışığında yapılan değerlendirmelere göre; turizmin ekonomik açıdan olumlu yansımaları olduğu zaman, yerel halk turizme bağlı ortaya çıkabilecek olan diğer olumsuz etkileri bile hoşgörü ile karşılamakta, yaşam kalitesinde yaşadığı iyileşmeye istinaden turizme olumlu açıdan bakabilmektedir (Belisleve Hoy, 1980; Liu, Liu ve Var, 1986; Perdue, Long, ve Allen, 1990; Ross, 1992; Sheldon ve Var, 1984). Araştırmanın bu konuda ulaştığı bulgular Kim, Uysal ve Sirgy (2013) tarafından turizmin etkilerinin yaşam kalitesi üzerindeki etkilerine yönelik yapılan çalışmada elde edilen bulgularla paralellik göstermektedir. Dahası, turizmin ekonomik etkilerinin yerel halkın yaşam kalitesiyle doğrudan ilişki ve doğru orantılı bir etkisinin olduğunu ortaya koyan pek çok çalışma bulunmaktadır (Tyrel ve Sheldon, 1984; Tosun, 2002). Delibasic vd. (2008) tarafından yapılan çalışmaya göre ise, yerel halk tarafından turizmin ekonomik etkilerinin diğer etkilere kıyasla daha önemli kabul edildiği çünkü turizm sayesinde insanların yeni iş olanakları, ek gelir kaynakları elde edebildikleri için turizmin bu yanını direk olarak yaşam kaliteleriyle ilişkilendirdikleri de ifade edilmektedir.

Literatürde bulunan bazı çalışmalara göre turizmin ekonomik etkilerinin sadece bireylerce yaşam kalitesinin gelişmesi boyutunda algılanmadığı, ayrıca devletler tarafından turizmin olumlu karşılandığı ve desteklendiği de vurgulanmaktadır, çünkü turizm bir yandan ekonomilerin canlanmasına olanak

sağlarken öte yandan gelir dengesizliğinin giderilmesini sağlamakta ve devletlerin istihdam sorunuyla mücadele etmesine katkı sağlamaktadır (Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002; Zengin, 2010; Sarı ve Seçilmiş, 2010).

Manavgat'ta yaşayan yerel halkın turizmin etkilerini algılamasını belirlemeye yönelik yapılan bu çalışmada yerel halkın turizmin ekonomik etkileriyle yaşam kaliteleri arasında anlamlı bir ilişki kurduğunu göstermektedir. Günümüzde ve geçmiş yıllarda dönem dönem yaşanan ekonomik sıkıntılar dikkate alınınca insanların ekonomik unsurlara neden bu denli önem yükledikleri daha iyi anlaşılmaktadır. Çünkü insanlar ekonomik olarak öncelikle birincil ihtiyaçlarını gideremedikleri zaman diğer konulara yeterince ilgi göstermemektedirler.

Çalışmada turizmin etkilerine ilişkin yapılan analiz sonuçlarına göre, turizmin sosyo-kültürel etkilerinin yerel halkın yaşam kalitesi üzerinde anlamlı bir etkisine rastlanılmamıştır. Bu durum, yerel halkın turistlerle olan etkileşimi neticesinde yaşam kalitesinde herhangi bir değişim olmadığı sonucunu ortaya koymaktadır. Çalışmadan elde edilen bu sonuç Kim, Uysal ve Sirgy (2013) ve Sharpley (2014) tarafından yapılan çalışmanın bulgularıyla uyuşmamaktadır. Zira, Sharpley turizmin sosyo-kültürel etki boyutunun yerel halkın yaşam kalitesi üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu ifade etmektedir. Nitekim, turizm sektörü her ne kadar ekonomik boyutuyla gündemde olan bir sektör olsa da, gün be gün etkisi artan bir sektörün toplumların sosyo- kültürel yapılarını etkilemediği dolayısıyla yaşam kalitelerine etki etmediği düşünülemez (Berber, 2003; Deery vd., 2012; Gürbüz 2002; Dönmez, 2011). Öte yandan, bu çalışmada sosyo-kültürel etkilerin yaşam kalitesi üzerinde negatif yönlü bir etkisinin olduğu görülmektedir. Esasen bu sonuç literatürde bulunan bazı çalışmaların bulgularıyla paralellik göstermektedir. Gelişmiş olan bazı ülkelerde turizmin etkilerine yönelik yapılan çalışmalarda, turizmin etki seviyesi yerel halkı rahatsız edecek boyutlara ulaşınca yerel halkın turistlerle olan etkileşimlerine dair olumlu algılamalarının olmadığı vurgulanmaktadır (Kim, 2002; Lepp, 2008; Sanchez vd., 2009; Sharpley, 2014). Örneğin, turizme bağlı aşırı nüfus artışı neticesinde sosyal problemlerin yaşanması ve suç oranlarının artması bu olumsuz etkiyi desteklemektedir (Nunkoo ve Ramkissoon, 2010; Kirtsoglou, 2004). Sonuç olarak, çalışmamıza konu olan Manavgat halkının turizmin sosyo-kültürel etkileriyle yaşam kaliteleri arasında olumlu bir ilişki kurmadıkları anlaşılmaktadır.

Araştırma çerçevesinde turizmin çevresel etkilerinin yerel halkın yaşam kalitesine olan etkisini değerlendirmek amacıyla oluşturulan üçüncü hipotezin de desteklenmediği tespit edilmiştir. Bu bulgu dâhilinde Manavgat'ta yaşayan yerel halk turizmin çevrelerinde meydana getirdiği değişim ve etki ile yaşam kaliteleri arasında anlamlı bir ilişki kurmamaktadır. Diğer bir ifadeyle, yerel halk turizme bağlı yaşanan çevresel değişimin yaşam kalitelerini iyileştirdiğine kanaat getirmemektedir. Elde edilen bu verinin Kim (2002) tarafından yapılan çalışmayla paralellik gösterdiği tespit edilmiştir. Literatürde, insan ögesini her ne kadar çevreden bağımsız değerlendirmenin olanaksız olduğu ve yaşam alanlarında meydana gelecek çevresel değişimlerin onların yaşam kalitelerine direk olarak yansıtacağı ifade edilse de (Sullivan, 1992; Boudreau ve Newman, 1993; Dökmen, 2000) çalışmanın bulguları bu sonuçlarla uyuşmamaktadır. Ayrıca bu çalışmadan elde edilen bulguların Kim, Uysal ve Sirgy (2013) tarafından yapılan çalışma sonuçlarıyla da çeliştiği görülmektedir. Turizm alanında yapılan çalışmaların bazılarına göre, turizmin etkilerini değerlendirirken sadece ekonomik rakamlara bağlı kalmanın gerçekçi olmadığı vurgulanmaktadır. Bu çalışmalar turizmin ekonomik etkilerden ayrı olarak sosyal, kültürel ve çevresel çıktılarının yerel halkın yaşam kalitesiyle yakından ilişkili olduğunu savunmaktadır. Diğer bir ifadeyle bu boyutların yerel halkın yaşam kalitesini olumlu yönde etkilediği ele alınmaktadır (Cohen, 1978; Gursoy, Jurowski, ve Uysal, 2002; Jurowski, Uysal, ve Williams, 1997; Linton, 1987; Richard R. Perdue, Long, ve Kang, 1999).

Araştırmanın birincil amacı kapsamında yerel halkın yaşam yeri memnuniyeti üzerinde turizmin etkilerinin hangi boyutta belirleyici olduğunun tespit edilmesine yönelik oluşturulan dördüncü, beşinci ve altıncı hipotezlerin desteklenmediği belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre, turizmin ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel etkilerinin yerel halkın yaşam yeri memnuniyetine etki etmediği görülmektedir. Bir diğer ifadeyle Manavgat'ta yaşayan yöre halkı burada yaşamaktan memnun olup olmamalarını turizmin etkilerine bağlamamaktadırlar.

Steele (1981) çalışmasında bireylerin yaşadıkları yerle karşılıklı bir ilişki yaşayarak o yere bağlandıklarını ve mekân duygusunu geliştirdiklerini, oluşturulan bu bağ sayesinde de o yerde yaşamaktan memnun olduklarını iddia etmektedir. Ancak, Manavgat halkının yaşam yeri memnuniyetini tesis ederken turizmin etkilerinden etkilenmedikleri sonucu ortaya çıkmaktadır.

Araştırmanın yedinci hipotezi olan ve turizmin ekonomik etkilerinin yerel halkın turizm gelişimine verdikleri desteğe etki edip etmediğinin ölçülmesini amaçlayan hipotez desteklenmemiştir. Bu sonuca göre yerel halk turizm gelişimine destek olurken turizmin ekonomik boyutunun etkin bir öge olmadığını düşünmektedir. Ancak, aynı boyutta oluşturulan sosyo-kültürel etkilerin turizm gelişimini destekleme ve çevresel etkilerin turizm gelişimini destekleme üzerindeki rolünü belirleyen sekizinci ve dokuzuncu hipotezlerin desteklendiği görülmüştür. Bu bağlamda, yerel halk turizmden sosyo-kültürel açıdan olumlu etkilenirse turizm gelişimine destek olmaktadır. Avcıkurt vd. (2007)'nin ifade ettiğine göre yerel halkın bölgelerini ziyaret eden turistlerle iletişimi ve etkileşimi arttığında insanlar daha enternasyonal bir kimlik kazanmaktadır. Bu doğrultuda da onların turizm faaliyetlerine ve turistlere bakış açıları olumlu manada değişeceği için turizm gelişimine verecekleri destek aynı doğrultuda artmaktadır. Bundan dolayıdır ki, bir destinasyonda turizm faaliyetleri planlanırken yerel halkın rolü ve etkinliği kesinlikle göz ardı edilmemeli ve karar alma ve planlama süreçlerine aktif olarak katılımı sağlanmalıdır. Dolayısıyla, turizmin destinasyonda gelişimi ve sürdürülebilirliği sağlanmış olacaktır. Birinci hipotezdeki veriler tekrar dikkate alındığında turizmin sosyo-kültürel etkilerinin ekonomik etkileri kadar etkili algılanabileceği anlaşılmaktadır. Çünkü esas itibariyle turizm aynı zamanda sosyal bir olaydır ve bireylerin aktif katılımıyla yoğun sosyal ve kültürel faaliyetleri barındıran bir sektör konumundadır. Turizm her ne kadar ekonomik etkileriyle değerlendirilse de, sonuç itibariyle güçlü sosyo-kültürel etkiler bırakan bir endüstridir.

Manavgat'ta ikamet eden yöre halkı, turizme bağlı ortaya çıkan çevresel etkilerin turizm gelişimini destekleme konusunda önemli olduğu görüşünü savunmaktadırlar. Yapılan analiz sonucunda elde edilen veriye göre turizmin çevresel etkileriyle turizm gelişimini destekleme arasında ters orantılı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda, turizmin çevresel etkileri arttıkça yerel halkın turizm gelişimine verdiği desteğin azaldığı ve bu durumun tam tersi yönde bir etki olduğu zaman, yani turizm faaliyetleri sonucunda çevreye yönelik etkiler azaldığında turizm gelişimine verilen desteğin arttığı görülmektedir. Bu sonuç, yerel halkın çevre konusunda duyarlı bir yapıya sahip olduğunu ve turizmin çevresel etkilerini önemsedğini kanıtlamaktadır.

Araştırmanın ikinci amacı kapsamında oluşturulan onuncu ve on birinci hipotezlerin desteklendiği belirlenmiştir. Bu bağlamda, yerel halkın yaşam kalitesine bağlı olarak yaşam yeri memnuniyeti artmakta veya azalmaktadır. İnsanların yaşam kalitelerinin iyileşmesi Manavgat'ta yaşamaktan memnun olmalarına olumlu yönde etki etmektedir. Yaşam kalitesi bir bireyin ya da bir yerde yaşayan insanların hissettikleri refah seviyesi olarak değerlendirilmektedir (Delibasic vd., 2008). Bu değerlendirmeye göre Manavgat'ta yaşayan yerli halkın turizme bağlı olarak refah seviyesinin arttığı ve buna istinaden de Manavgat destinasyonunda yaşamaktan memnun oldukları sonucuna ulaşılmaktadır. Yaşam yeri memnuniyetini bireylerin mutluluklarıyla ilişkilendiren Veenhoven (2000)'ın değerlendirmesi çerçevesinde Manavgat'ın yöre halkının burada yaşamaktan mutlu oldukları ifade edilebilir. Bu çalışmada elde edilen analizler Manavgat halkının turizmin ekonomik boyutuna, ekonomik boyutunun etkilediği yaşam kalitesine ve yaşam kalitesinin artmasıyla ortaya çıkan yaşam yeri memnuniyetine çok önem verdiklerini göstermektedir. Bu sonuç Kim (2002) tarafından yaşam kalitesine dair oluşturulan ve 4 bölümden meydana gelen şablonla uyum içerisindedir. Bu paralelliğe göre, yerel halkın turizm gelişimine ve turizmin etkilerine bağlı olarak maddi, toplumsal, içsel ve sağlık-güvenlik refahı seviyesi algılamalarının yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bundan dolayı, Manavgat destinasyonunda turizmin sağlıklı gelişim gösterebilmesi adına yapılacak gelecek planlamalarda bu durumun kesinlikle göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Yine bir önceki hipotezde ortaya çıktığı gibi; yerel halkın yaşam kalitesindeki iyileşme turizm gelişimine verdikleri destekle doğru orantılıdır. Bu durumun araştırmanın ilk hipoteziyle de paralellik gösterdiği belirlenmiştir. Bu durum yerel halkın turizmin ekonomik çıktılarına önem verdiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Turizmin gelişimi neticesinde yaşam kalitesi artan yöre halkının bilinçli olarak turizm gelişimine destek verdiği tespit edilmiştir. Ayrıca, en temel geçim kaynağı turizm olan Manavgat halkının turizm gelişimine önem verdiği görülmektedir, çünkü insanlar daha kaliteli bir yaşam sürüp burada mutlu olmalarının turizm gelişim göstermesine ve sürdürülebilir olmasına bağlı olduğunun farkındadırlar. Stylidis vd. (2014) bir destinasyonda turizm gelişimin sağlıklı ve sürdürülebilir olmasının yegâne şartının, yerel halkın turizmin etkilerini nasıl algıladığına ve bu boyutlardan ne oranda etkilendiğine bağlı olduğunun altını çizmektedir. Bir diğer araştırmacı olan Sharpley

(2014)'e göre turizmin sağlıklı gelişiminin önündeki engel, turizm faaliyetleri planlanırken ve hayata geçirilirken bir dengesizlik durumunun ortaya çıkmasıdır. Bu dengede yerel halkın rolü önemlidir ve yerel halkın yaşam kalitesi ve yaşam yeri memnuniyeti algısı bu doğrultuda oldukça belirleyici bir konumdadır. Literatürde aynı doğrultuda yapılmış pek çok çalışma bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi Constanta (2009) tarafından yapılan araştırmadır. Bu araştırmaya göre, turizm sağladığı pek çok olanakla yerel halkın yaşam kalitesini artırabilmektedir. Örneğin; dinlenme, eğlence, bilinç düzeyinin artması, yaşamdan alınan doyumun artması gibi olanaklar yerel halkta daha kaliteli bir yaşam sürme algısını ortaya çıkarmakta ve netice olarak yerel halk turizme olumlu bir tutum sergileyerek gelişimine nihai olarak destek vermektedir.

Araştırma dâhilinde belirlenen üçüncü amaç doğrultusunda oluşturulan on ikinci ve son hipotezin de desteklendiği tespit edilmiştir. Bu çerçevede, yerel halkın yaşam yeri memnuniyetinin turizm gelişimine verdikleri desteği aynı doğrultuda etkilediği görülmektedir. Bu sonuca göre, insanlar yaşadıkları yerden memnun oldukları zaman, o yerdeki turizm faaliyetlerinin gelişmesini açıkça desteklemektedirler. Manzo (2003) bireylerin yaşadıkları yerle duygusal bir bağ kurduklarını, kurulan bu duygusal bağın yaşam yeri memnuniyetini etkilediğini ifade ederek bireylerin bu durumda yaşadıkları yerle bağ kurmalarına olanak sağlayan olumlu gelişmelere destek verdiklerini ifade etmektedir. Bireylerin yaşam yerlerine bağlı olup, o yerde yaşamaktan memnun olup olmadığına dair yapılan çok sayıda çalışma mevcuttur (Billig ve Zorkraut,1993; Giulliani ve Feldman, 1993; Low, 1992; Mesch ve Manor, 1998). Bu araştırmacıardan Low (1992), yaşam yerine bağlı olmanın ve oradan memnun olmanın değerlendirmesini araştırmanın dördüncü bölümünde ifade edildiği gibi 3 farklı boyutla açıklamakta ve bireyler bu boyutlar neticesinde yaşadıkları yerlerdeki değişim ve gelişmelere destek vermektedir. Bu bağlamda Manavgat destinasyonunda yaşayan yerel halkın Manavgat'ta yaşamaktan memnun olduğu ve destinasyonda turizm faaliyetlerin yapılmasını ve gelişimini net bir dille destekledikleri anlaşılmaktadır.

Antalya'nın Manavgat ilçesi örnekleminde gerçekleştirilen ve Manavgat'ta yaşayan yerel halkı konu alan bu araştırma yerel halkın turizmin etkilerini, yaşam kalitesini, yaşam yeri memnuniyetini ve turizm gelişimini destelemeyi algılamalarına

ilişkin kurgulanan model aracılığıyla elde edilen verilerin analiz sonuçlarını genel olarak özetlemek gerekirse;

- Ekonomik etkilerin yaşam kalitesini etkilediğine,
- Sosyo-kültürel etkilerin turizm gelişimini desteklemeyi etkilediğine,
- Çevresel etkilerin turizm gelişimini desteklemeyi etkilediğine,
- Yaşam kalitesinin yaşam yeri memnuniyetini etkilediğine,
- Yaşam kalitesinin turizm gelişimini desteklemeyi etkilediğine,
- Yaşam yeri memnuniyetinin turizm gelişimini desteklemeyi etkilediğine yönelik oluşturulan hipotezlerin kabul edildiği ve
- Sosyo-kültürel etkilerin yaşam kalitesinin etkilediğine,
- Çevresel etkilerin yaşam kalitesini etkilediğine,
- Ekonomik etkilerin yaşam yeri memnuniyetini etkilediğine,
- Çevresel etkilerin yaşam yeri memnuniyetini etkilediğine,
- Ekonomik etkilerin turizm gelişimini etkilediğine yönelik oluşturulan hipotezlerin reddedildiği tespit edilmiştir.

Araştırmanın bulguları Manavgat destinasyonunda faaliyet gösteren turizm geliştiricileri ve planlayıcıları için ciddi önem arz etmektedir. Bu açıdan, ilgili turizm paydaşları kısa dönemli bir yaklaşım ortaya koymaktan ziyade yerel halkın yaşam kalitesini, yaşam yeri memnuniyetini ve turizm gelişimine vereceği desteği artıracak ve turizmin sürdürülebilirliğine hizmet edecek uzun dönemli planlamalar yapmak durumundadır. Çalışmanın bulguları ortaya çıkarmıştır ki, yerel halkın turizmin etkilerine ilişkin algıları arttıkça yaşam kaliteleri artmakta bu durum da yaşam yerinden memnun olmalarını sağlayarak turizmin gelişimine verdikleri desteği etkilemektedir. Bu bulgu çerçevesinde, turizmin gelişmesine yönelik oluşturulan stratejilerde bu boyutların güçlü bir etkileşim içinde olduğu hesaba katılmalı ve nihai amacın yerel halkın yaşam kalitesinin, yaşam yeri memnuniyetinin artırılması ve turizmin gelişimini desteklemesi sağlanmalıdır. Manavgat'ta yaşayan yerel halk 12 ay boyunca turizmle iç içe yaşamaktadır. Bu nedenle sektörde meydana gelebilecek en ufak bir dalgalanma, aynı boyutta olmasa da toplumun her kesimine etki edebilmektedir. Turizmin bu denli yoğun olarak yaşandığı, etkisinin derinden hissedildiği ve hem ulusal hem de uluslararası ölçekte önemli bir pozisyona ve turizm potansiyeline sahip olan Manavgat destinasyonunda faaliyet gösteren kamu kurum ve

kuruluşlarına, özel sektör işletmelerine, destinasyon yönetim örgütlerine, sivil toplum kuruluşlarına, eğitim kurumlarına ve yerel halka araştırma bulgularını göz önünde bulundurarak birtakım öneriler geliştirilmiştir.

- Turizmin ekonomik etkilerinin yoğun olarak algılandığı bir destinasyon olan Manavgat'ta faaliyet gösteren turizm işletmeleri sektördeki personel tedariklerinde ve hizmet alımlarında özellikle yörede yaşayan insanlardan ve işletmelerden faydalanırsa bu durumun ekonomik olarak yöre halkının yaşam standardına olumlu yansıyacağı düşünülmektedir.
- Sektörün geleceği ve sürdürülebilirliği açısından, yerel halkın turizmin çevresel etkilerine ilişkin algısını dikkate alarak, sektörde hizmet veren işletmelerin çevreci uygulamaları tercih etmeleri, gerekmektedir. Yine aynı doğrultuda, yerel yönetim birimlerinin sektörün gelişmesine bağlı olarak alt ve üst yapı hizmetlerini planlarken yerel halkın yaşamını zorlaştıracak oluşumlardan kaçınmaları, bölgeyi daha yaşanabilir hale getirecek planları hayata geçirmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda, yöre halkının turizm gelişimine daha fazla destek vermesi sağlanabilir. Bu kapsamda, turizm işletmeleri çevreye yönelik yapmış oldukları kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerini yöre halkına tanıttak ve söz konusu faaliyetlerin önemini anlatacak çevreci etkinlikler düzenleyebilir. Bunun yanında gerek konaklama işletmeleri gerekse de konaklama işletmelerine destek sağlayan diğer turizm işletmelerinin devlet tarafından sağlanan çevreci belgelere sahip olmaları yöre halkının turizm gelişimini desteklemelerini güçlendirecektir. Turizm politika yapımcılarının, yöre halkının beklentilerini dikkate alarak, çevreyi koruyan ve yaşam alanlarına zarar vermeyecek şekilde turizm işletmelerinin inşalarına izin vermeleri yöre halkının turizmden rahatsız olmalarını engelleyecek ve memnuniyet düzeylerini en üst seviyeye çıkaracaktır.
- Bölgede faaliyet gösteren DYÖ'ler, kamu kurum ve kuruluşları ve diğer turizm paydaşları sosyal ve kültürel turizm faaliyetlerini planlarken yerel halkın bu faaliyetlere etkin katılımını gözetmeli ve yöre halkının turistlerle etkileşimin artırıcı etkinliklere ağırlık vermelidirler.
- Araştırma yerel halkın algılamalarında ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel boyutların etkin olarak dikkate alındığını göstermektedir.

Desbiolles (2006)'in ifade ettiği gibi turizm sonuç itibariyle toplum ve doğaya bir yandan fayda sağlarken öte yandan zarar verebilecek bir sektör konumundadır. Bundan dolayı, Manavgat'ta bulunan resmi ve özel kurum ve kuruluşlar, STK'lar turizm faaliyetlerinin tamamen ekonomik kazançlar gözetilerek yapılmasının önüne geçmeli; bölgede yaşayan yerel halkın sosyal ve kültürel yapısını, doğal kaynakların ve çevrenin korunarak kullanılmasını göz önünde bulundurarak turizm planlarını hayata geçirmelidirler (Nunkoo ve Ramkissoon, 2011).

- Başta üniversite birimleri olmak üzere ilgili diğerk eğitim kurumları yerel halkın turizmin etkileri hakkında bilinçlenmesini sağlayabilirse olası negatif algılamaların ortadan kalkması ve sektörün gelişimine verilen desteğin artacağı düşünülmektedir. Ayrıca, bu kurumlar tarafından sektörde hizmet verecek nitelikli bireylerin yetiştirilmesi sektörün sağlıklı gelişim göstermesi bakımından önem arz etmektedir.
- Yerel halk bölgede turizmin turistlerle daha sağlıklı ve etkin iletişim kurlmalı, destinasyonu ziyaret eden bireylerin kaliteli tatil deneyimleri yaşamalarına olanak sağlayarak Manavgat hakkında olumlu düşüncelerle ülkelerine dönmelerini sağlamalıdır. Bu durum destinasyonu ziyaret eden turistlerin bölgede yapacakları maddi manevi her türlü faaliyete olumlu yansıyacak, yerel halkın turizmden daha fazla faydalanmasına imkân verecektir.

Araştırmanın ortaya koyduğu sonuçları ve ilgili literatürü dikkate alarak gelecekte bu konuda çalışma yapacak araştırmacılara ışık tutması açısından birtakım öneriler yapılmıştır. Bu kapsamda; her destinasyon farklı bir turistik yaşam döngüsüne ve sosyal yapıya sahip olduğu bu araştırmada elde edilen bulgular diğerk destinasyonlarda elde edilecek olanlardan farklılık gösterebilir. Bundan dolayı, farklı yapıya sahip destinasyonlarda da benzer araştırmaların yapılması önerilmektedir. Manavgat kitle turizminin yapıldığı, turizmin 12 ay boyunca olsa da yaz aylarında daha etkin faaliyet gösterdiği, yoğun göç alan, yörede farklı uluslardan bireylerin kalıcı olarak ikamet ettiği bir destinasyondur. Bu araştırmaya benzer çalışmaların farklı destinasyonlarda yapılmasının elde edilen bulgularında değişiklik göstereceği ön görülmektedir. Örneğin; bu araştırmada sosyo-kültürel etkilerin diğerk gizil değişkenler üzerinde bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, Manavgat

örnekleminde çoğunlukla deniz-kum-güneş turizminin faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinden kaynaklanabilir. Diğer taraftan benzer bir araştırmanın kültür turizmini yoğun olarak gerçekleştirdiği destinasyonlarda uygulanmasının farklı sonuçlar ortaya koyacağı düşünülmektedir. Dikkate alınması gereken bir diğer nokta da Manavgat'ın eski bir destinasyon olduğudur. Bu bağlamda Butler (1980) modellemesi dikkate alınarak daha genç ve gelişiminin başında olan destinasyonlarda da bu tür çalışmaların yapılması önerilmektedir. Ayrıca bu çalışmada kullanılan araştırma ölçeklerinden farklı boyutlarda ölçekler kullanarak yapılacak çalışmalardan da farklı sonuçlar çıkması beklenmektedir. İlaveten; nitel veya karma yöntemler kullanılarak da konu üzerinde araştırmalar yapılabilir. Böylece, yerel halkın turizmin etkilerini algılamalarına, yaşam kalitesi, yaşam yeri memnuniyeti ve turizm gelişimini destekleme boyutlarına ilişkin daha ayrıntılı sonuçlara ulaşılabilir.

KAYNAKÇA

ABRAMS, M. (1973). “Subjective social indicators. Social Trends, 4, 35–50. Aiming for tourism growth: Saudi diversification goes into gear. (2007, fall)”, **Arab Banker**, p. 56.

AHMED, Z. U., ve Krohn, F. B. (1992). “International tourism, marketing and quality of life in the third world: India, a case in point”, **Development in Quality of Life Studies in Marketing**, 4, 150-6.

AKAT, Ö. (1997). **Pazarlama Ağırlıklı Turizm İşletmeciliği**, Bursa: Ekin Kitabevi.

AKIŞ, S. (1999). “Sürdürülebilir Turizm ve Türkiye”, **Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi**, 10, 40-43.

AKİS, S., Peristianis, N. ve Warner, J. (1996). “Residents' attitudes to tourism development: the case of Cyprus”, **Tourism Management**, 17(7), 481-494.

AKOVA, O. (2006). “Yerel halkın turizm etkilerini algılamalarına ve tutumlarına yönelik bir araştırma”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, 2 (1), 1-34.

AKŞİT, S. (2007). “Doğal Ortam Duyarlılığı Açısından Sürdürülebilir Turizm”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 1(23), 441-460.

AKYURT, H. (2008). “**Turizm Bölgesine Yönelik Talebi Etkileyen Faktörlerden İmaj ve Çeşme Örneği**”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı.

ALAEDDİNOĞLU, F. (2008). “Sivas Kentinde Halkın Turiste ve Turizme Bakışı”, **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, 5(2): 1-17.

ALBAYRAK, T., Caber, M. ve Çömen, N. (2016). “Tourist Shopping: The Relationships Among Shopping Attributes, Shopping Value, and Behavioral Intention”, **Tourism Management Perspectives**, 18, 98-106.

ALLEN, L. R., Hafer, H. R., Long, P. T. ve Perdue, R. R. (1993). “Rural residents' attitudes toward recreation and tourism development”, **Journal of Travel Research**, 31(4), 27-33.

ALLEN, L. R., Long, P. T., Perdue, R. R. ve Kieselbach, S. (1988). "The impact of tourism development on residents' perceptions of community life", **Journal of Travel Research**, 27(1), 16-21.

ALMEIDA-GARCIA, F., Peláez-Fernández, M. Á., Balbuena- Vázquez, A. ve Cortés-Macias, R. (2016). "Residents' Perceptions of Tourism Development in Benalmádena (Spain)", **Tourism Management**, 54 (Haziran): 259–274.

ALMEIDA, F., Cortés, R. ve Balbuena, A. (2015), "Tourist Spaces and Tourism Policy in Spain and Portugal", **Marketing Places and Spaces** (Advances in Culture, Tourism and Hospitality Research, Vol. 10), **Emerald Group Publishing Limited**, pp. 235-249. <https://doi.org/10.1108/S1871-317320150000010017>.

ALTINTAŞ, V. (2010). "Turizm Gelişiminin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi Üzerine Etkileri: Alanya Bölge Modeli", (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ALTMAN. I. ve Low. S. (1992). "Human behavior and environments: Advances in theory and research", V. 12, Place attachment, **Plenum Press**, New York.

AMBARDAR, A., Angmo, S. ve Ambardar, M. (2020). "Tourism Impacts: A Study of Tourist Perception in Leh", **International Journal of Hospitality & Tourism Systems**, 13(2).

AMBROŽ, M. (2008). "Attitudes of local residents towards the development of tourism in Slovenia: The case of the Primorska, Dolenjska, Gorenjska and Ljubljana regions", **Anthropological Notebooks**, 14(1), 63-79.

ANDERECK, K. L. (1995). "Environmental consequences of tourism: a review of recent research", **Environmental Consequences of Tourism: A Review of Recent Research.**, (INT-323), 77-81.

ANDERECK, K. L. ve Nyaupane, G. P. (2011). "Exploring the Nature of Tourism and Quality of Life Perceptions among Residents", **Journal of Travel Research**, 50(3), 248-260.

ANDERECK, K. L. ve Vogt, C. A. (2000). "The relationship between residents' attitudes toward tourism and tourism development options", **Journal of Travel Research**, 39 (1), 27-36.

ANDERECK, K. L., Valentine, K. M., Knopf, R. C. ve Vogt, C. A. (2005). "Residents' perceptions of community tourism impacts", **Annals of Tourism Research**, 32 (4), 1056-1076.

ANDERECK, K. L., Valentine, K. M., Vogt, C. A. ve Knopf, R. C. (2007). "A Cross-cultural Analysis of Tourism and Quality of Life Perceptions", **Journal of Sustainable Tourism**, 15 (5): 483–502.

ANDERSON, J. C., & Gerbing, D. W. (1988). Structural equation modeling in practice: A review and recommended two-step approach. *Psychological Bulletin*, 103(3), 411–423.

ANDREW, F. M., ve Withey, S. B. (1976). **Social indicator of well-being. Americans' Perception of Quality of Life**. New York: Plenum Press.

ANDRIOTIS, K., ve Vaughan, R. D. (2003). "Urban residents' attitudes toward tourism development: the case of Crete", **Journal of Travel Research**, 42(2), 172-185.

AP, J. (1992) "Residents' perceptions on tourism impacts", **Annals of Tourism Research**, 19(4), 665-690. [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(92\)90060-3](https://doi.org/10.1016/0160-7383(92)90060-3)

AP, J. ve Crompton, J. L. (1993). "Residents' strategies for responding to tourism impacts", **Journal of Travel Research**, 32 (1), 47–50.

AREF, F. (2011). "The effects of tourism on quality of life: A case study of Shiraz, Iran", **Life Science Journal**, 8(2), 26-30.

ARGYLE, M., ve Lu, L. (1990). "Happiness and social skills", **Personality and Individual differences**, 11, 1255-1261.

ARNSTEIN, R. S. (1969). "A Ladder of Citizen Participation", **Journal of the American Institute of Planners**, 35, 216–224.

AUBERT, A. (Ed.) (2007). "A térségi turizmuskutatás és tervezés módszerei és

AUBERT, A. (Ed.) (2011). **Turizmus-menedzsment**, Pécs: Pécsi Tudományegyetem, Kempelen Farkas Hallgatói Információs Központ.

AUGUSTYN, M. ve Ho, S. K. (1998). "Service Quality and Tourism", **Journal of Travel Research**, 37(1), 71-75.

AVCI, N. (2018). “Turizmin yöre halkının yaşam kalitesine etkileri: Çeşme ilçesi örneği”, **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, 29(2), 164-174.

AVCIKURT, C. (2007). **Turizm sosyolojisi; turist-yerel halk etkileşimi**, Ankara: Detay Yayıncılık.

AVCIKURT, C. (2009). **Turizm Sosyolojisi: Genel ve Yapısal Yaklaşım**, Ankara: Detay Yayıncılık.

AVCIKURT, C. (2017). **Turizm Sosyolojisi: Genel ve Yapısal Yaklaşım**. Ankara: Detay Yayıncılık.

AVGELI, V. A., Wickens, E., ve Saatsakis, I. (2006, November). “The Development of Ecotourism as a means to Sustainable Development: The Case of Crete—Crucial Success Factors”, in **Turk-Kazakh International Tourism Conference** (pp. 20-26).

AYAZLAR, G. ve Ayazlar, R. A. (2016). “Yerel Halkın Turizmin Etkilerine Yönelik Tutumunda Aidiyet Duygusu ve Yaşam Tatmininin Rolü/The Role of Sense of Belonging and Life Satisfaction on Local People’s Attitude towards Tourism Effects”. **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 20(4), 1451-1470.

AYAZLAR, R. A. (2017). “Kırsal turizmde yerel halkın tutumu”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 16(1), 53-69.

BACKMAN, K. F., ve Backman, S. J. (1997). “An examination of the impacts of tourism in a gateway community”, in H. L. Meadow (Ed.) **Development in Quality of Life Studies**, vol. 1 (pp. 6). Blacksburg, Virginia: International Society for Quality of Life Studies.

BAHAR, O. ve Kozak, M. (2012). **Turizm Ekonomisi, (4. Baskı)**, Ankara: Detay Yayıncılık.

BAHAR, O., ve Kozak M. (2006). **Turizm Ekonomisi**, Ankara: Detay Yayıncılık.

BAKIR-SERT, H. (2020). **Girit’ten Side’ye**, Ankara: Detay Yayıncılık.

BARAK, B., ve Rahtz, D. R. (1990). “Exploring additional dimensions of quality of life among middleaged pre-boomers”, **Quality-of-life studies in marketing and management**, 239-253.

BARCACCIA, B., Esposito, G., Matarese, M., Bertolaso, M., Elvira, M. ve De Marinis, M. G. (2013). “Defining Quality of Life: A Wild-Goose Chase?”, **Europe’s Journal of Psychology**, 9(1): 185-203.

BARRET, J. A. (1958), “**The Seaside Resort Towns of England and Wales**”, PhD Thesis, University of London, London.

BARUTÇUGİL, İ. Sabit (1989). **Turizm İşletmeciliği**, İstanbul: Beta Basım.

BAUMAN, Z. (2013). **Liquid modernity**. Cambridge: John Wiley ve Sons.

BEC, A., McLennan, C.L. ve Moyle, B.D. (2016). “Community Resilience to Long-Term Tourism Decline and Rejuvenation: A Literature Review and Conceptual Model”, **Current Issues in Tourism**, 19(5), 431-457.

BECKEN, S. (2004). “The Role of Tourist Icons for Sustainable Tourism”, **Journal of Vacation Marketing**, 11 (1), 21-30.

BELISLE, F. J. ve Hoy, D. R. (1980). “The perceived impact of tourism by residents a case study in Santa Marta, Colombia”, **Annals of Tourism Research**, 7(1), 83-101.

BELK, R. W. (1988). **Third world consumer culture. Research in Marketing (Marketing and Development: Toward broader dimensions) Supplement 4** (pp. 03-127), Greenwich, Connecticut: JAI Press.

BENUR, A. M., ve Bramwell, B. (2015). “Tourism product development and product diversification in destinations”, **Tourism Management**, vol.50, 213-224.

BERBER, Ş. (2003). “Sosyal değişme katalizörü olarak turizm ve etkileri”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 9, 205-222.

BERTAN, S. (2009). “Turizmin çevre üzerinde yarattığı etkiler: Pamukkale örneği”, **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, 20(2), 204-214.

BESCULIDES, A., Lee, M.E. ve McCormick, P.J. (2002). “Residents’ Perceptions of the Cultural Benefits of Tourism”, **Annals of Tourism Research**, 29(2), 303–319.

BESTARD, A. B. ve Nadal, J. R. (2007). “Modelling environmental attitudes toward tourism”, **Tourism Management**, 28(3), 688-695.

BIANCHI, R. V., ve de Man, F. (2021). Tourism, inclusive growth and decent work: A political economy critique. **Journal of Sustainable Tourism**, 29(2-3), 353-371.

BIDERMAN, A. D. (1974). “Social indicators”, in R. L. Clewett ve J. C. Olson (Eds.), Whence and whither in social Indicators and marketing (pp. 27-44). **Chicago: American Marketing Association.**

BILLIG, M., ve Zorkraut, S. (2007). “To stay or leave? Ideology, place attachment, and risk perception in the Samaria and Benjamin regions”, **Megamot.**

BIMONTE, S. ve Faralla, V. (2016). “Does Residents’ Perceived Life Satisfaction Vary with Tourist Season? A Two-step Survey in a Mediterranean Destination”, *Tourism Management*, 55 (Ağustos): 199–208.

BİRSEN, Aynur Gülenç (2017). “**Destinasyon Yaşam Döngüsü Modeliyle Eski Ve Yeni Destinasyonların Gelişim Süreçlerinin İncelenmesi: Yerel Halk Algısına Dayalı Planlama Önerileri**”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Turizm İşletmeciliği Bilim Dalı, Konya.

BLAU, P. M. (1964). **Exchange and Power in Social Life.** New York: John Wiley.

BOLEY, B. B., ve McGehee, N. G. (2014). “Measuring empowerment: Developing and validating the resident empowerment through tourism scale (RETS)”, **Tourism Management**, 45, 85-94.

BORTHWICK-Duffy, S. A. (1992). **Quality of Life and Quality of Care in Mental Retardation**, L. Rowitz, (Ed.) **Mental Retardation in the Year 2000**, New York: Springer, 52-66.

BOSNIĆ, I., Tubić, D., ve Stanišić, J. (2014). “Role of destination management in strengthening the competitiveness of Croatian tourism. *Ekonomski vjesnik: Review of Contemporary Entrepreneurship*”, **Business, and Economic Issues**, 27(1), 153-170.

BOWLBY, J. (1973). **Attachment and loss: Vol. 2. Separation: Anxiety and Anger**, New York: Basic Books.

BOWLBY, J. (1979). "The Making and Breaking of Affectional Bonds", **London (Tavistock)** 1979.

BRADLEY, A., Hall, T. ve Harrison, M. (2002). "Selling cities: promoting new images for meetings tourism". **Cities**, 19(1), 61-70.

BRIDA, J.G., M. ve Disegna, L. Osti, (2014). "Residents' perceptions of tourism impacts and attitudes toward tourism policies in a small mountain community", **Toursimos**. 9, 37–71.

BROCK, D. W. (1989) **Quality of Life Measures in Health Care and Medical Ethics**. M. Nassbaum ve A. Sen, (Ed.) **The Quality of Life**, New York: Oxford University Press, 95-132.

BRONDO, K.V. ve Woods, L. (2007). "Garifuna land rights and ecotourism as economic development in Honduras' cayos cochinos marine protected area", **Ecological and Environmental Anthropol**, 3.

BROUGHAM, J. E. ve Butler, R. W. (1981). "A segmentation analysis of resident attitudes to the social impact of tourism", **Annals of Tourism Research**, 8 (4), 569-590.

BROWN, S. L., Nesse, R. M., Vinokur, A. D. ve Smith, D. M. (2003). "Providing Social Support May Be More Beneficial Than Receiving it: Results from a Prospective Study of Mortality", **Psychological Science**, 14(4), 320-327.

BRUNT, P. ve Courtney, P. (1999). "Host perceptions of sociocultural impacts", **Annals of Tourism Research**, 26(3), 493-515.

BUBLOZ, M., Eicher, J., Evers, J., ve Sontag, M. (1980). "A human ecological approach to quality of life: Conceptual framework and results of a preliminary study", **Social Indicator Research**, 7, 103-16.

BUDEANU, A. (2007). "Sustainable Tourist Behavior – A Discussion of Opportunities for Change", **International Journal of Consumer Studies**, vol.31, 499–508.

BUHALIS, D. (2000). "Marketing The Competitive Destination of the Future", **Tourism Management**, 21, pp. 97-116.

BURNS, D. (1996). "Attitude towards tourism development", **Annals of Tourism Research**, 23(4), 935-938. ISSN 0160-7383, [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(95\)00115-8](https://doi.org/10.1016/0160-7383(95)00115-8).

BUTLER, R. W. (1980). "The Concept of Tourism Area Cycle of Evolution: Implications for Management of Resources", **Canadian Geographer/Le Géographe canadien**, 24(1), 5-12.

BUTLER, R.W. (2006). "The Concept of a Tourist Area Cycle of Evolution: Implications for Management of Resources, in The Tourism Area Life Cycle: Applications and Modifications", (ed.) Butler, R.W.vol.1, **Channel View Publications**, Toronto.

BÜYÜKKURU, M. (2019). "**Turizmin Etkilerinin Yerel Halk ve Diğer Paydaşlar Tarafından Değerlendirilmesine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Araştırma: Nevşehir Örneği**", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.

BYRD, E.T. (2007). "Stakeholders in Sustainable Tourism Development and Their Roles: Applying Stakeholder Theory to Sustainable Tourism Development", **Tourism Review**, 62 (2), 6-13.

BYRD, E.T., Bosley, H.E., ve Dronberger, M.G. (2009). "Comparisons of Stakeholder Perceptions of Tourism Impacts in Rural Eastern North Carolina", **Tourism Management**, 30, 693-703.

ÇALHAN, H. (2010). "**Tüketici Odaklı Yaklaşımla Destinasyon Performansının Değerlendirilmesi: Kapadokya Örneği**", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mustafa Kemal Üniversitesi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.

ÇALIŞKAN, C. (2011). "**Sürdürülebilir Turizm Gelişiminin Nesiller Arası Etki Boyutunun Algılanması: Alanya Örneği**", Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm ve Otel İşletmeciliği Anabilim Dalı, Hatay.

ÇALIŞKAN, U. ve Tütüncü, Ö. (2008). "Turizmin Yerel Halk Üzerindeki Etkileri ve Kuşadası İlçesi Uygulaması", **IV. Lisansüstü Turizm**.

CALMAN, K. C. (1984). "Quality of Life in Cancer Patients-An Hypothesis", *Journal of Medical Ethics*, 10(3): 124-127. **Haas, B. K.** (1999). "Clarification and Integration of Similar Quality of Life Concepts", **Image: The Journal of Nursing Scholarship**, 31(3): 215-220.

CAMPBELL, A. (1981). **The Sense of Well-Being in America: Recent Patterns and Trends.**

CAMPBELL, A. C. (1976). "Subjective measure of wellbeing", **American Psychologist**, 31, (117-124).

CAMPBELL, A. C., Converse, P. E., ve Rodgers, W. L. (1976). **The quality of American Life**, New York, NY: The Russell Sage Foundation.

CANTER, D. (1997). "The facets of place", In G. T. Moore and R. W. Marans, (Eds.), *Advances in Environment, Behavior, and Design*, Vol. 4: Toward the Integration of Theory, Methods, Research, and Utilization. New York: **Plenum**, pp. 109-147.

ÇAPIK, C. (2014). Geçerlik ve güvenirlik çalışmalarında doğrulayıcı faktör analizinin kullanımı. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi* 17 (3): 196-205.

ÇEKEN, H. (2004). "Küreselleşme Eğilimlerinin Uluslararası Turizm Hareketlerine Etkisi ve Türkiye", **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (12), 1-11.

CENGİZ, T., Özkök, F. & Ayhan, C.K. (2011). "Participation of the Local Community in the Tourism Development of Imbros (Gokceada)", **African Journal of Agricultural Research**, 6(16), 3832-3840.

ÇETİN, T. (2009). "Beypazarı'nda turist-yerli halk etkileşimi ve turizmin sosyal, kültürel ve ekonomik etkileri", **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, 9(1), 15-32.

ÇETİN, Z. Ö. (2012). "Yoksulluğu azaltmada yeni bir yaklaşım: Yoksul-yanlı turizm", **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 11, 97-108.

CHAFE, Z., ve Honey, M. (Eds.) (2005). **Consumer demand and operator support for socially and environmentally responsible tourism**, (CESD/TIES Working Paper, No. 104), Washington, DC.

CHAWLA, L. (1992). "Childhood place attachments", In I. Altman, and S. Low (Eds.), *Human behavior and environments: advances in theory and research*. Volume 12: Place attachments (pp. 63–84). New York: **Plenum Press**.

CHEN, C., ve Tsai, D. (2007). "How destination image and evaluative factors affect behavioral intentions?", **Tourism Management**, 28(4), 1115-1122.

CHEN, J. S. (2000). "An investigation of urban residents' loyalty to tourism", **Journal of Hospitality and Tourism Research**, 24 (1), 5–19

CHEN, S. C. (2011). "Residents' perceptions of the impact of major annual tourism events in Macao: Cluster analysis", **Journal of Convention ve Event Tourism** 12(2):106-128.

CHI, C. G. ve Qu, H. (2008). "Examining the Relationships of Destination Image, Tourist Satisfaction and Destination Loyalty: An Integrated Approach", **Tourism Management**, 29(6), 24-636.

CHILDRESS, H. (1994). "Place, narrative, and relationship: a new approach to place attachment, in: Environmental design research association, banking on Design?", **Proceedings of the 25th Annual Conference of the Environmental Design Research Association**, 55–61 (San Antonio: Texas).

CHIRIELEISON, C. ve Scucca, L. (2017). "Event Sustainability and Transportation Policy: A Model-Based Cluster Analysis for a Cross-Comparison of Hallmark Events", **Tourism Management Perspectives**, 24, 72-85.

CHOI, H. C. ve Murray, I. (2010). "Resident attitudes toward sustainable community tourism", **Journal of Sustainable Tourism**, 18(4), 575-594.

CHOI, H. S. C. ve Sirakaya, E. (2005). "Measuring residents' attitude toward sustainable tourism: Development of sustainable tourism attitude scale", **Journal of Travel Research**, 43(4), 380-394.

CHRISTALLER, W. (1963). "Some considerations of tourism location in Europe: the peripheral regions underdeveloped countries--recreation areas", **Regional Science Association Papers, XII Land Congress**.

ÇİMAT, Ali ve BAHAR, Ozan (2003). “Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri Ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme”, **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi** (6), Antalya.

CİRHİNLİOĞLU, F. G., Aktaş, V. ve Özkan, B. Ö. (2006). “Sosyal temsil kuramına genel bir bakış”, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 30 (2), 163-174.

ÇITAK, Özgün Ş. (2016). “Sakin Şehirler Hızlı Turistler”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 5 (8): 2692-2706.

CIVELEK, A. (2010). Turizmin Sosyal Yapıya ve Sosyal Değişmeye Etkileri. **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi**, 13 (2), 331-350.

COCCOSSIS, H. (2002) “Island tourism development and carrying capacity”, in Y., Apostolopoulos, ve D., Gayle (Ed), **Island Tourism And Sustainable Development: Caribbean, Pacific And Mediterranean Experiences** (London: Praeger, London, 131–144).

COHEN, E. (1978). “Impact of tourism on the physical environment”, **Annals of Tourism Research**, 5(2), 215–237.

COHEN, E. (1988). “Tourism and AIDS in Thailand”, **Annals of Tourism Research**, 15(4), 467-486.

ÇOLAK, E. (2017). “Muğla Halkının Turizm Olgusuna ve Turizm Etkilerine Bakış Açılarını Anlamaya Yönelik Bir Alan Araştırması. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ABD, Muğla.

COLDWELL, D.,& Herbst, F. (2004). Business research. South Africa: Juta&Co Ltd.

COLLINGE, A., Rüdell, K. ve Bhui, K. (2002). “Quality of Life Assessment in Non-Western Cultures”, **International Review of Psychiatry**, 14(3): 212-218.

CONSTANTA, E. (2009). “The impact of tourism in enhancing the quality of life”, **Review of International Comparative Management**, 10(2).

COOPER, C. ve Jackson, S. (1989). “Destination life cycle: The Isle of Man case study”, **Annals of Tourism Research**, 16(3), 377-398.

COOPER, C., Fletcher J., Gilbert, D., Shepherd, R. ve Wanhill, S. (1999), **Tourism: Principles and Practice**, 2nd Ed., Longman Publishing, NY.

COOPER, C., Volo, S., Gartner, W. C., ve Scott, N. (2018). **The SAGE Handbook of Tourism Management**, London: Sage Publications.

CORDERO, M. C. J. (2008). “Residents perception of tourism: A critical theoretical and methodological review”, **Ciencia Ergo Sum**, 15 (1), 35-44.

COSTA, P. T. ve McCrae, R. R. (1980). “Influence of Extraversion and Neuroticism on Subjective Well-Being: Happy and Unhappy People”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 38(4): 668-678.

COTTRELL, S. P., Vaske, J. J., ve Roemer, J. M. (2013). “Resident satisfaction with sustainable tourism: The case of Frankenwald Nature Park, Germany”, **Tourism Management Perspectives**, 8, 42-48.

CROES, R., Ridderstaat, J. ve van Niekerk, M. (2018). “Connecting quality of life, tourism specialization, and economic growth in small island destinations: The case of Malta”, **Tourism Management**, 65, 212-223.

CROSS, J. E. (2001). “What is Sense of Place, Research on Place and Space”, **Website Retrieved** 12 Mar.2003, 20 Feb. 2003

ÇULHA, O. (2008). “Kültür Turizmi Kapsamında Destekleyici Turistik Ürün Olarak Deve Güreşi Festivalleri Üzerine Bir Alan Çalışması”, **Journal Of Yaşar University**, 3(12), 1827-1852.

CUMMINS, R. A. (1996). **Assessing quality of life**, in **R. I. Brown (Ed.)**, **Quality of life for handicapped people (pp. 116–150)**, London, England: Chapman and Hall.

CUMMINS, R. A. (1997). “The domain of life satisfaction: An attempt to order chaos”, **Social Indicator Research Series**, 38, 303–328.

CUMMINS, R. A., McCabe, M. P., Romeo, Y., ve Gullone, E. (1994). “The comprehensive quality of life scale (ComQol): Instrument development and

psychometric evaluation on college staff and students”, **Educational and Psychological Measurement**, 54, 372–382.

DAL, N. ve Baysan, S. (2007). “Kuşadası’nda kıyı kullanımı ve turizmin mekânsal etkileri konusunda yerel halkın tutumları”, **Ege Coğrafya Dergisi**, 16:69-85.

DAVENPORT, J. ve Davenport, J. L. (2006). “The impact of tourism and personal leisure transport on coastal environments: A review”, **Estuarine, Coastal and Shelf Science**, 67(1–2), 280–292. <https://doi.org/10.1016/j.ecss.2005.11.026>.

DAVIS, D. and Cosenza, R. M. (1998). *Business resarch for decision making*, Boston: PWS-Kent Publishing Company.

DAVIS, D., Allen, J. ve Cosenza, R.M. (1988). “Segmenting Local Resident by Their Attitudes, Interest and Opinins Towards Torusim”, **Journal of Travel Research**, 27(2), 2-8.

DEERY, M., Jago, L. ve Fredline, L. (2012). “Rethinking social impacts of tourism research: A new research agenda”, **Tourism Management**, 33(1), 64-73.

DELIBASIC, R., Karlsson, P., Lorusso, A., Rodriguez, A., ve Yliruusi, H. (2008). “Quality of life and tourism in Budečsko”, **Retrieved January**, 5, 2011.

DEMİR, C. (2002). “Turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin olumsuz çevresel etkileri: Türkiye’deki milli parklara yönelik bir uygulama”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 17(2).

DEMİR, C. ve Çevirgen, A. (2006). **Ekoturizm Yönetimi**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

DENİZ, M. (2016). “Kayaağıl köyünde (uşak) turizmin etkileri üzerine yerel halkın turizm algısı”, **Electronic Turkish Studies**, 11(18), 57-78.

DIENER, E. (2000). “Subjective Wellbeing: The Science of Happiness and a Proposal for a National Index”, **American Psychologist**, 55: 34-43.

DIENER, E. ve Seligman, M. E. (2004). “Beyond Money Toward an Economy of Well-being”, **Psychological Science in The Public Interest**, 5(1): 1-31.

DIENER, E., Lucas, R. E. ve Scollon, C. N. (2006). “Beyond The Hedonic Treadmill: Revising The Adaptation Theory Of Well-Being”, **American Psychologist**, 61(4): 305-314

DIENER, E., Oishi, S. ve Lucas, R. (2003). “Personality, Culture, and Subjective Well-Being: Emotional and Cognitive Evaluations of Life”, **Annual Reviews Psychology**, 54: 403-425.

DIENER, E., Sandvik, E., Seidlitz L ve Diener, M. (1993). “The Relationship Between Income and Subjective Well-Being: Relative or Absolute”, **Social Indicator Reserch**, 28: 195-223.

DIENER, ED., ve Suh, E. (1997). “Measuring quality of life: Economic, Social and Subjective Indicators”, **Indicator Research**, 40, 189-216.

DİLBER, İ. (2007). “Turizm sektörünün Türkiye ekonomisi üzerindeki etkisinin girdi-çıktı tablosu yardımıyla değerlendirilmesi”, **Yönetim ve Ekonomi**, 14(2), 205-220.

DİNÇ, Y. ve Akengin, H. (2020). “Turizm Sektörünün Şehirleşmeye Etkileri: Manavgat Örneği”, **International Journal of Geography and Geography Education**, (41), 199-220.

DOĞAN, H. ve Üngüren, E. (2010). “Alanya halkının turizme sosyo-kültürel açıdan bakışı”, **NWSA e-Journal Of New World Sciences Academy**, 5(4), 396-415.

DOLNICAR, S., Lazarevski, K., ve Yanamandram, V. (2012). “Quality-of-life and travel motivations: integrating the two concepts in the Grevillea Model”, in **Handbook of Tourism and Quality-of-Life Research** (pp. 293-308). Springer, Dordrecht.

DÖNMEZ, B. (2011). Uluslararası turizmde kültürel çevre. *Kitap Adı: Uluslararası Turizm İşletmeciliği*, Editör: İge Pınar, Nobel Yayıncılık, 43.

DORE, L., ve Crouch, G. I. (2003). “Promoting destinations: An exploratory study of publicity programmes used by national tourism organisations”, **Journal of Vacation Marketing**, 9(2), 137-151.

DOXEY, G. V. (1975, September). "A causation theory of visitor-resident irritants: Methodology and research inferences", **In Travel and Tourism Research Associations Sixth Annual Conference Proceedings** (pp. 195-98).

DRIUS, M., Bongiorni, L., Depellegrin, D., Menegon, S., Pugnetti, A., ve Stifter, S. (2019). "Tackling challenges for Mediterranean sustainable coastal tourism: An ecosystem service perspective", **Science of the Total Environment**, 652, 1302–1317. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2018.10.121>.

DUARTE Alonso, A. ve Nyanjom, J. (2017). "Local stakeholders, role and tourism development", **Current Issues in Tourism**, 20(5), 480-496.

DUFFIELD, B. S. (1982). "Tourism: the measurement of economic and social impact", **Tourism Management**, 3(4), 248-255.

DUNCAN, O. D. (1975). "Does money buy satisfaction?", **Social Indicator Research**, 2, 267-274.

DUNN, E. W., Aknin, L. B. ve Norton, M. I. (2008). "Spending Money on Others Promotes Happiness", **Science**, 319 (5870), 1687-1688.

DURAN, E. ve Özkul, E. (2012). "Yerel halkın turizm gelişimine yönelik tutumları: Akçakoca örneği üzerinden bir yapısal model" **International Journal of Human Sciences**, 9 (2), 500-520.

DYER, P., Gürsoy, D., Sharma, B. ve Carter, J. (2007). "Structural Modeling of Resident Perceptions of Tourism and Associated Development on The Sunshine Coast, Australia", **Tourism Management**, 28 (2): 409-422.

EARL, L. M. (2004). Participatory evaluation in education: Studies of evaluation use and organizational learning. Routledge.

EASTERLIN, R. A. (1973). "Does Money Buy Happiness?", **The Public Interest**, 30, 3.

ELBE, J., Hallén, L. ve Axelsson, B. (2008). "The Destination-Management Organization and the Integrative Destination-Marketing Process", **International Journal of Tourism Research**, 11 (3): 283-296.

ELLIS, S. ve Sheridan, L. (2015). "The Role of Resident Perceptions in Achieving Effective Community-Based Tourism for Least Developed Countries",

Anatolia – An International Journal of Tourism and Hospitality Research, 26(2), 244–257.

EMEKLİ, G. (2005). “Avrupa Birliği’nde Turizm Politikaları ve Türkiye’de Kültürel Turizm”, **Ege Coğrafya Dergisi**, 14: 99-107.

EMEKLİ, G. (2006). “Coğrafya, Kültür ve Turizm: Kültürel Turizm”, **Ege Coğrafya Dergisi**, 15:51-59.

ERALP, Z. (1974). “Socio-Economic effects of tourism towards communal changes”, Ankara: **Ankara University Press**.

ERDAVLETOV, S. (2000). “Geografia Turizma.” Uchebnoe posobie. Almaty, Kazakh University.

Eredményei”, **Pécs: Dialog Campus**.

ERKAN, D. E. N. K. ve Burak, M. I. L. (2016). “Erzurum Oltu ilçesinin kırsal turizm potansiyeli ve yerel halkın turizm algılamaları”, **International Journal of Social and Economic Sciences**, 6(2), 07-15.

ERSOY, H. (2017). **Turizmin gelişiminin yerel halk üzerine sosyo-kültürel etkileri: Manavgat örneği** (Master's thesis, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

ESER, S., Dalgın, T. ve Çeken, H. (2010). “Sürdürülebilir kültür turizmi: Efes örneği”, **Ege Coğrafya Dergisi**, 19(2), 27-34.

ESMAN, M. R. (1984). “Tourism as ethnic preservation: The Cajuns of Louisiana”, **Annals of Tourism Research**, 11(3), 451-467.

EVLYAOĞLU, Sait (1989). **Genel Turizm Bilgileri**, Ankara: Gazi Üni. Mesleki Eğitim Fak.

FARAHANI, Z. H. ve Musa, G. (2012). “The Relationship Between Islamic Religiosity and Residents’ Perceptions of Socio- Cultural Impacts of Tourism in Iran: Case Studies of Sare’in and Masooleh”, **Tourism Management**, 33:802-814.

FAULKNER Bill, Gianna M., ve Eric L., (2000). **Tourism in the 21st Century: Lessons from Experience**, Continuum, London p.201

FAULKNER, B. (2000). "The future ain't what it used to be: Coping with Change, Turbulence and Disasters in Tourism Research and Destination Management", **Griffith University Professorial Lecture Series**, No, 6.

FELCE, D. ve Perry, J. (1995). "Quality of Life: Its Definition and Measurement", **Research in Developmental Disabilities**, 16(1): 51-74.

FERRARO, P. J. (2002). "The Local Costs of Establishing Protected Areas in Low-Income Nations: Ranomafana National Park, Madagascar", **Ecological Economics**, 43(2-3), 261-275.

FIREBAUGH, Glenn ve Frank D. Beck, (1994). "Does Economic Growth Benefit the Masses? Growth, Dependence, and Welfare in the Third World", **American Sociological Review**. Vol. 59, No. 5, pp. 631-653 Published by: American Sociological Association

FISHBEIN, M. ve Ajzen, I. (1975). **Belief, Attitude, Intention, and Behavior Reading**, MA: Addison-Wesley.

FLANAGAN, J. C. (1978). "A research approach to improving our quality of life", **American Psychologist**, 33, 138–147.

FORSTER, J. (1964). "The sociological consequences of tourism", **International Journal of Comparative Sociology**, 5(2), 217-227.

FREDLINE, E. ve Faulkner, B. (2000). "Host community reactions: A cluster analysis", **Annals of Tourism Research**, 27 (3), 763-784.

FREDRICKSON, B. L., Grewen, K. M., Coffey, K. A., Algoe, S. B., Firestone, A. M., Arevalo, J. M., G., Ma, J. ve Cole, S. W. (2013). "A Functional Genomic Perspective on Human Well-being", **Proceedings of the National Academy of Sciences**, 110(33), 13684-13689.

FRIEDMANN, J. ve Weaver, C. (1980). **Territory and Function, the Evolution of Regional Planning**, California: California University Press.

FULLILOVE, M. T. (1996). "Psychiatric implications of displacement: Contributions from the psychology of place", **American Journal of Psychiatry**, 153, 1516-1523.

GALLARZA, M. G., Saura, L. G. ve García, H. C. (2002). "Destination image: towards a conceptual framework", **Annals of Tourism Research**, 29(1), 56-78.

GALLOWAY, S. (2006). "Cultural Participation and Individual Quality of Life: A Review of Research Findings", **Applied Research in Quality of Life**, 1: 323-342.

GARCIA, F. A., Vázquez, A. ve Macías, R. (2015) "Resident's attitudes towards the impacts of Tourism", **Tourism Management Perspective**, 13, 33-40. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2014.11.002>

GARCIA, M. A. O., Verdugo, M. C. ve Ruiz, D. M. (2008). "Gaining Residents' Support for Tourism and Planning", **International Journal of Tourism Research**, 10 (2), 95-110.

GARZA, H. ve Eller, R. D. (1998). "The Role of Rural Community Colleges in Expanding Access and Economic Development", **New Directions for Community Colleges**, 103, 31-41.

GEFFROY, B., Samia, D. S., Bessa, E., ve Blumstein, D. T. (2015). "How Nature-Based Tourism Might Increase Prey Vulnerability to Predators", **Trends in Ecology & Evolution**, 30(12), 755-765.

GENELETTI, D. ve Dawa, D. (2009). "Environmental impact assessment of mountain tourism in developing regions: A study in Ladakh, Indian Himalaya", **Environmental Impact Assessment Review**, 29(4), 229-242.

GERLACH, K., ve Stephen, G. (1997). "Unhappiness and unemployment in Germany: Are east and west different?", in H. Lee Meadow (Ed.) **Development in Quality-of-Life Studies in Marketing**, vol. 1 (pp. 33). Blacksburg, Virginia: International Society for Quality-of-Life Studies.

GHADERI, Z., Saboori, B. ve Khoshkam, M. (2017). "Does Security Matter in Tourism Demand?", **Current Issues in Tourism**, 20(6), 552-565.

GILBERT, E. W. (1939). "The Growth of Inland and Seaside Health Resorts in England", **Scottish Geographical Magazine**, 55, 16-35.

GIULIANI, M.V. ve Feldman, R. (1993). “Place attachment in a developmental and cultural context”, **Journal of Environmental Psychology**, 13, 267-274.

GIULIANI, Maria Vittoria. (2003). “Theory of Attachment and Place Attachment.” In *Psychological Theories for Environmental Issues*, edited by Mirilia Bonnes, Terence Lee, and Marino Bonaivto. Hants, UK: Ashgate, pp. 137-70.

GLADSTONE, W., Curley, B. ve Shokri, M. R. (2013). “Environmental impacts of tourism in the Gulf and the Red Sea”, **Marine Pollution Bulletin**, 72(2), 375-388.

GODFREY, K. ve Clarke, J. (2000). **The Tourism Development Handbook: A Practical Approach to Planning and Marketing**, Burns ve Oates.

GOODWIN, H. ve Francis, J. (2003). “Ethical and Responsible Tourism: Consumer Trends in the UK”, **Journal of Vacation Marketing**, 9(3), 271-284.

GOODWIN, H., Spenceley, A. ve Maynard, B. (2002). “Development of Responsible Tourism Guidelines for South Africa: Final Report”, **Rural Livelihoods and the Tourism Industry Project**, NRI Report No:2692, Project Code: V0149.

GOULET, Denis, (1992). “Development: Creator and destroyer of values”, **World Development, Elsevier**. Vol. 20(3), pages 467-475, March.

GOVERS, R., Go, F. M. ve Kumar, K. (2007). “Promoting tourism destination image”, **Journal of Travel Research**, 46(1), 15-23.

GRAYMORE, M. L., Sipe, N. G. ve Rickson, R. E. (2010). “Sustaining human carrying capacity: a tool for regional sustainability assessment”, **Ecological Economics**, 69(3), 459-468.

GROSS, M. J. ve Brown, G. (2008). “An empirical structural model of tourists and places: Progressing involvement and place attachment into tourism”, **Tourism Management**, 29(6), 1141–1151.

GU, H. ve Ryan, C. (2008). “Place attachment, identity and community impacts of tourism—the case of a Beijing hutong”. **Tourism Management**, 29(4), 637-647.

GU, M. ve Wong, P. P. (2006). "Residents' perception of tourism impacts: A case study of homestay operators in Dachangshan Dao, North-East China", **Tourism Geographies**, 8(3), 253-273.

GUAN, D., Gao, W., Su, W., Li, H. ve Hokao, K. (2011). "Modeling and dynamic assessment of urban economy–resource–environment system with a coupled system dynamics–geographic information system model", **Ecological Indicators**, 11(5), 1333-1344.

GÜLCAN, B. (2010). "Türkiye’de kültür turizminin ürün yapısı ve somut kültür varlıklarına dayalı ürün farklılaştırma ihtiyacı", **İşletme Araştırmaları Dergisi**, 2(1), 99-120.

GÜMÜŞ, N. ve Özüpekçe, S. (2009). "Foça’da turizmin ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkilerine yönelik yerel halkın görüşleri", **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, 6(2), 398-417.

GUNN, C. A. (1994). **Tourism Planning (3. Baskı)**. Washington: TaylorveFranci.

GURBETOĞLU, A. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları.

GÜRBÜZ, A. (2002). "Turizmin Sosyal Çevreye Etkisi Üzerine Bir Araştırma", **Teknoloji Dergisi**, 5(1-2): 49-59.

GÜRİPEK, E. (2013). "**Turizm Destinasyonlarının Rekabet Gücünün Artırılmasında Stratejik Destinasyon Yönetimi: Çeşme Alaçatı Destinasyonu Üzerine Bir Uygulama**", (Doktora Tezi), DEÜ Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

GURSOY, D. ve Rutherford, D. (2004) "Host attitudes towards tourism: An improved structural model", **Annals of Tourism Research**, 31 (3), 495-516. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2003.08.008>

GURSOY, D., Boğan, E., Dedeoğlu, B. B., & Çalışkan, C. (2019). Residents' perceptions of hotels' corporate social responsibility initiatives and its impact on residents' sentiments to community and support for additional tourism development. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 39, 117-128.

GURSOY, D., Chi, C. G. ve Dyer, P. (2010). "Locals' attitudes toward mass and alternative tourism: The case of Sunshine Coast, Australia", **Journal of Travel Research**, 49(3), 381-394.

GURSOY, D., Chi, C. G. ve P. Dyer, (2009). "Locals' attitudes toward mass and alternative tourism: the case of sunshine coast, Australia", **Journal of Travel Research**, 1–14.

GURSOY, D., Jurowski, C. ve Uysal, M. (2002) "Resident attitudes: A structural modeling approach", **Annals of Tourism Research**, 29 (1), 79-105. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(01\)00028-7](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(01)00028-7)

HAGERTY, M. R., R. A. Cummins, A. L. Ferriss, K. Land, A. C. Michalos, M. Peterson, A. Sharpe, J. Sirgy ve J. Vogel (2001). "Quality of Life indexes for national policy: Review and agenda for research", **Social Indicators Research**, 55: 1-96.

HAIR, F. J., Celsi, M. W., Money, A. H., Samouel, P., & Page, M. J. (2011). *Essentials of business research methods* (2nd edition). USA: Routledge.

HAIR, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (2005). *Multivariate data analysis* (6th ed.). New Jersey: Prentice Hall.

HALEY, A., Snaith, T. ve Miller, G. (2005) "The social impacts of tourism: A case study of Bath, UK", **Annals of Tourism Research**, 32 (3), 647- 668. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2004.10.009>

HALL, C. M. (1994). **Tourism and Politics: Policy, Power and Place**. Chichester: John Wiley and Sons.

HALL, C. Michael (2001). "Trends in ocean and coastal tourism: The end of the last frontier?", **Ocean and Coastal Management**, 44(9–10), 601–618. [https://doi.org/10.1016/S0964-5691\(01\)00071-0](https://doi.org/10.1016/S0964-5691(01)00071-0).

HALMI, L., ve Severović, K. (2016). "Strategic approach to tourism destination management", **Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie**, (4 (32)), 77-86.

HAN, J. H., Noh, E. J. ve Oh, C. O. (2015). "Applying the concept of site substitution to coastal tourism", **Tourism Geographies**, 17(3), 370–384.

HARALAMBOPOULOS, H. ve Pizam, A. (1996). “Perceived impacts of tourism: The case of Samos”, **Annals of Tourism Research**, 23 (3), 503-526.

HARRILL, R. (2004). “Residents’ attitudes toward tourism development: A literature review with implications for tourism planning”, **Journal of Planning Literature**. 18, 1-16.

HARRIS, P. B., Brown, B. B. ve Werner, C. M. (1996). “Privacy regulation and place attachment: Predicting attachments to a student family housing facility”, **Journal of Environmental Psychology**, 16(4), 287–301.

HARRISON, D. (Ed.). (2001). **Tourism and the less developed world: Issues and case studies.** CABI Publishing, UK.

HASHEMNEZHAD, H., Heidari, A. A. ve Mohammad Hoseini, P. (2013). “Sense of place” and “place attachment”, **International Journal of Architecture and Urban Development**, 3(1), 5-12.

HASSAN, A. & Uşaklı, A. (2012). **Seyahat ve turizm rekabetçilik endeksi: Akdeniz çanağındaki destinasyonlara yönelik karşılaştırmalı bir analiz.** 13. Ulusal Turizm Kongresi’nde sunulmuş bildiri, Antalya, 935-950

HAUGLAND, S. A., Grønseth, H. N. B. ve Aarstad, J. (2011). “Development of tourism destinations: An integrated multilevel perspective”, **Annals of Tourism Research**, 38 (1), 268-290.

HERRERA, M. R. G., Sasidharan, V., Hernández, J. A. Á., ve Herrera, L. D. A. (2018). “Quality and sustainability of tourism development in Copper Canyon, Mexico: Perceptions of community stakeholders and visitors”, **Tourism Management Perspectives**, 27, 91-103.

HIDALGO, M. C. ve Hernandez, B. (2001). “Place attachment: Conceptual and empirical questions”, **Journal of Environmental Psychology**, 21(3), 273-281.

HIGGINS-DESBIOLLES, F. (2006). “More than an “industry”: The forgotten power of tourism as a social force”, **Tourism Management**, 27(6), 1192-1208.

HIRD, S. (2003). **Individual Wellbeing: A Report for the Scottish Executive and Scottish Neighbourhood Statistics.** Glasgow: NHS Health Scotland.

HOFSTEDE, G. (1983). “National cultures in four dimensions: A research-based theory of cultural differences among nations”, **International Studies of Management ve Organization**, 13(1/2), 46–74.

HOFSTEDE, G. (1984). “The Cultural Relativity of the Quality of Life Concept”, **Academy of Management Review**, 9(3): 389-398.

HOFSTEDE, G. (2011). “Dimensionalizing cultures: The Hofstede model in context”, **Online Readings in Psychology and Culture**, 2(1). <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1014>

HOFSTEDE, G., Hofstede, G. J., ve Minkov, M. (2010). **Cultures and Organizations: Software of the Mind (Rev. 3rd ed.)**, NY: McGraw-Hill.

HOMANS, G. (1961). **Social Behavior in Elementary Forms**, (Brace ve World, New York, Harcourt).

HOWIE, F. (2003). **Managing the Tourist Destination**. London: Thomson Continuum.

HSIEH, H. J. ve Kung, S. F. (2013). “The linkage analysis of environmental impact of tourism industry”, **Procedia Environmental Sciences**, 17(0), 658-665.

HSU, T. K., Tsai, Y. F. ve Wu, H. H. (2009). “The preference analysis for tourist choice of destination: A case study of Taiwan”, **Tourism Management**, 30(2), 288-297.

HUH, C. ve Vogt, C.A. (2008). “Changes in residents' attitudes toward tourism over time: a cohort analytical approach”, **Journal of Travel Research**, 46, 446–455.

HUMMON, D.M. (1992). “Community Attachment: Local Sentiment and Sense of place”, **Plenum**, New York.

HUSBANDS, W. (1989). “Social status and perception of tourism in Zambia”, **Annals of Tourism Research**, 16(2), 237-253.

HUSSAIN, K., Ali, F., Nair, P. K., Ragavan, N. A. ve Nair, V. (2019). “Perceived impacts and residents' support for tourism development in Port Dickson, Malaysia”, **Tourism: An International Interdisciplinary Journal**, 67(4), 351-364.

INGHAM, Barbara (1993). "The meaning of development: Interactions between "new" and "old" ideas", **World Development**. Volume 21, Issue 11, Pages 1803-1821.

INSKEEP, E. (1991). **Tourism planning: An integrated and sustainable development approach**, New York: Van Nostrand Reinhold.

IOANNIDES, D., Apostolopoulos, Y. ve Sönmez, S. (2001). **Mediterranean islands and sustainable tourism development: Practices, management and policies**. London: Pinter.

ISMAIL, F. ve Turner L. (2008). "Host and tourist perceptions on small island tourism: a case study of Perhentian and Redang Islands, Malaysia", **International Conference on Applied Economics**, 401.

ISMAIL, M. N. I., Hanafiah, M. H., Aminuddin, N. ve Mustafa, N. (2016). "Community-based homestay service quality, visitor satisfaction, and behavioral intention", **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, 222, 398-405.

IVANOV, S. ve Webster, C. (2007). "Measuring the impact of tourism on economic growth", **Tourism Economics**, 13(3), 379-388.

JAAFAR, M., Noor, S. ve Rasoolimanesh, S. (2015). "Perception of young local residents toward sustainable conservation programmes: A case study of the Lenggong world cultural heritage site", **Tourism Management**, 48, 154-163. <http://dx.doi.org/10.1016/j.tourman.2014.10.018>.

JAFARI, J. (2012). Foreword, in M. Uysal, R. R. Perdue and M.J. Sirgy (Eds.), **Handbook of tourism and quality of life research: Enhancing the lives of tourists residents of host communities**, **New York: Springer**.

JAMAL, T. ve Getz, D. (1995). "Collaboration theory and community tourism planning", **Annals of Tourism Research**, 22(1), 186-204. [http://dx.doi.org/10.1016/0160-7383\(94\)00067-3](http://dx.doi.org/10.1016/0160-7383(94)00067-3).

JENNINGS, G. ve Nickerson, N. P. (Eds.). (2006). **Quality tourism experiences**, Oxford, UK: Elsevier Butterworth-Heinemann.

JENNINGS, G., Lee, Y., Ayling, A., Lunny, B., Cater, C. ve Ollenburg, C. (2009). "Quality tourism experiences: Reviews, reflections and research agendas", **Journal of Hospitality Marketing and Management**, 18, 294–310.

Ji, M., Li, M. ve King, B. (2015). "The Impacts of China's new free-trade zones on Hong Kong tourism". **Journal of Destination Marketing ve Management**, 4(4), 203-205.

JOHANSON, G. A., ve Brooks, G. P. (2010). Initial scale development: sample size for pilot studies. *Educational and psychological measurement*, 70(3), 394-400.

JOO, D., Cho, H. ve Woosnam, K. M. (2019). "Exploring tourists' perceptions of tourism impacts", **Tourism Management Perspectives**, 31, 231-235.

JORGENSEN, Bradley S. ve Richard C. Stedman. (2001). "Sense of Place as an Attitude: Lakeshore Owners Attitudes Towards Their Properties", **Journal of Environmental Psychology**, 21, (3): 233-48. doi:10/1006/jevp2001.0226.

JORGENSEN, U. (2001). "Grounded theory: Methodology and theory construction", **International Encyclopedia of The Social & Behavioral Sciences**, 1, 6396-6399.

JOSHANLOO, M. ve Weijers, D. (2014). "Aversion to Happiness Across Cultures: A Review of Where and Why People are Averse to Happiness", **Journal of Happiness Studies**, 15(3): 717-735.

JOSHI, M., Ravindranath, S., Jain, G.K. ve Nazareth, K. (2007). **Sustainable Development: An Introduction, Centre for Environment Education** ISBN: 978-81-89587-22-5.

JUROWSKI, C. ve Gürsoy, D. (2004). "Distance effects on residents' attitudes toward tourism", **Annals of Tourism Research**, 31(2), 296-312.

JUROWSKI, C., Uysal, M. ve Williams, D. R. (1997). "A theoretical analysis of host community resident reactions to tourism", **Journal of Travel Research**, 36(2), 3-11.

KADANALI, E. ve Yazgan, Ş. (2012). “Kırsal turizmin ekonomik-sosyal ve çevresel etkileri”, **Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 2012(2), 97-100.

KAHRAMAN, N. ve Oğuz Türkay (2012), Turizm ve Çevre, 5. Baskı, Detay Yayıncılık, 112s, 149s., 184s., 185s.

KALIPÇI, M. B. ve Toker, B. (2020). “Manavgat’ın Alternatif Turizminin Değerlendirilmesi: Nitel Bir Çalışma”, **Türk Turizm Araştırmaları Dergisi**, 4(2): 1369-1386.

KANWAL, S., Chong, R. ve Pitafi, A. H. (2019). “China–Pakistan economic corridor projects development in Pakistan: Local citizens benefits perspective”, **Journal of Public Affairs**, 19(1), 1888.

KANWAL, S., Pitafi, A. H., Malik, M. Y., Khan, N. A. ve Rashid, R. M. (2020). “Local Pakistani Citizens’ Benefits and Attitudes Toward China–Pakistan Economic Corridor Projects”, **SAGE Open**, 10(3).

KARAMAN, S. ve Avcıkurt, C. (2011). “Turizmin halk üzerine etkileri (Samsun örneği)”, **Samsun Sempozyumu’nda sunulmuş bildiri**, Samsun.

KARASAR, N. (1999). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

KARATAŞ, M. ve Babür, S. (2013).“Gelişen Dünya’da Turizm Sektörünün Yeri”,**KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 15 (25): 15-24, 2013

KAYA, L. G., Aslan, F. ve Yılmaz, B. (2011). “Muğla-Dalyan Turizminin Özel Çevre Koruma Bölgesi Üzerine Etkileri”, **İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi**, 1(3).

KEBETE, Y. ve Wondirad, A. (2019). “Visitor management and sustainable destination management nexus in Zegie Peninsula, Northern Ethiopia”, **Journal of Destination Marketing & Management**, 13, 83-98.

KEOGH, B. (1990). “Public participation in community tourism planning”, **Annals of Tourism Research**, 17(3), 449-465.

KERVANKIRAN, İ. (2014). “Beyazıt/Ankara örneğinde turizmin ekonomik, toplumsal ve çevresel etkilerine yerel halkın yaklaşımı”, **Süleyman**

Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2014(31), 133-153.

KESKİN, A. ve Cansız, H. (2010). “Tourism, Turkey and economic development”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 24(4), 23-46.

KHAZAEI, A., Elliot, S. ve Joppe, M. (2015). “An Application of Stakeholder Theory to Advance Community Participation in Tourism Planning: The Case For Engaging Immigrants as Fringe Stakeholders”, **Journal of Sustainable Tourism**, 23(7), 1049-1062.

KIM, K. (2002). “**The effects of tourism impacts upon quality of life of residents in the Community**”, (Unpublished PhD dissertation). Virginia Polytechnic Institute and State University, Blacksburg, VA.

KIM, K., Uysal, M. ve Sirgy, M. J. (2013). “How Does Tourism in a Community Impact the Quality of Life of Community Residents?”, **Tourism Management**, 36, 527-540.

KIM, S. ve Kim, H. (2009). “Does Cultural Capital Matter? :Cultural Divide and Quality of Life”, **Social Indicators Research**, 93(2): 295-313.

KIM, S. ve McKercher, B. (2011). “The collective effect of national culture and tourist culture on tourist behavior”, **Journal of Travel and Tourism Marketing**, 28(2), 145–164.

KING, B., Pizam, A. ve Milman, A. (1993). “Social impacts of tourism: Host perceptions”, **Annals of Tourism Research**, 20(4), 650-665.

KIRTSGLOU, F. (2004). “Tourism and culture commodification in the Garifuna community of Roatan”, **Critical Anthropology** 24, 135–157.

KIZILGÖL, Ö. ve Erbaykal, E. (2008). “Türkiye’de Turizm Gelirleri İle Ekonomik Büyüme İlişkisi: Bir Nedensellik Analizi”, **Suleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics ve Administrative Sciences**, 13(2).

KLINE, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling (3rd ed.)*. New York: The Guilford

KNEZ, Igor. (2014). “Place and the Self: An Autobiographical Memory Synthesis”, **Philosophical Psychology**, 27 (2): 164-92.

KO, D. W. ve Stewart, W. P. (2002). “A Structural Equation Model of Residents’ Attitudes for Tourism Development”, **Tourism Management**, 23(5), 521-530.

KOÇAK, F. ve Balcı, V. (2010). “Doğada yapılan sportif etkinliklerde çevresel sürdürülebilirlik”, **Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi**, 2(2), 213-222.

KOENEN, J. P., Chor, K. S. ve Christianson, D. J. (1995). “Effects of tourism growth on air quality: The case of Las Vegas”, **Journal of Sustainable Tourism**, 3(3), 135-142.

KOUSIS, M. (1989). “Tourism and the family in a rural Cretan community”, **Annals of Tourism Research**, 16(3), 318-332.

KOZAK, M. (2001). “Repeaters’ Behavior At Two Distinct Destinations”, **Annals of Tourism Research**, 3 (28), 784-807.

KOZAK, M., & Baloglu, S. (2011). **Managing and marketing tourist destinations: Strategies to gain a competitive edge.** Routledge: United Kingdom

KOZAK, M., Baloglu, Ş. ve Bahar, O. (2009). “Measuring destination competitiveness: Multiple destinations versus multiple nationalities”, **Journal of Hospitality Marketing ve Management**, 19(1), 56-71.

KOZAK, N. (2008). **Turizm Pazarlaması**, Ankara: Detay yayıncılık.

KRUPINSKI, J. (1980). “Health and quality of life”, **Social Science ve Medicine. Part A: Medical Psychology ve Medical Sociology**, 14(3), 203-211.

KÜÇÜK, M. (2014). “Yerel Halk Gözüyle Turizm Sektörü ve Etkileri: Konya İli Beyşehir İlçesi Üzerine Bir İnceleme”, **15. Ulusal Turizm Kongresi Bildiri Kitabı**, Ankara, 254–271.

KURT, S. (2009). “Turizm Yönetimi ve Pazarlama Stratejileri”, **Turizm ve Kültür Bakanlığı Çalışma Raporu.**

KUVAN, Y. & Akan, P. (2005). “Residents' attitudes toward general and forest-related impacts of tourism: the case of Belek, Antalya”, **Tourism Management**, 26(5), 691-706.

KYLE, G., Graefe, A., Manning, R. & Bacon, J. (2004). “Effects of place attachment on users’ perceptions of social and environmental conditions in a natural setting”, **Journal of Environmental Psychology**, 24, 213-225.

KYLE, G. T., Bricker, K., Graefe, A. R. ve Wickham, T. D. (2004). “An examination of recreationists’ relationships with activities and settings”, **Leisure Sciences**, 26, 123-142.

LAMB, V. L. (1996). “A Cross-National Study of Quality of Life Factors Associated with Patterns of Elderly Disablement”, **Social Science and Medicine**, 42(3): 363-377.

LANE, R. E. (1991). **The Market Experience**, Cambridge, England: Cambridge University Press.

LANKFORD, S. V. (1994). “Attitudes and perceptions toward tourism and rural regional development”, **Journal of Travel Research**, 32(3), 35-43.

LANKFORD, S. V. ve Howard, D. R. (1994). “Developing a tourism impact attitude scale”, **Annals of Tourism Research**, 21(1), 121-139.

LANSING, P. & De Vries, P. (2007). “Sustainable tourism: ethical alternative or marketing ploy?”, **Journal of Business Ethics**, 72(1), 77.

LATKOVA, P. (2008). “An Examination of Factors Predicting Residents’ Support for Tourism Development”, Phd. Thesis, Michigan State University, USA.

LÁTKOVÁ, P. & Vogt, C. A. (2012). “Residents’ attitudes toward existing and future tourism development in rural communities”, **Journal of Travel Research**, 51(1), 50-67.

LAWTON, L. J. & Weaver, D. B. (2015). “Using residents’ perceptions research to inform planning and management for sustainable tourism: A study of the Gold Coast Schoolies Week, a contentious tourism event”, **Journal of Sustainable Tourism**, 23(5), 660-682.

LAYDER, D. (1993). **New Strategies in Social Research**, Cambridge: Polity.

LEBE, S. S. (2005). "Possible way of sustainable tourism development in rural areas by innovating its organisation through network management", **Kybernetes: The International Journal of Systems ve Cybernetics**, 35 (7/8), 1136-1146.

LEE, C. K., Bendle, L. J., Yoon, Y. S. & Kim, M. J. (2012). "Thanatourism or peace tourism: Perceived value at a North Korean resort from an indigenous perspective", **International Journal of Tourism Research**, 14(1), 71–90.

LEE, C. K., Kim, J. S., & Kim, J. S. (2018). Impact of a gaming company's CSR on residents' perceived benefits, quality of life, and support. *Tourism Management*, 64, 281-290.

LEE, T. H. (2013) "Influences analysis of community resident support for sustainable tourism development", **Tourism Management**, 34, 37-46. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2012.03.007>

LEE, T.H. ve Shen, Y.L. (2013), "The influence of leisure involvement and place attachment on destination loyalty: evidence from recreationists walking their dogs in urban parks", **Journal of Environmental Psychology**, Vol. 33, pp. 76-85.

LENGYEL, M. (2008). "TDM működési kézikönyv", **Budapest: Heller Farkas Főiskola.**

LENT, R. W. (2004). "Toward a Unifying Theoretical and Practical Perspective on Well-Being and Psychosocial Adjustment", **Journal of Counseling Psychology**, 51(4): 482-509.

LEPP, A. (2007). "Residents' attitudes toward tourism in Bigodi Village, Uganda", **Tourism Management**, 28 (3), 876-885.

LEPP, A. (2008). "Attitudes towards initial tourism development in a community with no prior experience: the case of Bigodi, Uganda", **Journal of Sustainable Tourism**, 16, 5–22.

LEWICKA, Maria (2010). "Place Attachment: How Far Have We Come in the Last 40 Years", **Journal of Environmental Psychology**, 31 (3): 207-30.

LI, J.,Pan, L., & Hu, Y. (2021). Cultural involvement and attitudes toward tourism: Examining serial mediation effects of residents' spiritual well being and place attachment. *Journal of Destination Marketing & Management*, 20, 100601.

LI, Y. ve Hunter, C. (2015). "Community Involvement for Sustainable Heritage Tourism: A Conceptual Model", **Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development**, 5(3), 248-262.

LIANG, Z. X. ve Hui, T. K. (2016). "Residents' Quality of Life and Attitudes Toward Tourism Development in China", *Tourism Management*, 57 (Aralık): 56–67.

LIN, L. (2017). Food souvenirs as gifts: tourist perspectives and their motivational basis in Chinese culture. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 15(5), 439-454.

LIN, M. R., Huang, W., Huang, C., Hwang, H. F., Tsai, L. W. ve Chiu, Y. N. (2002). "The Impact of The Chi-Chi Earthquake on Quality of Life Among Elderly Survivors in Taiwan—A Before and After Study", **Quality of Life Research**, 11(4): 379-388.

LINDBERG, K. ve Johnson, R. (1997). "Modeling resident attitudes toward tourism", **Annals of Tourism Research**, 24(2), 402-424, [http://dx.doi.org/10.1016/s0160-7383\(97\)80009-6](http://dx.doi.org/10.1016/s0160-7383(97)80009-6).

LINTON, N. (1987). "Trends in tourism and development – values, sustainability and stewardship". **Tourism Management**, 12 (2), 112-118.

LIU, J. C. & Var, T. (1986). "Resident attitudes toward tourism impacts in Hawaii", **Annals of Tourism Research**, 13 (2), 193-214.

LIU, J. C., Sheldon, P. J. & Var, T. (1987). "Resident perceptions of the environment impacts of tourism", **Annals of Tourism Research**, 14 (1), 17-37.

LIU, J. C., Sheldon, P. J. & Var, T. (1986). "A cross-national approach to determining resident perception of the impact of tourism on the environment. In *Tourism services marketing: advances in theory and practice*", **Special conference series, volume II, 1986 (pp. 129-151)**. **Academy of Marketing Science**, University of Miami.

LIU, J., Qu, H., Huang, D., Chen, G., Yue, X., Zhao, X. ve Liang, Z. (2014). "The role of social capital in encouraging residents' pro-environmental behaviors in community-based ecotourism", **Tourism Management**, 41, 190-201.

LONG T.P., Perdue R.R. ve Allen L. (1990) “Rural resident tourism perceptions and attitudes by community level of tourism”, **Journal of Travel Research**, 28(3): 3-9.

LOUREIRO, S.M. (2014), “The role of the rural tourism experience economy in place attachment and behavioral intentions”, **International Journal of Hospitality Management**, Vol. 40, pp. 1-9.

LOW, S. M. (1992). “Symbolic ties that bind: Place attachment in the plaza”, In I. Altman, & S. M. Low (Eds.), *Place attachment* (pp. 165–185). Boston, MA: **Springer**.

LOW, Setha M. ve Irwin Altman. (1992). “Chapter 1: Place Attachment—A Conceptual Inquiry”, In *Place Attachment*, edited by Setha M. Low and Irwin Altman. New York: **Plenum**, pp. 1-12.

LUNDBERG, D.E. (1990). **The Tourist Business**, Van Nostrand-Reinhold, New York.

MADDOX, G. L. ve Douglass, E. B. (1978). “Self-assessment of health: A longitudinal study of elderly subjects”, **Journal of Health and Social Behavior**, 14 (March), 87-92.

MANZO, Lynne C. (2003). “Beyond House and Haven: Toward a Revisioning of Emotional Relationships with Places”, **Journal of Environmental Psychology**, 23 (1): 47-61.

MARANS, R. W. ve Mohai, P. (1991). “Leisure resources, recreation activity, and the quality of life”, **Benefits of Leisure**, 351-363.

MARCUS, C. C. (1995). “**House as a mirror of self: exploring the deeper meaning of home**”, Berkeley, CA: Conari Press.

MARREWIJK, M.V. (2003). “Concepts and Definitions of CSR and Corporate Sustainability: Between Agency and Communion”, **Journal of Business Ethics**, 44(2/3), 95-105.

MARTIN, B. S. ve UysaL, M. (1990). “An examination of the relationship between carrying capacity and the tourism lifecycle: management and policy implications”, **Journal of Environmental Management**, 31(4), 327-333.

MASON, P. ve Cheyne, J. (2000). “Residents’ attitudes to proposed tourism development”, **Annals of Tourism Research**, 27 (2), 391-411.

MASSAM, B. H. (2002). “Quality of Life: Public Planning and Private Living”, *Progress in Planning*, 58 (3): 141–227.

MATHEW, P. V. ve Sreejesh, S. (2017). “Impact of responsible tourism on destination sustainability and quality of life of community in tourism destinations”, **Journal of Hospitality and Tourism Management**, 31, 83-89.

MATHIESON, A. ve Wall, G. (1982). **Tourism, economic, physical and social impacts**, Longman.

MBAIWA, J. E. ve Stronza, A. L. (2010). “The effects of tourism development on rural livelihoods in the Okavango Delta, Botswana”, **Journal of Sustainable Tourism**, 18(5), 635-656.

MCALLISTER, F. (2005). **Wellbeing Concepts and Challenges: Discussion Paper**, Sustainable Development Research Network, Edinburg.

MCCOOL, S. F. ve Martin, S. R. (1994). “Community attachment and attitudes toward tourism development”, **Journal of Travel Research**, 32(3), 29-34.

MCGEHEE, N. G. ve Andereck, K. L. (2004). “Factors predicting rural residents’ support of tourism”, **Journal of Travel Research**, 43(2), 131-140.

MCKEAN, P. F. (1978). “Towards a Theoretical Analysis of Tourism: Economic Dualism and Cultural Involution in Bali in Host and Guests”, **The Anthropology of Tourism**, 93-108

MCKERCHER, B. (2005). “Destinations as Products? A Reflection on Butler's Life cycle”, **Tourism Recreation Research**, Vol. 30(3), 97-102.

MCKERCHER, B. (2020). “Cultural tourism market: a perspective paper”, **Tourism Review**.

MCKERCHER, B., Ho, P. S. ve Du Cros, H. (2005). “Relationship between tourism and cultural heritage management: evidence from Hong Kong”, **Tourism Management**, 26(4), 539-548.

MEBRATAU, D. (1998). “Sustainability and Sustainable Development: Historical and Conceptual Review”, **Environmental Impact Assessment Review**, 18, 493–520.

MEDLIK, S. (1991). **Managing Tourism**, England: Butterworth-Heineman, s. 35-36.

MERİÇ, P. Ö. (2007). “İzmir’de turizm sektörünün geliştirilmesinde turistik ürün çeşitlendirmesi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 9, Sayı: 1.

MESCH, G. S. ve Manor, O. (1998). “Social ties, environmental perception, and local attachment”, **Environment and Behavior**, 30, 504-519.

MESCİ, M. ve Dönmez, G. (2016). “Turizmin bölgesel kalkınma ve yerel halk üzerindeki etkisi: Mudurnu örneği”, **Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 16(2), 21-50.

MEYER, D. (2011). “Changing power relations: Foreign direct investment in Zanzibar”, in *Political Economy of Tourism—A Critical Perspective*, Mosedale, J (ed). **London: Routledge.**

MIHALIC, T. (2016). “Sustainable-responsible tourism discourse: Towards “responsustable” tourism,” **Journal of Cleaner Production**, 111, 461–470. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2014.12.062>.

MILMAN, A. ve Pizam, A. (1988). “Social impact of tourism on Central Florida”, **Annals of Tourism Research**, 15(2), 191-204.

MINGHETTI, V. (2001). “From destination to destination marketing and management: Designing and repositioning tourism products”, **International Journal of Tourism Research**, 3, 253-259.

MITCHELL, R. ve Reid, D. (2001). “Community integration”, **Annals of Tourism Research**, 28(1), 113-139. [http://dx.doi.org/10.1016/S0160-7383\(00\)00013-X](http://dx.doi.org/10.1016/S0160-7383(00)00013-X).

MOGHAVVEMI, S., Woosnam, K., Paramanathan, T., Musa, G. ve Hamzah, A. (2017). “The effect of residents’ personality, emotional solidarity, and community

commitment on support for tourism development. **Tourism Management**, 63, 242-254. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2017.06.021>

MOORE, R. L. ve Graefe, A. R. (1994). "Attachments to recreation settings: The case of rail-trail users", **Leisure Sciences**, 16, 17-31.

MOSCARDO, G. (2009). "Tourism and quality of life: Towards a more critical approach", **Tourism and Hospitality Research**, 9(2), 159–170.

MOSCOVICI, S. (1988). "Notes towards a description of social representations", **European Journal of Social Psychology**, 18 (3), 211-250.

MOWFORTH, M. ve Munt, I. (2003). **Tourism and Sustainability Development and New Tourism in the Third World**, London: Routledge

MUNHURRUN, P.R. ve Naidoo P. (2011). "Residents' attitudes toward perceived tourism benefits", **International Journal of Marketing and Management Research** 4, 45–56.

MURPHY, P. E. (1985). **Tourism: A Community Approach**. New York: Routledge.

NAKANO, N., MacDonald, M. ve Douthitt, R. (1995). "Toward consumer well-being: Consumer socialization effects of work experience", **New Dimensions of Marketing/Quality-of-Life Research**, 4, 151-175.

NASH, R., Thyne, M. ve Davies, S. (2006). "An investigation into customer satisfaction levels in the budget accommodation sector in Scotland: A case study of backpacker tourists and the Scottish Youth Hostels Association", **Tourism Management**, 27(3), 525-532.

NGUYEN, H. D., Hamma, W., Stan, M. I., **TRAN**, V. T., AȘTEFĂNOAIEI, R., BUI, Q. T. ve IANOȘ, I. (2020). "Impacts of urbanization and tourism on the erosion and accretion of european, asian and african coastal areas and possible solutions", **Urbanism. Architecture. Constructions/Urbanism. Arhitectura. Constructii**, 11(2).

NGUYEN, T., Dam, D.X. ve Huog, T. (2015). "The Role of Tourism Destination's Stakeholders in Reducing Negative Impacts of Tourism Development on

Environment", **2nd International Conference on Social-Economic Issues in Development**, Vietnam.

NICHOLAS, L. N., Thapa, B. ve Ko, Y. J. (2009). "Residents' perspectives of a World Heritage Site: The pitons Management Area, St. Lucia", **Annals of Tourism Research**, 36(3),390-412, <https://doi.org/10.1016/j.annals.2009.03.005>.

NOLL, H. H. (2002). "Towards a European system of social indicators: theoretical framework and system architecture", **Social Indicators Research**, 58: 47-87.

NORMAN, W. C., Harwell, R. ve Allen, L. R. (1997). "The role of recreation on the quality of life of residents in rural communities in South Carolina", in H. Lee Meadow (Ed.) **Development in Quality-of-Life Studies in Marketing**, vol. 1 (pp. 65). Blacksburg, Virginia: International Society for Quality-of-Life Studies.

NUNKOO, R. ve Gürsoy, D. (2012) "Residents' support for tourism: An identity perspective", **Annals of Tourism Research**, 39 (1), 243-268. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2011.05.006>

NUNKOO, R. ve Ramkissoon, H. (2011) "Developing a community support model for tourism", **Annals of Tourism Research**, 38 (3), 964-988. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2011.01.017>

NUNKOO, R. ve Ramkissoon, H. (2012). "Power, trust, social exchange and community support", **Annals of Tourism Research**, 39(2), 997-1023.

NUNKOO, R. ve So, K. K. F. (2016). "Residents' support for tourism: Testing alternative structural models". **Journal of Travel Research**, 55(7), 847-861.

NUNKOO, R., H. Ramkissoon, (2010). "Small island urban tourism: a residents' perspective", **Current Issues in Tourism**, 13, 37-6.

NUNKOO, R., H. Ramkissoon, D. Gürsoy ve Chi, C.G., (2009). "A model for understanding residents' support for tourism in small islands", **International CHRIE Conference-Refereed Track**. Paper 18.

NUNKOO, R.ve Ramkissoon, H. (2007). "Residents' perceptions of the socio-cultural impact of tourism in Mauritius", **Anatolia**, 18(1), 138-145.

NUNNALLY, J. C. (1978). *Psychometric theory* (2nd edition). New York: McGraw-Hill.

NYANJOM, J., Boxall, K. ve Slaven, J. (2018). "Towards Inclusive Tourism? Stakeholder Collaboration in The Development of Accessible Tourism", **Tourism Geographies**, 20(4), 675-697.

O'REILLY, A. M. (1986). "Tourism carrying capacity: concept and issues", **Tourism Management**, 7(4), 254-258.

O'BRIEN, D. J. ve Lange, J. K. (1986). "Racial composition and neighborhood Evaluation", **Journal of Urban Affairs**, 8(1), 43-62.

OĞUZBALABAN, G. (2017). "Türkiye’de Yerel Halkın Turizme ve Turizmin Etkilerine Yönelik Algı ve Tutumlarına İlişkin Yazın Taraması", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 10(51), 1321-1329.

OKECH, R.N. (2010). "Socio-cultural Impacts of Tourism on World Heritage Sites: Communities Perspective of Lamu (Kenya) and Zanzibar Islands", **Asia Pacific Journal of Tourism Research**, 15(3), 339-351.

OLYA, H. G. ve Gavilyan, Y. (2017). "Configurational Models to Predict Residents' Support for Tourism Development", **Journal of Travel Research**, 56(7), 893-912.

OPRESCU, G. (2011). "An Epistemological Perspective on the Quality of Life Concept", **Theoretical and Applied Economics**, 2(2): 171-180.

OSMANKOVIĆ, J., Kenjić, V. ve Zrnić, R. (2010). "Destination Management: Consensus for Competitiveness". **Biennial International Congress Tourism and Hospitality Industry Conference Proceedings** (ss. 513-525). Düzenleyen University of Rijeka Faculty of Tourism and Hospitality Management in Opatija Hırvatistan. 6-8 Mayıs 2010.

ÖTER, Z. ve Özdoğan, O. N. (2005). "Kültür Amaçlı Seyahat Eden Turistlerde Destinasyon İmajı: Selçuk-Efes Örneği", **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, 16 (2), 127-138.

OVALI, P. K. (2007). "Kitle turizmi ve ekolojik turizmin kavram, mimari ve çevresel etkiler bakımından karşılaştırılması", **Megaron**, 2(2), 64-79.

ÖZDAMAR, K. (2001). *Paket programlar ve istatistiksel veri analizi (çok değişkenli analizler)*. (4. Baskı), Eskişehir: Kaan Yayınları.

ÖZDEMİR, A. R. ve Öksüzler, O. (2006). “Türkiyede Turizm Bir Ekonomik Büyüme Politikası Aracı Olabilir Mi? Bir Granger Nedensellik Analizi”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 9(16), 107-126.

ÖZDEMİR, G. (2014). “Destinasyon yönetimi ve pazarlaması”, **Detay Yayıncılık**.

ÖZKÖK, F. (2006). “Yoksulluğun azaltılmasında turizmin yeri”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 5 (15), 85-98.

ÖZTÜRK, Yüksel ve İrfan Yazıcıoğlu (2002). “Gelişmekte olan Ülkeler için Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma”, **Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi** (Gazi Üniversitesi), No. 2, 183-195.

PALMER, A. ve Koenig-Lewis, N. (Ed.) Jones, L.E.M. (2013). “The Effects of Residents' Social Identity and Involvement on Their Advocacy of Incoming Tourism”, **Tourism Management**, 38, 142-151.

PAPPAS, N.V. (2008). “City of rhodes: residents' attitudes toward tourism impacts and development”, **International Journal of Tourism and Hospitality Research**, 19, 51–70.

PARKE, R. ve Sheldon, E. B. (1974). “Social indicator one year later: An overview”, in R. L. Clewett ve J. C. Olson (Eds.), *Social Indicators and marketing* (pp. 9-26). **Chicago: American marketing Association**.

PASLI, M. M. (2013). “**Turizmde Destinasyon İmajı ve Giresun İli Üzerine Bir Araştırma**”, Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

PEARCE, D. G. (2015). “Destination management in New Zealand: Structures and functions”, **Journal of Destination Marketing & Management**, 4(1), 1-12.

PEARCE, P. L., Moscardo, G. ve Ross, G. F. (1991). “Tourism Impact and Community Perception: An Equity-Social Representational Perspective”, **Australian Psychologist**, 26 (3), 147–152.

PERDUE, R. R., Long, P. T. ve Allen, L. (1987). "Rural resident tourism perceptions and attitudes", **Annals of Tourism Research**, 14(3), 420-429.

PERDUE, R. R., Long, P. T. ve Allen, L. (1990). "Resident support for tourism development", **Annals of Tourism Research**, 17(4), 586-599.

PERDUE, R. R., Long, P. T. ve Kang, Y. S. (1999). "Boomtown Tourism and Resident Quality of Life: The Marketing of Gaming to Host Community Residents", **Journal of Business Research**, 44(3), 165-178.

PEREZ, E. A. ve Nadal R. J. (2005). "Host community perceptions. a cluster analysis", **Annals of Tourism Research**, 32(4), 925–941.

PETROSILLO, I., Costanza, R., Aretano, R., Zaccarelli, N. ve Zurlini, G. (2013). "The Use of Subjective Indicators to Assess How Natural and Social Capital Support Residents' Quality of Life in a Small Volcanic Island", **Ecological Indicators**, 24 (Ocak): 609–620.

PIZAM, A. (1978). "Tourism's impacts: The social costs to the destination community as perceived by its residents", **Journal of Travel Research**, 16(4), 8-12.

PIZAM, A. ve Milman, A. (1986). "The social impacts of tourism", **Tourism Recreation Research**, 11(1), 29-33.

POSTON, D., Turnbull, A., Park, J., Mannan, H., Marquis, J., & Wang, M. (2003). "Family quality of life: A qualitative inquiry", **Mental Retardation**, 41(5), 313-328.

PRATT, S. (2015). "The economic impact of tourism in SIDS", **Annals of Tourism Research**, 52, 148–160.

PRAYAG, G., Hosany, S., Nunkoo, R. ve Alders, T. (2013). "London residents' support for the 2012 Olympic Games: the mediating effect of overall attitude", **Tourism Management**, 36, 629-640.

PRAYAG, Girish ve Chris Ryan. (2012). "Antecedents of Tourist's Loyalty to Mauritius: The Role and Influence of Destination Image, Place Attachment, Personal Involvement, and Satisfaction", **Journal of Travel Research**, 51 (3): 342-56.

PRENTICE, R. (1993). "Community-driven tourism planning and residents' preferences", **Tourism Management**, 14(3), 218-227.

PRESENZA, A., Sheehan, L. ve Ritchie, B. (2005). "Towards a Model of the Roles and Activities of Destination Management Organizations", **Journal of Hospitality, Tourism and Leisure Science**, (3): 1-16.

PRETTY, J.N. (1995). "Participatory Learning for Sustainable Agriculture", **World Development**, 23, (8), 1247-1263.

PRIDEAUX, B. (2000). "The role of the Transport System in Destination Development", **Tourism Management**, 21(1), 53-63.

PUCZKO, L. ve Smith, M. (2001). "Tourism- specific quality- of- life index: The Budapest model", in M. Budruk ve R. Phillips (Eds.), *Quality of-life community indicators for parks*, **Recreation and Tourism Springer**.

PYKE, J., Law, L., Jiang, M. ve Lacy, T. (2018). "Learning from the Locals: The Role of Stakeholder Engagement in Building Tourism and Community Resilience", **Journal of Ecotourism**, 17(3), 206-219.

RAHTZ, D., Sirgy, J. M. ve Meadow, H. L. (1989). "Correlates of television orientation among the elderly", **Journal of Advertising**, 18(3), 9-20.

RAMKISSOON, H. (2020). Perceived social impacts of tourism and quality-of-life: A new conceptual model. **Journal of Sustainable Tourism**, 1-17.

RAMKISSOON, H. ve Nunkoo, R. (2011). "City image and perceived tourism impact evidence from Port Louis, Mauritius", **International Journal of Hospitality and Tourism Administration**, 12(2), 123-143.

RAMKISSOON, H., Smith, L. D. G. ve Kneebone, S. (2014). "Visitor satisfaction and place attachment in national parks", **Tourism Analysis**, 19(3), 287-300.

RAMKISSOON, H., Haywantee, Liam D. G. Smith, ve Betty Weiler (2013). "Relationships between Place Attachment, Place Satisfaction and Pro-Environmental Behaviour in an Australian National Park", **Journal of Sustainable Tourism**, 21 (3): 434-57.

RAPHAEL, D., Renwick, R., Brown, I. ve Rootman, I. (1996). "Quality of life indicators and health: current status and emerging conceptions", **Social Indicators Research**, 39, 65-88.

RASOOLIMANESH, S. M., Ali, F. ve Jaafar, M. (2018). “Modeling residents’ perceptions of tourism development: Linear versus non-linear models”, **Journal of Destination Marketing and Management**, 10, 1-9.

RASOOLIMANESH, S.M., Ringle, C.M., Jaafar, M. ve Ramayah, T. (2017). Urban vs. Rural Destinations: Residents’ Perceptions, Community Participation and Support for Tourism Development”, **Tourism Management**, 60, 147-158.

RAYMOND, C. M., Brown, G. ve Robinson, G. M. (2011). “The influence of place attachment, and moral and normative concerns on the conservation of native vegetation: A test of two behavioral models”, **Journal of Environmental Psychology**, 31(4), 323-335.

REID, D.G., Mair, H. ve Taylor, J. (2000). “Community Participation in Rural Tourism Development”, **World Leisure Journal**, 42(2), 20-27.

RETTIG, K. ve Leichtentritt, R. D. (1997). “A general theory for perceptual indicators for family life quality”, in H. Lee Meadow (Ed.) **Development in Quality-of-Life Studies in Marketing**, vol. 1 (pp. 81). Blacksburg, Virginia: International Society for Quality-of-Life Studies.

RICHARDS, G. (2018). “Cultural Tourism: A Review of Recent Research and Trends”, **Journal of Hospitality and Tourism Management**, 36, 12-21.

RILEY, R. (1992). “Attachment to the ordinary landscape”, In Altman and S. Low (Eds.), Place attachment (pp. 13-36), **Plenum Press**, New York.

RINK, R., David., Dianne M. Roden ve Harold W. Fox (1999). “Financial Management and Planning with the Product Life Cycle Concept”, **Business Horizons**, September-October 1999.

RITCHIE, J. B. (1980). “Tourism management information system-conceptual and operational issues”, **Tourism Management Information System-Conceptual and Operational Issues.**, 337-355.

RITCHIE, J. B. (1988). “Consensus policy formulation in tourism: Measuring resident views via survey research”, **Tourism Management**, 9(3), 199-212.

RITCHIE, J. B. ve Crouch, G. I. (2011). “A Model of Destination Competitiveness and Sustainability”, **Destination Marketing and Management**, 326.

RITTICHAINUWAT, B., Laws, E., Maunchontham, R., Rattanaphinanchai, S., Muttamara, S., Mouton, K. ve Suksai, C. (2020). “Resilience to crises of Thai MICE stakeholders: A longitudinal study of the destination image of Thailand as a MICE destination”, **Tourism Management Perspectives**, 35, 100704.

RIZAOĞLU, B. (2012). **Turizm Davranışı**. Ankara: Detay Yayıncılık.

ROACH, M.J. ve O'Brien, D. J. (1982). “The impact of different kind of neighborhood involvement on residents' overall evaluation of their neighborhoods”, **Sociological Focus**, 15(4), 379-392.

ROBINSON, M. ve Picard, D. (2006). “Tourism, Culture and Sustainable Tourism, UNESCO: Programme “Culture, Tourism, Development”, **Division of Cultural Policies and Intercultural Dialogue**, Culture Sector.

RODRIGUEZ, J. R. O., Parra-López, E. ve Yanes-Estévez, V. (2008). “The sustainability of island destinations: Tourism area life cycle and teleological perspectives. The case of Tenerife”, **Tourism Management**, 29(1), 53-65.

ROSS, G. F. (1992). “Resident perceptions of the impact of tourism on an Australian city”, **Journal of Travel Research**, 30(3), 13-17.

RUBINSTEIN, N. (1993). “There's no place like home: home as trauma: lessons of the unspoken”, In R. Feldman, G.Hardie, and D. Saile (Eds.), *Power by Design. The proceedings of the Twenty-fourth Annual Conference of the Environmental Design Research Association* (pp. 267–272). Oklahoma: **EDRA Press**.

RYFF, C. D. (1995). “Psychological Well-Being in Adult Life”, **Current Directions in Psychological Science**, 4(4), 99-104.

SAATÇI, G. ve Ülkü, A. (2014). “Yerel Halkın Ekoturizme Yönelik Algılarının Değerlendirilmesi: Harmançık Örneği”, 15. **Ulusal Turizm Kongresi Bildiri Kitabı**, Ankara, 396–410.

SAGE. Segre, S. (2019). “Bauman and contemporary sociology: A critical analysis. Contemporary Sociology”, **A Journal of Reviews**.

SAĞIR, A. (2011). “Kültürel Bütünleşme Bağlamında Antalya'nın Finike İlçesi'ne Yerleşen Turistlerin Sosyolojik Çözümlemesi”, **Anatolia: Turizm Arastirmalari Dergisi**, 22(1).

SANDAL, E. K. ve Karademir, N. (2016). “Kahramanmaraş'ta Halkın Turizme Bakışı“, **Türk Coğrafya Dergisi**, 66, 63-70.

SARI, D. ve Uçar, Z. (2010). “Turizm Sektörünün İstihdam Yaratmadaki Yeri ve 2009 Krizinin Türkiye Turizm İstihdamına Etkileri”, in **International Conference On Eurasian Economies**, İstanbul (pp. 338-343).

SARI, Y. ve Özdemir, C. (2014). “Turizm Gelişiminin Eskişehir Odunpazarı Sakinlerinin Yaşam Kalitesi Üzerindeki Etkisi”, **15. Ulusal Turizm Kongresi Bildiri Kitabı**, Ankara, 241– 253.

SARI, Y. ve Seçilmiş, C. (2010). “2008 Yılı Finansal Ekonomik Krizinin Türkiye Turizm Sektörüne Yansımaları Üzerine Bir Araştırma”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, 5(1), 191-204.

SARIKAYA, M. ve Kara, F. Z. (2007). “Sürdürülebilir Kalkınmada İşletmenin Rolü: Kurumsal Vatandaşlık”, **Yönetim ve Ekonomi**, 14(2), 221-233.

SAUFI, A., O'Brien, D. ve Wilkins, H. (2014). “Inhibitors to Host Community Participation in Sustainable Tourism Development in Developing Countries”, **Journal of Sustainable Tourism**, 22(5), 801-820.

SAUTTER, E.T. ve Leisen, B. (1999). “Managing Stakeholders A Tourism Planning Model”, **Annals of Tourism Research**, 26(2), 312-328.

SAVERIADES, A. (2000). “Establishing the social tourism carrying capacity for the tourist resorts of the east coast of the Republic of Cyprus”, **Tourism Management**, 21(2), 147-156.

SAYDAN, R. ve Küçükaslan, N. (2007). “Doğa Turizmi. Rekabet Avantajı Elde Etmede Turizm Sektörü Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar”, **URAK Derneği Yayınları**, 107-122.

SCANNELL, L. ve Gifford, R. (2010). “Defining place attachment: A tripartite organizing framework”, **Journal of Environmental Psychology**, 30(1), 1-10.

SCANNELL, Leila ve Robert Gifford. (2010). "The Relations between Natural and Civic Place Attachment and Pro-Environmental Behavior", **Journal of Environmental Psychology**, 30 (3): 287-97.

SCHALOCK, R. L. (2004). "The Concept of Quality of Life: What We Know and Do Not Know", **Journal of Intellectual Disability Research**, 48(3): 203-216.

SCHALOCK, R. L. ve Verdugo, M. A. (2002). **Handbook on Quality of Life for Human Service Practitioners**, Washington: American Association on Mental Retardation.

SCHROEDER, T. (1996). "The relationship of residents' image of their state as a tourist destination and their support for tourism", **Journal of Travel Research**, 34(4), 71-73.

SCHUCKERT, M., Liu, X. ve Law, R. (2015). "Hospitality and tourism online reviews: Recent trends and future directions", **Journal of Travel and Tourism Marketing**, 32(5), 608-621.

SCHUMAN, H. ve Gruenberg, B. (1972). "Dissatisfaction with city services: Is race an important factor?" p. 369-396 in Harlan Hahn (ed.), *People Politics in Urban Society*. **Urban Affairs Annual Reviews**, vol. 6. Beverly Hills, CA: Sage.

SCHUMM, W. R., Paff-Bergen, L. A., Hatch, R. C., Obiorah, F. C., Copeland, J. M., Meens, L. D. ve Bugaighis, M. A. (1986). "Concurrent and discriminant validity of the Kansas Marital Satisfaction Scale", **Journal of Marriage and the Family**, 381-387.

SCUPIN, R. (2020). **Cultural Anthropology: A Global Perspective**. Los Angeles: CA.

SEARLE, M. S. (2000). "Is Leisure Theory Needed for Leisure Studies?", **Journal of Leisure Research**, 32(1), 138-139.

SEBELE, L.S. (2010). "Community-Based Tourism Ventures, Benefits and Challenges: Khama Rhino Sanctuary Trust, Central District, Botswana", **Tourism Management**, 31, 136-146.

SEGOTA, T., Mihalic, T. ve Kuscer, K. (2017). “The impact of residents’ informedness and involvement on their perceptions of tourism impacts: The case of Bled”, **Journal of Destination Marketing and Management**, 6(3), 196-206.

SEKARAN, U. (2003). Research methods for business: A skill building approach (4th ed.). USA: John Wiley and Sons.

SEN, A. (1984). “The Living Standard”, **Oxford Economic Papers**, 36: 74-90.

ŞENGÜL, S. (2018). “Turizmin ekonomik, sosyal ve çevresel etkileri ile ilgili algıların girişimcilik niyeti üzerine etkisi”, **İşletme Araştırmaları Dergisi**, 10(1), 212-228.

SERAPHIN, H., Gowreesunkar, V., Roselé-Chim, P., Duplan, Y. J. J. ve Korstanje, M. (2018). “Tourism planning and innovation: The Caribbean under the spotlight”, **Journal of Destination Marketing and Management**, 9, 384-388.

SERT, A. N. (2019). “Senior Tourism in the Aging World”, **Theory and Practice in Social Sciences**, 488-498.

SETHNA, R. J. ve Richmond, B. O. (1978). “US Virgin Islanders' Perception of Tourism”, **Journal of Travel Research**, 17(1), 30-31.

SEZGİN, M. ve Karaman, A. (2008). “Turistik Destinasyon Çerçevesinde Sürdürülebilir Turizm Yönetimive Pazarlaması”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (19), 429-438.

SEZGİN, O. M. (1995). **Genel Turizm: Turistik Kavramlar-Ekonomi-Pazarlama-Turizm Tevzuatı**. Tutibay.

SHAHZAD, S. J. H., Shahbaz, M., Ferrer, R. ve Kumar, R. R. (2017). “Tourism-led growth hypothesis in the top ten tourist destinations: New evidence using the quantile-on-quantile approach”, **Tourism Management**, 60, 223-232.

SHAMAI, S. (1991). “Sense of Place: an Empirical Measurement”, **Geofmm**, 22: 347-358.

SHARMA, B. ve Dyer, P. (2009). “An investigation of differences in residents' perceptions on the Sunshine Coast: tourism impacts and demographic

variables, Tour. Geogr”, **An International Journal of Tourism, Space, Place and Environment** 11, 187–213.

SHARPLEY, R. (2014). “Host Perceptions of Tourism: A review of the research”, **Tourism Management**, 3 (42): 37- 49.

SHELDON, P. J. ve Var, T. (1984). “Resident Attitudes to Tourism in North Wales”, **Tourism Management**, 5(1), 40-47.

SHELDON, P., ve Abenoja, T. (2001). “Resident attitudes in a mature destination: The case of Waikiki”, **Tourism Management**, 22(5), 435-443. [http://dx.doi.org/10.1016/s0261-5177\(01\) 00009-7](http://dx.doi.org/10.1016/s0261-5177(01) 00009-7).

SIMMONS, D. G. (1994). “Community Participation in Tourism Planning”, **Tourism Management**, 15(2), 98-108.

ŞİMŞEK, Ö. F. (2007). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş, temel ilkeler ve LISREL uygulamaları*, Ankara: Ekinoks Eğitim Danışmanlık Hizmetleri Ltd. Şti.

SINCLAIR-MARAGH, G., GÜRSOY, D. ve Vieregge, M. (2015). “Residents’ perceptions toward tourism development: A factor-cluster approach”, **Journal of Destination Marketing ve Management**, 4(1), 36-45.

SINGER J. M., D. F. Andrade (2010). Large-sample Statistical Methods, Editor(s): Penelope Peterson, Eva Baker, Barry McGaw, *International Encyclopedia of Education (Third Edition)*, Elsevier.

SIRAKAYA E., Teye V. ve Sönmez, S. (2002). “Understanding residents' support for tourism development in the central region of Ghana”, **Journal of Travel Research** 41(1):57-67.

SİRAKAYA-TURK, E.,& Uysal. M. (2011). Research methods for leisure, recreation and tourism. In E. Sirakaya-Turk, M. Uysal, W. Hammitt, & J. J. Vaske (Eds.), *Research methods for leisure, recreation and tourism* (pp. 1-19). UK: CABI Publishing.

SIRGY, M. J. (1986). “A quality-of-life theory derived from Maslow’s developmental perspective: “Quality” is related to progressive satisfaction of a hierarchy of needs, lower order and higher”, **American Journal of Economics and Sociology**, 45, 329–342.

SIRGY, M. J. (1998). “Materialism and quality of life”, **Social Indicators Research**, 43, 227–260.

SIRGY, M. J. (2001). *Handbook of Quality-of-Life Research: An Ethical Marketing Perspective* (8. Baskı). New York: Springe Science and Business Media, ISBN 978-94-015-9837-8.

SIRGY, M. J. ve Cornwell, T. (2001). “Further validation of the Sirgy et al.’s measure of community quality of life”, **Social Indicators Research**, 56, 125-143.

SIRGY, M. J., Rahtz, D. R., Meadow, H. L. ve Littlefield, J. E. (1995). “Satisfaction with health care services and life satisfaction among elderly and non-elderly consumers”, **Developments in Quality-of-Life Studies in Marketing**, 5, 87-91.

SIRISRISAK, T. (2009). “Conservation of Bangkok old town”, **Habitat International**, 33(4), 405-411. <http://dx.doi.org/10.1016/j.habitatint.2008.12.002>.

SKANTZE, K., Malm, U., Dencker, S. J., May, P. R. ve Corrigan, P. (1992). “Comparison of Quality of Life With Standard of Living in Schizophrenicout-Patients”, **The British Journal of Psychiatry**, 161(6): 797-801.

SKEVINGTON, S. M., Lotfy, M. ve O’Connell, K. A. (2004). “The World Health Organisation’s WHOQOL-BREF quality of life assessment: Psychometric properties and results of the international field trial. A report from the WHO QOL Group”, **Quality of Life Research**, 13, 299-310.

SMITH, R.A. (1992). “Beach resort evolution: implications for planning”, **Annals of Tourism Research** 19:304-322.

SMITH, S. (2015). “A sense of place: Place, culture and tourism”, **Tourism Recreation Research**, 40(2), 220-233.

SNAITH, T. ve Haley, A. (199). “Residents’ opinion of tourism development in the historic city of York, England”, **Tourism Management**, 20, 595-603.

SOLEIMANI, S., Eghdami, M., Akbari, M. ve Ebrahimpour, M. (2021). “Exploring the Effect of Atmospherics on Place Attachment in A Theme Restaurant Using PLS Path Modelling”, **I Like Your Travel Vlog: Delineating Viewers' Consumption And Production**, 113, 82.

SOUTAR, G. N. ve McLeod, P. B. (1993). "Residents' perceptions on impact of the America's Cup", **Annals of Tourism Research**, 20(3), 571-582.

STANKEY, G. H., Cole, D. N., Lucas, R. C., Petersen, M. E. ve Frissell, S. S. (1985). "The Limits of Acceptable Change(LAC) System For Wilderness Planning", **General Technical Report INT-176**, Ogden, UT: USDA Forest Service, Intermountain Forest and Range Experiment Station.

STEBBINS, R. A. (2001). Exploratory research in the social sciences (Vol. 48). Sage.

STEDMAN, R.C. (2002). "Toward a social psychology of place: Predicting behavior from place-based Cognitions, attitude and identity", **Environment and Behavior**, 34(5): 561-581.

STEDMAN, R.C. (2003). "Sense of place and forest science: toward a program of quantitative research", **Forest Science**, 49(6): 1-8.

STEELE, F. (1981). **The Sense of Place**, CBI Publishing Company Inc.

STEINER, A. ve Atterton, J. (2015). "Exploring the contribution of rural enterprises to local resilience", **Journal of Rural Studies**, 40, 30-45.

STOCKTON, T. M. D. (2011). "An assessment of Morro Bay residents' attitudes toward and knowledge about tourism: Setting the foundation for sustainable tourism development", Master's Thesis. Faculty of California Polytechnic State University, San Luis Obispo.

STRONZA, A. ve Gordillo, J. (2008). "Community views of ecotourism", **Annals of Tourism Research**, 35(2), 448-468.

STYLIDIS, D. (2012). "Tourism and community life: building a conceptual framework", Doctoral dissertation. University of Surrey School of Hospitality and Tourism Management, Guilford, UK.

STYLIDIS, D., Biran, A., Sit, J. ve Szivas, E. (2014) "Residents' support for tourism development: The role of residents' place image and perceived tourism impacts", **Tourism Management**, 45, 260-274.
<https://doi.org/10.1016/j.tourman.2014.05.006>

SU, M. M., Long, Y., Wall, G. ve Jin, M. (2016). "Tourist–community interactions in ethnic tourism: Tuva villages, Kanas Scenic Area, China", **Journal of Tourism and Cultural Change**, 14(1), 1-26.

SU, M. M., Wall, G., Wang, Y. ve Jin, M. (2019). "Livelihood sustainability in a rural tourism destination-Hetu Town, Anhui Province, China", **Tourism Management**, 71, 272-281.

SU, M. ve Wall, G. (2014). "Community participation in tourism at a world heritage site: Mutianyu Great Wall, Beijing, China", **International Journal of Tourism Research** (Vol. 16,(2), 146-156. <http://dx.doi.org/10.1002/jtr.1909>.

SÜMER, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6), 49–67.

SUTTON, Jr. W. (1967). "Travel and understanding: notes on the social structure of touring", **Journal of Comparative Sociology** 8:217-223.

TABACHNICK, B. G., Fidell, L. S., & Ullman, J. B. (2007). *Using multivariate statistics* (Vol. 5, pp. 481-498). Boston, MA: Pearson.

TAYLOR, P., McRae-Williams, P. ve Lowe, J. (2007). "The determinants of cluster activities in the Australian wine and tourism industries", **Tourism Economics**, 13(4), 639-656.

TELFER, D. ve Sharpley, R. (2008). **Tourism and development in the developing world**. London, England: Routledge.

TEYE, V., Sirakaya, E. ve Sönmez, S. F. (2002). "Residents' attitudes toward tourism development", **Annals of Tourism Research**, 29(3), 668-688.

THEODORI, G. (2000). "Level of analysis and conceptual clarification in community attachment and satisfaction research: Connections to community development". **Journal of the Community Development Society**, 31 (1), 35-38.

TILIKIDOU, I., Delistavrou, A. ve Sapountzis, N. (2014). "Customers' Ethical Behaviour towards Hotels", **Procedia Economics and Finance**, 9, 425-432.

TIMOTHY, D. (1999). "Participatory planning: A view of tourism in Indonesia", **Annals of Tourism Research**, 26(2), 371-391. [http://dx.doi.org/10.1016/s0160-7383\(98\) 00104-2](http://dx.doi.org/10.1016/s0160-7383(98) 00104-2).

TIMOTHY, D. J. (2011). Cultural heritage and tourism: An introduction, Bristol: Channel View Publications.

TODARO, M. P. (1994). Economic Development (5th ed.). New York, London: Longman.

TOLKACH, D. ve King, B. (2015). “Strengthening community-based tourism in a new resource-based island nation: Why and how?”, **Tourism Management**, 48, 386-398.

TORRES-BEJARANO, F., González-Márquez, L. C., Díaz-Solano, B., Torregroza-Espinosa, A. C. ve Cantero-Rodelo, R. (2018). “Effects of beach tourists on bathing water and sand quality at Puerto Velero, Colombia”. **Environment, Development and Sustainability**, 20(1), 255–269. <https://doi.org/10.1007/s10668-016-9880-x>.

TOSKAY, Tunca (1989). Turizm Olayına Genel Yaklaşım, İstanbul: Der Yayınları.

TOSUN, C. (1999). “Towards a Typology of Community Participation in the Tourism Development Process”, **Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research**, 10(2), 113-134.

TOSUN, C. (2000). “Limits to Community Participation in The Tourism Development Process in Developing Countries”, **Tourism Management**, 21, 613-633.

TOSUN, C. (2002). “Host perceptions of impacts a comparative tourism study”, **Annals of Tourism Research**, 29, (1), 231-253.

Tourism Organization Madrid, İspanya.

TOVBIN, D., Gidron, Y., Jean, T., Granovsky, R. ve Schnieder, A. (2003). “Relative Importance and Interrelations Between Psychosocial Factors and Individualized Quality of Life of Hemodialysis Patients”, **Quality of Life Research**, 12(6): 709-717.

TOWNER, N. (2018). “Surfing Tourism and Local Stakeholder Collaboration”, **Journal of Ecotourism**, 17(3), 268-286.

TŐZSÉR, A. (2010). “A versenyképes turisztikai desztináció: Új turisztikai versenyképességi modell kialakítása. Competitive tourism destination: developing new tourism competitiveness model”, Doktori disszertáció (Doctoral dissertation, PhD dissertation, Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Vállalkozásmélet és gyakorlat Doktori Iskolája).

TRENTELMAN, C. K. (2009). “Big, Smelly, Salty Lake that I Call Home: Sense of Place with a Mixed Amenity Setting”, All Graduate Theses and Dissertations, 402.

TRENTELMAN, Carla K. (2009). “Place Attachment and Community Attachment: A Primer Grounded in the Lived Experience of a Community Sociologist”, Society and Natural Resources, 22 (3): 191-210.

TSAI, Y.H. (2017). “Travel Agency Managers' Perceptions of Tourism Industry Employability”, Journal of Hospitality, Leisure, Sport and Tourism Education, 20, 122-133.

TUAN, Y. F. (1977). Space and Place: The Perspective of Experience, Edward Arnold, London.

TUAN, Y. F. (1980). “The significance of the artifact”, Geographical Review, 462-472.

TUNÇ, Azize ve Firuzan, SAÇ (1998). Genel Turizm, Ankara: Detay Yayıncılık.

TÜRKAY, O. (2014). Destinasyon Yönetimi-Yönetimbilim Bakış Açısıyla İşlevler, Yaklaşımlar ve Araçlar, Ankara: Detay Yayıncılık.

TÜRKER, G. Ö. ve Türker, A. (2014). “Yerel Halkın Turizm Etkilerini Algılama Düzeyi Turizm Desteğini Nasıl Etkiler: Dalyan Destinasyonu Örneği. Ejovoc”, Electronic Journal of Vocational Colleges, 4(1), 81-98.

TÜRKER, N., Selçuk, Ş. ve Özyıldırım, A. (2016). „Turizmin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi: Safranbolu Örneği “, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6 (1): 1–13.

TURNER, R.A., Fitzsimmons, C., Forster, J., Mahon, R., Peterson, A. ve Stead, S.M. (2014). “Measuring good governance for complex ecosystems:

perceptions of coral-reef dependent communities in the Caribbean”, **Global Environmental Changes** 27, 22–30.

TÜYLÜOĞLU, T. (2003). “**Türkiye’de Turizm Eğitiminin Niteliği**”, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı, Ankara.

TYRRELL, T. J. ve Spaulding, L. A. (1984). “A survey of attitudes toward tourism growth in Rhode Island”, **Hospitality Education and Research Journal**, 8(2), 22-33.

UM, S. ve Crompton, J. L. (1990). “Attitude determinants in tourism destination choice”, **Annals of Tourism Research**, 17(3), 432-448.

UNWTO (2007). **A Practical Guide to Tourism Destination Management**, World

UPCHURCH, R. S. ve Teivane, U. (2000). “Resident perceptions of tourism development in Riga, Latvia”, **Tourism Management**, 21, 499-507.

URAL, A. ve Kılıç, İ. (2005). *Bilimsel araştırma süreci ve SPSS ile veri analizi (SPSS 10.00-12.0 For Windows)*. Ankara: Detay Yayıncılık.

ÜRGER, Savaş, (1992). **Genel Turizm Bilgisi**, Akdeniz Üniversitesi Yayınları, Antalya.

URRY, J. (2009). **Turist Bakışı**. (Çeviren: E. Tataroğlu ve İ. Yıldız), Ankara: Bilge Su Yayıncılık.

USAKLİ, A., & Baloglu, S. (2011). Destination brand personality and behavioral intentions: A comparison of first-time and repeat visitors, **Advances in Hospitality and Tourism Marketing and Management Conference**, Boğaziçi University, Istanbul, Turkey, 269- 274.

USTA, Öcal (2008). **Turizm Genel ve Yapısal Yaklaşım**, Ankara: Detay Yayıncılık, s.223.

UYSAL, M., Sirgy, M. J., Woo, E. ve Kim, H. L. (2016). “Quality of Life (QOL) and Well-being Research in Tourism”, **Tourism Management**, 53 (Nisan): 244–261.

VALENTIN, A. ve Spangenberg, J.H. (2000). "A Guide to Community Sustainability Indicators", **Environmental Impact Assessment Review**, 20, 381–392.

VANHOVE, N. (2005). **The Economics of Tourism Destinations**, Oxford: Elsevier.

VANHOVE, N. (2011). **The Economics of Tourism Destinations**. Routledge.

VAR T, Kendall KW ve Tarakçioğlu, E. (1985). "Residents attitudes toward tourists in a Turkish resort town", **Annals of Tourism Research** 12(4):652-658.

VARGAS-SANCHEZ, A., Plaza-Mejia, M. ve Porras-Bueno, N. (2009). "Understanding residents' attitudes toward the development of industrial tourism in a former mining community", **Journal of Travel Research**, 47, 373–387.

VEENHOVEN, R. (1991). "Is happiness relative?" **Social Indicators Research**, 24, 1-34.

VEENHOVEN, R. (2000). "Freedom and happiness: A comparative study in 46 nations in the early 1990s", In E. Diener ve E. M. Suh (Eds.), *Culture and subjective wellbeing* (pp. 257–288). Cambridge, MA: MIT Press.

VEENHOVEN, R. (2005). "Apparent quality-of-life in nations: How long and happy people live", **Social Indicators Research**, 61-86.

VENGESAI, S., Mavondo, F.T. ve Reisinger, Y. (2009). "Tourism Destination Attractiveness: Attractions, Facilities, and People as Predictors", **Tourism Analysis**, 14, 621-636.

VERGORI, A. S. ve Arima, S. (2020). "Cultural and non-cultural tourism: Evidence from Italian experience", **Tourism Management**, 78, 104058.

VOGT, C., Jordan, E., Grewe, N. ve Kruger, L. (2016). "Collaborative Tourism Planning and Subjective Well-Being in a Small Island Destination", **Journal of Destination Marketing and Management**, 5 (1): 36–43.

VORKINN, M. ve Riese, H. (2001). "Environmental concern in a local context: The significance of place attachment", **Environment and Behavior**, 33, 249-263.

WALKER, R., Lee, M. P. ve Bubolz, M. (1990). “The effects of family resources and demands on quality of life: A rural-urban comparison of women in the middle years”, **Quality-of-life Studies in Marketing and Management**, 397-411.

WANG, Y. (2011). “Destination Marketing and Management: Scope, Definition and Structures”, In Wang Youcheng and Abraham Pizam (Eds.). *Destination Marketing and Management: Theories and Applications*. UK: **CABI Publishing**. 1-21.

WANG, J., Huang, X., Gong, Z. ve Cao, K. (2020). “Dynamic assessment of tourism carrying capacity and its impacts on tourism economic growth in urban tourism destinations in China”, **Journal of Destination Marketing and Management**, 15, 100383.

WANG, S. ve Chen, J. S. (2015). “The influence of place identity on perceived tourism impacts”, **Annals of Tourism Research**, 52, 16-28, ISSN 0160-7383, <https://doi.org/10.1016/j.annals.2015.02.016>.

WANG, Y. ve Pfister, R. E. (2008). “Residents' attitudes toward tourism and perceived personal benefits in a rural community”, **Journal of Travel Research**, 47(1), 84-93.

WANG, Y., Pfister, R. E. ve Morais, D. B. (2006). “Residents’ attitudes toward tourism development: A case study of Washington, NC”, In *Proceedings of the 2006 Tortheastern Recreation Research Symposium*, 411–418.

WANG, Y., Pfister, R. E. ve Morais, D. B. (2007). “Residents’ Attitudes Toward Tourism Development: A Case Study of Washington, NC”, in: Burns, R.; Robinson, K., Comps. *Proceedings of the 2006 “Northeastern Recreation Research Symposium; 2006 April 9-11; Bolton Landing, NY. Gen. Tech. Rep. NRS-P-14. Newtown Square, PA: US Department of Agriculture, Forest Service, Northern Research Station: 411-419. (Vol. 14).*

WARD, C. ve Berno, T. (2011). “Beyond social exchange theory: Attitudes toward tourists”, **Annals of Tourism Research**, 38(4), 1556-1569.

WEAVER, D. B. ve Lawton, L. J. (2001). “Resident perceptions in the urban–rural fringe”, **Annals of Tourism Research**, 28(2), 439-458.

WIDGERY, R. (1992). "Neighborhood quality of life: A subjective matter", in M. Joseph Sirgy, H. Lee Meadow, Don Rahtz, ve A. C. Samli (Eds.), **Developments in Quality-of-Life Studies in Marketing**, vol 4 (pp. 112-114). Blacksburg, VA: Academy of Marketing Science.

WILLIAMS, D. R., McDonald, C. D., Riden, C. M. ve Uysal, M. (1995). "Community attachment, regional identity and resident attitudes toward tourism", In: Proceedings of the 26th Annual Travel and Tourism Research Association Conference Proceedings. **Wheat Ridge, CO: Travel and Tourism Research Association**, 424-428.

WILLIAMS, D. R., Patterson, M. E., Roggenbuck, J. W. ve Watson, A. E. (1992). "Beyond the commodity metaphor: Examining emotional and symbolic attachment to place", **Leisure Sciences**, 14, 29-46.

WILLIAMS, J. ve Lawson, R. (2001). "Community Issues and Resident Opinions of Tourism", **Annals of Tourism Research**, 28 (2), 269-290.

WILLSON, J. Q. (1975). **Thinking about crime**. New York: Basic Books.

WONGTHONG, P. ve Harvey, N. (2014). "Integrated coastal management and sustainable tourism: a case study of the reef-based SCUBA dive industry from Thailand", **Ocean Coast Management** 95, 138–146.

WOO, E., Kim, H. ve Uysal, M. (2015). "Life satisfaction and support for tourism development", **Annals of Tourism Research**, 50, 84-97, ISSN 0160-7383, <https://doi.org/10.1016/j.annals.2014.11.001>.

WORLD HEALTH ORGANIZATION. (1997). WHOQOL: Measuring Quality of Life World Health Organization: Division of Mental Health and Prevention of Substance Abuse. Geneva.

XU, S., Barbieri, C., Anderson, D., Leung, Y. ve Rozier-Rich, S. (2016). "Residents' perceptions of wine tourism development", **Tourism Management**, 55, 276–286).

XU, Z. ve Zhang, J. (2016). "Antecedents and consequences of place attachment: A comparison of Chinese and western urban tourists in Hangzhou, China", **Journal of Destination Marketing and Management**, 5(2), 86–96.

YANG, J., Ryan, C. ve Zhang, L. (2013). “Social conflict in communities impacted by tourism”, **Tourism Management**, 35, 82-93, ISSN 0261-5177, <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2012.06.002>.

YAVUZ, N. (2011). “Türkiye’de turizm gelirlerinin ekonomik büyümeye etkisinin testi: yapısal kırılma ve nedensellik analizi”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 7 (2), 162-171.

YAYLA, Ö., Kökmen Seyirci H. ve Keleş, H. (2019). “Manavgat’ta Kültür Turizmi”, in: **4 Mevsim Turizm 4 Mevsim Manavgat**, BAKIR SERT H. , Eds., Ankara: Detay Yayıncılık, ss.2-27,

YOLAL, M., Gürsoy, D., Uysal, M., Kim, H. L. ve Karacaoğlu, S. (2016). “Impacts of festivals and events on residents’ well-being”, **Annals of Tourism Research**, 61, 1-18.

YOON, Y., Gürsoy, D. ve Chen, J. S. (1999). “An investigation of the relationship between tourism impacts and host communities’ characteristics”, **Anatolia**, 10(1), 29-44.

YOON, Y., Gürsoy, D. ve Chen, J. S. (2001). “Validating a tourism development theory with structural equation modeling”, **Tourism Management**, 22(4), 363-372.

YOUELL, R. (1998). **Tourism an Introduction**, United States of America: Addison Wesley Longman Limited.

YÜKSEL, F. ve Yüksel, A. (2008). “Perceived Clientelism: Effects On Residents’ Evaluation of Municipal Services and Their Intentions for Participation in Tourism Development Projects”, **Journal of Hospitality ve Tourism Research**;32(2), 187-208.

ZAMANI-FARAHANİ, H. ve Musa, G. (2012). “The relationship between Islamic religiosity and residents’ perceptions of socio-cultural impacts of tourism in Iran: Case studies of Sare’in and Masooleh”, **Tourism Management**, 33(4), 802-814.

ZEHRER, A., Smeral, E. ve Hallmann, K. (2017). “Destination Competitiveness: A Comparison of Subjective and Objective Indicators for Winter Sports Areas”, **Journal of Travel Research**, 56(1), 55-66.

ZENG, B., Carter, R., De Lacy, T. ve Bauer, J. (2008). “Effects of tourism development on the local poor people: Case study in Taibai Region China”, **Global Cases on Hospitality Industry**.

ZENGİN, B. (2006). **Turizm Coğrafyası**, İstanbul: Değişim Yayınları.

ZENGİN, B. (2010). “Turizm sektörünün Türkiye ekonomisine reel ve moneter etkileri”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, 5 (1), 103-128.

ZHANG, J., Inbakaran, R. J. ve Jackson, M. S. (2006). “Understanding community attitudes towards tourism and host-guest interaction in the urban-rural border region”, **Tourism Geographies**, 8, (2), 182-204.

ZIKMUND, W. G. (2003). Business research methods (7th ed.). Mason, OH: South Western

Kullanılan Elektronik Kaynaklar

Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2020a). <http://yigm.kulturturizm.gov.tr> Erişim tarihi: 01.10.2020.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2020b). <http://yigm.kulturturizm.gov.tr> Erişim tarihi: 01.10.2020.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2020c). <http://yigm.kulturturizm.gov.tr> Erişim tarihi: 01.10.2020.

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=37210>, Erişim Tarihi: 12.09.2021

<https://sustainabledevelopment.un.org/>, Erişim tarihi: 01.04.2021

<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>, Erişim tarihi: 01.04.2021

<https://turizmdays.com/tr/news/manavgat-45-milyar-dolar-turizm-geliri-sagladi-4152.html>, Erişim tarihi: 01.04.2021

<https://www.matso.org.tr/hizmetlerimiz/yayinlarimiz/ekonomik-rapor.html>, Erişim tarihi: 01.03.2021

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf>, Erişim Tarihi: 12.09.2021

<https://www.nufusune.com/manavgat-ilce-nufusu-antalya#:~:text=ANTALYA%20ili%20MANAVGAT%20il%C3%A7esinin%202020%20il%C3%A7e%20toplamlam%20n%C3%BCfusu%20242490>. Erişim tarihi: 25.03.2021.

<https://www.tursab.org.tr/istatistikler-icerik/turizm-geliri>, Erişim tarihi: 01.03.2021

<https://www.tursab.org.tr/istatistikler/turist-sayisi-ve-turizm-geliri>, Erişim tarihi: 01.03.2021

<https://www.un.org/en/conferences/environment/stockholm1972>, Erişim tarihi: 01.03.2021

UNWTO (2018). “Sustainable Development”, <https://www.unwto.org/sustainable-development>, (Erişim Tarihi: 04.12.2020).

UNWTO (2019). “Responsible Tourist”, <https://www.unwto.org/responsible-tourist>, (Erişim Tarihi: 04.03.2021).

World Conservation Strategy, (1980). <https://portals.iucn.org/>), <https://portals.iucn.org/library/efiles/documents/wcs-004.pdf> Erişim tarihi: 01.04.2021

World Tourism Organization (2014). <https://www.unwto.org/policy-destination-management>, Erişim Tarihi: 25.03.2021.

World Tourism Organization (2018). International Tourism Highlights, 2018 Edition, UNWTO, Madrid, DOI: <https://doi.org/10.18111/9789284419876>, Erişim Tarihi: 25.03.2021.

World Tourism Organization (2019). International Tourism Highlights, 2019 Edition, UNWTO, Madrid, DOI: <https://doi.org/10.18111/9789284421152>, Erişim Tarihi: 25.03.2021.

Türk Dil Kurumu. (2021). Güncel Türkçe Sözlük, www.sozluk.gov.tr, ErişimTarihi: 24 Mart, 2021

EKLER

EK-1 Literatür Taramasında Kullanılan Dergi Listesi

	Dergi Adı	İndeks Türü
1	Annals of Tourism Research	SSCI
2	Asia Pasific Journal of Tourism Research	SSCI
3	Communication & Sport	SSCI
4	Cornell Hospitality Quarterly	SSCI
5	Current Issues in Tourism	SSCI
6	European Sport Management Quarterly	SSCI
7	International Journal of Contemporary Hospitality Management	SSCI
8	International Journal of Hospitality Management	SSCI
9	International Journal of Sport Finance	SSCI
10	International Journal of Sport Psychology	SSCI
11	International Journal of Sports Marketing & Sponsorship	SSCI
12	International Journal of Sports Science & Coaching	SSCI
13	International Journal of the History of Sport	SSCI
14	International Journal of Tourism Research	SSCI
15	International Review for the Sociology of Sport	SSCI
16	International Review of Sport and Exercise Psychology	SSCI
17	Journal of Applied Sport Psychology	SSCI
18	Journal of Destination Marketing & Management	SSCI
19	Journal of Hospitality & Tourism Research	SSCI
20	Journal of Hospitality Leisure Sport & Tourism Education	SSCI
21	Journal of Leisure Research	SSCI
22	Journal of Sport & Exercise Psychology	SSCI
23	Journal of Sport & Social Issues	SSCI
24	Journal of Sport and Health Science	SSCI
25	Journal of Sport Management	SSCI
26	Journal of Sports Economics	SSCI
27	Journal of Sustainable Tourism	SSCI
28	Journal of the Philosophy of Sport	SSCI
29	Journal of Tourism and Cultural Change	SSCI
30	Journal of Travel & Tourism Marketing	SSCI
31	Journal of Travel Research	SSCI
32	Journal of Vacation Marketing	SSCI
33	Leisure Sciences	SSCI
34	Leisure Studies	SSCI
35	Psychology of Sport and Exercise	SSCI
36	Research Quarterly for Exercise and Sport	SSCI
37	Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism	SSCI
38	Sociology of Sport Journal	SSCI
39	Sport Education and Society	SSCI
40	Sport Exercise and Performance Psychology	SSCI
41	Sport Management Review	SSCI
42	Sport Marketing Quarterly	SSCI

43	Sport Psychologist	SSCI
44	Tourism Economics	SSCI
45	Tourism Geographies	SSCI
46	Tourism Management	SSCI
47	Tourist Studies	SSCI
48	Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research	Scopus
49	Managing Leisure	Scopus
50	Managing Service Quality	Scopus

EK-2 Çalışmada Kullanılan Anket Formu

“TURİZMİN YEREL HALKIN YAŞAM KALİTESİ, MEMNUNİYETİ VE TURİZME DESTEĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: MANAVGAT ÖRNEĞİ”

Sayın katılımcı;

Bu anket “Turizmin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi, Memnuniyeti ve Turizme Desteği Üzerindeki Etkileri: Manavgat Örneği” başlıklı Doktora tezi çalışması için kullanılacaktır. Yapılan bu çalışma sadece akademik maksatlı olup, başka bir amaca yönelik değildir. Yapılan bu çalışmada hiçbir kurum ve kişi isminden bahsedilmeyecektir. Elde edilecek kişisel ve kurumsal veriler kati surette gizli tutulacaktır. Ankete katılan kişiler talep ettikleri sürece anket sonuçları hakkında bilgilendirileceklerdir.

Yapılan bu akademik çalışmaya, zaman ayırıp yapacağınız katkılardan dolayı sizlere şimdiden teşekkür ederiz.

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Halil AKMEŞE

Doktora Öğrencisi

Hüseyin KELEŞ

BÖLÜM 1. Katılımcılara ilişkin genel bilgiler

1.Cinsiyetiniz? () Kadın () Erkek					
2.Yaşınız? () 18-24 () 25-34 () 35-44 () 45-54 () 55-64 () 65 ve üstü					
3.Eğitim Durumunuz? () Lise () Ön Lisans () Lisans () Lisansüstü					
4.Medeni durumunuz? () Evli çocuksuz () Evli çocuklu () Bekar					
4.Çalıştığınız Kurum () Kamu () Özel Sektör					
5.Kaç yıldır burada çalışıyorsunuz? () 1 Yıldan az () 1-3 yıl () 4-6 yıl () 7-9 yıl () 10 yıl ve üstü					
6.Hanenin aylık geliri (TL)? () 2500-4000 () 4001-6000 () 6001-8000 () 8001-10.000 () 10.001 ve üstü					
7. Gelirinizi hangi oranda turizmden sağlıyorsunuz? () Hepsini (%100) () Çoğunu (%61 -%90) () Bir kısmını (%25 -%60) () Çok azını (% 25'e kadar) () Hiç					

8. Kaç yıldır Manavgat'ta yaşıyorsunuz? () 5 yıldan az () 5 – 10 yıldır () 11-15 yıldır () 16-20 yıldır () 21-25 yıldır () 26 yıl ve üzeri
9. Yaşadığınız yerin turizm merkezine uzaklığı nedir? () 0-5 km (Çok yakın) () 6-10 km (Yakın) () 11-20 km (Orta) () 21- 30 km(Uzak) () 31 km ve üzeri (Çok uzak)
10. Turistlerle ne düzeyde bir ilişkiniz vardır? () Yüksek () Orta () Düşük () Hiç Yok

Aşağıdaki ifadelere katılım düzeyinizi **1=kesinlikle katılmıyorum** derecesinden başlayıp, **5=kesinlikle katılıyorum** derecesine kadar devam eden ölçeği kullanarak belirtiniz. Lütfen uygun rakamı daire içerisine alarak işaretleyiniz.

İFADELER	Kesinlikle Katılmıyorum ↔ Kesinlikle Katılıyorum				
Turizm yeni iş olanakları sağlar.	1	2	3	4	5
Turizm gelirleri yerel işletmeler ve yönetimler için gelir kaynağı oluşturur.	1	2	3	4	5
Turizm yaşam standartlarını geliştirir.	1	2	3	4	5
Bölgedeki eğlence çeşitliliğinin ana sebeplerinden biri turizmdir.	1	2	3	4	5
Turizm sayesinde ulaşım ve diğer yerel hizmetler iyileşmektedir.	1	2	3	4	5
Turizmin gelişmesi yöre halkı için daha fazla eğlence fırsatı sağlar.	1	2	3	4	5
Dünyanın dört bir yanından gelen turistlerle etkileşim yöre halkının	1	2	3	4	5
Turistlerle kültürel etkileşim yaşamak yöre halkı için değerlidir.	1	2	3	4	5
Turistlerle kültürel etkileşim yaşamak yöre halkı için zevklidir.	1	2	3	4	5
Kültürlerini öğrenmek için dünyanın pek çok farklı ülkesinden gelen turistlerle	1	2	3	4	5
Turizm gürültü kirliliğine sebep olmaktadır.	1	2	3	4	5
Turizm çevre kirliliğine sebep olmaktadır.	1	2	3	4	5
Turizm aşırı kalabalığa sebep olmaktadır.	1	2	3	4	5
Turizm trafik sıkışıklığına sebep olmaktadır.	1	2	3	4	5
Şu ana kadar yaşam koşullarım mükemmeldir.	1	2	3	4	5
Hayatımda istediğim önemli şeyleri elde ettim.	1	2	3	4	5
Genel olarak hayatımdan memnunuz.	1	2	3	4	5
Turizm sayesinde yaşam kalitemin iyileştiğine inanıyorum.	1	2	3	4	5
Turizm sayesinde bu toplum daha yaşanabilir bir yer haline gelmiştir.	1	2	3	4	5
Burada yaşamak bana anlamlı gelmektedir.	1	2	3	4	5

Bu yere ilişkin güçlü bir bağlılık duygusu hissediyorum.	1	2	3	4	5
Burası tam benim yaşamak istediğim yerdir.	1	2	3	4	5
Başka yerlerde yaşamaktansa burada yaşamaktan daha çok zevk alıyorum	1	2	3	4	5
Turizm bir toplum için en önemli endüstrilerden birisidir.	1	2	3	4	5
Turizm gelişimi toplumun doğru yönde büyümesine yardımcı olur.	1	2	3	4	5
Turizm bu toplum için önemli bir ekonomik rol oynamaya devam	1	2	3	4	5
Bu yerin turizm değerinden dolayı gelen turistleri görmekten mutlu ve	1	2	3	4	5
Turizmin bu toplumda hayati bir rol oynamasını destekliyorum.	1	2	3	4	5
Yöre halkının geleceği için turizm büyük bir gelecek vadetmektedir.	1	2	3	4	5
Resmi turizm örgütleri turizmin gelişimi için daha fazla gayret göstermelidirler.	1	2	3	4	5
Bölgeye daha fazla turist çekecek yeni turizm faaliyetleri yapılmasını	1	2	3	4	5